

RUDOLF MEDEK

OHNIVÝ DRAK

ROMÁN Z VÁLKY I¹

OBSAH

I.

II.

III.

IV.

V.

VI.

VII.

VIII.

IX.

X.

XI.

XII.

XIII.

XIV.

XV.

¹ Převzato z: MEDEK, Rudolf, *Ohnivý drak: román z války*, Praha 1926 (upraveno).

Před ohnivým drakom kto vlast' zacloní?

„Kto za pravdu horí...“

I.

Onoho roku bylo jaro stkvělé, jak nebývalo nikdy před tím, aspoň tak hovořili pamětníci.

Byly Velikonoce. Ve vsích v Orlických horách děvčata v podvečer chodila v bílých zástěrkách po návších i po silnicích, s očima svátečně zářícíma, i pokukovala po chlapcích. Ranná a líbezná Vesna, jež hlasitě zahovořila k jejich srdcím vůní strání a lesů, letěla smavým krajem, všude vyzývala a dráždila, škádlila a v zmatek přiváděla, daleko široko rozhodila blahodějnou pohodu, hromadu světla, slunce a úsměvů. Této lyrické síle podléhají vždy tak ochotně žádostivá lidská srdce. Proč by se jí nevzdala také v přehojné míře lačná srdce horských děvčat, bijící o závod s tlukotem slavíků v houštinách i zahrádkách, hučících touže silnou a opojnou písni, jíž hřměly jarní ručeje a bystré horské říčky, vrhající se se strání hor do nenasytné, hřmotné a pěnící se Divoké Orlice, jejíž hlas vítězně přehlušoval okolní kraj.

Ale nejen dny, nýbrž i večery a noci, slibující a zárodečné jarní noci, byly překrásné onoho jara! Život, jenž novými silami mluvil sice ještě tiše, leč důrazně z otvírajících se útrob země, plnil ducha lidí, sváděje jich k úsilí a podnikání, prohluboval jejich oči a naplňoval jejich svaly novými mízami. Vše bylo tak neskonale dobrotivé a laskavé: stromy s pupenci, květy jabloní a třešní, sasanky v lesích, blatouchy na vlhkých lukách, šeříky v zahradách, macešky na záhonech, pěstěných dívčíma rukama.

Od Prahy přes Hradec Králové hnal se vlak ke Kyšperku.

Jiří Skála jel domů na svátky. Opouštěl Prahu, jež snad ani neměla potuchy o kráse, jež leží několik kilometrů za ní, jeho oči po celou cestu hltavě lovily zeleň, stráně, květy, vzduch a slunce. Mladá, žhnoucí tvář lpěla neustále na chladivém skle vozu a jeho duch byl jako v opojení.

Toto pyšné, leč přívětivé a blízké jemu jaro pronikalo celou bytost takovým blahým teplem, takovou vlahou a lichotnou něhou, že pocítil čehosi jako štěstí. Nevzpomínal na všechnu tradiční melancholii a romantiku, jež mluví z literárních jarních nálad, ač byl sám z těch, kdož jindy rádi jí podléhají. Zůstal několik hodin této jízdy teplým a živým lidským tvorem, odhmotněným z velikého nánosu přerůzných vnějších vlivů; pochopil, že sám jest součástí

tohoto jara, snad ani ne tak cennou, jako tento orsej u trati nebo ony pupence na klenech, či „kočičky“ na vrbách.

Jakmile opustil sám Prahu, opustila zase jej literární a městská melancholie, vzpomínky na „problémy“, na debaty o „směrech“, na rozhovory v kroužcích a kavárnách.

Zde mluvila k němu opět země, tak ji znal z dětství. Promluvila k němu náhle a prudce, téměř vyčítavě, jako k marnotratnému a toulavému synkovi, jenž se dlouho nevrací, ač mu jiného nezbyvá. Promluvila i vášnivě, zavolala na něj smyslně a lživě, jako neprobádané děvčisko s ruměnými tvářemi, jaké vídal doma.

A co bude teprve doma! pomyslí si. Neboť doma jsou hory, lesy, strže, skály, divoká řeka, orlí a modrá obloha. Doma je rodný dům, myslivna v údolí Divoké Orlice, tam blízko hranic je i „Lusthaus“, malý lovecký zámeček, známé všecko a přátelské. Jsou výšky hor, odvážné tesy, skaliska, o něž se rozbíjejí horské bystřiny, borové háje, vonný mech, hladké buližníky v řece a studánky s vodou čistou a rajskou.

Pocíťoval, kterak zdětštl za těchto myšlenek! Mazlil se se svými známými, ať to byl smrček, zasazený při jeho narození, ať to byla srnka, ochočená a krotká jako pokořená milenka, ať to byli známí lidé, tvrdý a ponurý hajný Petrák, jeho otec, zádumčivý, ale radikální děd, hovořící rád jen o politice, sestra Marina, divoch, jehož nepředělalo ani dívčí gymnasium v krajském městě a jež ho vždy tyranisovala, neboť byla o dvě leta starší – zkrátka vše, vše bylo neskonale milé, rodné a s každým návratem nové, jak už nyní předvídal. Obával se téměř, že ho nepoznají, že příliš popražštl, že snad nebude uměti oné prosté a spolu hluboké, čisté mluvy, jaká zde byla obvyklá.

Bál se již nyní, aby nezahovořil s nimi příliš „literárně“, příliš „akademicky“, ač pobyt v Praze po dobu jednoho roku ve skutečnosti neměl na jeho niternou bytost nijakého vlivu. Ostatně v myslivně nežili barbaři, naopak, celá rodina lesníková vynikala vzácnou duševní pronikavostí.

Už děd, nejstarší Skála v myslivně, šedý, mechovitý, leč důstojný, patriarchální a hrdý, byť poněkud svéhlavý, překvapil každého, kdo jej poznal, neobvyklou hloubkou ducha a vyrovnanou, živou moudrostí, mladickým zájmem o přítomnost a jakousi epikurejskou shovívavostí, že bylo radost pohovořiti s ním o všem, co se vůkol dělo. Byl pyšný na to, že je starý „osmačtyřicátník“, že ví, co je válka, revoluce, barikády, boj a oběť.

Byl také kdysi studentem v Praze, vídal Havlíčka, Palackého, Riegra, čítal Máchu, Sabinu, Nebeského, ctil Jungmanna a Šafaříka, ale neustrnul na nich, neboť jeho věčně mladý, radikální duch, podobný zdejším bystřinám, šel, ba běžel s dobou. Když po revoluci zanechal studií a šel sedlačiti na rodnou hroudu blízko Klášterce nad Orlicí, nezapomněl onoho čilého duševního ruchu, jehož byl účasten v Praze a horlivě stopoval vše, co se dělo v Čechách. Měl dva syny, z nichž jednomu odevzdal hospodářství a druhého poslal do lesnické školy. Po letech, kdy mladší se stal lesníkem na panství barona Parishe, kdy zemřela také jeho žena, „babička“, žena ze selského rodu, prostá, nevalně vzdělaná, leč přímočará a přísná, majíc něco českobratrského ve své povaze, přestěhoval se k mladšímu synovi do myslivny „Rájec“, téměř na samé hranici českopruské. Lesník Skála radostně tehdy uvítal otcovo rozhodnutí, neboť po tříletém šťastném manželství zemřela mu žena při druhém porodu. Byla to paní vzácné a prosté dobroty, s níž se seznámil ještě na studiích, rodem Jihočeška, Táborka, tichá a poněkud melancholická, dobrotivá ke všem, oddaná svému muži s jakousi biblickou pokorou, ale i smírnou a něžnou láskou; o ní říkali okolní lidé, že jí chybí svatozáře...

První jejich děcko bylo děvče, Marina. Po otci zdědila Marina ohnivý, horský vzdor v krvi, vášnivý vztah k přírodě, jakousi pohanskou úctu k slunci a k zemi. Překypovala vždy zdravím a krásou, jakousi divokou krásou, jež sálala z jejích očí, temných jako zralé ostružiny, sametových a záhadných, jež lpěla na jejích rtech, rudých jako zralé maliny, plných a smyslných. Od jitra do večera bylo slyšeti v myslivně, v okolí v lese, u řeky, již se snažila přehlušiti, její veselý, opojený sluncem a lesní vůní hlas, milý, vysoký a zvonivý, silný a velitelský.

Jiří Skála, druhé dítě lesníkovy, se narodil v zimní studené noci, jež přinesla život i smrt do myslivny najednou. V rodině se vyhýbali obyčejně vzpomínkám na onen den, nechtějíce beztak citlivému děcku ztrpčovati život připomínkou tragické události. Lesník sám, ač muž tvrdý, jakési dravé vojácké povahy, byl ohromen touto náhlou a nečekanou smrtí, jež přišla současně s životem nového dítěte. Všichni se obviňovali navzájem, kdykoli nebylo lze zadržeti hovorů o nebohé paní, leč rozhovory tyto nemohly jinak skončiti, než pravdivou větou dědovou: Zkrotil jsi všecko v přírodě, ó člověče, smrtí však nezkrátíš!

A tak vyrůstal Jiří Skála sám, bez lásky a něhy matčiny, leč pečlivě ošetřován a ostříhán všemi v rodině, kde se stal právě pro svůj osud miláčkem. V dětství to byl chlapec poněkud nevlídný, mračný a v sebe uzavřený. Několikrát se ptal po mámě. Nedostáváje odpovědi a drážděn někdy Marinou, jež se holedbala troufale, že mámu znala, kdežto on nikoli, plakal

rozhořčeně, opřen někde blíže domu o strom a nepromluvil mnohdy ani slova po celý den jako němý. Ale již po sedmém roce, kdy chodil druhý rok do školy, dala se značná přeměna v jeho povaze. Stal se z něho na konec jasný a usměvavý chlapec, vyrovnaný a jaksi slunečný, vášnivě připoutaný k přírodě, k lesu, k řece, horám, leč daleko ne tak divoký jako jeho sestra, skutečný vzorný průměr otce i matky, z nichž zdědil po prvním pevné a zářící zdraví, kladný vztah k životu, lásku k slunci, po matce zamyšlenou hloubavost a citovou hloubku. Bylo v celé jeho bytosti cosi dobrého a slavného, cosi apollonského, nějaký prvotní jas, radost a dobro, takže podmaňoval tímto zvláštním osobním kouzlem všechny, s nimiž se setkal v životě.

Nyní se vracel z Prahy, kde studuje na universitě přírodní vědy, do staré myslivny „Rájec“ u řeky Divoké Orlice, blízko Žamberka. Nedaleko je Kunvald, kde ještě žijí českobratrské tradice, je zde i Klášterec nad Orlicí, kam jako gymnasista chodíval na debaty s učiteli, pokud býval na prázdninách. Tam žije starý Jiráček, písmák, jenž je zván na pstruhy, a jehož žena je hostila buchtami, mezitím co mužští hovořili o socialismu a anarchismu, o Tolstém, Dostojevském a Masarykovi. Starý Jiráček měl knihovničku, kterou se nemohli pochlubit ani učitelé, ani „lesníkoví“. Byly zde svázány ročníky „Času“, „Rozhledů“, „Literárních Listů“, „Moderní Revue“, „Nového Kultu“, „Naší Doby“ a j., básně novateurů z let devadesátých a následujících, množství překladů z ruštiny, jež Jiráček zvláště miloval, „Knihy Dobrých Autorů“ a „Moderní Bibliotéka“.

Zde se tedy hovořilo mnohdy hluboko přes půlnoc, někdy až do svítání, takže Jiří neušel výčitek, když se takto pozdě vracíval do myslivny. A přece tento Jiráček byl obyčejný rybář, původně snad krejčí, jenž procestoval kus světa a vždy se horlivě hlásil ke všem „pionýrům myšlenky a pravdy“, jak říkával, byť mu to i vyneslo nenávisť a klevety plkavých kostelních bab a dědků. Jak bývá na českém venkově, byly i zde dvě strany, farářova, reakční a kostelnická – a Jiráčkova, „neznabožská“ a „pokrokářská“. Na domku Jiráčkově lpělo prokletí, pronesené se samotné kazatelny, leč ani nejvěrnější svíčkové babky se nezhostily mocné zvědavosti, nenahlížeti do oken, kdykoli byla osvětlena a kdykoli tam zasedla „ona nevěrecká sebranka a satanášova holota“. Do této „satanášovy holoty“ se přihlásil na pohoršení starého kněze i hošík Skálův kdysi, když zde dlel na prázdninách. Neboť nebylo čistšího a nevinnějšího děcka v obecné škole, pozorně naslouchajícího v hodinách náboženství, nad lesníkovu synka. Starý kněz mnohokrát vzpomínal a vypravoval sousedům, kterak Jiřík Skála zaplakal při výkladech z bible o marnotratném synovi, o Mojžíši, jenž za svoje

pochybnosti nesměl přivést do bran země zaslíbené lid svůj israelský, o Jidášii, jenž pochopiv svoji zradu, osidlem se oběsil.

K sestře Marině, jež si hoča upřímně zamilovala, neustávajíc však jej věčně škádliti, se choval Jiří něžně a upřímně, leč s jakousi otevřenou nedůvěrou. Jako gymnasistka ráda začínala historie s hochy. Leč vždy vyšla ze všeho nějaká nepříjemnost. Marina bylo děvče, v jejíž povaze byl rys jakési vrozené krutosti a lstivosti, pokud šlo o styk s muži. Jiří našel až později, kdy chodil do vyšších tříd gymnasia, svazek dopisů, náležejících Marině, která neopatrně jej zapoměla za obalem jakési knihy. Dopisy byly naplněny mladým, horoucým citem a zoufalým smutkem nad nejistou vzájemností. Marina neřekla ni jednomu ze svých „hochů“ ani ano, ani ne. Smává, divoká, rozpustilá, rozmarná a příliš ošlehaná větrem hor a ožehnutá sluncem, než aby se dobrovolně poddala citu, ničila mladá srdce studentská s úsměvem na rtu a s udiveným výrazem ve tváři, kdykoli k ní někdo přišel s výčitkami.

Jiří tehdy přinesl jí dopisy a prohlásil, že s ní chce pohovořit vážně. Marina se bouřlivě rozesmála nad seriousnessí bratrovou, leč na konec přece jen jej vyslechla klidněji; ale potom prohlásila, že on tomu všemu ještě nemůže rozumět, protože je „šťěně“, ostatně právě takové, jako jsou oni studentici, a ví bůh, co on píše děvčatům. Tehdy se Jiří začervenál a prohlásil, že by byl šťasten, kdyby uměl napsat takový dopis, kdyby jej mohl napsat, ale není zde nikoho, kdo by uměl šťastně rozřešit onen podivný zmatek, jenž ode dvou let zachvacuje jeho ducha a plní jeho srdce. –

Při této vzpomínce se Jiří Skála odvrátil od okna vlaku, ke kterému byl přilepen téměř po dvě hodiny. Vlak míjel jakousi větší stanicí, modrá, zelená, červená světla, peron, naplněný lidmi, jakási skupina vojínů, vracejících se patrně z milovického cvičiště. Již se značně šerilo, ve vlaku se zažehly žárovky a s nimi jakoby krajina venku docela potemněla. Jiřík se rozhlédl po kupé, kde dosud seděl nehybně a jako bez života. Naproti němu seděl jakýsi cestující obchodník, vykládající svému sousedu přidušeným hlasem o různých dobrodružstvích se ženskými, jež prožil na svých cestách. Na pravé lavici seděli dva venkované, hovořící o hospodářství a o obecní politice ve vsi. Naproti nim mladá žena, patrně těhotná, s nehybnými, zamyšlenými očima, klidná a snad i šťastná. Aspoň tak si pomyslel Jiří, ač tato domněnka byla čirě náhodná. V Chlumci nad Cidlinou přisedla do kupé mladá dívka. Byla to Vlasta Žárská. Jiří ji znal z Prahy. Navštěvovala umělecko-průmyslovou školu a všichni jeho přátelé si jí vážili. Poznala jej ihned a posadila se vedle něho.

„I já jedu na svátky... Do Rychnova nad Kněžnou... Ano, tak je krásně...“ odpovídala stručně na jeho otázku. Postřehl, že není v náladě. Pokud ji znal však, bývala vždy poněkud zdrženlivou a snad i hrdou. Působila dojmem, že ji unavuje zbytečné mluvení a že nemá naopak ničeho proti tomu, sedět s kamarády a třeba i mlčet. Její oči a její úsměv začasté hovořily jejím přátelům: Jste dobří chlapi, povídáte zábavné věci, leč co já vám mohu říci? Ráda poslouchala, ale žel, nedovedla spláceti sdílnost sdílností. Proto se o ní utvořilo mínění, že nemá vůbec intimního života. Usmívala se poněkud záhadně, téměř giocondovsky, kdykoli s ní někdo o tom mluvil. Jediný člověk v Praze působil na ni neblaze. Byl to Jan Budecius, spisovatel, s nímž se seznámil také Jiří, když jeho akademický spolek jej požádal o přednášku. Kdykoli tito dva se někdy setkali, jakoby s nimi přišel ještě někdo třetí, temný a stinný duch, nepřinášející ničeho dobrého.

Jiří se nyní rozhovořil o svém domovu. Byl ještě plný vzpomínkového opojení a oné nostalgické tísně, jež přichází vždy ze zpřítomnělého minula. Naslouchala mu mlčky a zdálo se, že s napjatou pozorností. Ve skutečnosti však její oči byly nepřítomny a časem jejich temnota se prohloubila, zjasnila a zvlhla. Jiří, vrozený a bezděčný pozorovatel, ač nikoli analytik, záhy zpozoroval, že ho neposlouchá. Neřekl ničeho, pouze se odmlčel. Řekla:

„Vypravujte, prosím, ještě, ještě něco, cokoli, ráda vás slyším.“

„A nejste smutná?“

Vlasta Žárská pohlédla na něj polekaně. „Ne.“

„Tak mi připadlo pouze, promiňte!“

„Ne. Nejsem smutná. Jsem přece jako obyčejně – veselá!“

Usmála se podivně. Avšak ihned, jakoby pochopila, že se začíná nebezpečná nit hovoru, změnila tón a řekla:

„Poslyšte, pane Skálo, vy jste vždy takový milý, chcete-li, mám několik lístků do koncertů Filharmonie. Nemám právě ani přítelky, tím méně přítele. Chcete? Chcete chodit se mnou, až se vrátíte po svátcích do Prahy?“

„Ano!“ řekl krátce Jiří, a ihned potom se hluboce zamyslel. Neboť nechápal vůbec, proč mu učinila tuto nabídku.

„Ale ujišťuji vás, že se budete se mnou nuditi. Nevím vlastně...“

„To je lhostejné,“ řekla Žárská s úsměvem. „Budete se mi docela líbiti, neřeknete-li třeba ani slova. Mohla bych zajisté chodit také sama, ale nevím proč, bojím se samoty více, než byste věřil. A vím, že mne podezříváte, ví bůh z jakého podivínství. Ráda se zřeknu oficiálního „bavení“ pány a ušetřím těch dobrých hochů. Jaká námaha mnohdy! Nu, milý příteli, hle, moje stanice se blíží. Buďte zdrav a na shledanou!“

Jiří nemohl pochopit, kterak čas uběhl, co oba procedili těchto několik slov. Pohleděl Vlastě Žárské poprvé za dobu jízdy pevně a zvědavě do očí. Dívka se snažila snést tento pohled, odpovídajíc mu podobně. Jiří četl však v jejím pohledu cosi jako pohrdání a zdálo se mu, že na jejích rtech se rýsuje slovo: Holobrádku! Poněkud jej to pokořilo a urazilo, leč mžikem si uvědomil, že může soudit nespravedlivě. Stiskl jemně její ruku a pomyslel si v témže okamžiku, že Vlasta Žárská je krasavice.

„Na shledanou v Praze!“ křikla mu ještě neočekávaně s peronu.

Byla již noc, kdy vlak se zastavil v Žamberku. Zde Jiří vystoupil. Setkání s dívkou vězelo mu v mozku a nejraději by vše ihned do podrobností vypravoval sestře, jež jej očekávala na nádraží.

Marina zaútočila na něj hřmotně. Vypravovala, jak se na něho, na „štěně“, těšila a kterak si umiňovala, jak to vše před ním zapře.

„Chtěla jsem tady na nádraží zapřítí své sesterské city jako Petr Krista Pána. Ale vidíš, nešlo to! Jaké je z tebe Pražátko. Nový nákrčník, koupený na Příkopech! Ty jsi směšný! Ty jsi hloupý! Jsi takový nalakovaný! Připomínáš mi jakousi vůni fermeže! A vůbec jsi ohromně směšný! Ne ohromně, nýbrž obrovsky směšný, tak vlastně! Srnka „Isabella“ tě nepozná. Pes tě sežere jako beefsteak! Nu, statečně ku předu, Přírodopise, a sedej do kočáru. Přijeli jsme pro panáčka kavalírsky.“

Jiří se nemohl z této záplavy ani vzpamatovati. Byl zmaten ještě Vlastou Žárskou. Náhle se přemohl, rozesmál se upřímně, vrazil sestře štulec do zad, až vzdychla, leč v zápětí ji pocaloval a radostně pohládl.

„Nu, pojedeme,“ řekl pouze, a oba vsedli do kočáru.

Jeli po známé, serpentinové silnici do hor, ke Klášterci. Když z dálky Jiří uslyšel hukot řeky, zachvátil jej jakýsi nesmírný, snad bázlivý, snad nábožný cit. Bylo mu, jakoby náhle vstoupil do velikého, gotického chrámu s vysokými pomalovanými okny, chrámu o mnoha lodích,

jichž stropy jsou posety hvězdami. Při jeho vstupu spustily varhany „pleno“, cosi velikého, neobsáhlého, cosi kosmického, cosi od Beethovena. Náhle pocítil Jiří toho, čeho nikdy před tím neznal v životě: Kosmické úzkosti. Otázka boha znovu vyvstala před ním, ač dávno jí zapomněl v neklidu, v šumu a v prašných dnech velikého a skeptického města. Veleba této chvíle byla proň tak veliká! Pomyslel si, že jsou svátky, že jsou Velikonoce, Vzkříšení, že je svatého Jiří, země že se otvírá, kvetou petrkliče! Les voněl, stráně dýchaly přeletnou vůní spících květin, potůčky zurčely, hovořily, žalovaly, blekotaly směšně a plakaly a smály se najednou jako rozmarné děvušky! Jiří záviděl sestře, jež na okamžik umlkla a choulila se v plášť před chladem jarní noci; neboť ona zde sedí klidně a spokojeně, to vše, co slyší Jiří, je její každodenní hudbou, byť pro její všednost neslyšela již dávno oněch těžkých spodních tónů, jež tak důtklivě a naléhavě mluví právě k Jiřímu.

Cesta šla bystře, koně letěli, známý Jiříkův kočí poháněl je bezoddyšně, neboť tušil, kterak jinoch touží po domově. Když projížděli náměstíčkem v Klášterci okolo kostela přes řeku, Jiří pohleděl k domku Jirákových, jenž stál blízko.

Dnes tam byla tma a spali tito dobří lidé nyní zajisté svůj spravedlivý spánek.

Potom šla cesta opět dolů, po serpentíně, opět do hory a opět dolů, tentokráte již k myslivně. Cestou se Jiří s Marinou rozhovořili. „Doma není ničeho nového. Nedávno byl na návštěvě otcův bratr, mnoho politisovali. Život v Čechách je prý shnilý, prohlásil otec. Nechutné aféry, zdivočelost politických mravů. Jistě si s tebou také o tom pohovoří. Přicházíš z Prahy, budeš přece něco vědět. Strýc se hněval hned na měšťáky, hned na socialisty. Zdá se, že má asi takové přesvědčení, jako jeho kačer na rybníku, když podřimuje. Vůbec mnoho hovoru. Mne strýc prohlásil za starou pannu. Musím se prý brzo vdávat. Přivede prý mi nějakého ženicha odkudsi tam od nich. Patrně nějakého sedláka, abych opatrovala jeho prasata. Děd trochu pokašlává. Je přece jen již stár. Ale dobrý je děd, dobrý, strašně dobrý. Nejdobřejší ze všech. Pes César také několik dní řádně nežral. Jinak vše v pořádku. Všichni se těší na tebe.“

Za jejích posledních slov se přiblížili k myslivně. Pes zaštěkal, leč ihned umkl. V domě ještě svítily, ač byla již pokročilá noc. Čekali Jiřího. Myslivec Skála vyšel z myslivny až ke kočáru, upřímně poceloval syna, sám pomohl mu snést zavazadla. Děd vyšel na zápraží; světlo v sínce, tak známé Jiřímu, osvětlilo mohutnou, dosud vzpřímenou postavu starcovu, jeho oči se prohloubily, když rozeznal jinocha ve tmě a stiskl mu jaksi uznale ruku.

Vešli všichni do světnice.

Avšak ve světnici byl ještě kdosi. Jiří pohlédl na něho udiveně a tázavě. Byl to temnovlasý a velice osmahlý muž v mysliveckém oděvu, pronikavých, rozhodných očí, leč zastřených jakousi melancholií. Podíval se na Jiřího pátravě, přímo, jako když zabodne oči až do jeho hrudi. Potom učinil pohyb směrem k Jiřímu.

„Nevěděl jsem...“ zakoktal Jiří, „promiňte...“

„To je náš nový pomocník, adjunkt, pan Březa, pan Jan Březa. Ale což ti Marina ničeho neřekla?“

„Všecko jsem řekla,“ vzkřikla Marina, „ale představte si, na to jsem zapomněla, nadobro zapomněla!“

Jiří pohlédl přímo do jejích očí. Marina poněkud zbledla. Potom pohleděl na adjunkta, jenž byl červený jako rak. Ale na jeho tváři nebylo rozpaků, jako u Mariny, nýbrž cosi určitého a zlého, jako hněv nebo urážka. Leč neřekl ani slova.

Zasedli k večeři. Hovořilo se hojně. Hlavně hovořil děd, otec a syn. Marina a mladý myslivec mlčeli. Ani jednou na sebe nepohlédli.

Otec vypravoval novinky z panství, z okolí, o svých soudruzích – lesnících, o Klášterci a o Žamberku, o tom, kterak skalník Jonáš vystoupil z církve a zakázal svým dětem chodit na náboženské hodiny, kterak z toho byl skandál po celém kraji a farář onemocněl. Děd mluvil o politice, o tom, kterak národ nemá nijaké politické linie, kterak pacholkuje Vídni, kterak lid a jeho političtí vůdci jsou si myšlenkově vzdáleni, kterak se dělá politika vídeňská místo politiky české, kterak je vlastně režim nejužšího absolutismu v Čechách, jenž by v 48. roce dávno již vyvolal revoluci, kterak jsme si zvykli na Habsburky, sice jsme se neponěmčili, ale za to povídeňstili a že nelze takto národu, který chce býti opravdu národem a nikoli žalostným lokajem v habsburském domě, opravdově žít, že političtí vůdci klamou a balamutí lid, jemuž žvaní radikální fráze a ve Vídni poníženě poklonkují a jsou dojatí tím, když jim staříčkový mocnár poklepe na ramena a řekne: Me těší.

Jiří, jenž valně se nezajímal o politické věci, byl do jisté míry překvapen radikalismem a rozhořčeností starcovou.

„Musí přijít nějaká pohroma. Někáká grandiosní pohroma. Jinak shnijeme. Jinak zhyneme. V tomto smrdutém, otráveném vzduchu nelze žít. Pohroma! Někáká grandiosní pohroma!“ opakoval děd téměř tvrdošíjně a s hlubokou přesvědčeností.

Po večeři Jiří, unaven cestou, odebral se ke spánku. Rozloučil se se všemi stisknutím ruky. Jedině Marina náhle jej měkce a tiše objala a beze slova políbila na rty. Její tváře zahořely a oči ztemněly jako hluboká lesní tůň. Načež odběhla nahoru do své podkrovní dívčí světničky, jež byla jejím trvalým útočištěm. Jiří vešel do svého starého pokoje. Brzo za ním přišel adjunkt.

„Budu vás obtěžovati. Byl mi vykázan tento pokoj. Bylo řečeno, že budu zde spát s vámi. Není-li vám to však vhod, prosím, řekněte přímo, mohu si vyhledati jiný nocleh, a zcela rád. Prosím, řekněte...“ hovořil adjunkt pevným barytonem.

„Ne, prosím vás, ne, ne. Naopak, bude mi vítána vaše společnost. Pohovoříme někdy.“

„Prosím, bude mne těšiti. A nyní vás nebudu znepokojovati, jste unaven cestou. Dobrou noc!“

Adjunkt, když viděl, že Jiří se chvatně svlékl a ulehl, zhasil lampu, svlékl se taktéž a položil se na svoje lože.

Jiří za chvíli si řekl, že jeho společník spí. Jemu samému však po cestě a po rozhovorech při večeři, nehledě na únavu, se spát nechtělo. Dlouho se převaloval. Znovu šly před jeho očima všecky obrazy z dětství a jinošství ještě podrobněji než ve vlaku. Také Vlasta Žárská několikrát přešla před ním, viděl ji velmi skutečnou, její oči, její zámlkové, tak nějak přece jen stilisované rozhovory, jak mýnil, její měkkou ruku a hlas a zavolání: Na shledanou v Praze! Marinu na nádraží, po cestě, doma při představení pomocníka, řeku, hukot, „kosmickou úzkost“, Beethovena...

Pocítil, že je mu horko. Vstal tiše, tichounce, připlížil se k oknu a otevřel je. Svěží, opojný a silný jarní vzduch jako víno stoupal mu do hlavy. Řeka hučela v dálce.

Jiří si řekl: „Jaké je jaro letos v Čechách! Jaké jaro! Těžké, plné, oplodněné! Co nám přinese?“

II.

Jan Budecius stoupal po cestičce, napěchované čerstvým vlhkým pískem nahoru na Petřín. Každých pět minut se obrátil a pozoroval město v hloubce. Bylo odpoledne jarního dne. Praha byla zahalena jakýmsi růžovým oparem. Park byl téměř prázdný. Sem se scházejí lidé po čtvrté hodině. Jinak tu a tam sedí nějaký student, hledící do knihy, dívka, vyšívající a tesknící, staří pánové-pensisté, i leccjaká „babička stará, jež je veselejší z jara“.

Město oddychovalo pravidelně a klidně. Vltava byla „stříbrnou stužkou na hrdle krasavice, jejíž diademem byly Hradčany“.

„Vždy krásná!“ pomyslí si Budecius.

Nahoře na „Nebozízku“ jej očekával malíř Hora, typograf bez práce Štěpán, Savičová, Srbka, studující v Praze a paní Kolárová, jejich společná přítelkyně. Měli zde schůzku.

„Vždy pozdě vždy poslední, vždy nepořádný!“ zvolala paní Kolárová.

„Vždy jako na zavalanou!“ pravil klidně Budecius. „Vím, že zde nezřízeně tlacháte. Přišel jsem, abych tomu učinil konec. Ty, Horo, jak vidím, jsi opět nesnesitelně melancholický. Jako bys právě přečetl ruský román. K čertu! Přestaneš již jednou s tím svým slovaněním! Viděti nemohu tvého bosáckého obličejce, rozlévajícího soucit po celém pozemském okrsku, mezi tím, co vše vůkol tebe rádo na tebe naplívá i na tvoje obrázky.“

„Jaký cynismus! Toť hanebné!“ řekla Savičová.

„Nechte ho, víte, že je nepřitelem lidstva,“ prohlásil typograf. „Jemu je hej! Dostává za své věci měšťácké groše. Co ví o bídě lidské?“

„A ty dostáváš proletářské groše?“ prohodil s úsměvem Budecius. „Vidím, že máte všichni chuť do hašteření. Nejsem však dnes v náladě. Nedomnívejte se, miláckové moji, že jsem vám přišel hrátí tajtrlíka jako jindy. Časy jsou zlé. Nutno pomýšletí na vážné věci. Vlasy Žárské zde není?“

„Aha!“ vzkřikla paní Kolárová.

„Otázka, jež je řečena s klidem na tváři a se zmatkem v srdci,“ řekl mírně, ale důtklivě malíř.

„Zajisté,“ usmál se Budecius.

„Vlasta Žárská, pokud víme, odjela již na svátky. Nenechala však pro tebe nijakých vzkazů,“ vypravoval typograf. „Viděl jsem ji naposledy v „Unionce“. Mluvil jsem s ní asi tři slova, jinak jsme seděli u novin a horlivě četli. Jí, jako obyčejně, nebylo do řečí. Divná holka! Potom jsem ji doprovodil domů. Zase jsme téměř mlčeli. Rozumí se, že se o tobě nezmínila jediným slovem. Když jsme se loučili, řekla pouze „sbohem“ a zmizela ve vratech.“

„Zábavné, což?“ poznamenala paní Kolárová.

„Nádherné!“ zvolala Savičová.

„Vážené dámy a pánové,“ začal malíř Hora, „sešli jsme se dnes, abychom s této posvátné výšiny nad staroslavným městem Prahou provolali slávu jaru, jež nás překvapilo téměř zákeřnický. Proto se nedovoluje začínati zde milostné pletichy a intimní intriky. Jako lidé, kteří milují život, a to jsou dnes všichni pořádní lidé na světě, začínaje Bergsonem a konče Janem Budeciusem jako člověkem, o němž to není jisto, jsme povinni se radovati nad příchodem Vesny, jež dává našim lačným očím spočinouti na příjemné a zdravé salátové zeleni pažitů, strání a pupenů, našim ještě lačnějším srdcím žádoucí potravu nových vášní. Zima byla zlá, předjaří mokravé, za to jaro je vítězné a líbezné. Je to náš první jarní výlet, kdy opouštějíce špinavé stolky kaváren, odcházíme do petřínské přírody nalokati se svěžího vzduchu a pozdvihnouti svých srdcí k nekonečnu. Každý z nás cítí...“

„Dosti!“ zvolal Budecius. „Balaamovo zvíře promluvílo kdysi moudřeji. Dovolte, abych vám dal návrh. Pamatujete se zajisté na líbezného hoška Jiřího Skálu. Zval mne kdysi k nim, do hor. A mluvil o tom, že bychom mohli přijíti o svátcích. Zajisté, vy všichni, lenoši a tuláci, povaleči a bosáci, uvítáte tuto možnost s radostí. Necht' si je Praha nyní krásná, oč krásnější v tomto mladém jaru musí býti Orlické hory! Napíši mu ještě dnes, chcete-li. Ubytujeme se v Žamberku, abychom nevpadli do Skálovic myslivny jako divoká a žravá sarančata, a mladý Skála nás bude provázeti po kraji. Je to jediný člověk v Praze, jemuž lze důvěřivě stisknouti ruku a upřímně pohleděti do očí. Kdo souhlasí?“

„Všichni! Všichni!“

„Velmi dobře,“ pokračoval Budecius. „Odjezd o Zeleném čtvrtku ranním vlakem. Obávám se jen, aby se Hora a Štěpán neutrhli. Víím, že budou ve čtvrtek ráno právě tak nevyspalí, jako vždy. Slečno Savičová, postaráte se o svého malíře. Štěpána, doufám, potkáme na cestě z hospody, až půjdeme všichni na nádraží, a stáhneme jej sebou. Je to chlapisko nejisté, po

čertech nejisté, leč což naplat! Na proletariát je třeba ustavičného biče, jinak s ním ničeho nedokážeš.“

„Bravo, bravo, Budecius! Jako příslušnice buržoasní třídy musím s vámi souhlasit, jako vždy, jak víte. Vaše nápady jsou vždy nové a vždy zajímavé. Pojedeme tedy do Orlických hor. Budeme se opájetí bukolickými půvaby českého venkova. Vůní chlévů, kraviček se zvonci, uvidíme salaše a arkadické pastýře, možná i luzné a ochotné pastýřky, pane Budecie! Prožijeme velikonoční selanku! Skvostný nápad! Jsem ochotna odložití dokončení svých překladů. Možná, že se inspiroji k nějakým původním lyrikám. Já se těším! Kdo se ještě těší?“ hřměla paní Kolárová.

„Já se těším. Já se také těším,“ znělo u stolu.

Budecius stál po celou dobu rozhovoru nad nimi jako velekněz. Bylo patrné, že nehledě na štipce, jimiž ho ten neb onen občas počastoval, všichni jej považovali za silnějšího a suverénnějšího tvora. Byl vysoký, štíhlý, nehezký dle úsudku dam, leč bylo v něm cosi přitažlivého a dráždivého, což působilo patrně jeho všeobecně známé úspěchy u žen. Složilo se o něm mínění, že je cynik a člověk krutý, jenž umí opovrhovati celým světem. Jeho literární práce byly záhadkové a poněkud ponuré, leč vynikaly velikým a odvážným stylem, krásou řeči a přísnou konstruktivností.

Byl z nich také nejstarší. Měl již svoje temné osudy a historie, jichž nikdo neznal podrobně, pouze z narážek a dohadův. Uměl se krutě vysmívat ženám, k nimž měl vztah panovačný a svůdcovský. Zdá se, že si jich principiálně nevážil. Ženy se ho bály a současně se rády o něj ucházely. Odcházely od něho vždy zklamány, poničeny, rozdrčeny. „Sama jsi tomu chtěla, varoval jsem tě, nyní s bohem a na neshledanou!“ říkával při každé rozluce.

„Divím se, kterak v tomto prostředí, uprostřed českého života, jenž mi připadá jako veliký hokynářský krám, mohl vypučeti tento exotický květ satanského donjuanství,“ říkala o něm paní Kolárová, která procestovala kdysi se svým mužem, bohatým exportním obchodníkem, snad celý svět. Byla to jediná žena, jež se ho nebála a značně jej znala i pochopovala. Ba zdálo se, že ti dva si vůbec dobře rozumějí.

Jan Budecius nikdy nevypravoval o svém mládí. Nikdy také o něm nepřemýšlel. Z jeho přátel, vesměs vždy nových a krátkodobých, nikdo nevěděl ničeho o jeho rodině, ani o jeho minulosti. V každé společnosti byl Budecius novou osobností a vzbuzoval všude zvědavost, jež zpravidla, pokud šlo o jeho intimní historie, bývala obecně neukojena.

Jeho nejnovější přátelé, sedící okolo stolu, byli lidé z oné polobohémské společnosti pražské, jakou bylo lze viděti snad ve všech kavárnách v oné době. Hovořilo se mezi nimi o všem, co zvlňovalo soudobý český život. O politických aférách, o Vídni, o futurismu, kubismu, orlismu, novoklassicismu, unanimismu a jiných podobných věcech, o verši vázaném i volném, o dramatu a jeho perspektivách, o literárních polemikách, o literárních klikách a salonech. Všichni šli, jak se říkalo, s tempem a vlnobitím doby. Považovali dobu za svrchovaně plodotvornou a zárodečnou. Jediný Budecius i zde byl jaksi svůj, glossoval někdy ironicky a zle jejich plány, schémata a theorie, jež druzí považovali za samozřejmé a dokazovali jejich jediné oprávněnou pravdivost. Hovořilo se často i o věcech a otázkách sociálních, jichž mluvčím byl typograf, vášnivý a sečtělý ctitel Jaurèsův, jenž se sám naučil francouzsky, byl divoký antimilitarista a jak sám říkával, „chcete-li, i komunista, ba co dím, anarchista“. Statečně odrážel útoky všech svých přátel, kteří se tak různili od něho ve svých názorech, ale bez nichž nemohl býti.

Malíř Vladimír Hora a Srbka Helena Savičová byli dvojice, jež si náležela „tělem a duší“. Pyšnili se všude svojí láskou, veřejnou, ba okázalou, neostýchali se líbati třeba za bílého dne v tramwaji, byli ochotni zavrhnouti vše, vzdáti se všech svých přesvědčení, met, směrův a ideálů, byla-li ohrožena jejich láska.

Helena byla krasavice jižních, poněkud tvrdých rysů obličejje, energického a rozhodného pohledu, štíhlá a urostlá jako model ze sádry, a ačkoli žila více v atelieru Horově než ve svém bytě, byla nicméně puritánsky přísná a nemilovala kluzkých řečí, do nichž někdy za večerů a při víně jejich společnost zabředla. Všechny rasové známky Jihoslovanů zde byly přesně zakresleny: ohnivá krev, poctivost, přísnost, oddanost a psí věrnost, jakož i bezmezná mstivost za urážku a zradu a prchlivá zloba, z níž rodí se násilí a vražda. Byla rodem z Bosny, ale cítěním a všemi tradicemi Srbka, jejíž rod pocházel z Prizrenu z vojvodských předků, její děd ještě před okupací se přestěhoval do Sarajeva a tak se stala posléze po anexi rakouskou spoluobčankou svých přátel. V Praze, kam byla poslána jako posluchačka filosofie, se záhy seznámila s Horou, jenž se jí začal naivně dvořiti jako šestnáctiletý student. Jeho opravdový, dětinný a poctivý cit ji přemohl a pokořil, spřátelila se s ním s počátku, měla jej ráda asi měsíc velice obezřetně a zkoumavě, načež toho nevydržela a jednoho podzimního večera se mu vrhla vášnivě, horoucně do náručí a připoutala se k němu náruživě. Tuto historii jejich znal celý stůl a všichni se dívali s jakousi závistí lidí, kteří dávno ztratili odvahu k podobnému milování i všecky schopnosti citové, na slavnou dvojici, jež o sobě tvrdila, že je nejšťastnější dvojicí na světě. A snad i byla!

Rozhovor těchto vyznavačů jarního slunce se protáhl až k soumraku. Večeřeli skromně, po studentsku, po česku v onom petřínském restaurantu, jehož jídelní lístek byl tak prostý a ekonomický, jako všechen průměrný život v této zemi. Bylo chladno již, ba studeno, když se rozcházeli a vyprázdnili několik sklenic piva, těžkého, měšťáckého, bezduchého piva na oslavu jara. Kdosi dal návrh, aby se šlo do vinárny. Paní Kolárová zaprotestovala, neboť nemilovala valně vinárenského ovzduší. Malíř Hora však se souhlasem Heleniným pozval všecky k sobě do atelieru, kam mu Helena nedávno donesla svoji zásilku vína z jihu, několik lahví starého dalmatského ohnivého „soku“, jak ujišťoval.

„Je potřebí, aby nepřestárló. Zdá se, že přišla jeho doba. Zvu vás srdečně a přísahám vám, že vás nebudu nuditi svými skizzami.“

Sestupovali s vrchu, hašteříce se, hovoříce chvílemi vážně, pokud si toho neuvědomovali, uličníkujíce dokonce při záhybech cesty, strkajíce se jako děti, krátce poddávali se cele družné náladě jarního večera, jež svazovala jejich roztoulané, neklidné a v podstatě různorodé duše sladkou něhou intimní pospolitosti a dětinné důvěřivosti.

Když sešli do ulic, zaplavených světlem, hučících hřmotem tramwají a šumem lidského šepotu a hovoru, byli rozpoutanější, rozpustilejší, divočejší.

Ulice k nim hovořila svým živelným vlnobitím, dravým lidským příbojem, změtí pohyblivé člověčí massy, tekuté, proudné a uplývající. Lidský proud je unášel, přenášel přes křižovatky elektrických drah, hnál je okolo osvětlených krámů, hospod, páchnoucích vůní sudů, piva a kořalky, hlučících orchestriony, okolo kaváren a biografů, potopených v světle. Putovali nahoru na Vinohrady. Zde bylo již přece jen klidněji, rozhovor jejich se stával opět pravidelnější a obsažnější.

Hora, Štěpán a paní Kolárová šli napřed, hovoříce o problémech sociálních. Štěpán vykládal o stávce sazečů a ostatní jej patrně z lenivosti poslouchali, aniž mu odporovali. Jen paní Kolárová tu a tam ho bodla dobře mířeným sarkasmem.

Budecius šel s Helenou, která mu vypravovala o Srbsku.

„Aj, netušil jsem, že jste taková patriotka“ řekl jí klidně. „Kdo by toho ve vás hledal! A vidíte, nám Čechům podobné myšlenky již ani nenapadají. Říká se ostatně, že by to bylo beztak marné a beznadějně. A Slovanstvo? Mhm, nezdá se vám vůbec tato věc příliš theoretickou? Kdo je to konkrétně? My? Vy? Rusko? Bulhaři? Poláci? Snad vy! Ale potom již nevím

ničeho. O nás nechci příliš nadšeně hovořiti. Nejsem si zcela jist. Kdyby šlo pouze o mne, tož snad ano. Ale celý národ? Kdo je to, národ, celý národ? To je hromada konkrétních jmen a osob, různých Matějčků, Vonásků, Petržilků, Hanousků, Václavíků, Dvořáků, Košťálů! Kdo mi za ně ručí, když si je prohlédnu z blízka? Všichni jsou starostliví a opatrní, všichni jsou nějak odvislí od panstva, zbabělí, hloupí a spokojí se málem. Řeknou vám vždy: Prosím, jen tiše, jen ne žádných rozbrojů, já nic, já o ničem nevím, prosím, nemíchejte mne do toho, atd., atd. Co chcete s nimi, milá, statečná Srbko? Vy jste jiná krev, vy jste jih, a zde je sever, kromě toho sever, omývaný jako zoufalý, ztracený ostrov německým mořem, jehož skály, ač se drží chrabře, nicméně jsou leptány zlým vichrem německých vlivů, leptány pozvolna, leč leptány přece a větrají, větrají, milá přítelkyně. Tak je to, a ne jinak, nechť si kdokoli tvrdí cokoli. Zajisté, bylo by neblahé, kdyby se ubíraly poslední vzdorné síly intelligentskou skepsí, leč my dva můžeme nicméně hovořiti o věci otevřeně, neboť my dva snad bychom se lecčeho odvážili, proto musíme zjistiti svoje rezervy a zásoby. Ó, jaký by to byl zázrak, kdyby toto mrtvé moře se jednou zaševalilo, zvlnilo, zabouřilo, vůbec ožilo! Leč kdo dnes tomu může věřiti, vidí-li skutečnost? K zápasu je potřebí střízlivosti a studené matematiky. Toť hra v šachy, v níž jediným pitomým pěšákem tvůj protivník může ti sebrati královnu a – mat! Zajisté je hrdinností statečně padnouti, raději zahynouti než se vzdáti, atd. Jsou to stará heroická gesta, jež vždy působí na jevišti. Ale do boje se nechodí k vůli gestu, pro efekt, pro jeviště. Do boje se chodí pro vítězství. Beznadějně boje začínati, toť šílenství, jež může zajímati literáty. Do boje jdu tenkrát, je-li aspoň určité procento úspěchu zaručeno. A to může býti pouze tenkrát, jdu-li do boje v hlubokém přesvědčení o svém právu, jež zmohonásobňuje moje třeba i slabé na počátku síly, mám-li jakousi hlubokou, téměř náboženskou víru ve vítězství spravedlnosti, znám-li vady nepřítelovy, jsem-li sám dostatečně vytrvalý a schopný nejužších obětí. Jsou zde tyto předpoklady? Kdo mne o tom přesvědčí? Vizte, Heleno, vaši lidé bojují již po staletí o svoji svobodu. Není rodiny u vás, v níž by někdo nepadl za svobodu „kraljeviny Srbije“. Naši lidé tři sta let, bojují-li někdy, bojují za Rakousko, za Habsburky. Bojovali proti Prusákům, proti Napoleonovi, proti osvobozující se Itálii, proti Košutovi, opět proti Prusákům – a tři sta let bojují již za Rakousko. Jsou z nich dobří vojáci, páni hejtmani si jich pochvalují: Ah, was die Tschechen, die sind immer gute Soldaten, schon Schischka und Radetzky... Že lají na Rakousko? Že si tropí šašky ze „staříčkého mocnáře“? Ach, zdá se mi, že je to zjev spíše pražský než specificky a široce český. Zde se rodí zvláštní „hetzmachři“, kteří se pošklebují dnes „staříckému mocnáři“, zítra by se pošklebovali království Českému, pozítří české nebo československé republice. Kdo z nich by však šel na barikády? A šli-li by na konec přece, kdo by jim vnukl onoho ducha

vzpoury, odvahy, lhostejnosti k životu, jde-li o život celého pokolení, o lepší příští? Nevidím v celém národě oněch lidí, kteří by dovedli do šedivé, mrtvé massy vrhnouti velikým, slavným a hrdinným poryvem ducha plamennou pochodeň vzpoury, duchovní oheň odboje, jas heroismu, oběti a pohrdání sebou! Promiňte, Heleno, že mne přistihujete při pathosu, jenž se vám může zdáti cetkou a povrchem, neboť není u mne obvyklý. Hovoříme tak málo o těchto věcech. Není také s kým. Hovoříváme o všem možném, nejraději o lidských špatnostech. Už z toho vidíte, jak jsme nezralí pro veliký čin, pro velikou oběť. Leč opozdili jsme se, je nutno přikročiti. Zdá se, že nás ostatní již očekávají tamto u dveří Horova útočiště. Prosím vás, nemluvte příliš otevřeně o těchto věcech, jež jste mi dnes řekla, jinde mimo naši společnost. Policisté, četníci, ba i rakouští ministři jsou také Čechové!“

Na Helenu působila jeho slova zřejmě hlubokým, leč těžkým dojmem. Na poslední věty již ničeho neodpověděla a tak došli mlčky až k domu, kde jich očekávali ostatní.

„Budte opatrný a pozorný na Helenu, milý Horo. Já bych se bála býti svěřena jeho rukám,“ pravila se smíchem paní Kolárová. I ostatní se všichni rozesmáli.

Stoupali pomalu do pátého poschodí, kde byl Horův atelier. Bylo to svobodné hnízdo umělce, volného a nespoutaného jako pták, o dvou místnostech, z nichž jedna byla jakýmsi obytným pokojem a spolu ložnicí. Atelier sám byl dosti prostranný, na stěnách, jako všude jinde, autorovy obrazy, skizzy, plakáty jeho výstav a několik ještě školních kopií starých mistrů.

„Konečně jsem se také dostala sem, do výšin, kde geniové široko rozpínají svá křídla, aby...“ nedokončila paní Kolárova.

„Toť také důvod, abychom vypili o jednu láhev více, než se sluší,“ zahovořil Budecius.

„Maléřečku, měj se k dílu. Zde je vývrtka, zde postavíme sklenice, Štěpáne, vymyj je dámám aspoň, jen ne vodou na štětce. Máš královský atelier, Horo, leč chybí mu více umění.“

„Jaký jste zlý, vždyť sám nevěříte tomu, co říkáte,“ řekla Helena s opravdovou výčitkou.

„Nech ho, my už ho nepředěláme. Není boha kromě boha a Mohamed je jeho prorokem,“ říkal Hora.

„Co tím chce říci?“ tázal se typograf.

„Spílá mi proroků,“ řekl Budecius. „Nuže, na tvé zdraví první sklenici až ke dnu, i na zdraví tvé Nenahraditelné! Ať žije slavný a počestný cech malířský a všichni mazalové všech

světadílů. Zejména ať žijí tvoji nejvěrnější pobratimové v umění, Negři, Tahit'ané a slavný kmen kanibalský Žer-Ho-Te-Ply-Ho!“

„Jaký jste protivný! Proč jste vždy tak protivný ve společnosti? Kdykoli s vámi mluví někdo ve dvou, je ještě dobře, sláva bohu! Ale běda, jak je s vámi více lidí pohromadě. Vím, že to dělají mnozí lidé, ale proč vy jste tak banální, tak všední!“

Tato slova Helenina, řečená s určitou bezohledností a přísností, učinila na všechny jistý dojem kromě Budecia.

„Oh, mne nespletete, se mnou není řeči v tomto smyslu. Nechcete přece po mně, abych vyléval své srdce za assistance všeho duchovenstva. Každý upřímný hovor, toť zpověď. Jsem nepřítelem zpovědi veřejné, neboť si nejsem jist, je-li dosti upřímná. Zpověď tajná – ano, s tím souhlasím. A byť byste byli mými nejlepšími přáteli, nemohl bych o všech věcech mluvit před vámi s naprostou a bezvýhradnou upřímností. Na příklad s Horou, mluvíváme-li již někdy spolu ve dvou, někde v kavárně nebo při sklence, povíme si zajisté mnoho pravdivého a upřímného. Totéž se Štěpánem a s jinými. Něco jiného je se ženami. Pokud je s nimi vůbec rozumná řeč, hovoříme, hovoříme, ale nicméně cítíš, že jsi něčeho nedopověděl, něco zamlčel, něco zamluvil, leč toto něco je stále zde skryto a nijak ho nemůžeš vynést na světlo. A je to tak dobře, je to tak zcela dobře. Neboť vztah mezi mužem a ženou toho žádá. Tam, kde je vše jako zmrzlá voda jasno a vysloveno, kde není dráždivé zvědavosti po nedořečeném, zatajeném a skrývaném, tam se otupuje láska.“

„Ejhle, hovor o lásce od člověka, od něhož bychom se toho nejméně nadáli,“ prohlásila chytře paní Kolárová s dvojsmyslným úsměvem.

„Pánové,“ zahulákal typograf, jenž mezitím stále si naléval, „já myslím, že to je vše pochybené, od základu pochybené. Já myslím, že je to jen vlivem, zhoubným vlivem civilisace, ničícím vlivem civilisace, jež činí lidstvo nešťastným. Pánové, já myslím, že to je právě civilisace, jež nás, nás lidi, naučila neupřímnosti. Pánové, představte si život prvotních lidí, jaká zde neupřímnost? K čemu? Vše prosté, všichni užívají v hojnosti darů země, a všichni jsou šťastni, protože jsou upřímní. Nikdo neexploituje svého bližního, naopak, vzájemně si pomáhají. Pánové, vy se mi smějete, protože si myslíte, že jsem již opilý, což je lež. Já přece něco snesu. Nuže, pánové, tito lidé chodí na lov, milují se, rozmnožují se, žijí v dostatku. Nuže, pánové, a od které doby začíná neupřímnost? Od té doby, kdy někteří z nich si vymyslili boha. Pánové, to je strašná věc, neboť zde jsem u jejího jádra. Bůh je prý takový

a onaký, jedním slovem lepší. Cože? Že je tedy něco lepšího, než tento život? Hajdy, hledati onoho lepšího! Kde je bůh? Je potřebí hledati boha, ano, boha, pánové! A nyní začíná zápas o boha, hledání boha. Nespokojenost se sebou, závist, že existuje něco lepšího, žízeň dosíci toho, žádostivost a pýcha, býti jako bůh, naučila lidské plemeno, pánové, hašteřiti se o boha a odtud i hašteřiti se o další věci, ba co dím, hašteřiti se vůbec. Nuže, lidé se naučili hádce, potom neupřímnosti, potom zločinnosti. Tak je to, pánové, a basta! Nehleďte na mne tak vysměvavě, ano, ano, nejsem z těch, kdož povídají upřímnosti pouze po straně a každému jinak, hlásám upřímnost veřejně, a především si, pánové, musíme říci, že lidské plemeno žije nyní hůře než plémě psí, ani zvíře nemusí tak potupně sloužiti člověku, jak slouží mnohdy člověku sám jeho bratr, člověk. Pánové, veřejně zde, a upřímně, mistře Budecie, proklínám křesťanství, jež naučilo člověka pokoře, namluvilo mu, že nutno snášeti chudobu mlčky a otroctví oddaně, neboť na onom světě prý přijde odplata. Na jakémsi zlořečeném „onom světě“. Dovolte, pánové abych se napil, neboť mi vysychá v hrdle při delší řeči. Tak! Ale nedomnívejte se, pánové, že je to jen křesťanství, jež mrzáčí člověka. To není jen církev, toto strašlivé vězení a despocie ducha, ano, pánové, je to i stát a autorita, je to t. zv. justice a spravedlnost v rukou oněch pánů, vůbec: vše podvod, „švindl“, neslýchaná nabubřelá mydlina, jež šálí člověka a jež žije jen z lidské hlouposti, pánové. Je potřebí rozbítí, zničití, rozdupati směšnou, ano blbou stavbu dosavadní organisace lidské společnosti, pánové, a na jejich rozvalinách začítí znovu se stavbou života šťastného a spravedlivého v prapůvodní a jediné pravdě, ano, a tak i bude. Chcete věděti kdy, nevím, snad již zítra, snad již dnes, ale jednou to začne, pánové. A potom bude záležeti na vás, abyste nezahynuli pod troskami starého světa, jež pohřbí také nekonečnou a dosud nepřemožitelnou hloupost lidskou navždy, na věky věkův amen!“ Štěpán zastavil divoký a dravý proud své řeči, usedl zničeně na židli a rázem vypil celou sklenici ohnivého, starého a dobrého vína, jež všem chutnalo.

„Nuže, nyní čekáme všichni, co řekne Budecius, neboť tak už bývá, že nepropustí jediného slova bez poznámky. Mluv, mistře, tvoji učenníci ti naslouchají,“ řekl Hora, jenž pil o závod se Štěpánem.

„Především dovolte, abych prohlásil celou řeč Štěpánovu zcela autoritativně za žvást, vyčtený z laciných brožurek, v nichž za babku se prodává sterilisovaný, nepadělaný anarchismus. Štěpán to ví a ví, že s ním mluvím obyčejně neupřímněji, poněvadž jej mám rád, že má odvalu něco podnikati, co druzí žijí tupě a stádně. Člověk je krutý živočich, sobecký především jako každé zvíře, a překáží-li mu něco v přírodě, ohrožuje-li jej cokoli a kdokoli, ničí vše, co mu přijde do cesty – a zničí také svého bližního, nechce-li býti zničen sám. Toť

prosté a primitivní axioma, a nejde zde ani o boha, ani o čerta – d'ábla! aniž o cokoli jiného. Nemluvil bych o této věci vůbec, snad bych ani nerozvíjel kázání Štěpánova, kdyby on sám nebyl řekl jedné věty, jež mi připadá velmi důležitá. Boha, říká Štěpán, a chce říci: zároveň i všechny bědy na zemi odstraní, přesvědčí-li člověka o jeho vlastní síle. Nuže, moji milí, zde jsme u pramene našeho neštěstí. Leč nejde o to, aby si pouze člověk uvědomil svoji sílu: tehdy se mu může podařit, že se mocně opře do podvodné stavby z lidské nespravedlnosti a shroutí ji, rozboří ji a rozboří ji tak důkladně, že potom sám po hlavu stojí v rumišti a neví, jak vyváznouti. Jde o to, jak účelně a plánovitě užití této vědomé a mohutné síly člověkovy na jeho prospěch. Hled'te, jsme přece jen žalní a nebozí. Neboť my sami, my zde, kteří jsme si blízcí a jsme přátelé, hovoříce stejnou řečí, my Čechové, ba my Slované, jichž je na světě přes sto milionů, jak my žijeme? Který národ na světě žije tak jako Slováci v Uhrách a Srbové v Bosně? Hovoříme-li o lidské spravedlnosti, chceme-li hovořiti zkušeně, začínejme nejdříve u sebe, neboť sebe známe nejlépe. Nemluví zde jako nacionalista nebo šovinista, víte, že jsem toho vzdálen. Ale nejsem nikterak vzdálen hlasu své vlastní krve, v němž hovoří i echo minula, odkaz věkův a mých dědů. Zdá se, že má tento hlas gigantskou sílu, jež by dovedla rozbouriti zemi a v této bouři utopiti aspoň první velikou nespravedlnost, z celé nekonečné řady jiných, nespravedlnost, jež je páchána na mém plemeni, na mé krvi. Leč, není dnes k tomu příhodná doba. A tato bouře potřebuje svojí doby. Přemýšlí o ní někdo v národě, bude na ni národ připraven? Poslanci řeknou: fantasmagorie. Učenci navrhuji: Je dříve nutno prozkoumati vědecké, praktické a ethické podklady vivisekce. Literáti zarecitují: Dokud se nerozhodne spor o volný verš. Umělci „triumfují“: Kubistický kluk, orfické eso, futuristický spodek, neoimpressionistický král, expressionistická sedmička! Učitelé: A kdy nám zvýší platy? Živnostníci: A kdo nám zaručí budoucnost našeho stavu? Dělníci: Až nám dají starobní pojištění. Věc, na niž myslím, má na sobě kletbu tak zvaného idealismu. Ti, kdož o ni myslí a mluví, jsou idealisté. Kdo by se zabýval však takovýmto býlím? A víte, co to znamená, když vám někdo řekne: Bože, vy jste idealista! Totéž, jako: Bože, vy jste pitomec! Nuže, vidíte, že obyčejně přijde-li byt' k sebeslabší možnosti odstraniti něco z obrovité hromady nespravedlnosti, pod níž je zavalen svět, na př. nacionální útisk, není zde moci ani lidí, kteří by dovedli probuditi skryté síly v našem lidu, dovedli je dirigovati a vésti k vítězství. Fuj – a tím končím! Jen prosím, abyste mi uvěřili, že jsem prost jakékoli nacionální sentimentálnosti a úzkosti. Je mi jen špatně z toho všeho. Toť vše.“

„Ejhle, meeting, a zcela zábavný,“ prohlásila paní Kolárová. „Vyslechli jsme velikého anarchistu i velikého proroka národův utlačovaných. Škoda, že zde není Singer, zajisté; že by

si nedal ujít pohovořit o útisku židů. Ale v celku jsem v nemilé situaci, Budecie, neboť nemám, čím bych vás štípla.“

„Vy Češi jste protivný, protivný národ,“ řekla Helena. „My se na vás díváme jako na předbojníky lepšího života, a není-li anachronismu v této společnosti, na duchovní i fyzický předvoj Slovanstva v Evropě, chcete-li. Ale u vás samých je tolik neplodného kriticismu, nedůvěry v sebe zcela bezbožné, skepticismu téměř úpadkového, že sám ďábel vám rozuměj! Jste mladý, svěží a silný, obrozený národ, měli byste mít chuť k životu jako po narkose probuzený rekonvalescent, máte stkvělou, prvotřídní kulturu fyzickou, po strašném a dlouhém duševním spánku doháníte přední duchové borce Evropy s marathonskou odvahou, mají-li jinde Verhaerena, Claudela, Galsworthyho, Hamsuna, máte vy Březinu a zítra budete mít všeho – nuže, pouze chtít, chtít lepší zítřek – chtít a podniknouti zápas. Já, snad proto, že jsem přece jen více pravoslavná než vy katoličtí, věřím. Věřím v to, čemu se vy zde usmíváte, a čemu věří jen vaši stařečkové: věřím v poslání Slovanstva ve světě. Ve vysoké a hluboce lidské poslání Slovanstva věřím.“

„Mluvíš tak, že nemohu jinak, než tě políbiti veřejně za to, že jsi tak milá,“ slavnostně prohlásil Hora a v náručí poněkud nejistém sevřel svoji milenku a políbil ji.

Štěpán mezitím usnul na dřevěné lavici. Spal asi velmi nepohodlně, leč tvrdě, jako když celý týden nespí. A snad také nespí.

Budecius na konec připomněl všem rozhodnutí o výletu do hor a vzal je v přísahu, že se určitě dostaví. Rozloučil se s Horou a vyšel s paní Kolárovou na ulici. Hlava jeho byla žhavá, ve spáncích horečně bušilo. Ač nepil mnoho, zdálo se mu, že se s ním točí svět. Vzduch byl silný a opojný jako víno, jež pili.

„Zpropadená žena, tato Srbka,“ řekl posléze po delším mlčení. „Zahovořila se mnou o čertovských věcech. Její víra je tak silná a opojná, jako tento jarní vzduch. A také tak čistá. Také tak zdravá.“

Opět mlčeli. Tentokráte, neboť již stáli u domu, kde bydlela paní Kolárová, bylo mlčení jejich ne náhodné.

Paní Kolárová se těsně přiblížila k Budeciovi, až pocítil jejího dechu. Její oči poprvé za celou dobu pohleděly naň vítězně a zle, její ruka uchopila jeho ruku a mladá žena zašeptala horce, smyslně odkrývající zuby ve velkých a rudých ústech, polovelitelsky: „Vstoupíš?“

„Zatraceně!“ zaklel Jan Budecius a následoval nejistými kroky ženu, jež kráčela před ním s hlavou vzpřímenou. Svítalo. Na rohu zhasla lampa a ulicí proběhlo modravé jitřní šero.

III.

Na květnou neděli odpoledne se shromáždila v domku Jirákové v Klášterci nad Orlicí hojná společnost. Byl zde Jiří Skála se sestrou Marinou, myslivec Březa, učitelé Sršán a Rous, skalník Jonáš, učitelka Libuše Horná, děvče Svobodovic, dcerka sedláková, sotva škole odrostlá, leč mimořádně bystrá a vnímavá děvucha. Ač bylo venku pěkně, slunce překypovalo mladistvou jarní silou, silnice hladká a vysušená, cestičky a stezky v lese měkké a suché, nicméně všichni hosté Jirákovi se hlučně bavili a disputovali, zatím co Jiračka vařila kávu a podávala buchty. Starý Jirák byl zřejmě šťasten nad takovou hojnou účastí při nedělní besedě, zejména si pochvaloval Jiřího, že v Praze nezpyšněl a nezapomněl starých svých přátel. Otevřenými okny vnikal do světnice, zakouřený tabákovým dýmem, svěží jarní vzduch horský, silný a omlazující. Se strání se nesla vůně smrků, borovic a jedlí, příjemný pach čerstvé trávy, dráždící chřípí mladistvou svěžestí a vzbuzující na jazyku pachut' šťavnatého salátu. Po návsi se procházela děvčata s hochy, všichni nastrojeni a čistí jako čerstvě obílené domky v obci.

Ale hosté Jirákovi neměli valného smyslu pro okouzlující dech jara. Hovořilo se. Tentokrát měl hlavní slovo skalník Jonáš.

„Vy říkáte národ, národ,“ řekl, „ale to je slovo, jehož já dobře nechápu. Není jiné opravdové pospolitosti, aspoň pro mne, měl pospolitost třídní. Hle, zde jsme na českosaské hranici. A věřte mi, že německému lamači skal, s nímž pracuji, si rozumím lépe, jsem mu lidsky bližší než českému měšťákovi ze Žamberka. To, že s ním mluvím německy – je snad náhoda. Vůbec jazyk je jen vnější, mechanický prostředek styků mezi lidmi a bude věcí a úlohou budoucnosti, aby jazykové rozdíly hrály vždy menší a menší roli, ba aby vymizely na konec a mezi lidmi se ustálilo užívání jednoho jazyka. Kdyby to byla čeština, bylo by mi to milé osobně, neboť bych se nemusel učit jinému jazyku, avšak nevím, pokud by to bylo praktické pro lidský celek. Ale mohla by to být němčina, angličtina, ruština nebo snad i esperanto. Že lidstvo konečně musí k něčemu takovému přijít, to, prosím, ukazuje Amerika, kde je přece tolik národností a angličtina je jim nakonec jazykem tak obvyklým, rodným a

nenahraditelným, jako nám, zakrslým Evropanům, naše mateřské jazyky. A Amerika, tak aspoň se všeobecně říká, je země budoucnosti. Není to přece maličkost, že tato praxe se výtečně osvědčila na takovém pořádném kusu země, jako je Amerika a mezi tolika miliony lidí. A přece žádný z nich neřekne: já jsem se poangličtil, já jsem Angličan, nýbrž každý řekne s pýchou, že je Američan. S touž pýchou budoucí člověk řekne o sobě, že není ani Čech, ani Němec ani Turek, nýbrž prostě pozemšťan, či vůbec jen: člověk. A možná, že to řekne anglicky nebo německy nebo esperantsky. To je však lhostejné, řekne to upřímně lidsky. O to jde, kamarádi, o nic jiného za dnešní doby. Aby se k tomu však došlo, je potřebí vypěstovati mezi lidmi vzájemnost a lásku. To je možné však jen tenkrát, spojí-li se nejdříve ti, kteří jsou vykořisťováni, bez rozdílu národnosti, aby si dobyli spravedlnosti, neboť bez spravedlnosti není ani vzájemnosti, ani lásky v celkové masse lidstva. Tak jsem to už čítal nejen v nějakém Marxovi, ale už dávno v Bibli. Národnostní boj je věc druhořadá a zbytečně zatěžuje svými vášněmi vývoj společnosti lidské k socialismu. Až se zbavíme tohoto děsného ďábla, jenž týrá dnešní lidstvo, národnostní nenávisti, uvidíte, jakými mílovými kroky přijdeme k pokroku a k spravedlivému vyrovnání mezi lidmi. Nemyslete, že tím chci říci, že mám rád Němce anebo že bychom se měli poněmčítí. Je lhostejno, jakou řečí budeme jednou mluvit, vždyť jsme všichni tak, jak tu na zemi jsme, kdysi mluvili už jednou jedinou řečí, není tedy věc tak těžká, ani tak nemravná, naopak, praktická a lidská. Ale musíme už dnes usilovati o to, abychom mezi národy vytvořili takové vztahy, jež by je sblížily a setřely všecky protivy, jež tomu dosud bránily a brání. A to je především nenávist jazyková. Opakuji: jazyk není nic jiného, než otázkou praktické zkušenosti a účelnosti. Lidstvo k tomu určitě spěje, že touží už na příklad po takovém esperantu. Národové se musí sblížit, lidstvo, dnes tak rozrůzněné, musí splynouti v jeden souhlasný celek. A opět: jedině třídní solidárností bude umožněno lepší a spravedlivější uspořádání společnosti, neboť Proletariát má obrovskou odvahu tak učiniti, protože je revoluční, jsa dnes nestoudně vykořisťován kapitálem. A pamatujte si, že není odvážnější, strašnější síly nad sílu vzbouřivších se otroků. To je rozbourené moře, v němž utone pýcha tučných a bohatých navždy. A proto, proletáři všech zemí, spojte se! Nebud'tež vám na překážku pohraniční závory, rozdíly jazykové, náboženské, plemenné, spojte se i proti sykotu vlastenců, kteří vás dosud hypnotisovali romantickou a falešnou představou nebohé vlasti a tak vás donucovali mlčky a tupě sloužití ne vlasti, neboť jí není, nýbrž tomu, co je a co vás vykořisťuje, buržoasii. Tak je to, kamarádi. Dejme tomu, že se dnes půjdeme podívat na hranice k Mittelwalde. Shodím tam sloup, na němž je napsáno „Království České“ a s druhé strany převrhnou sloup s nápisem: „Königreich Preussen“ a máme jak my, tak Prušáci po vlasti. Jednoho dne zmizí na hranicích všech států „šraňky“,

národové se smísí, začnou hovořiti jedinou řečí a bude dobře. Nebude vykořisťovaných, nebude kořistníků. Bude spravedlnost. Kdyby mi někdo řekl, že to vše jsou pohádky, že tak nikdy nebude, a já jsem byl nucen mu uvěřiti, pak věřte mi, kamarádi, nestálo by za to, vůbec žítí. Přece má náš život nějaký smysl. Život bez spravedlnosti byl by nesmyslem a bylo by lépe jej raději ukončiti ranou z revolveru. Neboť je v tom smysl, že já si ničím své síly, své zdraví proto, aby po silnici, mnou vyštěrkované, se projíždělo líné hrabátko, jež se již narodilo v přepychu a nikdy za celý život prstem nehnulo, aby vykonalo něco užitečného? Říkají nám socialistům, že všechno naše učení je sestrojeno na lidské závisti. Ne závist, nýbrž spravedlnost! To je velmi pohodlná výtka, kamarádi. Tak se chodí na chudý lid! Zahovořím o spravedlnosti, o prosté, přirozené spravedlnosti, o níž mluví Kristus, na níž stojí celé jeho učení, a ejhle, přijdou páni a řeknou: závidíš, vid', žvanec, celá tvá víra není nic jiného, než kručení v žaludku a snaha zadarmo jísti a pítí. Ale běda, až se zdvihnou miliony upracovaných rukou a rozbijí tuto ničemnou klec, tento žalář chudých, tuto hanebnou robotárnu, již je dnešní společnost. Díky bohům, dnes už rostou všude po celém světě naše organisace, je nás už pořádná, mnohamilionová mezinárodní armáda, jež už bude si věděti rady s mocnými tohoto světa. Už si nebudou vykořisťovatelé a upíři dělné třídy zahrávati s osudy chudých a s osudy celých národů. Necht' to zkusí! Ihned vstanou miliony robotníkův, jejich hlas ohluší celý svět a vzkřiknou svoje ne! Dnes už jim nikdo nepůjde do války, aby zabíjel bratr bratra, dělník dělníka za to, že tak chce jeho otrokář. Jaký to má smysl, vrhnouti se náhle, bez jakékoli vnitřní osobní příčiny na svého bližního támhle za „šraňkem“, vraziti mu bodlo do břicha proto, že tak poručil pán ve zlatém límci. Ten prý už ví, proč je válka, ty jsi voják, hubu drž a služ, a nerozumíš-li tomu, je také dobře; tvůj úkol je, poslouchati a ne přemýšleti. Dovedete si, kamarádi, představití větší hloupost? Přemýšleli jste už někdy o této nehorázné blbosti? Dovedete si představití na příklad mne, mne, starého socialistu, antimilitaristu, jenž pročetl spoustu brožurek a knížek a považuje se za normálního a zdravého člověka, že by mohl s bodákem v ruce jíti pro nic za nic na člověka, na živoucího, nevinného člověka, jehož mi označili jako mého nepřítele a jehož jsem jakživ v životě neviděl, se zbraní v ruce hnáti se proti němu, proti mému bratrovi, proti dělníkovi, proti skalníkovi, jako jsem já sám, a připraviti jej o život? Zavražditi mladé ženě muže a malým dětem tátu? Blbost a svinstvo, jež přestane ihned, jakmile přijde chvíle socialistické společnosti. Proto opakují znovu a znovu, proletáři všech zemí, spojte se, neboť vy jste dnes sůl země a bez vaší organisace nebude míru, nebude pokoje na zemi, nebude spravedlnosti. Tento život, tato společnost nestojí ani za „fajfku“ tabáku, to vše se musí předělati. Proto ku předu, soudruzi, pod rudý prapor, jenž nese lidstvu červánky lepších dní.“

Jonáš skončil svoji dlouhou řeč, pronesenou s jistou bravurou zkušených lidových řečníků. Zanechala v posluchačstvu mohutný dojem. Oba učitelé byli zřejmě přesvědčeni. Děvče Svobodovic bylo nadšeno, a získáno plně pro myšlenky, hlásané Jonášem. Jiří Skála byl v rozpacích, rovněž i Marina. Myslivec mlčel a hleděl před sebe upřeně, zamyšleně a poněkud ponuře. Jedině starý Jiráček byl klidný. Zdálo se, že zcela souhlasí s vývodem Jonášovými. Rovněž učitelka jakoby držela v této věci s Jiráčkem. Mlčení, jež následovalo po řeči Jonášově, bylo čím dále trapnější. Konečně starý Jiráček, upiv něco kávy, řekl pomalu, klidně a téměř apoštolsky:

„Milé děti, co jste zde slyšeli, není nic jiného, než písnička o nenávisti. Necht' si Jonáš bojuje proti národnostním štvanicím, proti vykořisťování bédných a chud'asů, proti zlé a nesmyslné válce! Byl jsem ve světě, vím sám, kolik bídy, nepravdy, podvodu a nespravedlnosti leží na lidském množství na zemi. Ale třídní boj, vůbec boj sám nepřivede lidstvo ku štěstí. Všecko prokletí člověkovu spočívá v tom, že vztahuje ruku na svého bližního. To řekl dobře Jonáš, že je to ničemnost. Ale co doporučuje Jonáš proti tomu? Revoluci! A co je revoluce? Je to něco lepšího než válka? Není to totéž zabíjení jako válka? Léčiti válku válkou? Bylo řečeno: Nezabiješ! Opakoval to Chelčický, opakoval to bez konce Tolstoj. Víte, děti, jsem po matce od Kunvaldu, starého útočiště českých bratří. Mám v krvi tu starou českobratrskou víru. Ne zpupností, ne vzpourou těla, ale očistou duše dojde člověk blaženosti. Nejde o nějakou příliš vzdálenou a vůbec nepředstavitelnou blaženost, jak se o ní povídá v katolickém katechismu. Jde pouze o to, jsem-li já sám dosti spravedlivý, dosti dobrý, dosti lidský. A nyní je zapotřebí, aby si toto uvědomili všichni lidé. Potom, jedině potom bude dobře na zemi. Jonáš tomu všemu, co si představuje jako jedinou cestu k lidskému štěstí, říká socialismus. Já tomu říkám láska k sobě a k bližnímu, nesobecká, ale čistotná péče o svoji duši, českobratrství, původní křesťanství. Jsme všichni zde z tohoto posvátného a posvěceného kraje, kde pobýval Komenský před svým útěkem z vlasti, kde psal svůj Labyrint, sám tento kraj k nám hovoří hlasem lásky, pokory, samy hory nás k ní vyzývají. Ne tedy revoluce, ani válka, ani vykořisťování, ani lenost, nýbrž láska – a to je všecko. Láska jako jednotící a smiřující síla. Přerod v duši každého z nás. Moudrý vztah mezi jednotlivci, pokora, odpuštění, pomoc vzájemná. To neznamená klášternictví. To znamená rozumný a radostný poměr k životu. Půjdu po cestě, kdosi do mne vrazí náhodou; usměji se, byť by mne i bolelo a řeknu: Ah, to nic není, nic se nestalo. Totéž řeknu, když tak někdo učiní úmyslně. S počátku se mi zlomyslník vysměje, ale to na mne nepůsobí. Poté zlomyslník se zamyslí a se studem v duši jde domů. Přemýšlí o tom, co se mu přihodilo, celou noc. K ránu se rozpláče, druhého dne

přijde a prosí v slzách za odpuštění. Políbím jej a jsme přáteli až k smrti. To je spasitelná cesta k blažené družnosti. O tom jsem z hloubi duše přesvědčen. Ale kdybych jej udeřil za to, že o mne snad nevědomky zavadil, působím tím jemu i sobě nekonečnou řadu bolestí, jež se rozmnožují samy a uvalují na moji duši nesnesitelnou tíhu zločinu, jež mne dává až k smrti a z níž mne neočistí nijaká zpověď.

Tedy to je, co jsem vám chtěl říci. Nemyslete si, že je starý Jiráček ošuntělým kazatelem, vím, že dnešek nemá mnoho smyslu pro křesťanské učení, život je příliš bujný, bouřlivý a bojovný, takže moje slova zde znějí jako z pouště. Leč zamyslete-li se nad nimi v hodinách odpočinku a duševního pokoje, snad v nich najdete částku základní pravdy o tom, co je lidské štěstí.“

Jonáš se ironicky usmíval slově Jirákovým. Byl zřejmě nepříjemně dotčen, že starý promluvil, neboť se obával jeho autority. Chtěl jej několikrát přerušit, leč přece jen se toho neodvážil. Učitelé, ač Jiráka a jeho českobratrství velmi dobře znali, byli nicméně poněkud překvapeni a vytrženi ze svého poklidného, nehybného přesvědčení. Jakoby se durdili nad tím, že je starý znovu přinucuje k přemýšlení o věcech, jež považovali za odbyté.

Jiří Skála po celé odpoledne mlčel a horlivě naslouchal. Slova obou řečníků vyzývala v jeho nitru bouřlivá vlnobítí. Bylo mu těžko jako v horečce, spánky bušily krví a jeho duše volala zoufale o pomoc, srdce bilo na poplach. To, co slyšel, probouzelo v jeho nitru hrozné pochybnosti, bortilo starý jeho myšlenkový svět, odkudsi z temnot přicházelo k jeho duši na sta ďáblů, kteří ji pokoušeli. Viděl jakési ohnivé temno, v němž se potácí lidská duše, zakrvácená a zablácená hříchy a zločiny.

Běsové se rvou o její sněžný šat, zatím co ona trpí v temné bolesti věčných pochybností, nedůvěry, skepse a cynismu. Svět je podivná, nerozborná míchanice, v níž se nikdo nevyzná, život je divoký, nespoutaný a neregulovaný proud, unášející sebou mnoho špíny, nevědoucí, kam spěje, neznající svého účelu. Není boha, není spravedlnosti, není ani lásky, ba ani pořádku. Proč tedy žít? Vzpomíná na Máchův „Máj“. A s ním na velikou „Weltschmerz“ básníků jeho doby. Stráně, lesy, hory, řeky a potoky, osamělé lesní cesty, staré, zarůstající zříceniny, výhledy s hor do kraje za soumraku, kdy usíná slunce a stíny opouštějí scenerie, vlekouce za sebou jednotný šedivý tón přítí a nade vším jakýsi neurčitý, leč silný a bolestný stesk, o jehož prameniskách nevíme, ale jemuž se vzdáváme oddaně, říkáme si: Bolest je krásná, krásná, krásná. Co je krásnějšího nad smutek ponurého kraje v podvečer, nad tesknotu osamělé horské cesty, nad beznadějnost ponurého jezera, v němž se zrcadlí zsinalý měsíc a mrtvé hvězdy? Nad kraj, v němž spí v horském údolí smutní loupežníci, kteří budou zítra

zjímání a vpletení v kolo! Nad přitlumenou píseň tulákovu, jenž stoupá do hor, aby našel východ z neznámé krajiny do jiného neznáma?

Jiří Skála daleko mocněji, než všichni ostatní, odpovídal ve své duši na všechny otázky, dohady, pochybnosti a výzvy, jež se ozývaly z řeči Jonášovy a Jirákovy. Trpěl nesmírně, tak, jak trpí všichni jinoši v jeho věku, kteří zoufale usilují najít těžké své jsoucnosti na zemi a její účel a smysl. A jako všichni jinoši v tomto věku se nedopracují vesměs nijakých výsledků, tak ani Jiří Skála nerozřeší oněch krutých záhad, jež k němu přicházejí s tázavým vzezřením a přejí si odpovědi stručné, rozhodné a konečné. Obyčejně nezbyvá, než vzdát se proudu života a žít bezmyšlenkovitě a vnějšně. Jiří Skála se vzpírá lehkomyšlnému vyklouznutí z pasti hádanky, jež s resignovaným úsměškem na rtu na konec obyčejně řekne: A což já si s tím mám lámat hlavičku, ať jiní prozkoumají, já jim uvěřím. Jiří Skála rád by prozkoumal sám, zvěděl jistotu, neboť život musí mít nějaký plán, nutno žít při plném vědomí a střízlivě, není správné, vrhnout se do proudu a čekat na svůj Osud. Člověk sám diriguje svůj život, nikdo jiný. Neúspěchy jeho jsou jeho vlastní vinou, jen jeho zbabělost v přiznání svých slabostí jej nutí, aby sváděl vše na osud. Není osudu, jest jen život, jenž je v rukou člověkových. Jak si ustele, tak si lehne a jen on sám je svého štěstí strůjcem.

Jiří Skála ani nepochopil, jak se dostal od Jirákových, kde ještě pokračovala hlučná a živá beseda, na čerstvý vzduch. Ocítl se na lesní stezce nad Kláštercem. Vůně jehličí vytrhla jej z myšlenek. Zdvihl hlavu a rozhlédl se kolem. Les byl hluboký a temný, jakoby skrýval v sobě nějaký pohyblivý život, zástupy mythologických bytostí. Hučel, hovořil, sténal. Měl tisícera ústa, jež zašeptala do uší Jiřího vždy nějaké důležité slůvko. Přibližoval i vzdaloval se, objímal i odstrkoval Jiřího, utopeného v chaosu myšlenek jako v nějakém těžkém a spleteném snu, jenž lpí na tvých víčkách i v dřímotě a z něhož nemůžeš vlastní vůlí procitnouti, ač si uvědomuješ, že vše je ošklivé, nerudné vidění, jež nemůže trvati dlouho. Slova Jiráková se mu osudně a podivně promísila se slovy Jonášovými. Z tohoto chaosu promluvila k němu jakási bezútěšnost lidské jsoucnosti, marnost a nesmyslnost každého jeho kroku po zemi. Jeden říká: spravedlnost. Druhý opakuje tvrdošijně: láska. Kdo z nich má pravdu? Což nemá pravdy Jonáš? A což není do slova pravdou to, co říká Jiráček? Což každý na světě má pravdu? Má pravdu i Máchův loupežník, Byronův Child-Harold, Lermontovův Démon? A má pravdu Ivan Karamazov i Alexej Karamazov? Kristus i Antikrist?

Chvílemi, když vítr pohnul stromy, jež zasténaly a zahučely, Jiří zdvihl hlavu a naslouchal. Ale místo nějakého osvobozujícího hlasu, nějakého spasitelného zavolání, zahovořilo k němu

opět a opět jeho vlastní rozvířené nitro, hukot vyhrožující sopky, vroucí vášněmi a příbojem rozházených myšlenek jako syčící lávy. Ale čím výše stoupal do hor, čím čířejší byl vzduch, který vdechoval, čím panenštější byla vůně rozpařené jarní země a čerstvého letošního jehličí na vrcholcích smrčků, tím smírnější a kolébající cit jej zaplavoval, až v jeho srdci náhle se zřetelně ozvalo jediné artikulované slovo ze změti nejasných hlasův a zvuků, zaplavující dosud jeho duši, jediné slovo: láska.

Láska, láska, láska, láska, láska, opakoval Jiří vítězoslavně a vytrvale a docela nahlas, jako by byl sám.

V témž okamžiku se zastavil a ohlédl se. Několik kroků za ním stálo děvče Svobodovic a hledělo na něj. Děvče vysoké, snědé, neobyčejně vyvinuté na svůj věk sotva šestnácti let, s obrovským snopem vlasů na zádech, volně sepiatých červenou, křiklavou stuhou.

„Co zde chceš, Hanko?“ řekl k ní přísně.

Děvče naň pohlédlo s laškovným úsměškem, pomlčelo okamžik, načež se dalo do nezřízeného smíchu. Smálo se mu přímo do očí a jeho smích se stupňoval vždy více a více, kdykoli Jiří se zamračil a prozrazoval svůj upřímný hněv.

„Co je ti k smíchu? Jsi ještě příliš zelená, abys se mohla všemu smáti.“

„Jde a povídá si pro sebe a já všechno slyším,“ zasmálo se děvče. „Já jsem zelená, a co je on? On je študios a myslí, že je moudrý, když studuje v Praze. To, co on přečetl, přečetla jsem také. On má universitu, já jen tři „měšťanky“. On ničemu nerozuměl z toho, co se dnes u Jiráků povídalo. Já jsem rozuměla všemu. Bude jednou veliká revoluce a po ní přijde veliká láska mezi lidmi. A to je všechno. Tomu já věřím a – konec!“

„Ty jsi šla za mnou?“

„Ne!“

„Ty jsi šla zúmyslně za mnou?“

„Ani mi nenapadlo!“

„Co zde tedy děláš?“

„Šla jsem za vámi!“

„Nu vidíš! Proč lžeš?“

„Bojím se vás.“

„Proč se mne bojíš? Jsme přece sousedé.“

„Chtěla jsem se vás na něco zeptati!“

„Na co?“

„Jaké je to v Praze? Je tam mnoho děvčat? Mluvíváte v Praze s mnoha děvčaty? Chodí tam děvčata také do schůzí? Já chodím do všech schůzí, jež mají socialisté. Tatínek je agrárník a zakazuje mi to. Já nemám ráda tatínka! Říká mi, abych chodila do dorostu. Kdybych měla matku...“

„Ty nemáš matky jako já. Jsme oba sirotci. Je mi někdy smutno z toho. Leč co ty můžeš z toho pochopiti. Jsi ještě mláda.“

„Nejsem již příliš mláda. Velmi mnoho přemýšlím. Někdy celé noci přemýšlím. Myslíte vy také někdy na mne?“

„Dosud jsem o tobě nikdy nepřemýšlel. Proč?“

„Já jsem o vás přemýšlela. Zdá se mi, že nejste příliš dobrý člověk!“

„Aj! A proč?“

„Nevím. Mám k vám nedůvěru. Myslela jsem vždy, že bych nechtěla býti s vámi o samotě. Mám k vám nedůvěru!“

„Co to mluvíš! Jaký nesmysl!“

„Ano, ano, ano. A proč mne nepolíbíte?“

„Zbláznila jsi se?“

„Myslela jsem vždy, že kdykoli vás zastihnu o samotě, že mne určitě políbíte,“ řekla dívka klidně, bez studu a zklamaně.

Jiří se však do ohniva začervenal. Krev stoupla mu do hlavy a zdálo se, že na okamžik ztratil rovnováhu. Klidný a jasný hlas dívčin jako zvuk potůčku, vesele dopadajícího na skálu, rozvlnil celou jeho bytost. V tomto hlasu promluvílo k němu náhle opojně a smyslně jaro.

Pocítil pojednou ve svém těle, co znamená blízkost dívčina. Její oči hleděly na něj přímo, určitě a prostě. Její rty se mu nabízely, čekaly oddaně a klidně na polibek, jenž musel najisto přijíti.

„Vy jste divné děvče, Haničko!“ řekl náhle vážně, osloviv dívku jako bytost rovnocennou.

„Proč mi netykáte? Bylo to takové pěkné!“

Jiří ji vzal nesměle za ruku a trnul úzkostí nad tím, co učiní dále. Děvče postoupilo k němu o krok a její mladá, pevná a ostrá ňadra se ho dotkla. Její oči se ještě hlouběji ponořily do očí jinochových, jež těkaly neklidně s jejích rtů na její ňadra.

V jednom okamžiku se zdvihl najednou silný vítr, les zahučel, listí ostružinníků se rozechvělo – a Jiří jako v obavě, že by někdo mohl jej oloupiti o kořist, uchvátil Haničku, nadzdvihl ji poněkud a políbil na plná, krevnatá a červená jako zralý šípek ústa. Děvče mimovolně přimhouřilo oči a vzdávalo se cele, oddaně a lačně předtuše rozkoše, jež proudila jeho údy a vzdouvala jeho ňadra. Jiří, neodolávaje nikterak svému pobouřenému tělu, líbal ji vždy žíznivěji a tepleji, až děvče se prohýbalo a šlo mu celým svým tělem, mladým, pružným a svalnatým, všemožně vstříc. Kdyby zde, v lese panenském a divokém, nedotknutém zvědavou nohou tulákovou, ležela si v objetí dvě nahá těla milenců, vše bylo by přirozené, jasné a bezhříšné. Jiří si však uvědomil, že není na světě síly, jež by uvedla jeho ruce do onoho pohybu, jímž se trapně a nestydatě odhaluje šat s těla ženina a náhle procitl z opojného, překrásného zmatku a omámení. Stud, přirozený v jeho letech, zalil jeho obličej přívalem temného ohně a jakási těžká, nezodpovědná otázka jako „proč?“ anebo „k čemu to vše?“ se prodírala změtí jeho citů a pocitů. Byl příliš vzdělán a vychován, než aby sdílel s Hanou oné prostodušnosti, přímosti a nevinnosti, jež hovořila z každého slova a z každého pohybu dívčina. Její jarní smyslnost, jež ji překvapila dnes na Květnou neděli, jež ji vedla jako v somnambulickém spánku do lesa za mužem, jež ji vrhla onomu muži v náručí, byla tak pravdivá, tak hrůzně nezastřena, vyzývavá a bezohledná, že se až Jiří zděsil této pravdivosti a otevřenosti.

Odstrčil dívku a nabral dechu:

„Haničko, jděte domů. Nesmíte již nikdy za mnou přijíti do lesa. Vidíte, nezdržím se a líbám vás!“

„Líbal jste mne a bylo to krásné!“

„Nuže, rozejděme se! Za chvíli se setmí. Musíte domů. I já musím domů. Podejte mi svoji ruku. Tak! A nyní s bohem!“

Stiskl její ruku, zatvrdlou selskou prací a rozloučil se s ní. Kráčel rychlými kroky do údolí. Několikrát se ohlédl. Děvče Svobodovic stálo na velkém kameni na okraji lesní cesty a hledělo nepohnutě za ním. Chtěl mu mávnouti šátkem, potom však pohodil hlavou a zrychlil krok.

Za několik okamžiků ztratil děvče s dohledu. Kráčel údolím řeky Orlice směrem k myslivně. Zde se již silně stmívalo. Když obcházel „Lusthaus“, zdálo se mu, že slyší ztlumený, podivný, vášnivý rozhovor. Zastavil se mimoděk u stromu a všecek vzrušen naslouchal. Mohl zachytiti pouze úryvky vět trhaných, křečovitých, jak je přináší na svět jen pobloudilý, překotný cit.

„Mučíš mne a působí ti to rozkoš... Jsi peklem, jež mne stihlo ještě na zemi? ... Chceš se napítí mé krve, d'áble, satane, panovnice pekel? ... Kdy konečně přestanou tyto hrůzy, kdy konečně bude zde tvoje slovo! Proč mlčíš? ... Proč se směješ? ... Uvidíš, že tě jednoho dne zabiji... Nemohu za sebe ručiti... Jsem odhodlán na vše... Pochop přece, pochop přece a porozuměj, že tě miluji, že tě miluji více než slunce, více než život! ... Až dosud jsem nikoho nemiloval... Měl jsem rád jen les, řeku, zvěř a velké modré zvonky na pasekách. Nyní jsem smrtelně raněn láskou – a ty mlčíš, ty se směješ, tváříš se pitvorně, ačkoli já vím, já to cítím všemi póry svého těla, že mne miluješ, ano, ano, nezapírej, nelži, nestydo! Jestli mi to co nejdříve nepřiznáš, nevím, co učiním, ale učiním něco strašlivého... Snad tě zabiji, snad zabiji sebe. To je mi lhostejno.“

Neznámý se odmlčel. Náhle kdosi druhý, jenž dosud mlčel, se rozesmál neklidným a zřejmě neupřímným smíchem, jenž se proměnil v podivném přechodu v tichý a provinilý pláč. Jiří zbledl jako stěna a poznal hlas své sestry:

„Pro dobrý bůh, pusťte mne! Potřebuji si odpočinouti, potřebuji se vzpamatovati. Zblázníte mne, šílence! Nic vám neřeknu. Nic vám nemohu říci! Čeho žádáte po mně? Což já vím? Což vám mohu něco rozumného odpověděti? Pohleďte na mne, mějte se mnou slitování. Nerozumím ani jedinému vašemu slovu! Pusťte mne domů, chci býti sama. Dejte mi přece možnost, pohovořiti sama se sebou! Vy blázne!“

V tom okamžiku Jiří spatřil Marinu, jež se vytrhla z pevných rukou myslivcových a prchala směrem k myslivně. Myslivec, přehodiv lankasterku přes rameno, kráčel pomalu, téměř lenivě za ní. Jiří jej záhy dohonil a položil svoji ruku na jeho rameno, jakoby jej chtěl zatknouti.

Myslivec se obrátil a zbledl. Učinil zmatený a nejistý pohyb, jakoby chtěl užítí zbraně. Ale ihned se zastyděl a sklopil oči. Jiří mu řekl tichým, pokorným hlasem:

„Slyšel jsem váš rozhovor s Marinou. Vy milujete moji sestru?“

„Ano!“

„Již dávno?“

„Od té chvíle, kdy jsem k vám přišel.“

„Jste velmi nešťasten?“

„Jsem uštván k smrti!“

Oba se zamlčeli a nepromluvili již ani slova. Došli do myslivny. Otec a děd již seděli za stolem a Marina, veselá, zářící a pohyblivá jako vždy, připravovala večeři.

Po večeři odešel nejdříve myslivec. Když Jiří přišel do jejich společné jizby, myslivce tam nebylo. Odešel tedy také do lesa. Vrátili se téměř současně hluboko po půl noci. Když myslivec seděl na posteli a snímal své boty, Jiří náhle přisedl k němu a políbil jej. Po té oba záhy únavou a mdlobou usnuli.

IV.

Druhého dne obdržel Jiří Skála dopis od Budecia, v němž se mu oznamuje návštěva Pražanů na Zelený čtvrtek. Brzo po obědě se vydal pěšky na cestu do Žamberka k odpolednímu vlaku, jenž měl přivést hosty. Den jako všechny dny těchto svátků byl stkvělý. Jedině v duši jinochově byl temný neklid a úzkost budoucích dní. Příhoda s děvčetem Svobodovic, rozhovor myslivcův s Marinou a to vše vůkol, především slunce, les, řeka a hory, působilo na něj změteným, zneklidňujícím dojmem. Jakoby se zamotal v pevné a husté pavučině! V Praze nebylo tak silných okamžikův, ač příchod do Prahy znamenal pro něho dobytí nového světa, nových duchových kořistí. Ale zde, v rodném a milovaném kraji, kde vše bylo prostoupeno a posvěceno vzpomínkami, v každém pni a keři bylo zakleto kus života, byt' života dětství a ranního jinošství, leč nicméně života silného a dojemného! Poslední události byly jako vichr, jenž rozšvelel poklidnou a mrtvou lučinu, spící pod poledním sluncem. Vše vůkol něho jest

rozvířeno, mladistvá duše je vzrušena a rozbouřena, každý jev, jindy snad všední a obecný, se zesiluje a nabývá barvitosti. To mluví mládí prudkou a zažehavou řečí, mládí barev ostrých a původních, mládí zasněné a radikální, v němž každé slovo a každé gesto má horkou chuť prvotní síly, živelného vření.

K tomu ke všemu všichni známí v okolí, staří pamětníci a nositelé stoletých kalendářů v paměti, potvrzují souhlasně, že na Orlických horách nebylo jara půvabnějšího od nepaměti. Srdce Jiřího, jež naslouchá těmto proroctvím s netajenou dychtivostí, jakoby si hledalo nějaké omluvy pro to, co musí neodvratně přijít, si myslí, že to není náhodou, že právě toto jaro jest takové, řekněme opojné a marnivé. Neboť srdce Jiřího je přesvědčeno, že toto jaro přinese něco velikého a silného do jeho života. Ne nadarmo hovoří k němu les, řeka a hory silnější a vyzývavější řečí, než kdykoli jindy. A podivno: zdá se mu, že by bylo svrchovaně milé, ale zároveň svrchované zamotané a záhadné, kdyby na této cestě, jež vede vysokým lesem a po níž spěchá k Žamberku naproti svým přátelům, náhle potkal Vlastu Žárskou. Dejme tomu, že by také ona přijela do Žamberka, ale přijela by dříve. Jela by zúmyslně sama a dříve, aby byla nerušena a o samotě se svým srdcem. Kráčela by lesní stezkou, začervenalá chůzí s rozevřeným pláštěm, jež by posléze přehodila přes ruku, a byla by jako bývají dívky v létě, když se vracejí z výletu. Spatřila by ho zajisté, leč čeho neučiní? Skryje se za strom a nechá jej přejít. Jiří přejde, ač celou její hru dávno zpozoroval, přejde mlčky a s hořem na tváři. Proč tyto komedie? Ale v zápětí Vlasta Žárská jej okřikne, její hlas zazvoní neočekávaně tichým a naslouchajícím lesem a jde vstříc Jiřímu. Jiří smekne klobouk, hluboce se pokloní a řekne: „Poklona, slečno!“

Ale v témž okamžiku zmizí přízrak Vlasty Žárské a Jiřímu se zdá, že před ním stojí chytajíc se rukou haluze dubiska, děvče Svobodovic, mladé, silné a zdravé s pevnými, ostrými hroty ňader, jež se dotýkají jeho hrudi. Hledí vyzývavě do jeho očí, maenadské rty se otvírají a nabízejí se k polibku, jenž je šťavnatý a hojný jako březová míza. Jiří si vzpomíná na lesní nymfy, překvapující zabloudilé jinochy na mýtinách. Děvče Svobodovic klade své velké paže kolem jeho šíje, přitahuje jej celého k sobě, přítomnost jejího svalnatého a pružného těla jej omamuje, až hovoří nesmysly, její dech zaplavuje teplem jeho obličej, až se mu zdá, že všecko v něm vře jako v kotli, jako v sopce...

Jiří Skála procítl ze svých myšlenek.

Ah, nebylo zde nikoho, ani zamyšlené a městské Vlasty Žárské, ani smyslné, otevřené a selské Hanky Svobodovic.

Byl sám. Kráčel rychleji, aby zahlušil bouři, zmítající celou jeho bytostí. Procházel vesnicemi, dýšícími smírem, poklidem a čistotou, míjel městečko, kde dnes ustali zvoniti a lomozi velikonočními řehtačkami po chodnicích. Hleděl se přiblížit k milé a slavnostní skutečnosti Velikonoc, doufal nalokati několik osvěžujících doušků jarního půvabu a vůně vzkříšené země.

Ani nevěděl, jak se přiblížil Žamberku. Město stálo před ním neočekávaně a přinutilo jej myslet na určité věci: Kdo z jeho přátel přijel, jaký bude program jejich pobytu, co přinese nového tento výlet pražských lidí, tak málo přivykých přírodě, rozmachu a prostoru, vzduchu a slunci.

Když vlak vjížděl do nádraží, již z daleka slyšel svoje jméno a konečně spatřil Horu, vyhlédajícího z okna. Poslze se s nimi se všemi pozdravil. Byl zde Budecius, Hora, Štěpán, Savičová a paní Kolárová.

„Konečně zde, na konci světa!“ prohlásil Štěpán.

„Ejhle, kde internacionalistovi se končí svět,“ prohodil Budecius, jenž byl poněkud přepadlý a zasmušilý, což Jiří ihned zpozoroval.

„Nuže, zde nás máte, dělejte s námi, co chcete,“ prohlásila slavnostně paní Kolárová. Její obličej byl krásný, růžový a klidný, jako vždy. Jiřímu často připadalo, že to nemůže být opravdový obličej této ženy, již znal sice jen málo, ale lákala jej její zastřená a hluboká záhadnost citová. Tušil v ní bytost složitého ducha i charakteru, ženu, jež má svou nějakou těžkou vášeň, již asi úplně podléhá.

Srbka byla jako vždy přímočará, statečná a průzračná. Bylo jí po celou cestu z nádraží do města zřítí po boku Horově a Jiří se podívoval tomu, že tito dva, kteří si zajisté mohli již dávno vše vypovědět, mají stále tolik hovoru.

Ubytovali se v hospodě na žamberském náměstí a vrátivše se ze svých pokojů do hostinské místnosti, zasedli k poradě.

„Především, dámy a pánové, na Boží hod budete hosty u nás a o „Pomlázce“ u starého Jiráka, písmáka a českého bratra v Klášterci. Dnes chci s vámi posedět v Žamberku a povídati o Praze a o všech věcech, o nichž jsme hovořili v Praze. Potřebuji toho – ne že bych tak úpěnlivě toužil po Praze, nýbrž...“ a Jiří pochopil, že se zpovídá z věcí, o nichž dosud řádně neprozpytoval svědomí.

„Milý Jiří,“ začal Budecius, „především vám musím se vyznati, že už váš Žamberk je stkvělý. Pivo je, pravda, mizerné, ale my básníci a vy snilkové, tedy holota poetická, byť jinak zcela neužitečná, nejezdí do hor za pivem. Vím, že bude snad poněkud chyběti Horovi a Štěpánovi, ale necht' pijí slivovici. Ostatně Hora přivezl cosi sebou. Aby také vás uctil. Nuže – a za druhé, milý příteli, přijeli jsme vlastně za vámi, abychom na vás dohlédli, co zde tropíte s venkovskými děvčaty. Ejhle, krasavec, červená se, byl dopaden. Ale běda vám, neboť pamatujte, že jste se zaslíbil Praze. A Praha, zlá, stárnoucí kouzelnice, je krvežíznivá ve své žárlivosti. Nezapomínejte tedy!“

Paní Kolárová přisedla k Jiřímu a šeptala mu:

„Vzmužte se přece, vypadáte opravdu, jako byste byl dopaden.“

„Vidím, že jste se všichni na mne vrhli jak sršni,“ bránil se Jiří. „Co vám mohu na to vše říci? Nic! Přišli jste, abyste vnesli zkázu do tohoto kraje.“

„Ano, rozrušení, smrt, anarchii,“ smál se Štěpán.

„Ne, milý příteli,“ pronesla vedle Jiřího paní Kolárová, „chceme vnášeti všude jen lásku.“

Po těchto slovech se Budecius zamračil a přeletěl jediným pohledem, jenž však nešel Jiřímu, tvář paní Kolárové.

„Nuže, dovolte mi přece, abych také já něco řekla,“ pravila na konec Savičová. „Kolik hluku nadělají, celý Žamberk vzbouří a nedají mi dostati se ke slovu. Tedy: co budeme vlastně dělati?“

„Budecie, mistře, vůdce, učitelí a otče, zjev nám program,“ pronášel vážně Štěpán.

„Nuže,“ ujal se slova Budecius, „zde program: Dnes: nic! Tlachy, jako vždy. Ostatně, kdo dnes v Čechách netlachá? Nežijeme, netvoříme – tlacháme. To je program dnešku. Zítří: nevím. Nikdo neví, co bude zítří v Evropě. Měli bychom to věděti. Angličané to jistě vědí. My jsme cele zaujati dnešním tlachem, proto o zítřku nevíme nic!“

„Ale to je přece nesnesitelné,“ přerušila jej paní Kolárová. „Jak jsem mohla kdy mysliti, že jste rozumný člověk a spisovatel nad to! Rychle, chceme program, program, rozumíte, a ne filosoficko-politický tlach. To je vaše slovo, prosím, nedurděte se!“

„Nuže tedy program,“ pokračoval klidně Budecius, nevěnuje narážce své přítelkyně na pohled nijaké pozornosti. „Program mladé generace, jež zasedla k tomuto stolu: ejhle, jací representanti zde sedí: výtvarník, dělník, student, o ženách vždy mlčím, poněvadž jsem delikátní člověk. Krátce: mladá generace. Jaký jest její program? Co chce? Co chce v životě, co chce v politice, co chce v umění? V životě – Štěpán vám učiní socialistickou přednášku, moji nechť k salátu podobné chuti znáte. Ale to, co vám řekne Štěpán je doslova napsáno v mnohých a mnohých knihách. Když se jej však zeptáte na onen akční program, který se ve skutečnosti snad provozuje, vyjde z této hory následující myš: boj na půdě vídeňského parlamentu a nejvyšší výboj, starobní a invalidní pojištění! V politice hnus nad hnus. Vnitřní poměry zdivočelé, poměr k Vídni týž otrocký a nedůstojný a poměr ke světu nijaký: nikdo o nás nic neví, a nám je to dohromady lhostejno. A v umění? V literatuře? Veliký zápas ismů. Ale to by nebylo zlé, dávalo by to naději, že se vůbec něco děje, něco připravuje, že něco kvasí, z čeho se může zroditi čin. Ah, ano, dnešní chvíle, probírám-li ji, důkladně, chci-li se probrati až k jejímu nejvnitřnějšímu smyslu je taková, že zapuzuje žerty i ze rtů takových cyniků, jako jsem já, chcete-li. Co činíme my zde v Čechách, co činí český národ? Nic! Vegetuje; jako vypražená tráva na úhoru za pozdního léta je náš život. Vegetujeme. To je stav dneška. To je jediné, nač se zmůžeme. Vegetujeme! Není-li to k smíchu, není-li to zoufale málo? Díval jsem se po celou cestu po krajině a toto jaro činilo mne nostalgickým. Neboť mezi tím, co venku jiskří slunce a jihne země, všechny hlasy půdy se spojují v něco velikého, symfonického, v našich duších, v duších lidí, kteří chodí po této půdě, vlekouce líně po zemi své těkající a matové existence, v duších milionů příslušníků národa, jenž přece uměl a uměl by i příště tvořiti, je úhor, je tišina – a ví d’as, snad je i smrt. Ba nikdo ani nepřemýšlí o tomto osudovém nebezpečí, vše zlhostejnělo, ztupělo, zblblo, každý jako pitomá ovce jde ke stříži, oddávaje své nejlepší síly pánům, vrahům a katanům na „zlaté rouno“. Je přežitkem mluvití dnes tak, jak hovořím já, řeknete zajisté. Ale byl to jeden z vás, jenž mi nasadil červa do mozku, myšlenku, jež mi nedá spáti. Byla to Helena Savičová. Musila přijíti cizinka, jež promluvila ke mně jako sestra. Rodní bratří a sestry dávno zapomněli hovořiti takovým jazykem. Rodní bratří a sestry se pošklebují – leč já – nevím ani, proč tak náhle, se přestávám pošklebovati. Nuže tedy, mluvili jsme o programu. Není zde programu. Je pouze šedivý, ponurý, neradostný den i uprostřed tohoto jara. Ba tím je ještě šedivější, ještě nesnesitelnější. Sedíme, chodíme, tu a tam se trochu zaševelíme, vyděláváme poctivě nebo nepoctivě svůj chléb vezdejší. Ale to je život? Kde je Čin? Kde je také onen idealismus, z něhož se rodí Čin? Dnes, moji milí, nejsem vesel. Dnes nejsem onen Budecius, jenž hlásal vám vždy pýchu osamělého života, je-li takový život řízen silnou vůlí: aby byl žit prudce a vybrakován

dokonale. Zdá se mi v posledních dnech, že mne všechno nutí vylézt ze své ulity a porozhlédnouti se po božím světě a po ostatních božích tvorech, jejichž existence dosud mi byla lhostejna. Víím, že jsem ničema, proto se ohlížím po lepších lidech. Myslíte, že něco nalézám? Že vidím někoho, kdo by intensivněji cítil, než já, čeho je potřebí? Snad jsou někteří politikové, kteří mají radikální program. Snad jsou i takoví umělci. Ale jejich programy jsou buď zvětšelé a páchnou myšinou nebo jsou to nápady, grotesky, bonmoty, jichž nikdo nebere vážně pro jejich přechodní cirkusový tón. Nuže, upřímně řečeno, je mi špatně z toho všeho. Úhor! Step! Polární poušť. Promiňte mi, že jsem se ke konci stal téměř nemožný ve vašich očích. Mně je to ovšem lhostejno, avšak tentokrát mne nikterak nemrzí, že jste přistihli Budecia při vážném slovu. Nevím, co se děje se mnou. Ztrácím humor. Ztrácím snad i vkus. Neboť není noble hovořiti takto mezi mládeží, jež si říká: „Neztrácej času marnými řečmi, žij, užij, co se dá! Neboť život je sladký, život je nenahraditelný. Ať žije život! Ať žije hlučící osvětlená ulice! Ať žijí cirkusy, nádraží, přístaviště, kluziště, americké reklamy, jízda automobilem a tak podobně do nekonečna.“ Tak zpívá dnešní poesie. Sladký, veselý shon, zářný povrch, radost z třepetajících se maličností – ejhle, to je dnešní vitalismus. A kdyby k němu někdo přišel s přísnou a ponurou myšlenkou o nějaké oběti, o nějakém hrdinství, o zápase, v němž se hraje se smrtí, zakaboní se vitalistický manekýn a řekne: pryč s takovými myšlenkami, jež nám ubírají životních sil. Až do dneška od narození Kristova byla doba romantickou. Dnes je něco jiného. Jaké pak zde oběti a romantická hrdinství? Život je zde – nic více, nic méně, ale ohromně mnoho. Je pouze potřebí jej radostně žít! Kdo bude pomýšleti na pokoru, na rytířská gesta, na smrt? A moji milí, to, co žijeme, je skutečně onen život, o němž se mluví? Není-li naše lidství, na pohled tak holedbavé, oblečeno v zoufalé, pusté cáry otroctví, přetvářky a lži? Obrovská hypnosa – to je, v čemž žijeme. Nemáme vlastní vůle, jsme svázáni na rukou i nohou. Jsme mrzcí rabi! Psi! Tak – a nyní si hovořte o svém programu. Nemám již sil – a ani nevím, nemám-li raději opustiti toto luzné hnízdo. Tak to na mne přišlo náhle, vidím, že se nehodím příliš mezi šprýmaře-výletníky. Ostatně, je mi vše lhostejno. Kletba hypnosy lpí také na mně. Jsem sám dokonalý člen té hanebné čeládky, o níž mluvím. Prosím tedy, abyste pochopili, že nechci reformovati, konstatuji pouze to, co je. Ba ani nevím, co dělati dále. Nemám vůle, nemám snad ani odvahy. Patřím mezi ostatní zbabělce. A kdyby nebylo Savičové, snad bych o tom všem ani nepřemýšlel. Tedy vás pokorně prosím za odpuštění, že vám kazím náladu. Půjdu se trochu projít, abych vychladl, snad bude potom lépe. To jest hůře: upadnu ve svoji starou lhostejnost! Na shledanou, večer zde k večeři. Sbohem Jiří, promiňte mi také vy, že k vám přináším tolik chmury – do kraje, zalitého sluncem.“

Slova Budeciova, jichž závěru nikdo ze společnosti neočekával, působila na všechny bez rozdílu mrazivě. Bylo to poprvé, kdy uslyšeli od něho pohnuté a rozčilené slovo; byli vždy zvyklí poslouchati jen jeho bonmoty a jedovaté invektivy, jež mu znamenitě slušely. Tento literát mezi přáteli nikdy nezahovořil slohem svých knih. Byl znám všude svou tvrdou skořápkou, jež jen velmi zřídka a velmi neochotně se otvírala několika málo známým. Ale tato řeč, vyslovená chvějným a pohnutým hlasem, dojala do takové míry všechny přítomné posluchače, že mlčeli drahnu chvíli, i potom, když Budecius odešel.

Paní Kolárová, vždy nejstatečnější ze všech, kdykoli šlo o zápas s citem příliš provokujícím, tentokráte se dívala za Budeciem téměř melancholicky a sledovala jej oknem hospody, když kráčel po protějším chodníku po náměstí, až zmizel v jakési malé uličce. V jejím pohledu blýsklo něco jako soucit, tedy něco, co jí bylo vždy naprosto vzdáleno.

Trapné ticho první přerušil Štěpán: „Ten nám dal! Jsme zkoprnělí a zpitomělí. Takového kázání jsem dávno neslyšel. Od dob pátera Jemelky, tovaryše Ježíšova. Ale Budecius, tovaryš satanášův, jej nicméně dnes překonal. Což naplat: má mnoho pravdy. Jsme ne psi, ale hovada! Táhnou nás na všemožné jatky – a my jdeme. Ovšem, Budecius mi příliš zavání nacionalistickým radikalismem. Nevyslovil toho sice, ale je to zde, já to čenichám velmi citlivě. Divím se tomu poněkud – neboť je to do značné míry ztráta vkusu, jak sám přiznal. Věc neobyčejná. Věc trapná pro nás pro všechny. Dnes – a načichnouti Tondou Hajnem! Tahati oběma rukama lva za ocasy! Kam to spějeme? Představte si, že by se přece podařilo zrevolucionovati, pohnouti naší produktivní massou. Jaká bizarnost, jaká legrace by z toho vyšla, kdyby tato massa se pohnula směrem Budeciovým! Což je tu pouze Vídeň? Je mi vždy poněkud trapno, když vidím, že odbyté, oddiskutované věci, vesměs nesmysly, ožívají a znovu nás připravují o mozkovou sílu. Nač ztráceti duševní energii na marné věci?“

„Věc, o niž jde, není věcí marnou. Jde o život národův, o život plemen. O život Slovanstva – ač vím, že mezi námi toto slovo už zvučí jako absurdnost. Nuže, já Srbka, musím vám to připomenouti znovu. A kdyby se vám toto slovo svojí věčnou monotónní výzvou mělo i zprotiviti, neustanu je pronášeti vždy a při každé příležitosti, pokud budu mezi vámi. Neboť vás miluji. Miluji vaši historii, miluji sílu vašeho obrození, miluji vaši kulturu. V tu lhostejnost, nad níž nařikal Budecius, nevěřím. Byla jsem před dvěma lety zde o sokolském sletu. Bože můj, jaká síla, jaká jarost a křepkost, jaká disciplína! Zbývá pouze to vše uvést v pohyb. To je podstatná věc vašeho problému. Vám nechybí již ničeho, kromě svobody. Až

dobudete svobody, roztáhnete i svoje schlíplá křídla ve všech oblastech života. Já chápu Budecia. Chápu jej také jako básníka!

Jaká poesie tam, kde není svobody? Myslím, že budoucí básníci nebudou již zpívat o krásném smutku vězňův, o vzdálené messianské víře, o droboučkových radostech a světýlkách všedního dne, jak to naznačil ve své narážce na soudobou poesii sám Budecius. Radosti ze života nemůže být tam, kde není svobody. Život moderního člověka nutně potřebuje politické svobody, chce-li tvořit moderní kulturu. Až budete svobodni, uvidíte, co ještě dokážete. Prozatím se musíte přetvařovat a lhát. To není „umění lhát“ – to je otroctví lži, mučivé a hrozné, jež vypíjí, vysušuje duši. Boga mi, pochopte to přece, neboť na vás hlavně záleží. Já vím, že oficiální váš tisk, vaše vlastenecké žurnály jsou slovanofilské, i národ sám provolává bouřlivé nazdar! a živili! kdykoli se někde řekne Srbín nebo Chorvat. Ale na vás záleží. Vy organisujete duchové síly této organisace. A já věřím, ba já vím zcela bezpečně, že to bude tato generace, jíž připadne řešit tyto otázky. Proto se naléhavě a neodbytně obracím a vždy budu obracet na vás. Jsem Srbka, my máme již část své samostatnosti, své svobody. Víme, že lze bojovat za svobodu a že lze i vítězit. A nemyslete si, že jsme tak slábi. Je za námi obrovské Rusko! A toto veliké slovanské moře se jednou zavlní, vyřkne své osvobozující slovo, přinese nám spásu. Běží o to, abychom byli připraveni, jednotni, silni a odhodláni. Toť vše!“

Helena mluvila se zanícením. Hora nespouštěl zraků s jejích úst a zřejmě souhlasil s každým písmenem. Jen Štěpán se pokoušel o úsměv, leč vůči Savičové byla jeho grimasa jako vždy bezpomocná. Tato dívka svým jasným a vyrovnaným duchem, svým vášnivým přesvědčením a svou plemennou přísností, rozhodností a bezelstností odzbrojovala všechny. Vůči ní si nikdo z této společnosti nikdy nedovolil nejmenší narážky, byla jaksi imunní i vůči zlému vtipu, jenž tu a tam proskočil, mluvilo-li se o jejím vztahu k Horovi. Její láska k malíři byla tak zřejmá, že už dávno nepotřebovala oněch jemných popudů, jimiž se někdy za cizí pomoci přistrkují děvčata do náručí mužů.

„Ale přátelé,“ podivila se náhle paní Kolárová, odvracejíc se od okna, jakoby se probudila z dřimot, „zdá se mi, že jsme zcela zapomněli, proč jsme sem přijeli. Hleďte na našeho přítele z myslivny. Sedí zde jistě už jako na trní, kdy bude již jednou konec věčným diskusím. Budecius měl skutečně pravdu: mluvit umíte – ale opravdový život, děj, činnost, výkon nám uniká. Nuže, povídejme si o tom, co činit. Ale stručně!“

„Mýlíte se, milostivá,“ konečně promluvil Jiří zardívaje se. „Nikdy jsem tak pozorně neposlouchal. A musím přiznati podivnou věc: to, o čem se dnes mluvilo zde, snad visí nějak ve vzduchu. Nevím, ale připadá mi, že jsou to problémy naléhavé. Mluví o nich i vesnická inteligence zdejší, mluví o nich i lid sám. Cosi visí ve vzduchu.“

Vzpomínám slov dědových, jež pronesl v první den mého příjezdu k nám na myslivnu: něco prý musí přijít. Takto žítí nelze. Něco musí přijít na jisto. Snad nějaká pohroma!“

„Pohroma! U sta čertů! Dejte mi pokoj – a co to bude?“ vzkřikl vesele Štěpán.

„Nevím,“ řekl Jiří a sklopil oči, jakoby se zastyděl za svá slova.

„Zemětřesení!“ usmál se Hora.

„Země se promění v huspeninu, věřte mi,“ vzkřikl opět Štěpán. „Budeme choditi po chodnicích jako po rosolu.“

„Vy se neobejdete bez velikolepých metafor, odkoukaných patrně při sazbě futuristických veršů,“ zasyčela zle paní Kolárová, berouc tak zřejmě Jiřího v ochranu.

„Opravdu,“ prohodila Srbka, „zaměnili jsme jak se zdá, pražskou Unionku za žambereckou hospodu se špatným pivem. Tematika rozhovorů však zůstává.“

„A jaro nás bičuje mladým sluncem,“ připojil se Hora. „My maříme však drahocenný čas. Ano, Budecius opět měl pravdu: generace se utápí v povídkách, ve špatných bonmottech. Ještě dobře, že jsme ve zdraví přežili éru wildeovských paradoxů, z nichž se o mne vždy pokoušela slintavka. A teď vstávejte, bando, hajdy ven, na vzduch! Doprovodíme trochu Jiřího Skálu. Zítra je pátek, navrhuji výlet do Kyšperka, v sobotu „vzkříšení“, to znamená, dopoledne budeme lajdat žamberskými lesy, odpoledne plašiti děvčata o procesí. Hod Boží u Skálů, „Pomlázka“ u nějakého potrhleho písmáka, jak slibuje tento mladý zálesák. Nuže, co chcete? Budecius hovořil o naší bezprogramovitosti. Ejhle, program! Jaké filosofické nebo politické námahy? Ráz, dva, tři – a všecko hotovo! Tak jednají Slováci! Valaškou máchneš – chmury zaženeš. To jsme my!“

Společnost se zdvihala. Dva číšníci, kteří stáli opodál a naslouchali rozhovoru, prohlíželi si své pražské hosty velmi zvědavě. Nebyli nikterak zvyklí tak hlučnému a složitému rozhovoru svých návštěvníků.

„To je společnost nějakých spiklenců,“ poznamenal starší.

„Ba ne!“ řekl mladší. „To jsou jen Pražáci!“

„Dojista! Natropí vždy mnoho zbytečného hluku,“ potvrdil první a jal se uklízet prázdné pivní sklenice po odšedších hostech. – –

Mezi tím výletníci prošli náměstím a za několik minut byli za zdmi městskými. Jiří se s nimi rozloučil na svahu kopce, po němž stoupá krásná silnice nad Žamberkem, jdoucí ke Klášterci.

Jiří přišel domů již pozdě večer. Co vše promyslel za dobu cesty ze Žamberka do myslivny! Úhm jeho myšlenek se vyjádřil v jakési pověrečné větě, již si stále opakoval, když se ubíral údolím Divoké Orlice domů: Není to darmo, že vše je takové podivné, neboť se zajisté připravují veliké věci. Doma jej očekávali již netrpělivě. Za jeho nepřítomnosti přišla mu i pošta. Jediná pohlednice z Rychnova nad Kněžnou. Jiří ji chvatně přečetl. Obsahovala pouze čtyři slova: Pozdravy posílá Vlasta Žárská.

S domácími téměř nemluvil. Myslivec Březa seděl v jejich společném pokoji a četl nějakou knihu. Otec byl málomluvný, děd a Marina záhy se vytratili ze sednice.

Jiří zvěděv od otce, že Březa ještě nespí a čte, zdvihl se a vyšel ven. Svítily hvězdy a Jiří slyšel, jakoby celý les, hory, Divoká Orlice mu naléhavě opakovaly: Pozdravy posílá Vlasta Žárská.

V.

„Čeho zde hledáte,“ obrátila se Marina k mladému myslivci, jež náhle potkala na křižovatce lesních cest, vedoucích ke Kunvaldu. Dívka byla vzrušena, neboť zjev mladého muže vytrhl ji z hlubokého zamyšlení.

„Jaká otázka pro myslivce,“ děl Březa s úsměvem vynuceným, zřejmě překvapen novou nevlídností děvčete. „Konám svoji povinnost, střežím zvěře, aby jí zlý medvěd neroztrhal nebo vlk nezadávil. Co je na tom divného?“

„Na tom je mnoho divného. Sem přece jste nikdy nechodíval. To není váš rayon.“

„Mýlíte se, promiňte, Marino! To jest můj rayon. Ostatně – kde by nebylo mého rayonu! Jsem svobodný člověk. A tam, kde jste vy, jest i můj rayon. Nedomnívejte se, že mi uniknete. Miluji vás. Vím, a vidím, že se mi posmíváte. Ale to nebude dlouho trvati. Vím to!“

„Víte! Víte – co můžete věděti? Co mi chcete vsugerovati, vy pochybný kouzelníku, pochybný čarostřelče! Hledíte mne uvést ve zmatek – a hle, moje srdce je ledové! Chcete mi naočkovati horečku lásky – a moje oči jsou klidné a hledí přímo na vás. Protivíte se mi. Chcete bráti násilím a hrubou dřevorubskou mocí tak jemné a složité ústrojí do rukou, jako je ženské srdce! Myslíte si, že jsem dítě, nebo že jsem příliš zdivočela a zezvířečtěla ve zdejších lesích. Mýlíte se, čarostřelče! Já se vám nedám! Snad jsem vám v mnohém podobná. Právě proto nemůžeme býti přáteli. Zničili bychom se vzájemně. Nelze, nelze! Co tu stojíte? Proč na mne tak hledíte? Jděte! Jděte! Ó, jak mi bylo dobře, když jsem zde bývala sama, samotinká uprostřed velikého hukotu lesů. Od té doby, co jste zde vy, rušíte moji samotu – a toho vám nikdy nezapomenu.“

„Což chcete zemřítí pannou?“

Marina zrudla hněvem. Myslivec se polekal poněkud svých slov a sklopil oči. Marina přistoupila k němu těsně a přísně naň pohlédla a řekla ledově:

„Kdo může věděti, kým zemru. Já sama vím jen tolik, že nebudu nikdy vaší. Protivíte se mi, opakuji vám to znovu.“

„Nuže, tedy – dobře! Zdá se, že to, co hovoříte, myslíte velice upřímně. Odjedu opět na schwarzenberské, do Hluboké. Sám čert mi byl dlužen Parishe. Odjedu – abych zde nestrašil a neničil vašeho pokoje. Zdá se, že očekáváte někoho jiného. Budiž. Ale vězte, že nikdy nikdo vás tak nemiloval a nebude milovati, jako já miluji vás. Nevím, co je to, kdo jste, že jste mohla tak hrozně zpusťošit i moje srdce. Jaká jste divná, Marino. Nevím o vás, že byste milovala kohokoli. Čeho nebo koho očekáváte? Hled'te, žil jsem tolik let tam dole, v jižních Čechách. Jsou tam tišší a zamýšlenější lesy, než zde. Mladá Vltava tiše plyne lučinami, rybníky jako mrtvé oči utopených dívek se dívají do kraje. Lid je tam pokorný a spokojený se svou sudbou. Pracuje bez reptání na knížecím. Děvčata jsou tam pokojná a milá, když někoho pomilují, vdávají se a žijí tichý život uprostřed svých četných dětí...“

„Nuže, bylo bláznovstvím, že jste odtamtud odešel; zajisté, toto mi chcete říci?“

„Ne, Marino. Nechci vám nic takového říci. Chci jen věděti, odkud se vzala v českém děvčeti taková studenost, jaká je ve vás. A vy jste přece jinak tak bystrá, jako Orlice!“

„Ano, jako Orlice. Ale také tak studená. Také tak divoká a zlá. Také tak bezohledná. Nechtějte mítí ničeho se mnou. Jděte do jižních Čech. Jděte, jděte! Chtěla jsem vás nejdříve

zadržeti, leč to byla pouhá zdvořilost. Bude však opravdu lépe, odejdete-li odtud. Nemiluji vás. Nemiluji! Není zde, v tomto srdci, ničeho k očekávání pro vás. Odejděte, čarostřelče! A nyní mne, prosím, opusťte. Chci býti sama.“

„Marino! Kdybych měl tomu všemu věřit, co hovoříte! A kterak pokojně, kterak ledově umíte říkati tato slova! Mluvíte o zdvořilosti, sotva se vzpamatujete z nepříjemného překvapení nad hrozbou odjezdu. Vy – vy se bojíte, Marino. Vy se bojíte svého vlastního srdce. V tom je vaše běda, vaše drama. Jste pyšná a svéhlavá. Domníváte se, že dokážete nejen jiným, ale sama sobě, že si stačíte. Ale takový hřích se tresce zle. Uvidíte, Marino, že nebudete šťastna na této cestě. Tato cesta je cestou nebezpečnou. Vím, že milujete nebezpečí, jste Divoká Orlice! Ale to není cesta ke štěstí. A jedná se o štěstí člověkovu, milá! Já velmi dobře rozumím oně hrdé a velikolepé samotě, do níž se uzavírají silné bytosti. Ale co si počnete jednoho dne, jednoho večera, jedné noci sama s sebou? Půjdete do lesa a vzdáte se prvnímu faunovi, jenž k vám přiskočí z křovisek? Je mrtev veliký Pan, chcete-li, abych k vám promluvil literárním jazykem, jenž se vám líbí. Lesní božstva již dávno přesídlila do srdcí lidí. A já – já vás miluji, vězte!“

„Opakujete mi velmi důsledně své monotonní vyznání. Já vám mohu na to pouze odpovědětí právě tak monotonně: Protivíte se mi. Rozdíl mezi mnou a vámi je ten, že kdybyste vy mi něco podobného řekl, dávno bych již odešla. Třeba na schwarzenberské. Ale vy – vy jste myslivec? Chcete na mne působiti temnou, satanskou sugescí a myslíte si při tom: Samieli, pomoz! Nuže, vězte, že vám vidím až na černé a kalné dno vaší duše. Protivíte se mi. A sbohem!“

Marina pohodila hlavou a chtěla učiniti krok ku předu. Leč v témž okamžiku myslivec k ní přiskočil, schvátil obrovskou silou její ruku, až zaúpěla a přivřela oči. Březa ji přitáhl na svá mohutná prsa. Byla tak zesláblá, že se ani nebránila. Naklonila lehce hlavu a pootevřela ústa, jakoby lapala po vzduchu. Políbil ji na rty. Jeho polibek byl předlouhý a hrozný. Dívce se zalévala tvář krví až po vlasy, žilky na spáncích se chvěly, celé tělo vzplanulo jako v horečce. Marina ani jediným pohybem se nepokusila vyprostiti se z tohoto pekla. Spíše se zdálo, že mu podlehla. Setrvali tak tiše drahnou chvíli. Blízko nich proskočil mladý zajíček. Tehdy se oba vzpamatovali. Myslivec sám zlehka sňal své ruce s těla dívčina a hluboce vzrušen, mlčky, ustoupil na krok. Marina uchopila oběma rukama hlavu ve spáncích, otevřela do široka temné oči a pohleděla na Březu takovým vytrěštěným pohledem, že myslivec se ulekl, aby nesešlela.

Náhle však Březa ztrnul úžasem.

Marina se vzpamatovala. Přes její obličej mihem přeletěl jakýsi stín. V témž okamžiku děvče vyplázlo na myslivce jazyk, obrátilo se a v divokém útěku prchalo po cestě dolů k řece. Březa viděl, kterak stuha, spojující vzadu její vrkoče, se rozpoutala, spadla, vlasy se uvolnily a rozletěly se po zádech a okolo hlavy, nohy se sotva dotýkaly země. Zmizela v mlázi blízko řeky...

Jan Březa osaměl. Jeho opojení zvolna mýjelo. Vypláznutý jazyk! Zachvěl se odporem, ale ihned se usmál téměř spokojeně a kráčel zvolna za dívkou. Na mladém smrčku na vrcholku uvázla černá stuha Marinina. Jemně a opatrně ji vyprostil z jehličí, narovnal, složil a založil mezi listy svého zápisníku. Na jeden list napsal tužkou: „Kunwaldská křižovatka „U tří bříz“ . Stuha. Vzkříšení 1914.“ Kráčel potom podél řeky. Rozhodl se jíti k večeru do Klášterce. Na slavnost Vzkříšení. Vzpomínal, jak minulý rok slavil Vzkříšení v Hluboké. Tehdy chodíval se svým přítelem, rovněž lesníkem schwarzenberského panství, kolem bezdrevského rybníku. Večery byly překrásné. Svítíl v tu dobu měsíc, voda se chvílemi zaševalila, občas mrskl sebou a zasvítil zlatý bok kapří. Nebo chodívali na nekonečné procházky po vltavských březích. Žili veselý život, bezstarostný. Leč loni na podzim jej stihlo kruté neštěstí. Vzpomínal, kterak byly veliké hony několik dní. Mnoho vzácných a cizích hostí. Hovořilo se dokonce o tom, že byl i německý císař mezi nimi. Nikdo však ho neviděl a nemůže to určitě tvrditi. On sám, ač myslivec, nevěděl rovněž ničeho. Mnoho mladých dam, velmi krásných, se rovněž statečně účastnilo všech podniků. Mezi lovci zejména vynikal mladý kavalír, jemuž přálo štěstí lovecké nejvíce. Oddal se tak své vášni, že zřejmě zapomněl na vše, i na šlechtickou etiketu, již se přísně dbalo na Hluboké. Byl prý odkudsi z Uher, husarský nadporučík.

Poslední den honby byla léč na vysokou. Mladý důstojník opět vynikal skvělými úspěchy. Najednou se mu podařilo vyslíditi překrásný exemplář jelena, jenž vskočil do houští s lesní cesty a svedl jej k pronásledování. Důstojník na koni se pustil za ním. Hledal a slídl po něm dlouho, zaběhl daleko za honební oblast, až objevil, kterak unavené zvíře žádostivě pije z lesní mokřiny na vzdálené mýtině. Hleděl se přiblížiti nepozorovaně a zvíře dobrou ranou skoliti. Leč jelen zdvihl hlavu, nastražil uši – a několika skoky se octl na blízké cestě, po níž pádil ku předu. Důstojník pochopil, že má vyhráno a letěl za ním, hledě získati vhodného dostřelu, neboť doufal jej zasáhnouti v běhu. Náhle zvíře sebou trhlo, zarazilo se na nepatrný okamžik, otočilo se o půl těla na zadních nohách, jakoby se něčeho silně polekalo, načež střelbitými skoky zmizelo na pravo ve vysokém lese, ztrácejícím se po několika krocích

v neproniknutelném mladém smrčí. Důstojník v několika okamžicích přihnal se k místu, kde jelen učinil onen osudný obrat a zmizel v husté houšti, strašlivým způsobem zahromoval a zastavil koně. U cesty stála nahrbená stařenka, jež v lese sbírala houby a již se asi zvíře polekalo. Důstojník na ni vzkřikl cosi v cizím jazyku. Nerozuměla tomu, zdvihla hlavu, zatřásla bradou, jakoby chtěla cosi povědět. V tom okamžiku rozrušený kavalír, celý omámený vztekem, namířil proti ní ručnici a celý náboj jeleních broků vypálil jí do prsou. Načež uviděv, že se stařena zapotácela a upadla do mechu, obrátil prudce koně a zmizel. Stařenu našli lidé-náhončí vracějící se v podvečer z lovu, ležící v bezvědomí v tratolišti krve u cesty. Podařilo se jim přivést ji ještě k vědomí, leč na několik jen okamžiků. Mohla povědět ještě několika slovy, kdo ji zavraždil. Blouznila neustále o svém synovi a než ji přinesli do přístěnku stavení, kde žila se svým synem v staré hájovně, vydechla v nekonečném volání svého syna, duši. Byla to matka Jana Březy, schwarzenberského mysliveckého adjunkta. Byla mu vším, neboť kromě jí neměl nikoho na světě. Žili spolu klidně a tiše, doufajíce oba v lepší dny, až se Jan stane lesníkem a bude moci se oženiti. Stařenka snila o zástupu vnoučat, jež budou těšiti a prosvětlovati soumrak jejího stáří, myslela na to, kterak bude pečovati o Janovu ženu, až bude choditi s útežkem, až bude pracovati k porodu a ležeti s maličkým robátkem na loži šestinedělky. Jan ji poslouchal s úsměvem a v duchu sdílel její tužby, leč nahlas vždy tvrdil, na to že jest ještě dosti času, že ho žádná nechce, že nemusí vždy býti žena štěstím v domě, atd. Onoho dne večer, když se vrátil z honu do své chaty, přeplněné lidmi, a uviděl svoji matku již mrtvou, studenou, nehybnou, pouze ve zracích byl ještě živý, byť ztrnulý úžas, náhle úsměv sešel s jeho úst, a na dlouhou, dlouhou dobu se nevracel. A byť dnes pomalu se již smiřoval s osudem, ona krutá událost zanechala v jeho duši nesmírný, a přetěžký stín na vždy, jenž dodal i celé jeho osobnosti jakéhosi ponurého výrazu.

Ted', kráčeje pomalu a ponořen plně ve své těžké myšlenky, vzpomínal na každou podrobnost tohoto chmurného a přesmutného děje. Viděl šlechtice, divoce a sveřepě pronásledujícího štvané zvíře, viděl stařenu, polekanou a vyplašenou, s nevyslovitelným úžasem klesající pod zločinnou ranou bujného a nelidského „oficíra“, ba slyšel i jeho zakletí a stařenčin ston.

Vzpomínal, kterak na konec přece jen nabyl rak o tom psaly noviny ba i v Praze, kterak měl mnoho starostí a nepříjemností pro tuto historii se svojí vrchností, kterak zde byla snaha vše ututlat a zavřítí mu ústa penězi, kterak na konec se mu dostalo ujištění, že vinník neunikne řádnému soudu, ale jelikož je občanem uherským, nelze jen tak lehce dívatí se na věc, neboť prý tam jsou jiné zákony, jakoby vražda nebyla vraždou, at' už je to vražda uherská nebo česká.

Vzpomínal, kterak na konec přece jen nabyl dojmu, že spravedlnosti bude učiněno zadost, ale odešel raději ze schwarzenberského na žamberecké, jednak aby se již zbavil nepříjemných vyjednávání s vrchností, jednak aby zahladil stesk a hoře, jež jej vyčerpávalo tam v oné chatě, kde viděl svoji matku ztuhlou, kdy na jejích rtech rázem pohasly všechny zkazky o příštích šťastných dnech mezi vnoučaty.

A nyní je zde již celou řadu neděl. Nikomu dosud nevypravoval o svém hoři. Když se ho myslivec Skála ptal na rodiče a na příbuzné, řekl: Otec zemřel již dávno jako schwarzenberský hajný, matka teprve loni. Jinak nemám nikoho.

A hle, teď takové děvče, taková Marina, jej posílá opět tam dolů. Sice jí tím sám pohrozil, ale věděl dobře, že toho nikdy neučiní. Avšak co ho zde očekávati může?

Mladý myslivec se v těchto myšlenkách blížil ke Klášterci. Ani nepozoroval, jak záhy mu uběhla cesta! V městečku již zvonili – první zvony po dvou dnech! – Všude plno lidí, ruchu, zpěv, procesí, cinkot zvonečků v rukách ministrantů. Březa přišel až k průvodu, mimoděk sňal klobouk a když všichni klekali před zářící monstrancí, nesenou pompésně farářem a okuřovanou kadidlem z rukou kaplanových, Březa aspoň sklonil hlavu. Když průvod prošel, stál zde ještě okamžik s obnaženou hlavou v zamyšlení, z něhož jej vytrhl skalník Jonáš:

„Aj, od které doby chodí panští myslivci a také volnomyšlenkáři na církevní průvody?“

„Věřte mi, že jsem na to ani nemyslel,“ bránil se Březa, pokoušeje se o úsměv.

„No, no! Není tak zle. Moje holky se tam také někde pletou, ač jsem jim to přísně zakázal. To jsou ty nešťastné zvyky! Jdete k Jirákovým?“

„Vlastně ani nevím, přijdu-li vhod. Nevzpomněl jsem na to. Přišel jsem jen tak, podívati se na mládež.“

„Nu, pojd'te, zhlédneme tam, co dělá starý písmák. Potkal jsem mladého Skálu – studiosa bude jistě tam.“

„Nešla s ním jeho setra, Marina?“

„Ne, neviděl jsem.“

Když přišli k Jirákově, zastihli tam pouze Jiřího a učitelku Hornou kromě hostitelů. Stařena Jiráková připravovala na stůl. Jedli ryby Starý Jirák v brejlích na očích upřímně přivítal nové příchozí.

„Pán s vámi! Je to veliká radost pro mne, že jste přišli pojísti ryb s námi. Vítejte!“

„Vlastně jsme ani nevěděli...“ omlouval se myslivec.

„Nic takového. Sedněte, pěkně prosím, a jezte. Po staročesku.“

„Po českobratrsku,“ řekl skalník.

„Ba – po bratrsku,“ podotkla stařena od plotny, kde smažila kapry. Byla zarudlá teplem a její modré oči bodře svítily.

„Kde jste chodil?“ zeptal se pojednou Jiří myslivce.

Myslivec pohlédl naň s malým podezřením. Leč odpověděl klidně:

„V lese, jako vždy. Jaká může býti procházka myslivcova?“

„Já jsem přišel teprve před chvílí,“ pokračoval Jiří. „Zdržel jsem se dnes doma. Marině není dobře. Přiběhla domů odkudsi od řeky, zchvácená, jako by před něčím utíkala, zarudlá a splavená v potu. Nepromluvila ani slova. Zdá se, že má horečku.“

Myslivec sklopil oči a nepromluvil ani slova. Jiřímu bylo nápadné, že se ani neotázel po jejím zdraví.

„Není přece radno běhati celý den po lesích,“ prohodila Jiráková.

„Je mladá, bujná, musí nějakým způsobem tratiti přebytečnou energii,“ řekl neomaleně skalník Jonáš.

Po chvíli se rozhovor přenesl na pozítřejší den.

„Přijel také Jan Budecius, český spisovatel. Seznámil jsem se s ním o přednášce, již konal v našem studentském spolku. Potom jsme se sblížili. Pozval mne k sobě, půjčuje mi občas knihy. Tak jsem se dostal do jeho společnosti. Vesměs zajímaví lidé. Zde Jonáš bude mít velkou stranickou oporu v Štěpánovi. Je to mladý inteligentní sazeč, vyznač Jaurèsův, ale i ctitel Kropotkinův, ba někdy i Tolstého. Jeden malíř – Slovák, dobrý chlapec, třeba trochu nehorázný; dvě ženy: Srbka, milenka malířova, a Češka, buržoustka, jež má ráda bouřliváky.

Její muž je věčně na cestách. Ona však nejvíce si dobírá Budecía, ač myslím, že si jej nejvíce z celé společnosti cení.“

„Bude mi radostí, Jiří, že’s je ke mně pozval. Uvidíme aspoň část Prahy, uvidíme, kterak žije mladý český národ, o čem přemýšlí, o čem sní. Jsem sám již starý, vetčný kocour, ale není pro mne větší radosti nad hovory s mládeží. Nemyslete si, že starý Jiráček je tak příliš stár! Jsem, díky Pánu, ještě dobře na tom! Paměť slouží a zájem o záležitosti duše je u mne ještě dokonalý. A mnohdy, když čtu ty nové věci, jež se tisknou nyní v Praze, připadají mi nejen takové nečeské, ale i nemladé. Proto uvidíme pozítří, není-li to čtenářský klam. Tyto věci jsou, myslím, příliš stilisovány, proto nemůže škodit slovný doprovod k rozhovoru. Tedy jen je přiveď, hochu, pohovoříme.“

„Pohovoříme také trochu politicky,“ dodal Jonáš. „Beztak dnes nelze s mladými o politice a jiných vážných věcech pojednat. Ví čert, jaká je dnes mládež. Bývám někdy v Žamberku a nevidím tam nic jiného nežli kopanou mezi mládeží. Hrají kopanou školáci, studenti, výrostci, učedníci, ba i dělníci a tovaryši. A v Mittelwalde totéž. Je to všude stejné. Nenamítám ovšem nic proti tomu, ale myslím, že by se nemělo zapomínat také na ostatní věci. Jsem prostý muž, obyčejný dělník, pracující těžkou, černou prací: ale nemohu žít bez novin, musím čísti poučné spisy politické i naučné, ano i romány čtu rád. A takové vyžle od rána do večera kope – i v noci se mu zdá o kopané. To není dobře!“

Jiří tentokrát u Jiráčků dlouho nevydržel. Myšlenka na sestru nedala mu pokoje. Po večeři se zdvihl, poděkoval za všechno a odešel. Březa jej následoval.

Šli s počátku mlčky.

„Co tomu říkáte,“ přerušil konečně Jiří mlčení touto otázkou, pronesenou v hlubokém zadumání, jako by ji kladl sám sobě.

„Čemu?“ tázal se myslivec.

„Sestře!“

„Vy víte přece, že ji miluji.“

„Bože můj, jak je to úžasné! Přiběhla domů jako poraněná, uštvaná zvěř, vrhla se na lůžko v horečce. Kdy jste s ní naposledy mluvil?“

„Dnes!“

„Jak! Dnes? Snad ne...“

„Ano, odpoledne. Odběhla právě ode mne. Potkali jsme se v lese.“

„Neučinil jste jí ničeho zlého?“

„Jak to myslíte?“

„Nevím. Nijak. Vůbec promiňte!...“

„Řekl jsem jí, že ji miluji. Ví to ostatně již dávno. Chovala se ke mně dnes zcela odmítavě.“

„To vás bolí?“

„Ano.“

„To je tedy láska. To je tedy láska. To je láska!“

„Co?“

„To, co oba prožíváte.“

„Říká mi, že jsem jí protivien. Nenávidí mne?“

„Nikdy nic podobného nemyslí...“

„Proč vy jste tak jiný než vaše sestra?“

„Nevím. Proč myslíte? Řekněte mi to!“

„Vy jste Orlice Tichá, ona je Orlice Divoká!“

„Aj! Nevím, soudíte-li dobře.“

„Tak se mi zdá. A přece jste oba děti Skálový z myslivny. Pravda, ona je snad více po otci, vy po matce.“

Pokračovali v tom rozhovoru až k cestě, vedoucí od „Lusthausu“ do myslivny. Na konec už hovořili jen v narážkách. Místo aby průběhem rozhovoru se sblížili a stali se sdílnějšími, naopak vposled se neodvažoval ani jeden ani druhý otázkati se zpříma na všechny trudné věci, jež jim tanuly na mysli.

V myslivně ještě svítily.

Otec Skála bděl u lože své dcery.

„Je již dobře, prochází to pomalu,“ řekl na uvítanou Jiřímu, jenž vešel do pokojíku sestřina.

„Jen chvílemi o něčem blouzní, ale má to vše nějak spleteno. Nerozumím jí.“

„To je dobře,“ pomyslel si Jiří. „Chci tě vystřídati, otče,“ dodal potom naléhavě.

Myslivec Skála svolil. Jiří proseděl u lože sestřina do rána. Vyslechl také její blouznění. Jiří mu porozuměl. K ránu se sestra úplně upokojila a tvrdě usnula. Když se okolo sedmé hodiny probudila a užířela Jiřího nad sebou, vztáhla k němu ruce a políbila jej.

VI.

Přátelé Jiřího se sešli na žamberecké silnici s Jiřím, jenž jim vyšel vstříc.

„Představte si,“ začala paní Kolárová ukazujíc na Budecia, „tento ošklivý člověk nechtěl s námi a vůbec s ním není řeči. Bručí na nás všechny jako pes na řetěze a kouká jako Cerberus. Lituje dokonce už dnes, že opustil začazenou, ukoptěnou Prahu a svůj stolec v Unionce. Mluvte s ním! Protiva! Troglodytt!“

Vzájemné osočování trvalo po celou cestu až do myslivny. Otec a děd Skálovi vyšli uvítati hosty k vratům dvorka. Marina stála na zápraží v kuchyňské zástěrce s děvečkou. Březa čekal v sednici. Na velkém stole byly prostřeny „posvícenské“ ubrusy a příbory, množství sklenek, lahve vína, uprostřed „mazance“ a květiny. Vše bylo připraveno k božíhodovému obědu. Vše svítilo čistotou a úpravností a dostatkem. Na všem byl viditelný prostý, ale milý vkus Marinin.

Děvče bylo jako proměněno. Obvyklá divokost s ní zcela sešla, včerejší nevolnost ji úplně opustila, pobíhala okolo stolu červená, zářící, zdravá, s rozžehnutýma očima. Nikdo by v ní nehledal lesního, horského divousa. Náhle jakoby se byla rozpomněla na vše, čemu se ve městě ze společenských mravů přiučila. Chtěla ukázati Praze, že v myslivně „Rájec“ je také kus kulturnosti a noblesy. Březa na ni hleděl po celou dobu udivenýma očima.

Budecia posadila po pravé straně otcově a sama chvílemi, pokud jí to dovolovala péče o celkový chod oběda, posedávala po pravém boku spisovatelově. Dále vedle ní seděl Štěpán, potom Srbka s Horou, paní Kolárová s Jiřím, Březa a děd, jenž uzavíral kruh. Jídla byla výtečná a hostům po dlouhé procházce výborně chutnalo. Hora jedl s nadšením a

chvalozpěvy, a bezmála se začal Marině dvořiti za její umění. Paní Kolárová se bavila živě s Jiřím, děd a otec disputovali s Budeciem, jenž poněkud se probral ze své melancholie. Helena byla zřejmě dojata pohostinností myslivny a slibovala, že na „Rájec“ nikdy nezapomene. Jaká milá a útulná myslivna, jak příjemní lidé! Otcí Skálovi byla chvála Srbčina velmi milá, rovněž i dědovi. Jiří byl spokojen. Hovor, veselý, živý a družný, plynul radostně. Při víně prohlásil děd: ať žije mládí!

Tehdy však Budecius náhle povstal, zbledl a učinil pohyb, jímž jakoby chtěl si vynutiti mimořádnou pozornost.

„Dovolte,“ pravil, „abych směl o této věci promluvití dvě slova. Ach, mládí! Ano, ať tedy žije, má právo býti šťastno. Ale v čem je štěstí přítomného mládí? Přemýšlím již několik dní usilovně o všech věcech, jež hýbou dnešní mládeží. Přiznávám se, že mi připadá, že stojím v začarovaném kruhu, z něhož není východu ani spásy. Mládí – naše mládí, mohu-li já o něm vůbec také mluvití, ale prozatím se cítím ještě velmi mladým – zdaž je však opravdu šťastno? Co vykonalo dosud toto mládí? Kde je onen veliký čin, jehož jedině mládí mohlo býti tvůrcem? Ale kde je vůbec myšlenka, z níž by se mohl zroditi veliký čin? To, co vidíme vůkol nás, není mládí veliké myšlenky, velikého činu. Je to mládí povykující, hašteřivé, lačné snadných úspěchů, mládí arivistní. Nestvořilo dosud ničeho silného, odvážného, opravdu mladého. Poněvadž žije bezmyšlenkovitě, je navrženo cynismem, ironií a vnějškovostí. Jeho věrou je hmota, nikoli duch. Jeho nadějí je lehký, nenamahavý úspěch a vnější prestiž. Lásky není vůbec. Vím to sám podle sebe. Proto myslíme, že nemáme práva přijmouti pozdrav starého pana Skály. Vím, že je to zdvořilost: vždyť se zde nakupilo tolik mladé sebranky. Leč naše mládí nežije, nýbrž pouze vegetuje. Již jsem o tom mluvil nedávno svým přátelům, kteří mne vždy vyprovokují do úlohy generálního řečníka. Proto prosím, abyste omluvili i tento skromný sólový výstup.“

„Příliš upřímné,“ poznamenal děd.

„Jaký jste škarohlíd, mistře!“ řekla se smíchem Marina, nalévajíc mu vína.

„To je všecko škola realismu. To je všecko Masaryk!“ dodal Hora a rozhovořil se: „My Slováci nejsme již takoví koumáci, jako vy, Češi! My máme radost ze života, kdežto vy vrtáte někde v koutě různé morální poučky. My jdeme na slunce, máme rádi boží den a v noci tvrdě a zdravě spíme. Vy „debatujete“ celé noci, prodebatujete všecko od Adama a nejste z toho moudří. Vymýšlíte stále nějaké reformy, stále štvete sebe a své bližní, jste věčně nespokojeni

a věčně reptaví. Jste jako židé na poušti. Nemáte trpělivosti ani vytrvalosti. Každý náš dráteník vás předčí v této věci. Pro samé úvahy, rozpočty, rozšafnosti se nedostanete nikdy k radikálnímu činu. To jste vy – Čechouni!“

„A vy jste děti,“ obrátila se paní Kolárová k Horovi.

„Zajisté, a někdy i velmi rozmazlené děti,“ dodal Budecius.

Po obědě a po černé kávě navrhl Jiří procházku směrem k Mittelwalde údolím Orlice a lesy. Návrh byl přijat s tím, že dojdou až do Mittelwalde a odtud se vrátí pražští večer vlakem do Žamberka a myslivcovi pěšky domů. Počasí bylo krásné, den radostný, jarní a slunečný, věru božíhodový. Mladá zeleň pobízela je k bujnosti a rozpoutala jejich veselí až k rozpustilosti. Celá hojná společnost kromě otce a děda Skálových, kteří zůstali doma, se opravdu rozradovala nad požehnaným dnem božím, jenž voněl vůkol. Slunce je dráždilo, lichotilo se, usmívalo se líbezně, lehký jarní větřík „jarní vánek“, o němž pějí básníci, osvěžoval jejich městské, umdlené tváře a hory, skály a lesy rozněcovaly jejich oči.

„Jaká krása!“ zvolal sám Štěpán, jenž jindy kromě svých socialistických teorií sotva vyvine něco smyslu pro živou skutečnost okolo sebe. Paní Kolárová se zdržovala všech oslav jara a pilně si hleděla Jiřího, s nímž se tentokráte poněkud více sblížila. Hora šel se svou milenkou Marina dráždila po celou cestu Štěpána různými úsměšky a průvod uzavíral Budecius s Březou. Cesta stoupala a opět klesala, vrch a dol, lysé kopce, lesnaté stráně, tichá a táhlá údolí i bouřlivé koryto Orlice, jež se províjela krajinou jako stříbrná stužka v několika klikatinách.

„Zde jsme blízko německých hranic,“ poznamenal Březa Budeciovi.

„Aj, ani jsem na to nevzpomněl,“ řekl spisovatel.

„Za okamžik,“ pokračoval Březa, „přijdeme k potoku, který v těchto místech tvoří hranici Pruska a Čech.“

„Široký potok?“ zeptal se Budecius.

„Ne, kamenem lehce přehodíš! Ba překročiti možno.“

„Tedy hranice dvou zemí a dvou států!“

„V jiných místech ani není určitého označení hranic. Ba některá pole jsou částí v Čechách a částí v Prusku. Hranici v lesích zde na pomezí tvoří někde jen obyčejná lesní stezka. Překročíš

a jsi v cizí zemi. Jsou zde ovšem také pohraniční sloupy a celnice u větších cest a silnic, pohraniční stráž a jiná zařízení, jež zřejmě dokazují, že jsme na rozhraní dvou zájmů. Také občas historky s pašeráky, dokonce i střelba celníků, leč to je zřídka.“

Přiblížili se k označenému potoku.

Všichni se zastavili.

„Udělaš hop – a už jsi v Německu!“ prohodil Štěpán.

A pustil se ihned do výkladu:

„Vidíte, jak je bezmezná lidská hloupost! Překročím toto bláto, půjdu do Mittelwalde, opatřím si nějaké papíry, na něž přilepím červené nálepky, jež se nazývají císařským a královským německým nebo pruským kolkem, a stanu se občanem říše německé. Až vyhlásí Rakousko válku Prusku nebo Německu, aby odemstilo rok 1866, zavolá mne císař Vilém pod své slavné prapory a já budu společně s Němci, s Poznaňskými Poláky, s elsaskými Francouzi, s Čechy z Kladska a s Dány ze Šlesviku bojovat proti Rakousku, t. j. proti Němcům, Čechům, Polákům, Jihoslovanům, Maďarům, Taliánům, Rumunům, Rusínům, Cikánům, Turkům a Židům. Tak vidíte, jak to dojemně vypadá z blízka, to, čemu se říká stát, ba i to, čemu se říká vlast. Ať žije hloupost lidská!“

„Výborně,“ zvolala Marina. „Vaše důvody jsou naprosto přesvědčující. Až na to, že nám neříkáte onoho důvodu, pro který jste se rozhodl státí se občanem německým.“

„Pravda,“ přiznával Štěpán, „leč těchto důvodů se najde mnoho. Budu dělníkem na příklad, jenž jde do Němec za svou obživou, za chlebem, okolnosti jej přinutí požádati o německé poddanství – a už to máte. A podobných důvodů, velmi pravděpodobných, najdete přece množství.“

„Jako jen nejkrajnější případ z nouze lze jej přiznati,“ podotkl Hora. „Avšak si každý dobře rozmyslí, zaměnití svoji vlast za cizinu!“

„Co je to vlast? Kde je dělníkova vlast?“ rozhorlil se upřímně Štěpán. „Tam, kde ke mně hovoří mateřským jazykem – ale za tuto výhodu mne nestoudně vykořisťují? Jaký má smysl idealisace mateřštiny? To je pro mne pouze problém dorozumívání se, abych tak řekl problém technický. A vlast sama jako kus země? Což je to moje vina či zásluha, nebo to bylo moje přání, že jsem se právě narodil v Čechách, v Praze? Prý rodný dům, chaloupka pod doškovou

střechou, jež nám budiž požehnána, zahrádečka jako dlaň – a kterého ještě čerta? Což kdybych, jsa i Čech se narodil v Brazílii? Což bych tam také neměl chaloupky, zahrádečky a políčka. Milí soudruzi, dělník nemá vlastní nikde, neboť dělník je vykořisťován dnes po celém zemském okrsku. Vlast bude pro dělníka tam, kde nebude vykořisťování, kde nebude kapitálu. A to se stane po veliké revoluci, jež jednou přijde. A přijde najednou na celý svět. Tehdy vlastní dělníkovou bude celý svět, osvobozený od panství kapitálu, na němž bude vládnouti vyrovnaná, spravedlivá a usmířená společnost lidská, v níž nebude tříd, v níž nebude privilegovaných ani utlačovaných. A tehdy nebude válek, ba ani obávaných revolucí: bude mír a právo a štěstí na zemi.“

„Já se už na to těším. Já už se toho dočkati nemohu. A bude to jistě? A brzo?“ ptala se ironicky Marina.

„Příznaky společenského rozkladu,“ řekl vážně Štěpán, „ukazují, že to bude brzo. Přiznáte přece sami, že dnešní stav je neudržitelný.“

„To říká náš děd také,“ děla na to Marina. „Přivolává na nás všechny nějakou pohromu. Co chvíli o ní mluví a vyhrožuje jí rozvrácenému pokolení. Ale můj děd je vlastenec, kdežto vy jste ošklivý Jakobín.“

„Promiňte,“ řekl náhle Březa jakýmsi zahořklým, tvrdým hlasem. „Nejsem učený člověk. Jsem myslivec, jenž je od rána do noci v lesích a na horách. Pravda, nejsem divoch na poušti. Čtu pravidelně noviny, čtu rád i knihy. Ale mým prvním autoritativním učitelem je především příroda. Vděčím jí za své první lidské vjemy, za první živočišné zkušenosti již od dětství. Miluji vášnivě tuto zemi, tuto planetu, a prozatím mi nic není po jiných hvězdách. Proto se citlivě nakláním k ní a poslouchám, co mi povídá. Prozatím vše, co mi od dětství po dnešní den řekla, mělo pro mne větší cenu a užitek, než všechny knihy, jež jsem dosud četl. Její zelený pažit až dosud hovořil ke mně pravdivěji, než zelený stůl učencův a noviny napěchované sensacemi. Jsem-li šťasten, v podstatě moje štěstí odpovídá štěstí každého broučka, ježž potkám v lese na cestičce a vyhnu se mu. Raduji se z bytí, z toho, že jsem a že mohu užívatí vzduchu a slunce, jež se mi dají zadarmo. Zahyne-li náhle brouček pod kopytem zvířete silnějšího anebo splaví-li jej jarní voda do řeky, kde zahyne, může mne opět zabítí kácející se dub, balvan utržený ze skály, blesk, nebo se mohu utopiti v řece. Všecka krása a všecko nebezpečí je společno všemu stvoření. Ale, vážení naši hosté, tak si někdy myslím, jak by to bylo krásné v přírodě, kdyby se vše tak milovalo, jak o tom sní většina lidí. Kdyby se každý silnější živočich vyhnul slabšímu, aby mu neublížil, spíše aby mu pomohl, aby měl každý a

všecko své místo, místo dostatečné, aby každý byl spokojen a netoužil po cizím. Jak by to bylo hezké, není-liž pravda? Ale já, který pozoruji přírodu od rána do večera a od dětství do smrti, pozoruji vše živoucí na zemi, vidím někdy prapodivné, mrzuté věci. Brouček, milounek, pěkný zlatý brouček, okusuje mladé listoví, sežírám tuto stkvělou salátovou zeleň panenských bříz, jeho ponravy podkusují této poetické břízce kořeny, motýlkové pěkní a barevní byli kdysi housenkami, jež sežerou a zničí celé kvartály lesní, taková maličká, kropenatá mniška je pro les morem, egyptskou ranou, metlou boží, na jař, jež se mile zelená tamo na stráni u lesa si vyjde při měsíčku zajíček, milý, bystrý zajíček, jehož tak litují lidé, když visí na krámě zvěřinářově a jehož ani neumějí zabít, když jej koupí v koši živého. A zajíčka sežere lištička nebo sup a orel, jenž si pochutná i na kuřátku, mnohdy na slepičce. Také kuna, tchoř, vlk, medvěd, nemluvě již o exotických zvířátkách, si občas pochutnají na krvičce jiných zvířátek, ba někteří bez ní nemohou být živi, zhynuli by – a to je věc nepříjemná. Kdyby se člověk, živočich zajisté nejdokonalejší, čili jak dí bible a katechismus, nejdokonalejší tvor boží, přiblížil ke kterémukoli spolutvoru božimu v přírodě s tímto učením lásky, nevím, zdaž by mu vše naslouchalo oddaně a s touhou znovuzřídit ráj boží, kde žil zajíček s vlčkem v bratrské shodě a v sociální rovnosti, spravedlnosti a pravdě boží, nevím, jestli by mne takový vlk dříve, než bych mu mohl vyložit, co je to láska a mír, s chutí nesežral. A tak vidíme, že travička vysosává všecky šťávy a mízy země, kravička ukusuje a vysosává travičku, člověk pojídá a pochutnává si na šťavnatém masu kravičky. Silnější tvor boží vysosává slabšího tvora božího. Někdy se stává, že se slabší tvor boží brání – nastává zápas, v němž vítězí, přirozeně, silnější tvor boží. A také se někdy stává, že nevidíte pouze zápasu mezi odlišnými druhy živočišnými, například zápasu mezi býložravci a masožravci, nýbrž pozorujete často zápas býložravců a masožravců mezi sebou, od válek nepatrných mravenců do zápasů kohoutích a býčích. A lovci vlků tam někde v Rusku vám budou vypravovati, kterak stádo hladových vlků se lačně a divoce vrhne na odstřeleného spolubratra a pochutná si na něm, řeknete při nejmenším zvířecky, ne-li nelidsky. A vyjde si člověk do lesa a potká medvědice, jež se strachuje o mlád'ata. Člověk snad nemá zlých úmyslů, ale nesporně se poleká, když náhle, z čista jasna, z houští na dva kroky před ním vystane medvědice. Člověk si ihned řekne: Aha, chce mne roztrhati. Medvědice si pomyslí: Chce mne zničit a unést mi mlád'ata. Některý člověk a některá medvědice utekou od sebe navzájem. Jiný však si řekne: Vše ztraceno, jsi synem smrti, nezničíš-li svého protivníka. A nastane zápas. Kdo je silnější? Medvědice. Kdo je chytřejší? Člověk. Někdy zvítězí první, jindy druhý. Podruhé zase může se stát, že jsou dva medvědi a jedna medvědice. To je mrzutá situace. Sotva jeden z nich by přivykl myšlence, že obejde se bez samičky. Nejraději by

takovéto krásné, pokorné a asketické myšlenky vstrčil jeden druhému. Nic naplat, medvědice je zde sama a nápadníci jsou dva. V takových případech nebylo dosud na světě příkladu, že by se jeden vzdal ve prospěch druhého věci tak důležité, jako je samička. Nyní zde stojí dva samci, hledí na sebe, medvědice je pozoruje: těžko volit z nich. Necht' změní svoje síly! Kdo je silnější, kdo bude vítězem, tomu se ráda a ochotně vzdá. Představte si, vážení hosté, jaká radost byla tehdy na zemi, když bůh stvořil zemi. Leč nebyla to zvířata, jež se provinila proti bohu, nýbrž lidé. Eva – ta začala. Svedla Adama. Je zde sice ještě had, ale úloha jeho je podivná a záhadná. Všichni tvorové boží, žijící v ráji, byli dobří. Proč právě hada bůh vyvolil a ve své vševědouce a všemohoucnosti dovolil velkomyslně svému nejúhlavnějšímu nepříteli, Satanovi, aby se v něm usídlil a tak našeptal Evě povídačky o zapovězeném ovoci, to ví opět jen bůh sám. Ostatně, jaký ráj, jenž v sobě tají d'ábla, o němž vševědouce bůh ví, že stejně jednou nešťastný rajský párek manželský svede ke hříchu. Nebo Satan oklamal boha všemohoucího a bez jeho vědomí se ubytoval incognito v ráji v podobě hada? To jsou otázky, o nichž nechci příliš rozváděti rozepři. Smutné je především, že sotva archanděl Michael vyhnal všecko tu bídnou sebranku, t. j. tvory boží, více nebo méně k obrazu božímu stvořené, z bran ráje, jako když se s nimi svět zatočí o 90°. Všecko to náhle pocítilo zuřivý, strašný hlad. Zajíček se vrhl na trávu, lev se vrhl na zajíčka, orel na slípku, ovád na dobytek, myš na klas, káně na myš, kočka na slavíka, kukačka na housenku, vydra na rybu, štika na kapra, ba svině na svá mlád'ata: zkrátka nastal ruch, šum, rej, mumraj, jenž se nazývá život. Člověk – Adam s Evou, se dívali okamžik a rázem pochopili, že mají také hlad. Adam se vrhl na zajíčka, potom na kravičku, na ovoce, na obilí, na všecko! Eva se vrhla na slípku, aby jí vybrala vejce, kravce na vemeno, aby jí ukradla mléko, připravené mláděti! Ale potom přišel tygr a strašně zařval. Eva se skryla za Adama, Adam, poněvadž se neodvažoval tygra uchopiti za srst a zardousiti rukama, hledě na jeho mohutné plece a strašné pazoury, ulomil větev, až strom zasténal, a tímto kyjem udeřil tygra vši silou přes čumák, až jej omráčil. Potom se narodil Evě první syn, z rozkoše, k níž ji svedl d'ábel, krásný a temnovlasý Kain. On byl počat ještě tam, v ráji. Druhý syn Abel, byl již počat uprostřed přelidského hoře, únavy a potu, v němž Adam dobýval z kamenité země chleba svého. Abel byl slabší, chořejší, ale srdcím rodičským bližší. Proto zanevřel Kain na bratra svého Abela a zabil jej. Vztáhl ruku na bratra svého, dí Písmo. A Písmo dí dále, kterak Bůh poslal potopu, když míra nepravostí lidských byla dovršena stavbou věže babylonské Ale nejvyš prozřetelný bůh neprozřetelně ponechal staříka Noe na živu i s rodinou jeho a s třemi nevychovanými kluky, kteří se tatíkovu posmívali, když přišel domů natruncený. Toto hadí plémě se opět rozmnožilo, potonulo v nepravostech, až bůh syna svého jednorozeného, ryšavého žida z Galileje, poslal, aby svět

spasil, lidstvo vykoupil. Ale zlí židé jeruzalémští ukřižovali svého krajana nelidsky roku 33. po narození Kristově a vše šlo dále svým pořádkem, jako před narozením Kristovým. O jednu nauku, o jedno náboženství sice bylo více, ale přes to člověk exploitoval půdu, traviny, zajíčka, slípky, rybky, dobytek, koně – a zápasil s vlkem, lvem, tygrem, supem a žralokem. Přes to různí Kainové zabíjeli různé Abely. Přes to samečkové zápasili o samičky mezi sebou. Přes to míra nepravostí přetékala co chvíli mezi pokolením lidským, Přišly sice různé menší potopy, různé Messaliny přivodily zkázu Říma, markýzy Pompadourové přivolaly potopu francouzské revoluce, leč vyvstaly znovu a znovu věže babylonské. Přinutil člověk, člověk silný, krásný a sebevědomý, aby mu sloužilo vše slabé: exploitoval v přírodě všecku květenu a zvířenu, exploitoval půdu i ňadra a útroby země, exploitoval i svého bratra, slabšího člověka, a přinutil jej, aby mu sloužil. Od nepaměti hovoří Písmo o čeledi, o stádech a o služebnictvu hovoří kniha Jobova, jež líčí, kterak bůh dovolil d'áblu, aby připravil Joba o všecken statek, o všecko vlastnictví jeho, začínaje telaty a konče syny a dcerami hospodářovými. Vyšel tedy člověk z ráje nahý, bezbranný, bezelstný, s jediným hříchem, že totiž poznal sladce hořký plod lásky, chuť lásky, sladčí nad všecky slasti ráje. To, co žil člověk v ráji, nebylo štěstí, byla jen nevědomost. Běda záležela v tom, že se později ukázalo, že je něco silnějšího, sladčího ráje, pitomé nehybnosti a ztrnulosti uprostřed vegetace, jež se nesměla zašveliti, aby to někomu neublížilo. Silnější než ráj bylo milování, byla láska – a s ní přišlo i poznání strašného klamu, jímž byl ráj. Ale láska přivlekla za sebou strádání, jež se rodí ze zápasu. Nuže láska a zápas, milování a boj si přinesl člověk z ráje na zemi. Láska a zápas, život a smrt. Vážení naši hosté, promiňte, unavuje-li vás svojí povídkou prostý myslivec, nekultivovaný lesní muž, ale tento muž opravdu pozoruje kolem sebe, zde v těchto lesích, na těchto stráních a v těchto vodách, kterak spolu zápasí milování a boj, láska a nenávisť, zrod a zmar, život a smrt. Protože tento muž nemá na štěstí mozek přecpaný naukami od zelených stolů, pročež je mu právě tak dobře a lehce jako živočichu, jenž nemá přecpaný žaludek, obtížený spoustou nestravitelné buničiny, následkem čehož vidí tuto prostou pravdu všude a vždy jasně a zřetelně, bez námahy. Mnozí učení také ji záhy poznají, pravda, leč nechtějí věřiti svým očím a svým uším, zkoumají ji celý život – sláva jim – aby před smrtí k ní eliptickým obloukem opět dospěli a našli ji právě tak průzračnou, prostou a nesložitou jako poprvé. Láska a zápas, život a smrt! Zrod a zmar! Tak se nazývá to, uprostřed čeho stojíme. Na těchto dvou pólech vězí osa země. Nevím, jak už jsem řekl, jak je to na jiných hvězdách. Ale vše živoucí, co jest na této zemi, vdechuje tyto dva živly, žije a hyne jimi, ať je to malý brouček na lesní pěšině nebo myslivec, kráčeující tudy, aby vyslídil pytláka a nasypal mu broků do zadku, lumpovi! Nuže – a přes to je život krásný. Slyšeli jste zde, a

slibovalo se vám, že vám bude prvotní ráj vrácen, že člověk nebude exploítovat člověka, a tedy ve spravedlivém důsledku ani hovado, koně a soumara svého, propustí psa ze služeb svých, hospodyně nebude krásti vejec slepicím, ani okrádati kravku o mléko pro mládě, na cestě k původnímu ráji zavládne nejdříve svatá střízlivost abstinentská, neboť člověk nebude exploítovati ani révy, potom přijde poloráj vegetariánský a zvítězí všichni nepřátelé vivisekce, načež jako vyvrcholení nastane panství vzduchu, jediného živitelného živlu, ač vegetariáni budou i zde v pochybnostech, zda nepolykají každé sekundy celá mračna živoucích bytůstek, kolotajících v nesmírné vzduchové poušti. A nuže, ptám se vás nakonec, naši vážení hosté, kdo z vás ve skutečnosti opravdu by zatoužil po tomto ráji, komu z vás tento svět, tato jsoucnost okolo nás, tato strašná, nespravedlivá, nenávist, zlo, lež a zmar v sobě tavicí skutečnost byla by zaměnitelná za překrásný, tichý, nehřmotný ráj, naplněný až po okraj svrchovanou mírou spravedlnosti, kde vše trčí vzhůru v nehybné pokoře a ztrnulosti, kde sedí vedle sebe v bratrské vzájemnosti a družné pospolitosti kočka a myš, pes a zajíc, kapr a žralok, tele a tygr, jestřáb a křepelka, kanibal a misionář, Choc a Wolf, Marx a Rotschild? Jaký bude potom smysl člověkovy existence na této zemi, až se splní vše to, o čem se zde mluvilo ústy jednoho z pánů hostů? Co bude činiti sám pan host? Promiňte mi moji všetečnost, jsem jen prostý, nevzdělaný myslivec a opakuji znovu, že všecku svoji pochybnou moudrost čerpám od těch broučků, zajíčků, lištiček a jiných mých bratří pozemských a spolutorů božích, z nichž ovšem já jsem obrazu božímu podoben nejvíce. Nechci tím nikterak ovšem dokazovati opak toho, co zde tvrdil pan host. Tvrdil-li mezi jiným, že je velká nespravedlnost na tomto světě, mohu já sám nejlépe na základě svých ustavičných pozorování a přehojné zkušenosti výrok onen plně potvrditi a dokonce i podepřítí množstvím praktických příkladů, viditelných vůkol nás. A když tak vše pozoruji vůkol sebe, musím se podívatí té znamenité moudrosti a lásce boží, jež vše zařídila tak v přírodě – a já, vzácní pánové a dámy, s vaším souhlasem, jak doufám, si dovoluji do přírody započítati i vás – že štěstí jednoho tvora božího se staví na neštěstí druhého, i třetího tvora božího. A jakmile člověk poněkud prohlédne tuto moudrost, prozřetelnost a spravedlivost boží, a začne pořádati svět dle svého, na příklad na základě křesťanské pokory a lásky k bližnímu a k všemu tvorstvu božímu, dožívá se zklamání, až přece jen zase kočka sežere myš a kanibal misionáře. Ovšem, buďte spravedliví: kanibalů ubývá – ubývá také tygrů, lvů, medvědů a žraloků. Víme z praehistorie, že už dříve vymřely celé třídy živočišné, zejména větších tělesných rozměrů. Za to v přítomné epoše lidstva, jak se zdá, rozmnožilo se množství obtížného hmyzu, ba i neviditelných a zákeřných bakterií, jež hubí lidstvo a ostatní tvorstvo právě tak zuřivě a litě, jako je hubili svého předvěkého času dinosauři a brontosauři, o nichž nauka praví, že „žili v jurské periodě

druhohorní doby, čili asi před 4 miliony roky a proti nimž sloni byli pouhými hračkami“. A přes to vidíte dnes, vážení přátelé, že nepatrný bacil uvrhne vás na lůžko v horečce malarie, muška nebo veška ráda přenese na vaše tělo smrtonosný skvrnitý tyf, nejsladší noc vašeho života vám v zápětí přinese otravnou hrůzu příjice – a to je vše příroda. Tato nespravedlnost, s níž zápasí věda a lidé-doktoři, byla také stvořena bohem, neboť vše přece pochází od boha. Láska a boj, život a smrt – ejhle, osud lidského plemene na zemi! Ovšem, zcela správně usilujete o lepší, toť ostatně část onoho zápasu, jež vede člověk se všemi ostatními. Usilujete o různé výhody, jimž říkáte spravedlnost, rovnost, svoboda. Plným právem! Vymýšlíte jedno náboženství za druhým, abyste dobyli pro člověka více štěstí na zemi. A slibujete dokonce, že nedojde-li ho na zemi, nemine ho jistě na nebi. Nedobude-li ho dnes a sám sobě, dobude ho zítra a dobudou ho třeba jeho děti. Správné! Máte všichni pravdu. Jen mne poněkud zaráží, že ve skutečnosti s každým nově objeveným náboženstvím se stává člověk vlastně nešťastnějším vždy více a více. A ještě hůře: čím prudčeji usiluje o čistší a vyšší spravedlnost, tím nespravedlivější v podstatě, tím nelidštější formy volí pro tento svůj zápas. Jedni vyhubí celá plemena pro náboženství Kristovo, druzí chtějí zničit celé národy pro hakatistickou víru o panství nade všemi, jiní pro blaho jedné třídy jsou ochotni vyhubiti ostatní třídy, čili úhrnem veliké, obrovské vraždění milionů lidských životů, milionů tvorů božích – a vše ve jménu té či oné spravedlnosti. Vážený pan host, jenž mluvil přede mnou, zajisté by mne mohl ubezpečiti o tom, že jeho recept znamená: jen jednu pořádnou Revoluci, což jest jen jedno obrovské vraždění, a ihned potom přijde „vyrovnaná a usmířená společnost lidská, v níž nebude privilegovaných ani utlačovaných“. Vyrovnaná, spravedlivá a usmířená společnost, vyrovnaná vzpomínkou na potoky prolité krve, spravedlivá skutečností, v níž dětem jsou povraždění rodiče, ženě muž, bratr bratru, usmířená nářkem sirot a vdov, nevolajících po žádné jiné spravedlnosti na světě, po žádném jiném vyrovnání a usmíření, než po tom, jež jim může vrátiti otce a muže? Snad byste mohli na konec mne podezřívati z té filosofie, jež znamená nespokojenost s tím, co je. Leč já, vzácní pánové, nejsem z těch. Miluji především přítomný, bezpečný a jasný život, jenž mi dává pocitovati plnou jistotu bytí. A chtěl bych jíti životem vesele, krokem svěžím a tanečním, s úsměvem na rtu. Škoda, šlápnu-li náhodou na červíčka, polituji, leč nezapláču, neboť spěchám dále a tato nespravedlnost – zajisté, že to je značná nespravedlnost, z ničeho nic připraviti spolutvora božího o život – nesmí mne příliš zdržovati v cestě. Narodil jsem se na jihu Čech, v kraji Chelčického. Kdykoli jsem si vzpomněl na tohoto smutného učitele, zaznělo mi: „Páté – nezabiješ!“ jak jsem se modlíval v dětství, kleče v soumraku u okna naší hájovny, zatím co venku snad chodily „klekánice“. A hle, život, v němž jsem se zrodil a budoucí dny daly mi do rukou pušku, prach, patrony.

Puškou sešla se světa moje matka a cigánka, jež brzo potom mně prorokovala na protivínské silnici, slíbila mi, že i já zajdu ohněm, zajdu tím, čím zacházím, jak se říká. Můj zmar bude aspoň logický – ale u vás v Praze, pánové a dámy, žije například popravčí mistr, muž zajisté úctyhodný, jenž jako každý jiný se žíví poctivě svým řemeslem – a já vsadím svůj bezcenný krk, že zemře počestnou smrtí, oplakáván veškerou rodinou. Co z toho máte, nařikáte-li po celý život na řadu nespravedlností, z nichž je setkán tento lidský život? Klopýtáte-li na každém kroku o nějakou drobnou nespravedlnost a snažíte-li se nezměrným úsilím tyto drobné nespravedlnosti odstraňovati trpělivě? Ale já hop, hop, tu a onde přeskočím, tu a onde zlomím, ale ovšem myslím především na to, abych se dostal ku předu! Myslíte, že je pro mne mimořádnou rozkoší vraziti ostrý lovecký nůž do šíje poraněné a uštvané laně, jež se na mne dívá očima, strašnějšíma svojí úzkostí nad oči lidské? Myslíte, že nerozumím hroznému hlasu volajících jelenů, když jdou na podzim k říji? Že vše, co je vůkol mne, ač vše žije pouze vraždou, pouze exploitačí svého živoucího i nerostného okolí, nevolá ke mně soucitem, láskou a touhou po spravedlnosti? Že vše vůkol nás v podstatě je nespokojeno s tak zv. „stávajícími poměry“, že ve všem je týž duch, táž jiskra věčného odboje, jako v člověku? Jsou okamžiky, kdy se vše raduje ze své existence, jsou okamžiky, kdy vše zoufá nad svou existencí. Jsou okamžiky, kdy vše se bojí okamžiku zmaru smrti, jsou okamžiky, kdy vše proklíná onen okamžik, kdy spatřilo světlo světa. Není absolutní spravedlnosti, není absolutní pravdy; jako je záležitostí našich nervů všečen náš život, dnes hořký, zítra sladký, ač vždy týž, tak je i pravda a spravedlnost dnes hořká, zítra sladká, ač vždy táž, neboť sluje: láska a boj, život a smrt, zrod a zmar! Až přestane vlk požírati ovci, až přestanou ssavci ohrožovati býložravce, až ssavec-člověk přestane ohrožovati a exploítovati své bratry z tehdejšího ráje – byliny, zvířata a poklady zemských útrob, tehdy přestane také exploítovati člověka, hlavně proto, že toho již nebude zapotřebí. Pán z Prahy tvrdí, že tento stav může nastati brzo. Podle toho jsme tedy před koncem světa. Údolí Eufratu a Tigridu vydá opět znovuzřízený ráj, v němž se všichni sejdeme v nábožné posvátnosti, tiché, nečinné, ztrnulé, mrtvé blaženosti, oné blaženosti, jež spí na čele mrtvých, z jichž žil vyprchal navždy všečen život, unikla energie a vůle něčeho dobýti, vyprchaly sledy krátkých, ale věčný život roznécujících rozkoší, vymizela všecka nenahraditelná sláva pozemské skutečnosti, po níž se nám všem ve vašem ráji horoucně zasteskne, zasteskne se nám i po všech hořkostech, nebezpečnostech a zápasech lidských srdcí, po lásce a boji, jež je pro nás jediným opravdovým životem. Zde stojíme na hranici Čech a Pruska. Ano, bylo řečeno v podstatě správně, že jediným skokem se člověk může státi z valné části jiným člověkem. Mluvílo se o dělnictvu. Není vlasti – dobrá. Mluvílo se i o jazyku. Je to prý pouze prostředek praktický, dorozumívací se akce mezi

živočichy. Dobrá! Nechci ani v této věci pánům z Prahy upíratí pravdy. Nuže, tvorstvo se dělí dle pána z Prahy na vykořisťovatele a utlačované. To je pravda. Já plně chápu tuto věc. Jak to, že já jsem pouhý myslivecký adjunkt, ač jsem se nikdy ničím neprovinil, a pán ze Senftenberga je baronem a boháčem, ač se nikdy o nic nepříčinil? Otázka v podstatě nesmírně pravdivá. Pán ze Senftenbergu přikazuje, já poslouchám, opět nespravedlnost, neboť kde je zde jediný mravní důvod, aby pan baron poroučel mně, Janu Březovi? A nyní pozor, vzácní pánové a dámy. Z těchto a z podobných otázek vyroste na konec článek víry: dělník, vůbec utlačovaný a služební člověk nemá vlasti. Proto já – hop do Pruska a požádám jeho veličenstvo pruského krále o milostivé udělení poddanství, ježto ve své vlasti, v království Českém pod milostivým panovníkem císařem rakouským jsem utlačován. Říše německá zrodila Marxe, v zemi Marxově není utlačovaných, vykořisťovaných, není kapitálu. Dnes jsem sloužil baronu Senftenbergovi jako myslivec, zítra mohu se státí „leibjägrem“ císaře Viléma nebo aspoň knížete Schaumburg-Lippe, jako vy jste dnes dělníkem pražské ocelárny a zítra budete někde u Kruppa v Essenu. Táž dřina. Dají-li vám tam o marku více než zde, vyrvou vás za to z půdy, kde jste se zrodil a kde – jste-li již lhostejný k citu národní pospolitosti – máte možnost v oblasti známé, uprostřed příbuzných, přátel, kamarádů, soudruhů a všech lidí, s nimiž vás spojuje nejen jazyk, ale i minulost, kultura, svazky krve, společné hoře, i ten společný a blízký útisk sociální a národní, pracovati lehčeji nejen ke své obživě, ale i k dosažení lepších dnů celé lidské společnosti. Až budete cestovati jednou lodí okolo světa, představte si, že se váš koráb ztroskotá na padrt'. Vy sám se zachráníte a připlujete jednoho jitra po hrozných útrapách a černém zoufalství, jež vás každým okamžikem ponoukalo zanechatí marné námahy, vzdáti se nesmírnému živlu pokořením a přemožením a zhynouti – k zeleným břehům neznámého ostrova, kde se spasíte a začnete žítí asi tak, jako můj Adam po vyhnání z ráje. Zajdete do hloubi ostrova a potkáte člověka, považte si, člověka takového, jako jste vy sám, dokonce bílého, Arijce, snad i Evropana. Především máte vůbec radost, že jste potkal lidského tvora. Člověk je dle přírodopisu ssavec společenský. Další vaše otázka bude, že se jej optáte, odkud je, zjistíte jeho národnost a budete míti nepopsatelnou, dětinnou radost, že je to také Čech. Zahovoříte sladkou mateřštinou a bez rozmýšlení se mu vrhnete do náručí – ani vás nenapadne zjistit dříve, je-li to dělník nebo buržoa. To je, moji vzácní hosté, jež tak unavuji svou nekonečnou povídkou, přirozené, živočišné, pravdivé. Připouštím, že vás může zamrzeti, objevíte-li v něm buržou, máte však příležitost jako dva trosečníci, oplývající dostatkem času, druh druhu vážně vyložití své námitky do nespravedlivého uspořádání věcí lidských na zemi, můžete dokonce vypracovati spolu moudrý plán na přestavbu nesprávné a nejisté budovy společnosti lidské. Vráťte se potom s tímto plánem domů a začnete oba, vy s

revoluční vehemenci, on s liberalistickou rozšafností a poddaností tvořiti základy lepšího života. Sejdete-li se s Němcem, s počátku táž radost, že vidíte člověka, potom rozmrzení a povzdech: Škoda, že to není Čech, nakonec přece jakés-takés sblížení, kde sice hovoříte jako jste hovořil s Čechem snad o všech věcech lidských na zemi, ale tentokráte vylučujete, při nejmenším ze zdvořilosti k soudruhu-proletáři, jemuž chcete dokázati, že tyto věci jsou vám druhořadými, všecku ohromnou oblast národního citu a vědomí, jež jsou ve vás těžce a osudově zaklety celou minulostí vašeho rodu. Nemluvíte o tom, ale vzpomenete si, kterak nejen váš zaměstnavatel Němec, ale i vaši spoludělníci, soudruzi-Němci jsou ochotni vás vyloučiti z práce, že jste národnostně tak „předpojatý“, že neposíláte dítě do zdejší německé školy, ale honíte je raději někam daleko do matiční školy české. Nuže, to je opět onen příklad z přírodopisu. Dokud Němci budou žíti v představě, že je jejich germánský bůh pověřil řízením osudův ostatních národů, dokud jim nebude Německo rovnoprávným členem veliké světové společnosti národů, jejichž úkolem je budovati kulturu lidských duší a srdcí na zemi, aby duch člověkův, unavený zápasem a prací, napil se odtud živé vody radosti, ideálu a podnětu k novým zápasům a k novým soutěžím, pokud jim zpupně a bezmyslenkově bude „Deutschland über alles“, potud budou ohrožovati mír ostatních národů, jako vlk obchází stádo. A nebudou-li okolní národové tupé ovce, jež dobrovolně lezou do tlamy dravcovy, budou-li to aspoň psi nebo hovada, budou se zoufale brániti a možná že pokoušou vlka důkladně nebo jej rozdupají na cáry svými kopyty.“

„Oh, nádherně, nádherně!“ vzkřikla Helena, jež hleděla po celou nekonečnou řeč Březovu, vyslechnutou všemi a nejpozorněji Marinou, s napiatou, až horečnou pozorností na skromného řečníka, jenž se odhalil celé společnosti naprosto neočekávaně jako zázrak.

Březa byl by patrně ještě dále hovořil. Leč výkřik Srbčin a její nadšení daly podnět k nekonečné a roztráštěné debatě, jež je potom provázela až do Mittelwalde a zpět do Žamberka, kde Štěpán ještě dlouho do noci dole v hospodě debatoval s Horou při víně a nikterak se nemohl shodnouti s malířem, jenž ač již značně napilý a unavený dlouhou cestou, nekonečnými řečmi a opojným jarním vzduchem, zavíral oči a jen z jakési umíněné setrvačnosti důtklivě odporoval svému příteli.

„Vždyť to vše, co mluvil, není nic jiného, než pustý, živočišný materialismus. Kde je tu ideál, z něhož se rodí Čin, jak říká Budecius, jenž nyní chrní a zdá se mu o myslivecké latině, a jenž se nezmohl ani na to, aby pověděl za odpoledne dvě, tři rozumná slova. Všichni jste se dali obloučiti a unaviti přírodopisem myslivečkovým. Pánové, ale to je všecko humbug, všecko

humbug. To je povídka od Jack Londona. Pánové, chacha, a vy jste na to naletěli! Chacha! No nazdar, vlastenci, nazdar, pokrokáři!“ – –

Jiří Skála se sestrou Marinou a mysliveckým adjunktem, jenž zbytek dne téměř již nepromluvil, kráčeli mezitím zvolna z Mittelwalde směrem k domovu. Marina vzpomínala, kterak malíř Hora oslovil německy jakousi babičku, když překročili hranice a přiblížili se první vsi v Prusku, leč babička zavrtěla hlavou a řekla česky: Nerozumím. Tedy to bylo kdysi naše. V Mittelwalde na náměstí na soše svatého Jana Nepomuckého četla český nápis, psaný ryzí češtinou Balbínovou. Potom přišli Prušáci – kdo to jsou vlastně Prušáci? Německy hovořící Slezané, bývalí Češi a Poláci, potomci vyhynulých národů Luticů, Bodrců, Veletů, Prusů, jež Křížový řád obdařil křesťanstvím, vyrval jim jazyk z úst a národní vědomí z duší, čest ze srdcí. Toto moře hučí tedy zde na severu a severovýchodně. Naráží svými leptavými vlnami na šumavské hory, Krušné stěny, Krkonoše tam na západě a na severu. Za okamžik, nebudeme-li dosti ostražití, se mohou provaliti hráze okolo naší země, vždyť rmutný odpad různými stokami již k nám přece pronikl a ohrožuje nás uvnitř; toto moře může nás pohltnouti, smést s povrchu země, jako příval odnáší všecku žatvu. Zahyneme bídně, podle, ničemně, jako líná a pitomá čeládka, jež lhostejně nese svůj rabský osud. Leč co dělati?

Na této myšlence se zastavila, když dospěli po delší cestě myslivny.

Po prvé stiskla vřele a dlouze ruku mladému myslivci.

VII.

O „Pomlázce“ odpoledne se dostavili hosté z Prahy do Klášterce k Jirákovým na odpolední besedu. Byli přítomni všichni obvyklí hosté Jirákoví, i děvče Svobodovic, ač ve vsi se tančilo ve dvou hospodách. Jonáš se záhy dorozuměl se Štěpánem, učitelé rozmlouvali s Budeciem, jehož návštěvu považovali za jakési vyznamenání pro Klášterec. Musel jim dokonce podepsati nějaké pohlednice.

Největší radost měl starý Jiráček. Těšilo jej, že učení lidé z Prahy jdou k němu pohovořiti. Stařena Jiráková vařila kávu. Na stole vonělo vanilkou velikonoční pečivo, celý byt starého písmáka překvapil Pražany čistotou a starosvětskou vlídností. Paní Kolárové se výlet již dokonale líbil.

Březa, hrdina včerejška, jediný dnes nepřišel. Vymlouval se na to, že ho bolí hlava a že potřebuje nutně klidu a procházky. Marina pohleděla na něj nechápavě, téměř s výčitkou. Zdálo se, že toho nepozoroval. Tak se vydali Jiří s Marinou sami na cestu do Klášterce. Přišli k Jirákovým, když tam už byli i žamberští. Rozhovor byl v proudu.

„Já tvrdím,“ hlásal Jonáš, „že pro proletariát není jiné cesty k lepšímu životu nad cestu Internacionály. Stále se obáváte socialismu jako nějaké příšery, jež zalije svět krví. Já ovšem nesdílím radikálního programu zde svého pražského soudruha. To vše půjde hladčeji, než si myslíte. Síla naše nespočívá v krvi a v násilí, nýbrž v organizaci. V obrovské organizaci, jež předloží jednou mizivé menšině vykořisťovatelů své poslední radikální požadavky – a kdo jich nebude chtít splnit? Vždyť tato organizace bude schopna zastavit i běh světa, bude-li to zapotřebí!“

„Opět sedí na sociálních problémech,“ poznamenala přicházející Marina. „Jsem zvědavá, co se vylíhne z těchto vajec!“

„Něco, co tu ještě nebylo, panenka,“ řekl jízlivě Jonáš.

Paní Kolárová se naklonila k Jiřímu, jenž si sedl opět vedle ní:

„Vaše sestra je krasavice. Čím je to, že ve vašem rodě jsou tak krásní lidé?“

„To je klam,“ řekl Jiří, červenaje se.

„Mám dobré oči!“ Paní Kolárová se usmála.

„A nyní vás především všech pěkně prosím, abyste s námi pojedli z darů božích,“ pravil a pobízěl starý Jiráček.

Děvče Svobodovic nespouštělo oči s Jiřího a s paní Kolárové.

Jonáš se Štěpánem pokračovali ve svých rozepřích o taktiku proletariátu. Jonáš by zajisté hájil okamžitě revoluce, velikého světového převratu, kdyby zde byl sám proti svým obvyklým protivníkům. Takto byl přinucen odmítnout radikální program Štěpánův, poněvadž jeho nejmilejší živel byla oposice. A dovedl pro podepření své vývojové teorie třídního boje nalézt tolik překvapujících důvodů, že přiváděl začasťe jinak nepoddajného Štěpána do rozpaků.

„Abych se vám přiznal,“ zahovořil náhle hlasitěji Hora, „bylo mi včera podivně u srdce, když jsme po slovech myslivcových překročili hranice. Tak mi napadla dětinná obava: což jestli se už nevrátíme, co budeme dělati mimo svoji vlast, což, ztratíme-li tuto vlast nenávratně a navždy? Snad to byla sentimentalita, ale bodlo to, píchlo to u srdce!“

„Ach ano, těchto vlastenců se už nezbavíš –“ poznamenal ironicky Štěpán.

„Nechte jich, druzi moji milí, jsou to lidé spravedliví a věc jejich je pravá,“ řekl Jirák.

„Pomněte slova žalmu, slova z nejkrásnějších, jež najdete ve Starém zákoně, kde žalmista Páně zpívá:

Při řekách babylonských

tam jsme sedávali a plakávali,

rozpomínající se na Sion.

Na vrbí v té zemi zavěšovali jsme kytary své,

a když se tam dotazovali nás

ti, kteříž nás zajali,

na slova písničky, říkající:

Zpívejte nám některou píseň sionskou!

Odpovídali jsme:

Kterakž bychom mohli zpívati píseň Hospodinovu

v zemi cizozemců?

Jestliže se zapomenu na Tebe, ó Jeruzaléme,

pak zapomeniž i pravice má umění svého.

Vidíte, jděte nyní do celého světa a zkuste zapomenouti své země! Jak se vám lehce, jak příliš lehce se vám hovoří o těchto věcech! A je pravdou, že najdete vždy sdostatek důvodů proti i pro. Tak to bývá u všeho na světě. Ale pravice vaše zapomenou umění svého, zapomenete-li vy na Jeruzalém. Srdce vaše ztuhnou a váš život se promění v úhor. Neboť plníte do sytosti své žaludky, ale váš hřích, že jste tak lhostejně uměli vyrvati svá srdce z živné rodné půdy, vám nedá pokoje. Buď budete kajícím plakati a volati po své domovině, nebo ze zpupnosti poplveté vše, co tvořilo váš život, i lůno matčino, a abyste přehlušili své svědomí, prodáte se ďáblu. Naštěstí já vás znám oba: vaše bída a bída vašich tovaryšů vás přinucuje býti nespravedlivými. Jste nespravedliví vůči bohu i vůči zemi, z níž jste vzešli. Ale přijde čas, kdy se rozpomenete i vy na Sion a řeknete si: zde jsou hluboce v krvi, hoři a v společných

nadějích zapuštěny kořeny moje, bratra mého a bratra ženy mojí – a všech blízkých po širokém okrsku, s nimiž mne spojuje minulý, přítomný i budoucí osud. A tehdy zapláčete a jsouce vzdáleni na sta mil zatoužíte po tom, aby vám daleký vítr něco pověděl o zemi tam mezi čtyřmi horstvy. Odtud se rodí láska, neboť jen ten, kdo miluje otce i matku svoji, bratra a dítě svoje a svůj celý rod, může činně milovati i všechny lidi. Miluješ-li dítě svoje, kdo ti dal právo, abys lhostejně přihlížel k tomu, aby cizí škola rvala mu z úst jazyk, aby mu vštěpovala opovržení k dědům jeho, ba i k tobě samému, aby mu vočkovala nenávist k jazyku, jímž zahovořila matka v prvním překypělém opojení mateřské radosti a lásky, nazývají je tak něžnými jmény, jichž je pouze její jazyk schopen? Nedávno jsi zde hovořil, Jonáši, o tom, že je třeba, aby byl jeden jazyk, jímž by se lidí dorozumívali. Nuže, proč váháš a nedáš svých dětí do cizí školy, nemáš-li jistoty, že tím jazykem bude čeština? Proč neusiluješ v praxi o to, abys tuto chvíli přiblížil? Protože při všech svých výkladech posloucháš nevědomky skrytého hlasu, jenž se ozývá z nejvnitřnějších hlubin tvé bytosti a rodí se z temných a jiskřivých pramenisek tvé krve, jenž na tě zavolá: „Jsi podlec!“ kdykoli tě navštíví taková myšlenka. To je národní svědomí – a toho neumlčíš.“

„Nechápu, že v poslední době už ani o ničem jiném hovořiti neumíte než o ohrožené vlasti. Bijete nám stále do svědomí, jakobychom my tím vším byli vinni. Ostatně svobodu vlasti kdo že prohrál na Bílé Hoře? Byl to národ, byl to lid český, jenž se tam bil s císařskými? Pokud vím, byli Čechové na té i na oné straně. Na té i na oné straně byli kromě toho najatí středověcí lancknechtí. Bitvu na Bílé hoře prohráli čeští páni proti císaři. Lid stál stranou. Lid pouze vypil hořký kalich, jenž po té následoval. A hazardní hrou české šlechty ztratil národ samostatnost!“

„Jaký nesmysl,“ vložil se do rozhovoru Budecius, jenž po dva dny téměř nepronesl jediné řeči. „Ti z českých lidí, kteří padli na Bílé Hoře, kteří byli popraveni na Staroměstském náměstí, kteří museli opustit vlast a kteří jí ztratili nadobro mírem westfálským, usilovali přece o něco! Mezi popravenými a vyhnanci nebyla jen rodová šlechta, byli i lidé ducha a vědění, byl tam i Komenský, jenž učinil pro lidstvo konkrétně více, než jsou s to, učiniti vaše theorie. Tam se bojovalo o bytí či nebytí celého národa a tam jsme dostali první strašnou ránu. Po útlaku národním a duchovním šel útlak sociální v zápětí a jen díky tomu, že byla bitva na Bílé Hoře prohrána, sloužíte vy dnes cizáckým lidem. Či myslíte, že taková českobratrská šlechta, že takoví zemani Chelčičtí, Žerotinové, Michalovicové, Blahoslavové a Komenští by vás utiskovali stejně jako vás vykořisťují Piccolomini, Clamové, Seftenbergové? Vy dobráci! Vy, kteří denně vyslovíte s nenávistí aspoň stokrát sláva aristokracie, buržoasie, kapitál

a nechápete, že váš útlak je útlakem celého národa, jenž volá současně Schwarzenbergové, němečtí uhlobaroni, židovské banky? Nejen že vypíjejí hmotnou sílu našeho lidu, ale znetvořují jej nestoudnou germanisací, křiví jeho charakter, vytvořují darebáky, podlé lidi, lháře a zločince! Vidíte, že si nemáme čeho vyčítati. Pohlédneme-li zblízka do očí, vidíme, že nám všem musí se jednati o věci společné. Pro mne je tento výlet ohromným poučením. To, čeho jsem ještě nedávno nejasně a zmateně pociťoval ve své neuspořádané duši, vystupuje nyní jasně přede mnou. Zde, na česko-pruských hranicích, získávám obrovské naučení. Je potřebí, abychom přemýšleli o sobě. Až dosud jsme žili skromně, báli jsme se pozvednouti svého hlasu. Mocným tohoto světa byli jsme pro posměch. Stačilo několika hloupými sliby zavřítí nám ústa. Cesta sem a nekonečné rozhovory naše mne přesvědčily, že nesmíme zahrávat se svým vlastním osudem tak cynicky, jak se to dělo až dosud. Nechci prozatím ničeho prorokovati. Jsem však básník. A tu se mi zdá, že i v poesii se musíme více starati o sebe. Neboť dosavadní naše nová poesie byla více nebo méně dobrý nebo žalostný překlad. Nuže, přátelé, naslouchejme zas jednou hlasu, jímž k nám hovoří naše krev.“

Většina přítomných souhlasila s Budeciem.

„Stává se z něho patriot,“ poznamenala paní Kolárová Jiřímu. „To je něco, nač nejsem u něho zvyklá. Vynikal vždy znamenitým vtipem, byl svého času velmi vážen v buržoasní společnosti. O politiku se nikdy nestaral, ač v jeho duši byly jisté anarcho-aristokratické sklony dávno. Je vysoce kultivovaný člověk a je vždy toho mínění, že si stačí sám. Jeví jistou slabost vůči ženám, o nichž se domnívá, že je pokořil, ač bývá pokořen sám, aniž si toho je vědom.“

„Odkud máte tyto zkušenosti,“ zeptal se Jiří nedůvěřivě.

„Můj bože, mám přece dobré oči, již jsem vám to řekla.“

„Ano, máte nebezpečné oči!“

„Vidíte!“

Hora s Helenou byli nejnadšenějšími posluchači Budeciovi.

Srbka byla čím dále, tím více spokojenější. Jakoby vše odpovídalo nějakému skrytému, ale svrchovaně důležitému plánu: vše se daří dobře.

Jedině Marina byla duchem poněkud nepřítomna. –

Myslivec Březa mezitím stoupal na vrch Jedlinu vysoko nad Orlicí. Ó, dnes toužil po samotě, po svrchované samotě. Jeho duch a jeho srdce bylo neklidno, vzbouřeno. Sem chodíval v takových okamžicích. Zde byla nepatrná víska sotva o 15 staveních, Jedlina, s jednotřídní školou, kde bydlel jeho známý, podivínský, mladý ještě učitel, jenž býval občas i u Jirákových. Navštívil jej. Učitel uvařil černou kávu a chvíli povídali. Březa si vypůjčil od něho nějaké knihy a záhy odešel. Mír jarních zelených lánů, zoraná pole, svěží nové jehličí na vrcholcích smrčků, omamné, vysoké slunce a vůně vlhého otevřené země působila na něj blahodárně. Byl unaven po včerejšku. Vyčerpal se přespříliš a poněkud jej hnětlo, že se všem těm neznámým lidem tak otevřel. Měl obavy, aby si Marina nepomyslila, že to vše vykládal vlastně pro ni. Že jí chtěl získati duchaplnostmi. Že jí chtěl ukázati, kterak je chytřejší než ostatní. Obával se myšlenky, že by Marina v jeho řeči mohla objeviti trik, léčku na ženské srdce.

Kráčel lesem. Les hučel, tráva na mýtinách se kolébala, mokřiny voněly vodou. Vše bylo oživeno, vše se pohybovalo, šeptalo, hovořilo, šumělo, hučelo. Les probouzel svá tajemství, své síly a pohanská božstva. Les hřměl velikým symfonickým orchestrem, dramaticky barveným, neboť v něm zněly zápasy tvorstev a srážely se osudy druhů. Myslivec domýšlel ještě své včerejší věty a hledal přesnějších slov pro své včerejší závěry. Celý svět žil v tomto okamžiku s ním.

At' žije člověk silný, svobodný, odhodlaný k zápasu, nebojící se smrti! říkal si. Není jiného božstva na zemi nad věčnou, proudnou, nevysýchající sílu mízy, jež dává život. Není krásnějšího údělu pro člověka nad lásku a zápas. To není kletba, jež jej provází krátkou poutí po této zemi. Toť sám život a nic jiného není kromě něho. Ach, vidím, že i Marina si přeje, abych si ji dobyl v zápase. Ano. Láska se jinak nedává. Jen tato láska má velikou a věčnou cenu.

Snil o tom, že odejde s Marinou do světa. Je chud, ovšem, Marina rovněž, neboť sotva by se u ní našlo tolik peněz, aby stačily na cestu do Ruska. Chtěl by odejít někam na Ural nebo do Sibíře do věčných pralesů. Rusko se mu nezdálo cizinou. Doufal, že tam není strašných průmyslových měst s nekonečným lesem komínův a s hroznými mraky továrního dýmu nad hlavami nebohých, zotročilých lidí. Dovedl by načas opustiti i tuto zemi, aby mohl žíti svobodným životem šťastného živočicha. Z lidí, s nimiž se včera seznámil, měl v celku trapný dojem. Připadali mu vesměs podlými lháři, podvodníky, kteří hanebně obchodují svým duchem a svým srdcem. Z této generace, myslel, nevyjde síla, jež by mohla pohnouti celým

národem. Ostatně, nyní jsou patrně všichni mladí po celém světě stejní. Není zde čeho k očekávání. Přiznával se sám sobě, že byl značně zvědav na pány z Prahy. Překvapili jej nepříjemně.

Snil tedy o tom, kterak by bylo krásné odstěhovati se někam daleko do primitivní země s ženou, s Marinou, jíž miluje, a jež je jako on. Vzala si ovšem do hlavy, že právě příbuznost jejich bytostí není dobrým důvodem pro jejich sblížení. Ale co vše vězí v této zpupné a odbojné dívčí hlavě? Uvažoval, že Marina je v létech, kdy nejsilnější ze všech původních sil, z nichž je stkána ženina bytost, burcuje její duši a srdce mladá, bouřlivá, kypící krev. Děvče svádí krutý a zoufalý boj panenské pýchy a hrdé dívčí soběstačnosti s velikými a slavnými pudů rozvíjejícího se těla, jež si žádají svého plného ukojení. Je to veliký a krásný zápas ducha nad hmotou, v němž zvítězí ovšem hmota jako všude jinde. Proto zde stojí on, aby ji zachránil před pádem. Muž, čekající své ženy. Opět ho postihla stará osudová úloha, býti pavézou ženě slabé a pokořené a svedené hadem. Nuže, přijde nyní k této ženě a řekne jí: Jsem zde. Vím, že jsi někoho čekala. Ejhle, to jsem já! Pojedou spolu daleko, daleko někam do Sibíře. Budou žít v blízkosti jakýchsi dobrých lidí, budou pány na všem, co obsáhne jejich horizont. Budou tam žít tak dlouho, dokud bude živ velký cit, jenž je bude úzce svazovati v jediný organismus. V zimě budou se potulovati okolo jejich stavení stáda vlků s hořícíma jako prokleté hvězdy očima. V létě, když roztaje veliký sníh, budou oba pracovati na poli a v zahradě. Obědvati budou polévku z brambor, zeleniny, hub, zvěřinu nebo ryby, a večereti chléb s mlékem a sýrem. Budou šťastni!

Dříve však je nutno pohovořiti s Marinou vážně. Ač nemohl uvěřiti jejím slovům, sobotní rozhodná slova dívčina, vypláznutý jazyk, nechaly nicméně v jeho duši těžký dojem. Což nenávidí-li ho opravdu tak, jak mluví?

Potom by bylo ovšem ztraceno vše. Jako ztratil na Hluboké matku, tak by ztratil zde milenku a ženu, velikou lásku svého života. Byl by nucen odjeti odtud – kam, těžko ihned věděti. Snad sám by šel do Ruska! Bylo by to nesmírné strádání, veliká muka! Proč jej osud uvrhl sem, do myslivny, jež se nazývá „Rájcem“ a může se státi pro něj peklem? Ano, osud chce, aby si zde vybojoval svůj zápas o samičku.

Prošel lesem a zastavil se na výšině, porostlé řídce borovicemi a jedlemi. Odtud bylo lze přehlédnouti celý kraj. Křivky hor na obzoru, indigové barvy vzdálených lesů v odpoledním slunci, veliké světelné vlny sluneční, přecházející přes obzor a zaplavující lesy, stráně a mýtiny, jakoby někdo nesmírný si pohrával krajem pomocí zrcadla, jako když děti „pouštějí

zlatá prasátka“. Odpoledne umdlévalo, blížil se růžový a fialový večer, na obloze současně s blednoucím sluncem tiše plul zsinálý, světlý měsíc.

Myslivec vzpomněl na Jirákovy. Teď tam patrně hučí neklidné, vášnivé hlasy různých věstců lepšího života. Tam sedí také asi Marina, dráždí Štěpána a koketuje s Budeciem, s nímž patrně vždy koketují všechny ženy. Zajisté, že si ani nevzpomene. A snad přece si vzpomene. Vzpomene si na to, kterak včera mluvil. A snad se usměje a řekne si: chudák, jistě se namáhal jen pro mne.

Myslivec zaklel a obrátil své kroky zpět k myslivně.

Tou dobou se končila beseda u Jiráků. Když už hosté vstávali, děl jim starý Jirák jakoby na cestu:

„To, co jsem od vás slyšel o Praze, o politice, o umění, o kulturních snahách vašich vrstevníků, je celkem málo utěšené. Říkáte, že národ politicky je na tom hůře, než kdykoli před tím. To je ovšem přesmutné. Zbyl-li ze všech konstitučních práv národa českého pouze vídeňský parlament, pak je to úpadek. Pan Budecius mi řekl, že v kulturních oblastech se leccos vytváří, ale pan Budecius zoufale volá: Činu není. Stěžuje si do toho, že národ nežije plným a spravedlivým životem, nýbrž že vegetuje: a vinu vidí v nás samých. Myslím, že je v tom mnoho pravdy, pokud já ze svého vzdáleného stanoviště náš život pozoruji. Jděte, přátelé, a snažte se pracovat usilovněji. Neoddávejte se pochybnostem. Vaším největším neštěstím je, že jste ztratili víru. Jděte a rozžijte v druhých svaté nadšení idealismu pro dobrou věc národa svého a všech dobrých lidí. Mně nezbyvá než volati k Bohu za vás: Pane, zůstaň s námi, neb se připozdívá!“

Jiří byl dojat slovy písmákovými. Později, v osudových okamžicích svého života, často vzpomínal na tuto besedu. A nejčastěji ze všeho si opakoval: Naším největším neštěstím je, že jsme ztratili víru.

Jiří s Marinou vyprovodili pražské hosty na silnici, vedoucí k Žamberku.

Paní Kolárová stiskla Jiřímu ruku a řekla mu teple:

„Doufám, že mne navštívíte po svátcích v Praze!“

„Přijdu určitě,“ řekl Jiří temným hlasem.

Rozloučili se všichni srdečně, zvali Marinu do Prahy, vyjmenovali o překot všecky radosti, jež ji v Praze očekávají.

Jiří s Marinou se vraceli do myslivny se zapadajícím sluncem, jež rychle klesalo pod obzor.

„Podobá se obrovitému kotouči, jež vrhla neznámá ruka do kosmické pouště a jenž se v letu vznítí, hoří rudým plamenem a za okamžik se zakutálí kamsi do nekonečných vesmírných propastí. Za jitra však mladistvý Phoebus na dvojkolce ohnivých loukotí se přížene prudce na nebeskou dráhu a pobádaje planoucí oře bude stoupati do závrtných výšek nad temena lidských hlav. Než s večerem zhyne jeho odbojná a potrestaná sláva, uplyne světlý den, a nastoupí tajemná noc, v níž lze prožít tisíc a jednu rozkoš, jak mi tvrdila v těchto dnech v jednom okamžiku paní Kolárová. Moje srdce proskočilo v těchto dnech třemi zlatými kruhy. Ten první kruh držela v rukou Hanka, radostná, slibující, bujná jako jitra, osvěžené po spánku a vzbuzující prudké životní žádosti. Ten druhý kruh držela v rukou Vlasta Žárská, tichá, zamyšlená jako smírný a světlý den práce, činu, velikých zápasův, odměňovaný sladkými a chutnými polibky jako plody vyzrálých červencových třešní. Ten třetí kruh držela v rukou paní Kolárová, benátská noc s lampiony v lagunách, organistické půlnoční běsnění nahých těl uprostřed podušek a koberců, vypíjejících všecku rozkoš do dna, vyčerpávající ji odtud krutě až k bolesti.“

To byly myšlenky, jimž se oddával Jiří.

„To je smutný večer náhle,“ řekla Marina. „Proč nic nepovídáš? Vypravuj něco!“

„Nevím nic.“ – A zase šli mlčky.

Přišli domů, povečeřeli. Ani neměli mnoho chuti odpovídati na otázky otcovy a dědovy, kteří se zvědavě ptali, jaké to bylo u Jiráků. Po večeři se všichni rozešli na svá lože. Jiří přišel do svého pokoje, leč Březy tam dosud nebylo. Patrně se toulá ještě v lese. Mladík zavřel okno, zakryl je okenicemi a usedl ke stolu. Podepřel hlavu do dlaní a hleděl do plamene lampy dlouho, předlouho. Potom vzal dopisní papír a obálku, připravil inkoust a péro. Dělal vše mechanicky, bez přemýšlení. Na obálku napsal: Slečna Vlasta Žárská, Uměl.-Prům. škola, Praha. Na první stránku začal rychle črtati následující řádky:

Vážená slečno, děkuji Vám za vzpomínku, jež mne velmi překvapila, velmi radostně překvapila... Dále nemohl. Chtěl zprvu papír roztrhati, potom však se zamyslel, načež v

jakési melancholické zamyšlenosti velikými škrty křížem krážem pokreslil celou první stránku papíru.

Březa nešel a nešel. Jiří rád by si s ním ještě před spaním pohovořil, zafilosofoval. Včerejší den jej překvapil. Hovořival s myslivcem málo, poněvadž adjunkt se toulal po celý den lesem. Jejich rozhovory byly stručné a vždy jen několik slov večer po večeři, když se náhodou sešli k spánku.

V mozek Jiřího náhle vstoupila podivná, podivná domněnka.

Vstal od stolu, uchopil klobouk a tiše otevřel dveře svého pokoje a sednicí vešel do síně. Opatrně otevřel vrata domu, vyšel na zápraží, tiše prošel okolo stavení do zahrádky. Pohlédl vzhůru a spatřil okno Marinina pokoje dosud osvětleno a otevřeno. Přikrčil se pod hrušku, jež na něj stříasala své bílé květy a hleděl upřeně do okna dívčina. Ztichl, slyšel pouze hlas svého srdce. Náhle se mu zdálo, že okolo okna se mihl rovný a dlouhý stín. A zaslechl i nejasný rozhovor. Připlížil se ke zdi pod okno a naslouchal. Slyšel bezpečně tvrdý, byť přidušený hlas myslivcův, pevný baryton, jak jej zaslechl po prvé tehdy večer, kdy přijel z Prahy.

Jiří naslouchal a rozeznával i slova a uvědomoval si smysl frází.

„Proč se's mi tak dlouho vyhýbala, divoká lesní holubičko? – – – Nevěřila jsi mým slovům? –
– Krásnější než první jarní bouře! – Pojedeme odtud daleko, daleko daleko – – – Rci mi,
pověz mi, vypravuj mi o tom, jak mne miluješ? – – – Nikomu tě nedám, nikomu nevydám
této kořisti. Prchala jsi přede mnou jako laň, jež chce svého miláčka jen vlákati v nebezpečí. –
– Miluješ mne? Chceš býti mojí?“

A Jiří slyšel chvějný, pokořený, ale tetelící se náhlým štěstím hlas sestřin:

„Ano – ano – ano – ano – ano!“

VIII.

28. června 1914 přiletěla do Prahy zpráva, že v Sarajevě byl zavražděn následník rakousko-uherského trůnu, arcivévoda Franz Ferdinand se svojí chotí Žofíí, vévodkyní z Hohenbergu. Zabit byl rukou jihoslovanských studentů.

Město zahovořilo prudce o této události.

Všechn tisk odsuzoval zločin, spáchaný na tak jasné a nadějíplné osobnosti císařského domu. Po celý týden po této události byly časopisy přeplněny zprávami o atentátu, daty životopisnými ze života obou vznešených mrtvých, úvodníky hořekovaly, kolik nadějí se pohřbívá s velkým arcivévodou, mnohé listy české přinášely vzpomínky, v nichž se líčil poměr arcivévodův k českému národu, jeden časopis dokonce hlásal, že arcivévoda byl přítelem českého národa a že měl v plánu uspokojiti státoprávní aspirace Čechů korunovací. Byl prý to muž nezdolné energie, jenž chtěl uspořádati nové poměry v říši Habsburgů.

Illustrované listy přinášely ještě dlouho potom obrázky zavražděných, jejich osiřelých dětí, nad nimiž tak mnohá panička uronila slzu, starého císaře, tak těžce zkoušeného osudem, ale záhy se začínaly objevovati již zase podobizny nového následníka Karla Franze Josefa s chotí Zitou, životopisy, úvahy, naděje. Francouzské „Illustration“ dokonce přineslo zajímavý obrázek starého císaře s novým následníkem s tklivým textem nějakého pařížského austrofila.

Města, městečka a vesnice hovořily, debatovaly, odhadovaly budoucnost.

Želely vzácných životů vznešených lidí, želely sirot, proklínaly bezohledné a šílené vrahy a svolávaly na jejich hlavy spravedlivý trest. Těm sotva dají milost – říkávali lidé. Však také to je zločin. Nebohé děti, nebohé sirotky! V německých listech v Čechách, ve vídeňských i berlínských dennících však dávali sarajevským vraždám ještě další důraz, hlubší politický smysl. To je prý počátek konspirativních úkladů proti našemu státu se strany Srbska. Srbsko prý usiluje o rozvrat a zničení panství Habsburgů, srbští kralovrazi mají prý po celé monarchii své agenty, dynastie Karad'orděvičů chce prý vyhubiti dynastii Habsburgů. V Srbsku existuje celá řada tajných organizací, které usilují o zkázu Rakouska. Atentát sarajevský je prvním signálem k všeobecnému útoku Srbska proti Rakousku.

Vrahové arcivévodovi byli zjímáni a uvězněni. Stěží je policie vyrvala z rukou rozlíceného davu, jenž chtěl je na místě odsouditi v odvetu za smrt milovaného následníka. V Sarajevě, jak oznámily úředně policejní agentury, policie neměla dosti sil, ač vyvinula všestrannou

energii, aby zabránila strašnému pogromu na Srby všech protisrbských stran bosenských. V listech se počaly objevovat delší úvahy o násilnickém charakteru srbského národa. Srbové prý jsou rození kralovrazi a vrazi vůbec, sveřepí zabijáci, nekulturní národ, negramotný, špinavý, horší než uherští Slováci. Vynikali prý až dosud pouze vývozem sviní. Srbská svině – to je snad jediné, co o nich ví Evropa a civilisovaný svět. Jejich královská rodina sotva prý se liší od posledního srbského „čiči“. Jak dlouho bude srbský Catilina ohrožovat brány Rakouska k Balkánu?

Berlínské listy psaly pak ovšem o pošramocené prestiži dunajské monarchie, jež si musí dáti líbiti násilnosti drzého srbského trpaslíka, jenž už od let ohrožuje klid a bezpečný vývoj rakouského státu.

Jak dlouho mohou trvat nekvalifikované poměry na Balkáně, otravované petrolejnickým a zákeřnickým Srbskem? Který druhý stát kromě mírumilovného Rakouska, pacifikační politika jehož císaře přinesla sice ostatní Evropě mnoho užitku, leč Rakousko-Uhersku samému jen ustavičné škody, nechal by si líbiti bezmeznou provokaci neklidného, záludného souseda, jenž od let již má zálusk na celé oblasti monarchie?

Není-li příkazem sebeobrany vystoupiti co nejdříve a co nejenergičtěji proti násilníkovi, aby věděl, že jsou hrozny ještě příliš vysoko a že všelijaké sjednocovací myšlenky velikosrbské nebo jihoslovanské jsou absurdností, zrozenou v mozkách mladíků, nikoli však reálných politiků?

V každém případě úřady srbského království se musí se vši vehemencí postarati o to, aby vinníci sarajevské tragedie, pokud žijí na půdě Srbska a jsou srbskými poddanými, byli buď náležitě vypátráni a potrestáni, ovšem pod kontrolou plnomocných zástupců monarchie, již by bděli přímo na místě nad přísným prováděním šetření a trestů, nebo přímo vydáni úřadům monarchie. Srbsko zajisté by nechtělo uvaliti na sebe následků nedozírné katastrofy, jež by nastala, kdyby se zdráhalo splniti rakouské podmínky.

V prvních dnech červencových seděli Budecius a Hora v „Unionce“ a listovali v novinách, probírajíce se neúnavným štváním německých časopisů proti Srbsku. „Prager Tagblatt“ soutěží zde s „Bohemií“, ale nade vše vynikala vídeňská křesťansko-sociální „Reichspost“, štvoucí otevřeně do krvavého konfliktu se Srbskem.

„Svinstvo,“ zaklel Hora. „Čert je vzal všechny. Horší je, že Helena se nevrací. Jsem již čtrnácte dní vdovcem. Neřekla mi nikdy ničeho určitého, ale zdá se, z některých narážek, že je

v té věci nějak zapletena. Nevrací se, to je po čertech nepříjemné. Před čtrnácti dny, tedy dávno před atentátem, náhle mi prohlásila, že musí domů, do Bosny. Znáš ji – a víš, že je všeho schopna. Jediné mne zaráží, že mi ani řádky nenapsala. Ďábelská holka. Čtu teď horlivě noviny, sleduji každý nový případ zatčení v souvislosti s atentátem, leč po ní nikde ani stopy, jako když se země po ní slehne.“

„Nenaříkej, příteli,“ děl Budecius, „je to žena nejen odvážná, ale i chytrá. Té se ničeho nestane. Uvidíš, že se objeví zase v Praze. Sama mi to říkala, když odjížděla.“

„Ty jsi o všem věděl?“

„Ano. Řekla mi to,“ děl ztlumeným hlasem Budecius. „Jen opatrně a tiše. Ostatně náš stolec je výhodný pro takovéto rozmluvy. Nechtěl jsem ovšem věřiti, měl jsem tisíce pochybností, jsem vůbec člověk skeptický. Ba zapomněl jsem na to poněkud. Nehněvej se na ni, že ti toho neřekla, obávala se, abys jí nezbraňoval, abys ji neobtěžoval svými obavami o ní.“

„Ďábelská holka!“

„Nuže a nyní ji, svoji ďábelskou holku, klidně očekávej v Praze. Uvidíš, že přijde celá a zdráva!“

„A co říkala o připravovaném atentátu?“

„Nemluvila konkrétně o této věci. Hovořila vůbec jen o „akci“. Nebyli patrně sami přesně rozhodnutí, jak na věc jíti. Vše se asi chystalo až tam, v Sarajevě, těsně před atentátem. Bude ovšem potřebí, aby i zde v Praze byla svrchovaně opatrná. Ty ovšem také. Jsi takto žvanil. Proto pozor, můj milý, začíná se velmi seriousní historie. Vidím z novin, že to je počátek dramatu – a začíná velmi krvavě.“

„Co je mi po tom. Jen aby se co nejdříve vrátila. Ostatně je bohatá. Snad by se podařilo utéci někam – do Francie, do Ameriky, do Ruska. Šel bych okamžitě s ní.“

„Nebyl by to nejhorší nápad. Zdá se, že pro Srby bude neveselý život v této říši. A d'as ví, co všecko se chystá. Tón německých novin je velmi výbojný. Vše řinčí šavlí. Oficíři a židé se stávají drzými – to jsou vždy zlá znamení. Nedávno jsem náhodou zapadl do „Edisonky“ a vyslechl rozmluvu dvou židů. Hovořili ovšem německy: Pomlátit nejen tu srbskou, ale všecku slovanskou pakáž, i ty Čecháčky. Odjakživa se prý ten „volk“ přátelil se srbskými královrahy.“

„To nás budou teď z Vídně zase utahovat!“

„Nesporně!“

Do kavárny do jejich oddílu vstoupil Jiří Skála s Vlastou Žárskou. Bylo je nyní velmi často vidati spolu. Chodívali společně také do divadla a koncertů. Bývalá společnost, jak se sešla na jaře v Orlických horách, se nyní poněkud uvolnila. Štěpán dostal místo sazeče kdesi na Žižkově, jen někdy v neděli se objevil večer v atelieru Horově, kde se ostatní pravidelně scházeli aspoň jednou v týdnu.

Hora vstal od stolku a šel příchozím vstříc.

„Bravo, děti, že přicházíte. S vámi jsem nemluvil věčnost, slečno. Vaše krása dělá pokroky!“

„Vždy ušetříte mi nějaký nepodařený kompliment!“

„Sedněte si k nám,“ pobízel Budecius. „My jsme stejně na odchodu. Jak se vám daří?“

Poslední otázka týkala se hlavně Vlasy. Děvče řeklo klidně:

„Velmi dobře, pane Budecie!“

„Co říkáš událostem?“ zeptal se Hora Jiřího.

„Abych pravdu děl, ani si jich valně nevšímám. Vím jen, že tam zabili arcivévodu, že na to každý nadává – toť vše. Jinak studuji, čtu, chodívám do „Stromovky“ na procházku – toť vše.“

„Opravdu, toť vše?“ tázal se Hora s úsměvem. „Co kromě toho? Přece nežiješ poustevnický.“

„Nuže, vím, že chceš vědět něco o mém novém přátelství. Co mu můžeme říci, slečno, není-liž pravda?“

„Zajisté mu mnoho neřeknou, myslím, že nic!“ poznamenal Budecius. Potom se obrátil k Žárské: „Vypadáte nyní daleko lépe, zdravěji než dříve. Bývala jste bledá.“

„Ano, pamatuji se, že se vám to líbilo,“ řekla dívka poněkud zmatena. „Pobyla jsem nějaký čas na venkově a dnes je mi již dobře. Hory léčí. Léčí z mnohých ran!“

Poslední věta byla řečena trochu dvojsmyslně, což i Jiří zpozoroval a jakýsi stín přeběhl jeho tváří. To bývalo vždy, kdykoli Vlasta začala řeč o Budeciovi.

Hora s Budeciem se však záhy zdvihli a rozloučili se s přáteli.

„Nezapomeňte v neděli večer v atelieru,“ křikl na něj, když již odcházel.

Jiří Skála a Vlasta Žárská osaměli za malým stolkem nepříliš čisté kavárny u okna, jež ukazovalo jejich očím živou křižovátku dvou hlučných ulic.

„Znepokojuje mne způsob vašeho rozhovoru s Budeciem,“ začal nepříliš vlídně Jiří.

„Jakým právem?“ tázala se dívka téměř uražena.

Jinoch se ulekl a zmírnil tón.

„Právem přítele, jenž si vás váží a mluví s vámi vždy upřímně. Zatím se mi však zdá, že vy úzkostlivě skrýváte přede mnou cosi, co se týče Budecia. Nezasloužím si důvěry?“

„Jaký jste chlapeček, Jiří! Což já se vás také ptám na všechno, což přátelství záleží v povídavosti?“

„Kdyby to byla minulá historie, budiž. Ale zdá se mi, že tu vždy ožívá nějaký osud, kdykoli přijdete do styku s Budeciem. A Budecius je můj přítel.“

„Snad máte pravdu,“ děla dívka zasmušile.

Možná, že vám to vše povím co nejdříve. Šetřte mne trochu! A čtěme raději noviny – jsou prý plny událostí, a já již kolik neděl téměř ničeho nečtu. Jaká nekulturnost!“

„Se mnou je totéž,“ řekl s úsměvem Jiří. „Je to směšné! Vypadám jako zamilovaný.“

„Aj, aj. – A já o tom ničeho nevím. Tedy zase vaše tajnosti, a zdá se, že vážnější,“ rozveselila se opět dívka.

„Představte si, Vlasto, že od Velikonoc jsem jako z kořenů vytržený. Tolik věcí jsem tehdy prožil! A přece bych toužil aspoň trochu si odpočinouti. Jsem mlád – a zdá se mi, že svět stárne.“

„Proč takové nesmírné obavy?“

„Chtěl bych uchopiti kus živého lidského štěstí do rukou dříve, než mi je cosi osudového vyrve.“

„Nuže, přičiňte se!“

„Co však mám dělati?“

„Ach, otázka skutečně vaše. Nikdo jiný snad by se takto nemohl tázati. Jaký jste chlapec, Jiří! Ostatně přiznám se vám, že poslední týdny, ztrávené rozhovory s vámi, tak mne dokonale osvěžily, jako ranní rosa ospalou, znavenou květenou. Jste jinoch, jenž se podobá jitru, jste mládí nevědomé, hledající, zvědavé a prudké, mnohdy nespravedlivé, ale což naplat: mládí! A to znamená krásu, mnoho krásy. Nedivte se, že k vám takto mluvím. Jsem téhož věku s vámi, to znamená pro ženu, že jsem starší než vy.

A přiznám se, že jsem zestarala zejména v posledních dvou letech. Leč to je již jiná historie. Nuže, vy toužíte po štěstí. Chápu to. Všichni po něm touží v těchto letech. To jsou léta romantická, jež prožíváme. Probouzíme se s tesknou touhou v duši, s touhou po něčem lichotném a milém, a s tímž i usínáme večer. Ba někdy ani neusneme. Známe to. Ale štěstí, milý příteli? To je něco velmi neurčitého.“

„Nikoli, Vlasto. Mně se zdá již několik dní, že štěstí pro mne je něco určitého.“

„Aj? A co to může býti?“

„Chcete to věděti? Chcete to věděti již dnes?“

„Nesmím?“

„Nevím.“

„Nuže nemluvme raději o tom, čeho nevíte.“ V tom je vytrhl hlas člověka, jenž stál nad nimi:

„Sedíte zde jako zamilovaní, ani nevidíte, kterak se vám klaním.“

„Ach, Singer!“ obrátil se k němu Jiří. „Jak se ti daří?“

„Ale zle, příteli. Jistě ne tak, jako vám oběma,“ řekl Singer, podáváje jim ruce. „Především čtu noviny a mám obavy o budoucnost. Situace je zlá. Všeobecně se povídá, že z toho může býti konflikt. Mám známého poslance. V politických kruzích je poprask. Mluví se o porušení evropské rovnováhy. Proces Švihův ustoupil zcela do pozadí. Všude zmatek. Zatracení pitomci!“

„Kteří?“ otázala se Vlasta Žárská.

„Srbi! Je to idiotismus, začínati s atentáty. Pro takovou hloupost může nastati vážná situace v celé Evropě.“

„Snad to není tak zlé,“ prohodil Jiří. „Čtu sice nyní noviny jen málo, ale myslím, že bylo na světě více atentátů než došlo k nějakým válkám. Což myslíš opravdu, že by z této události mohla vzejít válka?“

„Válka? Zajisté! Hovoří se všude o tom. Což opravdu pohlížíte na věci tak lehkovážně?“

„Válka! Válka? Nu – a s kým kdo?“ tázal se Jiří.

„My se Srbskem a možná že i větší válka!“

„Jak to – my?“

„Nu Rakousko se Srbskem. A jelikož stojí za Srbskem patrně Rusko, možná že i s Ruskem. A není vyloučeno, že Německo jde s námi. Také Itálie. Potom by to byla válka trojdhody s trojspolkem. Pěkná věc!“

„Nerozumím valně politice,“ řekl Jiří. „A je mi to lhostejno!“

„Jak to, lhostejno? Kolik je ti let?“

„Dvacet.“

„To znamená, že budeš vojákem. Od 18 let náleží tvůj život státu. Už dnes jsi domobrancem. Co tomu řeknete, slečno, až váš přítel půjde na vojnu?“

„Co mohu říci? Dám mu požehnání na cestu a šátečkem zamávám. Ostatně nijaké války nebude. Přece lidé neblázní! Dnes v době pacifismu! A vy dokonce strašíte trojdhodou a trojspolkem. Hloupostí! Dnes? – a válka? Možná, že nějaká tripolská komedie pro inspiraci básníků à la Marinetti. Ale opravdová válka – a dokonce evropská?“

„Vždyť jsme ještě nedávno zažili válku balkánskou, válku pořádnou,“ mínil Singer. „Což nemají Srbové dosti na dobytých zemích na Turecku? A my jsme jim ještě pomáhali, posílali dary, vyvěšovali prapory, když vítězili. A dnes prý se chystají proti nám.“

„Snad proti Rakousku?“ poznamenal Jiří, jenž se poněkud vzpamatoval z překvapení nad zprávami Singrovými.

„To je přece lhostejné,“ řekl Singer. „Víte, že jsem dobrý Čech, třeba že jsem žid, ale tolik přece je jisto, že bychom nemohli být bez Rakouska jako Rakousko nemůže býti bez nás. To řekl Palacký. Naše budoucnost tkví v tomto státě. Je tedy naší povinností hájiti tohoto státu. Je to zajisté nepříjemné, že jsou to právě Srbové, s nimiž má nyní monarchie spor, ale životní zájmy naše jsou na konec přece silnější než nějaké panslavistické fantasie. Rakousko není zajisté ráj na zemi, ale z Rakouska může býti vytvořeno něco, co v budoucnosti se osvědčí jako stát byť i různonárodní, přece jen životný právě na základě rozumně pochopené národní solidarity. Jako jádro spojených států, spojených národů evropských!“

„Nerozumím také mnoho politice,“ poznamenala Vlasta. „Ale jsou mi Srbové přece sympatičtější, než Rakousko.“

„Ale, slečno,“ děl podrážděně Singer, „tak, jak mluvíte vy, mluví každý v Čechách, protože se u nás myslí instinktem a sentimentem a ne rozumem. Sympatičtější! – ovšem. Ale co z toho máme? Co z toho máme politicky především? Snad nebude mi někdo dnes v Čechách vypravovati báčorku o tom, že nás Slované, že nás takové zpátečnické Rusko osvobodí a že nám zřídí samostatný stát? To je přece věc mezi českými politiky dávno odbytá. A o pádu Rakouska se nemluví nikde mezi diplomaty. Stálo by Rusku za to, aby snad pro kousek Haliče či Bukoviny nebo pro kousek Bosny pro Srby ničilo Rakouskou monarchii, s níž žilo vždy v přátelství? Znepřátelilo si k vůli tomu silné, po zuby ozbrojené Německo? Co by měla taková Francie a Anglie z pádu Rakouska? Škodu – poněvadž by přinesl posílení Německa. Bože můj, nebuďme přece děti a dívejme se na věci vůkol nás seriousněji. Naše politika žila až dosud příliš citově. Je potřebí více rozumu, více reálného myšlení. Jinak si můžeme velmi uškoditi. Naše slovanofilské projevy, byť neměly celkem konkrétních politických důsledků, nám nicméně silně uškodily. Kde bychom dnes již byli, kdybychom se smířili s faktem, že žijeme v Rakousku a že svoji budoucnost musíme strojit na půdě této skutečnosti. A hle, dnes stojíme před možností války. Musíme přece k této věci zaujmouti nějaké stanovisko. Můj názor je, že se musíme vzdáti srbofilské politiky, chceme-li se zachrániti. Neboť já jsem hluboce přesvědčen, že v případě konfliktu Rakousko a celý trojspolek zvítězí. Všecky výhody pro ně jsou zde. Trojdohoda jim nesahá ani po kotníky, poněvadž je slába vojensky. A jakmile se již jednou zahovoří o válce, potom má slovo voják. Německý a hned za ním rakousko-uherský voják je dnes nejlepší na světě. Anglie armády nemá, Francie má vojsko operetní v červených kalhotách, Rusko má obrovské massy mužů, ale negramotných, nevyzbrojených, nevyzvojených a demoralisovaných neúspěchy z roku 1905 a tolstojovstvím. Naproti tomu trojspolek! Opravdu myslím, že si trojdohoda důkladně rozmyslí stavěti se

okázale za Srbsko. A v této situaci vy mluvíte o sympatiích k Srbsku. To není rozumné, slečno.“

„Nevěděl jsem,“ řekl Jiří, „že by situace mohla býti již takto povážlivá. Takové bylo krásné jaro – kdo by pomyslel, že by bylo takto zamračené. Válka! Člověk vlastně ani neví, jaký obsah vložit v toto slovo. Přece nejde jen, jak vidím z tvé řeči, o obyčejné zabíjení. Snad to má nějaký hlubší smysl. Nevím.“

Singer se zamračil. Vlasta Žárská poslouchala rozhovor s napětím. Připadalo jí, jakoby rázem byla vyrvána ze země a přesazena kamsi na parné a pařlivé místo, kde slunce a vzduch prudce popohánějí její rozvoj. Usilovně přemýšlela o tom, co může pro ni znamenati případná válka. Již ani neposlouchala pokračování rozmluvy Singrový s Jiřím. Hleděla pouze na ústa svého přítele a lovila v nich jeho slova, aniž o nich přemýšlela. Myslíla pouze na sebe a na to, co ona bude dělati ve válce.

Singer skončil rozmluvu slovy, jež jí nakonec přece jen utkvěla v mozku:

„Měli byste ostatně poněkud se zdržovati ve svých sympatiích vůči Srbsku. Jsem váš přítel a dávám vám dobrou radu. Mohlo by vás to mrzeti.“

Vstali všichni tři a opustili kavárnu. Čekali dole potom na tramway. Rozloučili se se Singrem, usedli na sedmičku a odjeli k Nebozízku. Byla to jejich obvyklá podvečerní projížďka a procházka na vrch petřínský. Již před tramwayí, i zde ve voze Jiří naslouchal lidem, již si povídali o vraždě a jejich důsledcích. Nejistota budoucích dní visela těžce ve vzduchu, tkvěla ve slovech lidí, naplněných úzkostí o zítřek. Ale jeho mladé srdce jakoby neslyšelo toho všeho a říkalo si neustále s rostoucí netrpělivostí: Především je nutno rozřešiti záhadu tvoji, o srdce moje! Chodíval po svém návratu z hor snad denně s Vlastou Žárskou, jak si byli ujednali tehdy ve vlaku. Chodíval s ní do koncertů, na II. galerii do divadla, na procházky, probrali v nekonečných rozhovorech všechny problémy. Byli přáteli. Jejich přátelství bylo však jemnější, delikátnější a zastřenější o rozdíl pohlaví. Jiří mnoho vzpomínal na to, kterak k němu promluvílo dosud nejsilněji z Hanky Svobodovic, kterak však se uměl mu vzepřítí, poněvadž mu nemohlo kromě své živočišné prudkosti dáti ničeho lepšího, vyššího, po čem toužil. Jeho přátelství s Vlastou bylo odhmotněno po této stránce. Dosud spolu, hovoříce o všem možném, i o lásce, nehovořili sami o sobě. Pouze dnes, při setkání se s Budeciem, pocítil Jiří zvláštní tesklivé obavy, aby jeho srdce nepropadlo se v temnoty vášně, v níž se utopí všecka duchová krása jejich dnešního vztahu k sobě.

Stoupající nyní na petřínský vrch, cítili oba, že dole město si povídá o jediné věci: o válce. Rádi by zajisté i oni o tom pohovořili, ale věděli oba, že to nebude dříve možno, dokud si nepohovoří o svých věcech, jež jsou o něco důležitější. Jiří však se obával začít tento nebezpečný rozhovor, přerванý v kavárně, znovu zde o samotě, uprostřed zeleně. Vlasta Žárská ovšem viděla velice zřetelně všechny tyto rozpaky a v duchu se jim usmívala. Držela Jiřího pevně ve svých malých pěstích. Byl jí potřeben jako svěží vzduch.

Večer již pokročil, když se rozhodli přesídliti se svými rozpaky do známého restaurantu na Nebozízku. Jiří doufal, že mezi lidmi bude jejich samota klidnější než v zeleném listoví poblíže Máchova pomníku. Avšak sotva se usadili a porozhlédli, spatřili paní Kolárovou ve společnosti jakéhosi důstojníka pěchoty. Uviděla je, vstala, šla k nim a hlučně se s nimi přivítala.

„Vy zlý,“ obrátila se k Jiřímu, „slíbil jste mi, že mne navštívíte. Kde je váš slib, věrolomníče? Za trest si musíte oba přisednouti k našemu stolu. Seznámím vás se zajímavým člověkem.“

Bránili se oba dosti dlouho, leč nadarmo. Přivlékla je k svému stolu a představila je mladému nadporučíkovi, krasavci, jenž učinil na Vlastu dojem pěstěného hřebce.

„Nadporučík Šamanský!“ představila jej svým mladistvým přátelům, kteří nadobro uvázli ve společenské rozpačitosti. Bylo to snad po prvé, kdy Jiří zahovořil s aktivním rakouským důstojníkem. Svého druhu malá událost, dosti kuriosní.

„Slečna promine,“ řekl nadporučík Vlastě, „že snad chvílemi zahovořím ne zcela správnou češtinou. Německy hovořiti by vám asi nebylo zcela příjemné, což? Já sám jsem také původem Čech, leč to znáte, jak na vojně při ustavičném užívání služebního jazyku člověk i nechtě zapomene česky. Potom jsem sloužil dlouho ve Vídni, ve Štýrském Hradci a „takovým pádem“ jsem mnoho zapomněl. So ist die Sache!“

„Můj starý přítel z mých potulek světem,“ vysvětlovala paní Kolárová. „Seznámili jsme se ve Vídni. Je skvělým dokladem toho, jak je společnost česká někdy chybně předpojatá vůči armádě. Neslyšela jsem mnoho lidí tak hráti na klavír, jako jeho. Má cosi svého, nového ve hře, je podivuhodně dynamický.“

„To je pravda,“ přisvědčoval sám důstojník.

„Stále se mluví o válce,“ začala Vlasta. „Voják nám zajisté může leccos říci. Bude válka?“

Nadporučík náhle složil svoje tahy ve výraz co nejdůležitější. Na to řekl důležitě, ztlumeným hlasem, ač blízko nikoho nebylo:

„Velmi pravděpodobné. Velmi možné. Ó diese Sauhunde!“

„Kteří?“ zeptala se Vlasta.

„Die Serben. Srbská prasata! Ale bude to veselá komedie. Já už se na to těším. Naše armáda je již jako na trní. Jen kdyby to chtělo již začít!“

„Ale, ale, nemluvil tak krvežíznivě,“ chlácholila jej paní Kolárová. „Snad do toho nedojde. Snad by si nepřál, aby bylo nějaké hloupé krveprolévání. Zním sama mnohé Srby a jsou to velmi pořádní lidé.“

„Ale „volk“, národ je mizerný. Byl jsem také v Bosně. Můj otec tam zahynul v době okupace. Prasata jsou to nečistá! Promiňte mým výrazům, dámy, ale nemohu si pomoci. Ostatně říkají to i sami Jihoslované-důstojníci u našeho pluku.“

„Tedy myslíte, pane nadporučíku, že bude válka?“ zeptal se Jiří poněkud neklidně.

„Kdyby to bůh dal!“ řekl důstojník a obrátil se k paní Kolárové. „S vámi jsem neměl dosud příležitosti hovořiti o těchto věcech, madame, ale moje prudká a živá povaha si již dávno přála války. Ano, meine Herrn, válka je něco posvátného. Konec konců, nač jsou vydržovány veliké armády? Aby snad jednou za rok pobavily několik diváků teatrálními manévry? Ale taková bitva sama o sobě – což to není nejkrásnější výkon člověkův? Brániti se, útočiti, zápasiti. A nyní, prosím, přidejte k tomu taktiku a strategii, přidejte znamenitou nauku o všech formách válčení, historii válčení – a ejhle, nejkrásnější výkon člověkův stojí před vámi. Již ve starověku...“

„Ale jděte!“ přerušila jej paní Kolárová. „Přece vy, takový jemný člověk, hudebník, umělec – a mohl byste zabít člověka jiného? Víím, že konečně je to vaše professe, ale mítí nějaký mimořádný apetit k takovýmto věcem, toť nelepé!“

„Zvyknete všemu, madame,“ ohradil se důstojník. „Uvidíte, bude-li válka, jak lidé zvyknou i válce. Život ve válce nestojí ani za groš. Dnes se ovšem ještě velice cení, ale tam v ohni střel a v dýmu hořících měst nikdo nepočítá lidských životů. Smrt je shrabuje jako rolník vymlácené zrno do pytlů. So ist die Sache!“

„Kdyby to aspoň byla válka s Prusáky,“ podotkla Vlasta Žárská, jež pamatovala mnohé vzpomínky svých příbuzných o válce v roce 1866.

„S těmi přece nebudeme již válčiti,“ řekl nadporučík. „Naopak, Němci půjdou s námi proti komukoliv. A je to naše štěstí. Němci jsou chlapíci. Nikdo se jim v Evropě nevyrovná.“

„Vždyť vy, Jiří, budete přece také vojákem,“ vzpomněla si náhle paní Kolárová.

„Zajisté, jednoročním dobrovolníkem a později důstojníkem,“ poznamenal nadporučík.

„Nebyl jsem při prvních odvodech odveden,“ prohlásil Jiří.

„To nevadí,“ řekl hbitě důstojník. „Silný jste dosti, budete odveden příště. Bude-li válka se Srbskem, možná, že si ani nesmočíte. Budeme s tím brzo hotovi.“

„Ale Srbové jsou houževnatí. Budou se zuřivě brániti,“ řekla Vlasta.

„Rozdupeme je. Rozmeteme Bělehrad, ani kámen na kameni nezůstane z něho. Naházíme srbské „čiče“ do Dunaje,“ hrozil důstojník.

Jiří, jenž dosud nepřemýšlel mnoho o tom, co se děje ve světě, náhle začal chápati a ulekl se něčeho strašného. Hleděl střídavě na tři svoje sousedy, náhle se mu zatmělo před očima a v ohnivě, míhající se světelnými přízraky temnotě, uviděl paní Kolárovou mrtvou, zadušenou a protějšího důstojníka ležícího na jakémsi zoraném poli s prostřelenými prsy. Za okamžik se vzpamatoval a pocítil nevolno.

„Proč jste tak zbledl?“ otázala se jej paní Kolárová. „Snad byste měl něčeho pojísti!“

„Nemám hladu, je mi jen poněkud nevolno. Omluvíte mne, budu-li se vám poroučeti,“ řekl Jiří.

„Půjdu přece s vámi,“ prohlásila Vlasta Žárská poněkud zmatena.

Rozloučili se a šli.

„Podivný párek!“ slyšeli za sebou slova důstojníkovy.

„Nezdá se vám, že má pravdu?“ děl Jiří slabým hlasem své přítelce.

„Nemluvte o tom nyní. Neunavujte se. Pojd'me domů,“ šeptala mu dívka a sama se zavěsila v jeho rámě.

Sešli dolů na Malou Stranu. Jiří bydlel v malé světničce na Starém Městě vysoko ve čtvrtém poschodí; odtud přes střechy menších domů se často díval směrem ke Karlovu mostu přes klášter Křížovníků nahoru na Hradčany.

„Smím vás doprovodit až k vám?“ šeptala mu Vlasta náhle prudce do tváře, když ocitli se před obydlím studentovým. „Uvařím vám černou kávu.“

„Pojďme!“ řekl Jiří prostě a přitáhl rámě dívčino. Když vystoupili až ke dveřím jeho bytu, zastavil se Jiří náhle a řekl k ní pomalu a nejistě:

„Myslil jsem, že je to lhostejnost, ano i nenávisť, jež z vás mluví.“

„Ne, nenávisť,“ zaštkala dívka, „ale láska, láska!“

Jiří omámen zachytil ji v náručí a chtěl ji políbiti. Leč dívka náhle se vytrhla a nedbajíc svého slibu, rychle sběhla se schodů. Jiří chtěl jí následovati, leč potom vstoupil do svého chladného pokoje. Přiskočil k oknu – ale venku byla pouze tma. Otevřel rychle okno – do tváří dýchl mu vlahý a smírný večerní vzduch.

IX.

Paní Kolárová pozvala jedné neděle Budecia, s nímž se setkala předtím v sobotu večer v Národním divadle, k obědu.

Přišel zasmušilý, všecek zapíatý v černém redingotu, ač byl venku parný den červencový.

Vyšla mu vstříc do předsíně. Byla oblečena v jakousi svůdnou robu, neobyčejně rozkošná a smějíc se, podávala mu ruku k polibku.

„Chystáte se patrně k nějakému hříšnému činu, madame,“ řekl jí Budecius, jenž ji znal a vídal ji takto často.

„Ano, chci tě políbiti,“ řekla mladá žena. „Tykej mi, jsme prozatím sami. Do oběda ještě hodina času. Přijde pouze nadporučík Šamanský. Můj muž opět odjel na 14 dní. Předvídá válku, jel tedy likvidovati na různá místa své obchodní záležitosti.“

„Šamanský?“ řekl Budecius nepřívětivě. „Nepříliš příjemný pán. Víím, tobě se líbí!“

„Ale neblázní! Je to můj přítel z Vídně. Přítel mého muže. Ostatně jsi s ním přece již u nás jednou mluvil. Je poněkud povrchní, pravda, ale jinak velmi distinguovaný.“

„A co vlastně máš s tím Šamanským? Panák! Idiot! Jako všichni jemu podobní. Protivná cháska!“

„Je krásný, silný a odvážný!“ řekla paní Kolárová podrážděně.

Budecius na ni pohleděl opovržlivě. Usedl v kuřáckém pokoji a vypil sklenku sherry. Rozhlížel se po bytě, jež tak dobře znal. Paní Kolárová usedla naproti němu, když před tím Budecius rozmrzele odmítl její polibek.

„Poslyšte, Anno,“ děl temně, „zdá se mi, že to je naposledy, kdy jsem u vás. Nerad bych vám kazil náladu před obědem, ale bude lépe, řeknu-li vám to přímo.“

„Ovšem, ovšem. Ty mne nyní hrdopysně odmítáš. Ale kdy se zase vrátíš? Neboť ty se budeš vždy vraceti ke mně. Ty víš, že jsem nepřeborným zdrojem života, i když dělám věci, jež se ti nelíbí a jež nazýváš hříchem. Co by byl život bez hříchu? A kdo mne naučil hřešiti? Kdo mne, kdysi poklidnou, tichou a oddanou manželku odvedl od muže, kdo mi vočkoval s cynismem, jemuž není rovno, lhostejnost ke všem etickým hodnotám? To je totéž, jako bys mi vzal víru v boha. Nevěřím dnes v nic, kromě v rozkoš, jako ateista nevěří v nic kromě v sebe a v svoje pudy. A přece jsi ty jediný, ty jediný, jenž ve mně umí věčně rozněcovat žár, žádost, lichotnou odevzdanost, jež chvílemi se tak podobá lásce. Tvé tělo pro mne není tajemstvím. Ale to, jak ty umíš milovati, jakou duchovou sensací je pro mne každý tvůj hypnotisující dotek, to je cenné a nenahraditelné pro mne. Nevěřím-li v onu lásku básníků jež se zove „věčná láska“, to neznamena, že tvůj příchod ke mně znovu negalvanisuje umrtveného mého citu. Víím, jsem žena špatná, hříšná, ale nejsem kurtisána. Neprodávám se. Není mojí vinou, že umím získati každého muže, jehož se mi zachce. Není mojí vinou, že shledávám, kterak ne jeden, ale i více mužů pro určité půvaby mohou mne zajímati a stojí mi za to, aby byli mými. Je něco dobovatelského v mé povaze: nerada si dávám ujíti možnost, získati krásné chvíle, jež mi mohou dáti krásní lidé pro sebe. Není to bezcharakternost, je to smysl pro zužitkování života. Není také mojí vinou, že se nedovedu spokojiti s málem. V té věci jsem neobyčejně podnikavá. Nedovedu vůbec býti spokojena. V tom je revolučnost mého citu, třeba že mne počítáte mezi buržoy. Viděla jsem ve světě kromě tebe mnoho krásných mužů: mohla jsem je nechati projíti okolo nadarmo? Neměla jsem jako žena se pokusiti, vykřesati z nich něco pro sebe? Tedy to je hříšné? Vdala jsem se poslušně, oddaně, ale bez lásky. Vážila jsem si svého

muže. Je to bystrý, geniální dobývač zlata. Tys mne vytrhl z mé půdy. Ty jediný jsi mne mohl zachrániti. Ale ty – ty jsi týž, jako já. Nejvěrnější kopie. Proč jsi mne neunesl? Proč jsi nezabil mého muže a nevezal si mne za ženu? Proč se ti do dneška líbí hráti tuto pitomou úlohu v mém domě? Bojíš se o svého genia, jenž by ochroml, kdybych byla tvou ženou? Ano, dnes je již pozdě. Přivykla jsem tomuto životu. I ty jsi přivykl sem docházeti. Žárlíš, když sem přijde občas i jiný muž?“

„Jak můžete takto mluvit, madame? Nadporučík Šamanský je člověk, jenž celou svou bytostí se nehodí býti mým spolubesedníkem jako já ne jeho.“

Nyní se ozval zvonek v předsíni. Paní Kolárová šla vstříc novému hostu. Byl to Šamanský.

„Ah, pan spisovatel je již zde?“ začal nadporučík rozhovor, když vstoupil do pokoje a zapálil si cigaretu. „Madame byla tak laskava a sdělila mi již...“

„Ano,“ řekl v rozpacích Budecius. „Nu a jak vaše záležitosti?“

„Moje? Či naše? Mohu vám důvěrně sdělit, že se pracuje plnou parou na mobilisaci. Velikolepé přípravy. Jen prosím, pane redaktore, nic do novin. Mlčeti jako hrob.“

„Nežádám po vás nijakých podrobností. To, co mi říkáte, ví každý. Na mobilisaci se pracuje přece vždy. Doufám, že ani Rakousko nebude začínati války bez plánu. A jak vy se osobně chystáte na konflikt mečem a ohněm? Zdá se mi, dle dnešních novin, dle chystaného ultimata Rakouska Srbsku, býti již za dveřmi.“

„Zajisté, zajisté, nač se zapíratí? Budeme se bít, o tom už nemůže býti sporu. Konflikt je neodvratný. Snad v několika hodinách se bude vše rozhodovati. Jsem nyní přidělen zpravodajskému oddělení zdejšího zemského velitelství. Doufám, že v této službě zpravodajské zůstanu i za války. Je to služba obtížná, snad obtížnější, než v poli.“

„Zajisté,“ usmál se poněkud slabě Budecius. „Dobře, že jsem nebyl nikdy vojákem. Budu nyní ušetřen různých příjemností.“

„Prosím, aby se takto se mnou nemluvilo,“ řekl nadporučík podrážděně. „Jsem císařský a královský důstojník. Nemohu dopustiti, aby se zde děly velezrádné narážky na c. a k. armádu!“

„Ale pánové,“ vmísila se polekaně paní Kolárová, „pochopte přece, že to vše je pouze konverzace. Budecie, pan Šamanský je právě tak málo nebezpečný militarista jako vy jste anarchista. Myslím, že ani jeden ani druhý neublíží kuřeti.“

„Pouze ohled na tento dům mi dovoluje s vámi dále mluvit jako přítel a druh,“ řekl Šamanský. „Ctím tak velice madame Kolár, že všichni její přátelé, ať jsou jakéhokoli smýšlení, jsou i mými přáteli. So ist die Sache!“

„Děkuji vám, paní Kolárová, že jste mi získala nového přítele,“ děl s ironií Budecius.

Leč Šamanský, nepochopiv jeho slov, podal mu vážně ruku, již Budecius sotva se dotkl. Při obědě, hojném a vybraném, hovor stále se točil okolo válečných příprav.

„Žel, že tady v Čechách je několik radikálů, kteří kdysi také hřměli v novinách proti monarchii,“ řekl mezi jiným nadporučík. „Na štěstí lidé všichni odsuzují sarajevský zločin. To ubralo těm prasatům srbským na sympatiích. Nedávno jsem byl v jedné nóbl společnosti pražské. Proklínali tam radikální politiku, jak se říká katastrofální politiku. Panslavismus dostal v Sarajevě ránu. Ta rána chtěla zabít monarchii, ale zabila radikální politiku, řekl tam kterýsi velmi vážený a rozumný český politik. A to je správné a moudré slovo. Já jsem také původem Čech, ale někdy jsem se musel stydět za to, co dělá takový Klofáč, Kramář, Masaryk. To je vaše neštěstí, pánové, vaše neštěstí. Radikální politiku proti monarchii? Proč? Vždyť máte české školy, českou universitu, české nápisy v českých městech – co chcete? Že je armáda nečeská? Nemůže být jiná v této říši. Že je služební řeč němčina, to má důvody praktické – a na vojně vítězí pouze praktické důvody. Přece jí nebude čeština pro celou říši? Co chtějí radikální pánové? To bylo u nás vždy křiku, když se objevil v Praze nějaký ten Srb. Všichni jsou kralovrazi. Všichni. Pokud mne se týče, dal bych tu holotu, promiňte, madame, všecku pověsiti. Poněvadž jinak nebude pokoje. To už Rusy spíše mohu snést, ale Srby – ani vidět! Pověsit! So ist die Sache!“

Budecius mu téměř neodporoval. Paní Kolárová se však bavila. Nebylo jisto, dává-li nadporučíkovi za pravdu, ale jí se nesporně líbila jeho nenávisť. A potom očekávala, že Budecius bude bravurně odrážet útoky. Leč zde se zklamala. Budecius povšechně mlčel, odbýváje jen zřídka slova důstojníkovy britkými, dvojsmyslnými poznámkami, jichž onen nechápal. Paní Kolárová zasáhla občas nějakým čiře neutrálním slovem do rozhorlených důstojníkových útoků na české radikály. Co jí bylo Rakousko? Co jí byla česká politika? Co jí byla válka?

Jsem jen prostá žena, říkala si, jež touží pouze po lásce. Láska je můj živel. Všechno ostatní jsou živly mužské. Zajímá mne rozhovor o těchto věcech mezi muži, pokud v něm ten který muž znovu vybavuje nějaké původní mužské rysy. Tento zde je živel duchový. Básník! Onen je živel tělesný, zápasnický. Voják! Ejhle, toť zajímavé. Sešli se dva protinožci. Kdo z nich zvítězí nad životem? Oč je tento fyzicky slabší, nerozhodný ve své vůli k činu, o to je duchovně bohatší. Druhý je ovšem povrchní místy i pustý žvanil, ale jak je krásný ve své odvaze se bít.

Po černé kávě však Budecius prohlásil, že musí odejít.

„Dnes je neděle u Hory v atelieru. Vrátila se Helena. Uvidíme se tam?“ řekl, louče se s hostitelkou a s nadporučíkem.

„Aj, vrátila se?“ řekla paní Kolárová zvědavě. Avšak Budecius se vzpamatoval, pronesl znenadání zcela jiná slova, cosi o počasí, poroučel se. Připomněla mu, že je 26. její svátek a oběd u ní. Zmizel.

„Ah, podivný člověk, ten váš spisovatel. Mluvil jsem s ním zde u vás několikrát, nikdy bychom se však neshodli, kdyby nebylo vás,“ řekl galantně k paní Kolárové nadporučík. A dodal: „O jaké to Heleně mluvil? To je jeho milenka?“

„Ah nikoli, což tento člověk má milenku? Je to naše přítelkyně, Srbka, velmi zajímavé děvče. Vůbec tam se schází zajímavá společnost.“ A paní Kolárová se rozhovořila o svých přátelích. „Vesměs zajímavé typy! Takoví bouřliváci!“ –

Jan Budecius zatím spěchal z vinohradského bytu paní Kolárové dolů do Prahy. Byl červencový den. Spěchal do kavárny.

Je červencový den, rozjímal Budecius ponuře, svíraje pěstě a zadýchává se spěchem a vztekem. Je červencový den tak nádherný, teplý a slunečný, ale nade mnou mrak, mha přede mnou, mha za mnou. Co se to děje? Nezdá se ti, Budecie, že se děje něco velikého a ty zde stojíš hloupý, ruce v kapsách, podlec? Vracíš se od ženy, jež již po léta vypíjí tvoji sílu. Ty o tom víš. Chodíš si k ní pro rozkoš, při tom velebiš život – a jsi podlec, slaboch, podlec! Až dosud jsi myslil pouze sám na sebe. Až dosud jsi se obíral jen sám sebou. Jako bys byl sám na zemi, tvůrcem a vládcem všeho. A zatím do tří čtvrtin tvé bytosti zasahuje vnější svět. Co bys byl bez něho? Nuže, zamysli se nad tím, co je vůkol tebe. Hle, jdeš po ulici. Tato ulice se nazývá Ječná. Toto náměstí se nazývá Karlovo. Toto město se nazývá Praha. Je to hlavní

město království Českého. Ty sám se nazýváš Jan Budecius. Před tebou žili zde lidé Jan Hus, Jan Žižka, Jan Amos Comenius. V tvé krvi jsou částičky jejich krve. V tvé duši jsou částičky jejich duší. V tvé vůli musí být někde zaklety i částičky jejich vůle. Jak je ti, Jene Budecie?

Na Karlově náměstí potkal Singera. Chodíval s ním kdysi do společenského klubu „Slavia“ a znal jej dobře ze studentského hnutí.

„Jaký spěch, mistře,“ oslovil jej právník, „jako byste spěchal na rendez-vous. Dovolíte, abych vás trochu provázel?“

„Nečetl jsem dosud dnešních novin. Ráno jsem dlouho spal po včerejšku. Spěchám od oběda do kavárny. Žiji vůbec teď nezřízený život,“ odpověděl Budecius.

„Život je teď vůbec nepříjemný,“ řekl Singer. „Nemluví se o ničem jiném, než o válce. Může být tehdy život příjemný, hovoří-li se tak často o smrti? A představte si, že jsou lidé, kteří na to hledí lhostejně. Jiní říkají, že při dnešní válečné technice budeme s válkou hotovi za dva měsíce. Já jsem v jádru pacifista. Vždyť jsem Masarykovec. Ale hrozím se toho, že válka bude nekonečná. Kdyby šlo pouze o Srbsko. Ale dnes je už jasno, že konflikt, bude-li krvavý, zachvátí celou Evropu.“

„Nuže, pojďme do „Unionky“, pohovoříme,“ vybídl Budecius Singra, jenž ochotně svolil. V kavárně nehledě na krásný letní den a nedělní odpoledne, bylo množství známých, již se nemohli nasytit novín. Zde seděl u malých stolků výkvět inteligentní Prahy, mládež politická, literární a umělecká, řada redaktorů, básníkův a výtvarníků. Všichni byli horlivě pohrouženi do četby. Spíše jako bys byl někde v universitní studovně. Pan vrchní zde nemiluje hovorů. Předloží ti noviny a nečeš-li jich, nechápe, čeho zde hledáš.

Budecius se Singrem usedli u téhož stolu, kde nedávno seděl Skála s Vlastou Žárskou. Hovořili ztlumeně, leč jejich rozhovor záhy začal budit pozornost okolosedících.

„Vy tedy tvrdíte, že Srbsko opravdu usiluje o zničení monarchie? Vy tedy tvrdíte, že naše místo, místo našeho národa v nastávajícím konfliktu je proti Srbsku na straně Rakouska?“ rozčileně ptal se Budecius.

„Ne, já pouze tvrdím,“ říkal Singer, „že náš životní zájem nás nutí smířiti se s Rakouskem. Vždyť naše politika de facto ani jiná není než politika, jež počítá s Rakouskem. Musí počítati. Co jsme bez Rakouska? Kam se vrátíme uprostřed Evropy? Co nám dá Anglie a Francie? Nikdo z nich nás ani nezná, jsme pro ně ne španělskou, nýbrž maďarskou vesnicí. A můžeme

jíti se zpátečnickým, despotickým Ruskem? A vůbec Slovanstvo! Dnes, po balkánské válce, vidíte, jaký je to absurd. Slovanská vzájemnost? Fráze, theorie. Vzájemnost mezi Rusy a Poláky, mezi Bulhary a Srby? Srbsko! Co je nám po Srbsku?“

„Ano, co je vám po Srbsku? Vám? Vy jste Žid, vy nejste Slovan. Tomu vy, můj milý, nikdy neporozumíte. Nemáte oněch buněk v sobě, jež jakousi tajemnou jednotící silou pudí bratrské národy k sobě. Vy jste Žid. To znamená, že jste element rozkladu, nikoli tvůrčí, rozvratu, nikoli jednotící. Vaši fysiognomii znám dokonale. Je to fysiognomie Žida, jenž je všude, jež potkáš všude, ve všech politických stranách, ve všech salonech, od mansard revolucionářů do loggií bank, kde se umlouvají břichatí Židé o osudech národů, do klubů politiků, literátů, inteligentů. Všude jste elementem rozkladu a rozvratu. Co vy můžete věděti o bratrské lásce Čechů k Srbům? Vy znáte pouze lásku k Židům. Rozlezli jste se všude, všude nasloucháte, všude špehujete, neumíte se upřímně podívat do očí nikomu na světě. Nuže, jděte si a řekněte na policii, že já pliji na vaše židovské Rakousko, že pliji na vaše židovské přísahy o vaší věrnosti našemu národu, že pliji na vládu, jež je v rukách Židů, na dynastii, jež je dlužna Židům, na vaši politickou theorii o tom, že Francie a Anglie o nás nestojí, poněvadž Anglie a Francie, t. j. jejich Židé půjčili Rakousku peníze, na vše pliji, také na vás pliji, Singře. Okrádáte, ohlupujete a tropíte si šašky z lidstva již kolik set let. Tyjete z bezměrné lidské hlouposti. Jste mazaní, chytrí až na kost. Jediný chytrý národ na světě. Dali jste ostatním lidem morálku, sami zachovávajíce svůj animální řád, tak odlišný od všeho etického. Jediní mezi všemi ostatními žijete si podle svého, neohlížejíce se na nic, ale učíte jiné národy, jak by se vzájemně požíraly vám na prospěch. Ano, co je vám Srbsko? Vy říkáte, že to jsou sentimentality. Já říkám, že je to příroda. Vy sami to víte nejlépe. Byli byste ochotni novinami celého světa, jež jsou ve vašich rukách, zaplacený vašim nečistým zlatem, poštvati všechny národy do války proti Rusku, jež vás svým zdravým východním instinktem prohlédlo a občas několik vašich ničemných spolubratří pošle na onen svět! Jste larvy, užírající kořeny a plody. Žijete tím, že vykořisťujete tvůrčího ducha a tvůrčí síly svého okolí, sami jsouce parasites, kteří by okamžitě zahynuli, kdyby měli žít pouze mezi sebou. Mluvíte o asimilaci. Nelze o ní mluvit, dokud se nevzdáte svých starozákonných tvrdošijností. Proč se nevzdáte víry? Proč se nevzdáte obchodu? Proč hledíte pouze provdati své dcery za bohaté a vlivné arijce, aniž vaši muži se žení s arijskými děvčaty? Až mi ukážete jediného Žida, jenž sám a poctivě vzdělává půdu, stojí u stánku nebo u stroje továrního, je poctivým žurnalistou, vědcem, nebo velikým a čestným umělcem, pak vám uvěřím. Snad najdete někoho, ale mne tím nezklamete. Odvozený a arivistní talent vašich jednotlivců neošálí pozorného člověka. Můj první přítel byl

Žid. Žena, již jsem po prvé miloval, byla Židovka. Ani v nejintimnějším okamžiku života neuměli zapřít lačné chtivosti ziskového a levného úspěchu a prospěchu. Otrávil jste svět křesťanstvím, jemuž jste se sami obratně vyhnuli. Usilovali jste o zničení nejlepšího, co dala arijská kultura, o zničení antického světa. Vaším rybářům galilejským se podařilo to, čeho nedokázali Peršané na Řecích, Hanibal na Římu. Vyslali jste do celého světa své křesťanské emisary, aby vám připravili půdu, obrátivše antickou kulturu v trosky. Za křížem a učením Kristovým rozlezi jste se i vy mezi národy. Žijete mezi nimi dnes jako příživníci. Víím, že v podstatě nás nenávidíte, že námi z hloubi duše opovrhujete, považujete se za lepší. Víím, že se nikdy s námi nesmíříte, nikdy se v nás neztratíte, tvoříce vždy lidi pro sebe, „unsere Leut“. Ať se namáháte namluviti nám cokoli o svých dobrých úmyslech, naše instinkty vám nikdy neuvěří. Zde v této zemi se rádi odvoláváte na pokrok, na absurdnost antisemitismu. Nuže, kdo hyzdí Prahu? Ohavní, cyničtí Židé na Příkopech, němčící okázale, vaši buršáci, provokující pokořený národ svojí zpupností, vaši žurnalisté z „Bohemie“ a „Prager Tagblattu“, rozdmýchující bezuzdný šovinismus Němců. Nenávidíte nás Čechů, nenávidíte Slovanů, proto štvete i nás proti Srbům a nejraději byste poštvali nás na nás samotné, abychom se požírali pro vaši radost navzájem. Nuže, toho se vám nepodaří. Vězte, ať vám hovoří kdokoli co chce, já vám řeknu pravdu: Nenávidíme vás, celý národ se statečně přemáhá, aby nepropukl v hroznou, nenávistnou zlobu proti vám. Vííme, že jste naši nepřátelé. Nuže, vězte, že vás nenávidíme. Vííme, že po celém světě budete se snažiti hoditi kal a špínu na naše jméno, ale to vám nepomůže uprostřed této země, kde žijete jen z dobroty a z hlouposti našeho lidu, odírajíce jej při tom zcela nestoudně. Buďte opatrní: nesahejte nám na naši lásku k Slovanům. Necht' se chystá vůči Srbsku cokoli: my je milujeme. A na vás plijeme!“

Singer bledý vyskočil s chvějícími se rty a jakoby hledal někde pomoci nebo ochrany, rozhlédl se po okolních stolicích, kde vše naslouchalo napiatě slovům Budeciovým. Dokonce od vzdálenějších, slyševše nejasně z dálky úryvky slov spisovatelových, přisedávali mnozí ke stolkům bližším.

Právnick dodal si odvahy a křikl nahlas:

„Pane, co jsem vám udělal, že mne takto urážíte? Začal jsem s vámi vážný rozhovor a nelíbil-li se vám, mohl jste na něj věcně reagovati, nikoli však spíláním mně a všem Židům. Kdykoli se v Čechách něco stane, jsou tím vinni Židé!“

„To je neslýchané,“ poznamenal kdosi na blízku.

A Singer, dodav si poté ještě více odvahy, postoupil k Budeciovi:

„Z toho se mi zodpovíte, vidíte, kolik mám svědků. Pane, co jste mi řekl, to zavání...“

Nežli však mohl dopovědět, mihla se mu náhle ruka Budeciova před obličejem a strašlivý políček dopadl na jeho tvář, až se zapotácel. Budecius potom spokojeně usedl na své místo, odmítl jakýkoliv rozhovor a zahloubal se do svých novin. V kavárně byl ovšem ruch, šum, zmatený rozhovor. Zjišťovali se svědci výjevu.

„To vám asi přijde draho, mistře,“ poznamenal kdosi těsně u ucha Budeciova. „Zřídil jste mu obličej do ruda. Na štěstí, nijaké krve není. Ten by teprve spustil pokřik. Teď poběží na policejní ředitelství. Udá vás.“

„Lhostejno!“ poznamenal skoupě Budecius.

Seděl ještě dlouho za svými novinami, jako by přímo vyčkával, až přijdou a zatknou jej. Leč nikdo nepřicházel. Posléze téměř rozmrzen vstal a vyšel na ulici. Byl již podvečer. Lidé se vraceli z výletů. Leč tentokrát nebylo zde živého, upřímného a nadšeného veselí: starostlivé tváře, v očích mnoho úzkosti, neklidné, nervosní pohyby. Lidé se bojí, říká si Budecius. U pat lidských obydlí čeká Válka. Co se to s námi stalo od jara? Válka! Jaké slovo! A jaké věci nás očekávají? Městem prochází Válka. Dosud klidně, dosud nekosí, zatím vyšla jen na špehy. Ó, ta má dobré plány. Dokonalé plány. Prochází a obhlíží terain. Zkoumá místa pro útok i pro obranu. Lidé jí nevidí dosud, ale tuší ji v každém, koho potkávají. Dnes prozatím nepřemýšlejí o tom, co to znamená politicky válka. Jsou pouhými lidmi dnes a především vidí za Válkou Smrt, Zkázu, Zmar!

Budecius prošel nábrežím. Blíže mlýnů vzhlédl k Hradčanům. Stály zde tiše, zamlkle a pustě. Zapadající slunce je zahřívalo jediným leskem slávy. Budecius se díval dlouho, dlouho.

A s nekonečnou tesknou v srdci nastoupil cestu nahoru na Vinohrady do atelieru Horova, kde se dnes sejdou všichni staří přátelé.

V jeho duši, rozvrácené nesčetnými vlivy doby a okolí, se začalo cosi krystalisovat. Cítil, že v jeho bytosti se skládají jisté povahové rysy v cosi určitého, jež je s to dáti podklad jeho charakteru, vytvořiti živé a bezpečné já. Vzpomněl na nezapomenutelná, byť naivně pronášená slova myslivce Březy na československých hranicích. Pochopil, že jest mu podstoupiti nějaký veliký zápas. Pochopil dále, že ze všech běd, jež stíhají člověka na zemi, v tomto okamžiku pro něho nejsilněji se ozývá hoře potlačeného, poplvaného a pokořeného národního

svědomí a hrdosti. A opakoval si opět s tvrdošijnou vytrvalostí po celou cestu až na Vinohrady: Jan Hus, Jan Žižka, Jan Amos Comenius.

Přišel do atelieru první. Zde seděl již Hora s Helenou.

Malíř byl šťasten, že se dívka vrátila z Bosny zdráva.

Oba přivítali Budecia radostně. Helena vypravovala o Sarajevu:

„Stála jsem blízko, když se to stalo. Chvěla jsem se očekáváním. Viděla jsem arcivévodu s chotí. Nebylo tehdy kromě zuřivé nenávisti jiného citu v mém srdci. Má pro zjištěné plány tohoto ponurého člověka strádati celé Srbsko? Zabij, zabij! znělo mi v duši. Co je jediný život proti zkáze celého plemene? Co jsou dva, tři životy tak zvaných nejjasnějších lidí? Byla jsem sama odhodlána, kdyby se byl útok nepovedl. Ale útok se povedl. Největší nepřítel mého národa, ukládající o budoucnost našich dětí, zhybnul. Ani brvou jsem nepohnula, když jsem viděla, kterak se následník shroutil ve svém kočáře. Nic lidského ve mně nezašvelelo. Tkvěla v mém srdci pouze nesmiřitelná nenávist.“

„Jaká jste zlá!“ poznamenal Budecius. „Leč doporučuji vám co nejnaléhavěji, abyste byla opatrná. Pamatujte, že i Čechy jsou v Rakousku.“

„Kdo by mne mohl zraditi? Jsem přece mezi svými!“ řekla dívka přesvědčeně.

Mezitím Budecius prohlížel jakousi novou skizzu Horovu.

„Co je to?“ tázal se malíře.

„Toť ilustrace přítomnosti,“ odpověděl Hora. „Není to nic z mých nových pokusů. Kresba tentokráte. Vlastně ilustrace k naší slovenské písničce „Kto za pravdu horí!“ Pamatuješ se na tuto sloku:

Ked' zahrnia delá, orol zaveje,
za slobodu milú kto krv vyleje,
pred ohnivým drakom kto vlast' zacloní,
tomu moja pieseň slávu zazvoní.

Tato píseň tane mi na mysli již kolik týdnů. Slyším ji, kudy chodím. Pojednou mi napadlo, že moje dosavadní malování nemá smyslu. Začal jsem u folkloru a skončil jsem někde u Cézanna. Včera jsem však zkusil svoji ruku v prosté alšovské kresbě, možno-li tak nazvati

tento obrázek. Chceš znáti symboliku? Ohnivý drak s habsburskou korunou na hlavě, polospící, líný, ne onen bujný drak z pohádek, uzavírá selskou děvušku v ohnivém kruhu, jeho oči ji hypnotisují a vypíjejí všechny její mízy a síly. Nikde není východu z tohoto strašného kruhu. Jen ona se ptá zoufale: Kdo zacloní? Kdo uchrání?“

Za tohoto výkladu vstoupil Štěpán. Byl poněkud sklíčený a zřejmě se nutil do lepší nálady.

„Aj, apoštol věčného míru přišel,“ uvítal jej Budecius. „Co říkáš situaci? Hle, zde je naše situace, Hora ji nakreslil a možná že vyjde v příštím čísle „Humorů“.

Štěpán si prohlížel kresbu, ale neřekl ničeho.

Posléze se obrátil k Heleně a pravil rozmrzele:

„Pěkně jste nám to navařili!“

„A co miliony vašich pracujících rukou? Co vaše mezinárodní světová organizace?“ děl jízlivě Budecius.

„Však se dosud nic neděje,“ bránil se Štěpán. „A ostatně to vše jsou vaše novinářské tlachy a panika.“

„A co bursa?“ podotkl Hora.

„Co mi je do bursy? Hlouposti! Snad nemyslíte, že opravdu bude nějaké evropská válka? Malá legrační demonstrace proti Srbsku, opereta vídeňského generálního štábu, humoreska od Conrada z Hötzenendorfu – více ani zbla. Přece jsme se v Evropě nezbláznili?“

A Štěpán se nuceně, neupřímně rozesmál.

„Oho, bratříčku,“ začal Hora, „nevím, jde-li zde pouze o humoresku. Vy socialisté jste najednou ku podivu lehkomyšní. Nazýváte imperialistickou drzost Rakouska vůči Srbsku legrační demonstrací. Může nám Čechům a Slovákům býti tato věc směšnou? Nejde také o náš osud při tom?“

„Ale, ale to jsou věci, jež sem nepatří!“ vzkypěl Štěpán. „Co my můžeme v té věci dělati? Na jedné straně možná, že habsburský imperialismus, na druhé straně nacionalistické velikášství Srbska s velkosrbskými, t. j. imperialistickými ideami. Co je do toho proletariátu? To jsou oblasti tak vzdálené proletářské myšlence!“

„Pane Štěpáne,“ promluvila vážně Helena Savičová, „málo kdy jsem se pokoušela vám odporovati. Ale dnes jste promluvil o Srbsku. Jsem Srbka a proto vám odpovídám. Ano, Srbové touží po Bosně, poněvadž je to praserbská země, z níž vzešly osnovy srbského státního života. Bosna byla nám ničemně před zraky celé Evropy ukradena. Nikdo nezaprotestoval proti této loupeži. Přes milion srbských sedláků bylo odtrženo od svého mateřského těla a přičleněno cizáckému panství. Váš proletariát má své přikázání: Nebudeš okrádati a vykořisťovati bližního svého o to, co mu přirozeným právem náleží. Proč se váš proletariát neozval? Vy říkáte „legrační demonstrace proti Srbsku“. Možná, že při ní poteče krev. Kdo bude prolévati tuto krev? Dělníci všech národů této říše proti srbským „čičům“. Proletariát, pane Štěpáne.“

„Promiňte, slečno,“ děl Štěpán, dávaje se na ústup. „Chtěl jsem pouze říci, že nevěřím v tragičnost situace. Noviny sice vyhrožují, ale zároveň se nevzdávají naděje, že se vše urovná mírnou cestou. Naše bída je pouze v tom, že my věříme panice více než slovům, jež dávají tušiti, že situace ani zdaleka není tak smutná, jak se zdá. Kapitalistická bursovní spekulace hraje ovšem prim. Odtud všechno zlo!“

„A co říkáš obrázku Horově?“ zeptal se náhle Budecius.

„Hm, nějaká allegorie, není-liž pravda,“ řekl Štěpán rozpačitě. „Jeho výklad je ovšem fantastický, byť na něm bylo mnoho pravdy. Přece však myslím, že naše situace jako národa není smrtelná. Ostatně opakuji: dosud se nic neděje, proč tedy tolik povyku.“

Nyní se otevřely dveře a přišel Jiří Skála s Vlastou Žárskou.

Také jim byl ukázán obrázek Horův i s výkladem. Byli však tak zabráněni do sebe, že chápali jeho slova sotva s polovice. Budecius ihned ovšem uhodl, co je mezi nimi.

Jiří se obrátil k Budeciovi a řekl: „Potkali jsme teď známého, jenž nám vypravoval o vaší příhodě se Singrem v „Unionce“. Hovoří o tom celá Praha. Budete mít asi tahačky s policií.“

Budecius se usmál a odmítl hovořiti o této věci.

Na naléhání zvědavého Štěpána musel však Jiří pověděti vše, co znal o této příhodě. Štěpán ovšem nesouhlasil s Budeciem:

„Nemáme dosti nacionalistických štvanic, ještě protižidovské?“

Budecius pokrčil rameny. Pohlédl na Vlastu Žárskou. Dívka byla jako proměněna. Její bledost zmizela nadobro, oči se prohloubily a seš'astněly.

„Jaká jste rozkošná, slečno!“ řekl Hora.

„Mám radost ze života,“ děla dívka s úsměvem, jenž se točil po Budeciovi. „A vy zde zatím jste všichni v náladě nepřilíš veselé. Stále jen slyším válka, válka. Vždyť to přece není možné! Nyní to přece není možné. Jaká válka? Je krásný měsíc červenec, venku za Prahou v zahrádkách železničních přednostů na stanicích kvetou růže, u nás v Rychnově na trhu je spousta třešní, na polích senoseč, žně, obžinky – a vy říkáte válka. Vy jste všichni oškliví, oškliví. Příliš mnohému rozumíte, proto nebudete nikdy št'astni. A já jsem št'astna!“

„Máte plné právo na štěstí,“ řekl temně Budecius.

„To jsou rozumná slova!“ dodal Štěpán.

„Paní Kolárová dnes nepřijde?“ zeptala se náhle Helena.

„Ne. Má návštěvu!“ odpověděl Budecius.

„Dnes nejste tak veselí jako jindy,“ prohodil do ticha, jenž náhle vstoupilo mezi ně, Jiří Skála. Štěpán však ujal se slova:

„To je vše sugesce novin. Proklatí žurnalisté! Vím sám jako sazeč, jaká je to sebranka. Náhle zde mezi námi všemi se proplétá jako had válka. Správně jste řekla, slečno Vlasto, že to není možné. Tak lehce se vysloví toto slovo.

Ale zkoumal je někdo rozumem? Promyslel je někdo důkladně? Dnes v tomto století – válka nějaká evropská či snad světová válka? Nesmysl, pánové! Tak jste se zahleděli všichni do té války, že jste ani nevzpomněli na slibovanou Horovu slivovici. To je pro mne dnes problém konkrétnější. Nuže, Horo, ukaž nám, co dovedou Slováci ze švestek!“

„Něco zde ještě je!“ řekl Hora, podáváje Štěpánovi butelu.

„Nepiji dnes,“ odmítl Budecius Štěpánovu sklenku.

„Hrom a peklo! Co je to?“ zaklel Štěpán. „Bože, zde je dnes nudno! To jsou bouřliváci? Brr! Mrazí zde uprostřed horkého července. Jděte k čertu! Není s vámi řeči. Ku podivu, jak si vše berete do hlavy. Byl jsem včera na dělnické schůzi a hle, ani slova o válce. A přece by to byli dělníci, jež by nejvíce postihla. Což vy? Vám nikomu nemůže zvláště ublížit!“

„Mluvil také?“ zeptal se Budecius.

„Ne. Proč bych mluvil? Nebylo moje thema. Mluvil se o odborových záležitostech.“

„Nuže,“ pokračoval Budecius, „měl jsi mluvit! Měl jsi jako bystrý člověk, jenž sleduje hbitěji události, než nebozí, sedřeni lidé, kteří si rádi po celodenní námaze odpočinou, povědět svým soudruhům, jaké nebezpečí je očekává. Ale ty a vůbec všichni takoví mlukové, agitátoři, sekretáři nemocenských pokladen a jiných věcí, konečně i vůdcové partají jste zbabělci, kteří se obáváte převzít zodpovědnost za elementární hněv mass, jež by jistě zaprotestovaly proti zločinné loupeži, jež se připravuje na Srbsko. Nuže, vězte, že projdete-li mlčky okolo tohoto nebezpečí, hledíce naopak je zastřít lidu, jeho hněv, jenž později musí propuknouti, stihne především vás, vůdce proletariátu. Proč již dnes nechodíte mezi dělnictvem a neburcujete ho k protestu a k živelnému odporu? Proč nepřipravujete grandiosní stávky pro případ, že Rakousko podá ultimatum Srbsku? Čekáte na direktivy vídeňských soudruhů? Jde-li o Srbsko, nedočkáte se. Dočkali byste se, šlo-li by o Palestinu. Podívejte se na váš tisk. Píše o Srbsku ne o mnoho lépe, než německo-nacionální moci. Píše loyálně a vím, že varuje dělnictvo před katastrofálními projevy. Nuže, co tomu říkáš, ty ortodoxní marxisto?“

„Říkám jen tolik, že za nějaký čas nebude s tebou vůbec řeči pro bezmeznou tvoji hrubost,“ odvětil hněvivě Štěpán. „Považuješ se za neomylného, považuješ se za proroka – a co jsi ty? Literární mluk, literární pa-dandy, jenž sám nikdy neví, co chce. Já mám aspoň svoji víru, na níž mohu stavět, v níž mohu zakotvit. A ty – co ty máš? Svoji skepsi hyperkultivovaného knihomola, literárního experimentátora, filosofujícího tuláka, jenž nikdy ničeho nevytvoří a jehož jedinou konfessí je negace a zajímavý, literární postoj. Takoví jste vy všichni, literátkové, v dnešních Čechách! Ne, na vás nelze spoléhat. Byli a jste vzdáleni lidu, nemáte mu čeho říci, poněvadž jste prázdní. Dnes vlastenčíš – najednou! To je jen a jen negace. Najednou bys byl ochoten jít snad za státoprávníky. Proč? Protože jdou proti celému národu. Národ jsme my – nezapomínej! Tvoje a státoprávnícké sny jsou negací veškeré skutečnosti v Čechách a v Rakousku. Ne, ne, můj milý, na vás nelze stavět rozumově uvažujícímu člověku. Míval jsem tě rád. Dovedl jsi zajímavě vykládati různé věci. Přestáváš mne však v poslední době zajímat. Vidím, že z toho všeho, o čem jsi kdy mluvil, nemůže vzejít nijakého kladu. Toť vše pouze chaos, skepse, smutek, romantismus, světobol a ví čert, co ještě. Vy literáti, i když dnes oslavujete život, vypadáte ve skutečnosti vždy hrozně pochmurně. Jde z vás hrůza, chlad, studená, mrtvá písmena. Jdi mi k šípku!“

„Nezapomínejte, že jste zde hosty,“ vzkřikl Hora. „Praček fyzických ani náboženských hádání zde nestrpíme, vid', Heleno! To už tito dva mladí vypadají sympatičtěji.“

Jiří Skála a Vlasta Žárská se současně zarděli. Seděli totiž po celou rozmluvu tiše vedle sebe na pohovce a drželi se za ruce jako děti. Budecius na výtky Štěpánovy neodvětil ničeho. Seděl jako pohroužený do bezdných propastí myšlenek a snad ani nepostřehl posledních slov typografických.

Náhle kdosi rozhodně a prudce zabušil na dveře.

„Kdo to může být?“ pronesla Helena pomalu a udiveně.

Hora přistoupil ke dveřím a otevřel. Do světnice vstoupil jakýsi neznámý muž v šedivých šatech. Za ním vkročil policista.

„Malíř Vlado Hora?“ zeptal se velmi oficiálně.

Všichni ztrnuli nad neočekávanou návštěvou. Všichni zbledli.

Cigaretta v ústech Horových se líně odlepila od rtův a spadla na zemi.

Zřízenec tajné státní policie opakoval svoji otázku.

Hora mlčky přisvědčil.

„Zde je moje legitimace,“ řekl dále nepříjemný návštěvník. „Mám rozkaz ihned zatknouti jménem zákona Helenu Savičovou, dvacetiletou studentku z Bosny. Zjistil jsem, že vás navštěvuje. Dále mám podezření, že jest přítomna. Prosím všech dam a pánův, aby se mi legitimovali.“

„Já jsem,“ řekla Helena suše a předstoupila před zřízence.

„To bude snad nějaká mýlka, pane!“ zmohl se první Štěpán na tato skromná slova.

„Mám přesné rozkazy,“ řekl zřízenec suše, načež prohlédnuv papíry Savičové, řekl k ní zvýšeným hlasem: „Heleno Savičová, zatýkám vás jménem zákona. Ostatních přítomných žádám, aby mi udali svoje adresy. Pište, Holásku!“ dodal, obraceje se k strážníkovi.

„Ale to přece není možné, pane inspektore,“ bránil se Štěpán. „Já opravdu nechápu... nevím vlastně... proč...“

„Nejsem inspektor. Konám svoji úřední povinnost. Nemám času ani chuti vám vše vysvětlovati. Věc se zajisté vyšetří. Nyní prosím, abych nebyl zdržován v úředním výkonu.“

Člověk v uniformě s kohoutím chocholem na klobouku, označený jménem Holásek, zapisoval do své zápisní knížky jména a adresy přítomných, kteří je sdělovali jakýmsi vysušeným, přerývaným hlasem. Helena hleděla plamenně na všechny své přátele, jakoby něčeho očekávala. Nepromluvila ani slova. Nepohnula ani brvou. Náhle Hora vystoupil jakoby ze začarovaného kruhu a pravil zřízenci:

„Je to moje nevěsta. Můžete mne vzít sebou!“

„To se mne netýče. Ostatně – přiznáváte se snad dobrovolně k nějaké spoluvinně?“ řekl ledově zřízenec. A dodal jako na omluvu: „Mne zajímá zatím pouze slečna Savičová, jež mne ihned následuje. Kočár čeká dole. Poručím se vám.“

„Vlado, buď zdrav a silen. Nezapomínej! S bogom!“ Helena stiskla silně ruku malířovu, jenž jí dlouze políbil. Hora byl tak poražen bleskem hoře, že se neodvážil ji pocielovati. Helena se naklonila nad jeho schýlenou hlavu, políbila jej do vlasů, pokynula rukou všem ostatním a rychle odešla. Policista zmizel za ní.

V atelieru bylo chvíli mrtvé, strašné ticho. Jiří s Vlastou usedli opět na pohovku jako dvě provinilé děti, držíce se za ruce. Budecius se odvrátil ode všech, přistoupil k oknu a hleděl do tmy na střechy vinohradských domů. Štěpán z jakési příčiny začal ořezávati kapesním nožikem svoji již ořezanou tužku, jakoby se hotovil k napsání nějaké důležité věci. Tužka postupně mizela v jeho prstech.

A Hora – stál dosud obrácen ke všem zády, hleděl upřeně na dveře. Snad očekával, že se opět otevřou, jimi vejde Helena smějící se, rozpustilá, tleskající rukama a řekne: To se povedlo! To byl apríl!

Posléze Štěpán se vzpamatoval. Prohlásil ostře a krátce:

„Svinstvo!“

Hora se prudce obrátil, pohleděl na všechny nepřítomnými očima, načež utkvěl na podstavci s poslední svojí kresbou. Řekl hluše jako sám pro sebe:

„Drak se pohnul. Ale jeho oběť procitá z hypnosy. Nastává boj na život a na smrt. Kamarádi!“
vzkřikl náhle hlasitě a s určitým přízvukem, „odjedu ještě dnes nebo zítra. Jedu k nám domů.
Kdy se uvidíme, nevím. Nikomu ničeho neříkejte!“

Jiří s Vlastou vstali s pohovky, přiblížili se k Horovi a podávající mu ruce, řekli oba tiše:

„Jdeme. Na shledanou.“ Odešli, aniž se rozloučili s druhými. Sešli mlčky po schodišti,
vedouce se stále za ruce. Na ulici se jim zdálo, že jakýsi člověk přechází za nějakým účelem
po chodníku sem a tam.

„Jak to řekl?“ otázala se Vlasta tiše a rozechvělým hlasem, v němž se dusily slzy.

„Nastává boj na život a na smrt.“

Jiří zachytil dívku okolo pasu, neboť se obával, že omdlí. Kráčeli snad beze slova dolů do
Prahy.

Štěpán přecházel po pokoji a zuřivě klel. Potom se zastavil u skříně, vyňal láhev se slivovicí,
napil se dlouhým douškem, otrásl se a řekl opět:

„Svinstvo!“

Načež podal ruku Horovi a již beze slova odešel.

Budecius se vzpamatoval. Položil ruku Horovi, jenž dosud stál jako ve snu uprostřed
místnosti na rameno a řekl již uklidněným hlasem:

„Buď silen a zdrav! To ti řekla. Hrdinka! Dělej, co dělej, ale buď jí hoden.“

„Budecie, bude nutno se připravit na vše. Dosud, myslím, je čas. Je potřebí vykopati a
zdvihnouti vysoko nad hlavu Jánošíkovu valašku. Buď i ty zdrav a silen. Snad se už nikdy
neuvídíme. Pokud jde o Helenu – nedělám si naději. Byla neopatrná. Leč, co činiti? rozhodně
nelze zde zůstat. Vezmi si tento obrázek na památku. O mne se nestrachuj! Je nutno něco
podniknouti! Pamatuj, že nastává zápas na život a na smrt. Vidím zřetelně, že chystají se
veliké věci. Snad na shledanou!“ Hora políbil Budecia, jenž bledý, zsinálý jako stěna opustil
atelier, nesa pod paždí obrázek, zabalený v čerstvých novinách.

Město ještě hučelo večerním životem. Kavárny a restauranty byly přeplněny. Když krácel
kolem oken paní Kolárové, byl její byt ještě všecek osvětlen. Také v ložnici se svítilo.

V duši Budeciovu vstoupila jakási ponurá, nepříjemná myšlenka. Myšlenka se zavrtávala hlouběji a hlouběji, ryla v jeho nitru jako krtek a působila bolest. Prudkou, téměř fyziologickou úzkost, jako když je žaludek obrácen. A z této myšlenky vyvěrala myšlenka druhá, ještě strašnější. Zhrozil se jí.

Zrychlil kroky, jakoby chtěl se pokusit o útěk odkudsi z velmi nebezpečného, ohroženého místa. Jakoby unikal ohavným pronásledovatelům. Na Václavské náměstí, po němž ještě řinčely tramwaye, přiběhl téměř zalitý potem. Sáhl si bezděčně na čelo, jež bylo ledové. Vsedl bezmyšlenkově do vozu čís. 1. u Musea, pohroužil se cele v jakési napjaté vzpomínání jako žák, jenž nemůže rozřešit matematického úkolu a dal se takto zavést až na Pohořelec. Když mu oznámili konečnou stanici, nepochopil a prohlásil, že může jeti dále. Potom však vstal a loudal se pěšky, pomalu a celý ztracen v sobě, dolů do svého bytu.

X.

Městem letělo slovo „mobilisace“.

Tkvělo na všech ústech, viselo ve „dvou jazycích“ na všech nárožích, šumělo v tramwayi, volalo se rtů kamelotů, prodávajících noviny na nárožích, chvělo se v úzkostlivých pohledech a slzách žen, ve starostlivé vrásce na čelech mužů. Jeho ozvěnou hučely dráty telefonů, telegrafů, radio.

Nasypalo přemíru pepře do svátečních polévek.

Bylo to o svatě Anně 26. července 1914. Tedy přece! povídaly si massy lidí na ulicích.

To bude mela! opakovali si „rošťáci“ ve výčepech, pijíce svoje laciné, černé pivo.

Tady jsou „Národní“ s tou mobilisací, říkali číšníci po kavárnách denním hostům.

„Mobilisace“ probíhala ulicemi města, tloukla na všechny dveře, volající netrpělivě: Hola, vstávejte!

Házela plačící, neutěšitelným nářkem překypující ženy do náručí mužů, vzbouzela prudké slzy v očích milenců, již si dosud „ničeho neřekli“, vyvolávala rozšafné „tak! tak! tak!“ na ústech veteránů, pamětníků válek, doktorů, kněží a „tajných radů“.

Hošici se zastavovali před výkladními skříněmi papírníků, kde jsou vystaveny kartony s vojáčky k vystřihování. Je zde pěchota, jízda, dělostřelectvo, vozatajstvo – ale i aeroplany. Také kapela, praporečník, jenerál. Jenerál se podobá císaři pánu.

Dvanáctiletá děvčátka se zastavují před „Topičem“, kde je obraz „The London News“: pozůstali po zavražděném následníku trůnu: Nebozí sirotečkové! říkají soucitná děvčátka. A jedno dodá vážně, přehodivši jazykem bonbon z pravého koutku úst do levého: Však je ta mobilisace!

Sta lidí neustále kamsi spěchá. Jakási horečná činnost, jež prozatím nemá určitého cíle, se zmocňuje všech. Kdosi, koho se to zvláště týče, sbaluje do uzlíku lehké i teplé prádlo. Potom vše opět rozbaluje a říká ženě: Nezapomeň nakoupiti větší množství uherského salámu, sardinek, čokolády, cigaret a dvě lahve Cognacu aspoň s třemi hvězdičkami.

Muž, jenž přečetl všechny paragrafy vyhlášky velmi pozorně, říká ostatním, s nimiž se ovšem nezná: Mne se to netýče.

Šikovatel, stojící opodál, prozrazuje však důležitě: To je pouze částečná – zatím. Však na nich také dojde! Všichni půjdou.

Jeho druh však uklidňuje: Nestraš zbytečně. Za dva měsíce je po všem.

Dva důstojníci, jedoucí v drožce odkudsi, kde pobýli a popili celou noc, křičí: Heil! Heil! Nikdo jim však neodpovídá. Jeden z nich zanotoval píseň: Prinz Eugen war edle Ritter!

Starý pensionovaný plukovník jim vlídně kyne, usmívá se a říká si: Grosse Begeisterung!

Kulérový student v čapce stojí sám uprostřed chodníku, bije holí do dlažby a řičí: Abzug Serbien! Abzug! Slawische Schweine!

Tato poslední slova platila asi Janu Budeciovi, jenž právě prošel rychle mimo a uviděv studenta, odplivl si. Kráčel po Příkopech, naplněných massou lidí, hovořících výlučně německy. Jakoby nebylo jiné řeči v Praze. U Prašné brány si koupil „Prager Tagblatt“ a pozorně jej pročítal. Kdosi jej oslovil:

„Tedy zde to máme. Z čista, jasna! Co tomu říkáte, Budecie?“

„Nic, pane poslance. Avšak co vy tomu říkáte?“

„Inu, je to hloupé! Ani se nás nezeptali. Dělalí to bez nás. To je konstituce!“

„Dělají vše bez vás. Již dávno vás nepotřebují. Dělají to však i proti vám. To jest: proti nám! Nuže, co hodláte činiti?“

„Těžko zatím říci... Tak náhle... Ostatně – spěchám... Na shledanou! Nazdárěk!“

Budecius si po druhé odplivl. Procedil, duse se vztekem, skrze zuby sám pro sebe:

„Ty zlořečený nazdárku! Kolik takových nazdárků žije z důvěřivosti národa?“

Přecházel po Staroměstském náměstí. Náhle se mu zdálo, že celé náměstí je naplněno nějakými podivnými lidmi. U radnice stojí lešení, obklopené lesem halaparten a kopí, zde stojí císařští mušketýři, mistři a bakaláři vysokých škol pražských, otcové-jesuité v čele s donem Huertou, kardinálové a preláti, bubeníci, rachotící svými bubny, kat Mydlář. S kostela Týnského zní zvony. Na lešení vystupuje děvečka – selka, táž, která je na obrázku Horově...

Budecius si sáhl na čelo. Zrychlil téměř zoufale kroky, zahrnul do úzké uličky a zapadl do známé vinárničky na Perštýně. Zde seděla hrstka známých: nějaký malíř, nějaký literát, nějaký redaktor.

Přisedl k nim. Nehovořil ani slova. Pouze poslouchal a za chvíli poznal, že pookřál. A ještě za chvíli se vinárnička otřásla smíchem. Vinárnička poznala, že mobilisace není také bez vtipu. Mobilisace Rakouska!

V Chotkových sadech na lavičce pod letohrádkem královny Anny seděli Jiří Skála a Vlasta Žárská. Park byl dnes téměř pustý. Vše bylo dole v Praze. Vše naslouchalo mobilisaci.

Jiří Skála naslouchal Vlastě Žárské.

„Není příčiny, proč bych ti toho neřekla,“ šeptala dívka, kreslíc do písku před sebou slunečníkem písmena J. S. „Jan Budecius byl kdysi onen silný člověk, o něhož jsem opřela celou svoji duši. Byla jsem tak slába, žádostiva života, žízniva jako první jarní sasanka, kvetoucí v samotě na lesní mokřině. A on byl tak silný, bohatý, jako roh hojnosti byla tehdy celá jeho bytost. Ale byl skoupý, mračný, nevlídný. S počátku mne téměř nepozoroval. Pravda! lezla jsem za ním, nadbíhala jsem mu obratně a nepozorovaně, jevila jsem se před ním vždy tehdy, kdy byl v jisté náladě, při níž lze spoléhat na úspěch. Ach, byla jsem mnohdy sama sobě protivna za tuto necudnost. Avšak nutno se přiznati, že jsem jej milovala. Ano, milý Jiří! Žel, tebe dosud nemiluji tak, jako jsem jeho milovala. Tehdy mi bylo vše, vše lhostejno. Věděla jsem velmi dobře, že hledí na většinu žen cynicky. Věděla jsem, že je příliš

zkušený, znalý a zkažený erotickou lekturou, ať už čtenou nebo prožitou, než abych mohla od něho ihned očekávat trochu taktu a vlídnosti i vůči mně. Co jsem tehdy byla, co jsem tehdy mohla být pro něho? Ale my ženy, kdykoli se srazíme s takovými muži, máme pošetilou touhu wagnerianského ženského spasitelství a chceme se i obětovati, abychom spasily. Takovou Sentou jsem chtěla být. A více: snad i Musou. Vím, a dnes vidím, jaká to byla naivnost. Snila jsem o tom, že mu budu věrnou sestrou ve veliké práci, k níž se stále připravoval a k níž se ani dnes ještě nedostal. Toužila jsem sedět u jeho nohou za večerů plodné práce, hřátí jeho nohy svými horkými řadry, když vyhasnou kamna a do pokoje se prodírá chlad, těšila jsem se, kterak mi bude čísti úryvky svého díla – a byt' by nedal na moje slova, přece se zeptá: Je to tak dobře? Chtěla jsem neslyšně jako kočka, nastupující na měkké pracky se skrytými pazoury, procházeti jeho pokoji a být účastna veliké chvíle, v níž se rodí Myšlenka. Bylo v tom zajisté přemnoho nedozrálé dívčí zvědavosti, leč byla zde i láska, jejíž hlas rozněcoval moji krev, kdykoli jsem se ocitla v blízkosti tohoto temného člověka, jehož oči mne hypnotisovaly, jehož obraz zjevoval se mi za nocí a bouřil moji obraznost k závrtným a chorobným snům, z nichž jsem procítala znavená a k pláči smutná. Konečně mne upozoroval. Konečně se pozastavil nade mnou. Viděla jsem, že je poněkud překvapen. Dnes vím, že to bylo labužnické překvapení. Zkusila jsem zahájit s ním zápas, nedati se mu tak brzo a tak cele. Leč, milý Jiří...“

„Prohrála jsi!“ řekl jinoch temně, neskrýváje těžké bolesti, jež přeplňovala při všech slovech dívčinych nebohé srdce.

„Ano!“ zašeptala Vlasta a pohlédla na Jiřího. Potom dodala ještě tišeji: „Bylo tedy přece lépe, nemluvit o tom. Ty sám však...“

„Ano, ano, chtěl jsem tomu, chci tomu. Rozdírám mi to srdce, žárlím, což naplat, i na tuto tvoji minulost. Ale mluv, mluv, snad se tobě ulehčí, snad se i osvobodíš od její kletby. Mluv... Snad i mně bude lépe!“

„Ano, pozastavil se nade mnou, přiblížil se ke mně, nemohl nevidět, kterak mu jdu vstříc a nemohl mne minouti bez povšimnutí. Moje nebohé srdce se domnívalo tehdy, že zvítězilo, že přemohlo temný stín, jenž se vlekl za ním. Byl tehdy tak něžný ke mně, ó kdybys věděl, kterak dovedl být něžný! Zdálo se mi potom ovšem často, že to činí bravurně, že láska je jeho přirozený živel a že jeho něžnost vyzkoušely ve stejné míře zajisté už mnohé jiné ženy přede mnou. Leč tehdy, tehdy jsem byla plně v zajetí jeho okouzlujícího vlivu. Tento člověk, jehož znáš ze společnosti jako faustovského ponurého skeptika a ironika, byl o samotě s ženou

neodolatelný v milém půvabu jakési jiskřivé roztomilosti, tryskajícího vtipného veselí, neobyčejných nápadů, nepřekonatelných anekdot. Nuže, tento muž přišel konečně ke mně, uchopil do svých dlaní moje nebohé srdce, jež se tetelilo jako ptáče na mrazu, zadýchal je svou štědrou něhou, začož vzal ode mne vše, vše, co může dáti žena. Milovala jsem jej bezvýhradně a příliš nezištně, než abych se ho nějak vzdalovala. Ale nyní nastalo moje drama. Nebyla jsem pro něho tím, čím byl on pro mne. On byl mým životem a světem. Já jsem byla pouze jedno zastavení na veliké křížové cestě lásky – tak mi sám bezohledně říkával. Milovala jsem jej tak, jak my české ženy obyčejně milujeme; celou duší, a přála jsem si, následovati jej všude a vždy a sdílet s ním vše, býti účastna jeho života. On však uzamkl na sedmery klíče svoji duši. Jak dovedl býti neskonalé štědrý v něžnostech milování, tak byl i neskonalé skoupý na dobré slovo bratrské, po němž jsem tolik toužila. Na konec jsem viděla, že takto déle nemohu žít. Pochopila jsem, že si rád se mnou hraje, že mne rád poceluje, ale že mne nemiluje. Toto poznání bylo pro mne nesmírnou ranou. Řekla jsem mu to. Chlácholil mne, ale potvrdil mi zcela upřímně a otevřeně moje pochyby. Domnívala jsem se, že se zblázním. Chodívala jsem stále za ním, prosila, plakala, ale což bylo možno tuto temnou duši pomocí lidských slz přelít do jiného kadlubu? Spokojila jsem se potom již jen tím, že jsem toužila býti mu aspoň na blízku. A tak byl můj život jen plochým odrazem jeho bytosti. Nežila jsem svými vlastními silami, pokořovalo mne to přespříliš, ale jediná vzpomínka na nějakou chvíli s ním ztrávenou činila mne dále jeho rabem. Až potom přišla ona strašná doba, na niž nemohu nevzpomenouti v slzách. Ach, Jiří, vím, že snad ztratím vše u tebe, budu-li pokračovati. Leč, má-li býti mezi námi štěstí, nemůže býti mezi námi lži nebo klamu. Tehdy, tehdy jsem musela odjet z Prahy na venkov. Radil mi cynicky ohavné věci, ale já – já jsem byla šťastna. Bylo mi vše, vše lhostejno. Cítila jsem jen, že nad všechny předsudky okolo mne, nad příboj tohoto domácího českého kalu, jenž se přivalí na každé nebohé děvče v tomto případě, zdvihnu vysoko své dítě, milované dítě ohromující první bláznivé lásky a od této chvíle nepotřebuji už ničeho. Byť jsem i zápasila se všemi obtížemi podobného postavení, těšila jsem se dětinně na své robátko, doufala jsem najíti už nějak praktické cesty k samostatnému životu, odmítajíc ovšem jakoukoli pomoc svého milence. Ano, jednou i přišel a vykládaje cosi o společenských nepříjemnostech, o nějakých mravních závazcích, jež nehledě k jeho naprosté svobodě v této věci nicméně se nedají jen tak odbyti, nabízel mi sňatek. Byl ochoten k oběti, jež by jej najisto usmrtila. Neboť on není z těch lidí, kteří si dopřejí odříkání. Odmítla jsem sňatek, neboť jsem si nedovedla představit, že bych mohla býti někomu někdy obtíží. Těšila jsem se, že budu žít sama se svým dítětem. Měla jsem tehdy na venkově dobrou, nezapomenutelnou přítelkyni. Byla to vzácná, šlechetná duše. Před porodem odjela

jsem k ní na Moravu, kde byla provdána za nájemce velkostatku. Vše jsem jí řekla. Přijala mne jako rodná sestra. Byla jsem u ní. Hovořily jsme dlouho do noci. Její muž, na pohled poněkud rustikální, byl člověk v nitru velmi jemný, ke mně byl neobyčejně pozorný a citlivý na vše, co se týkalo mého stavu. Byl naprosto bez předsudku; soucit zaměňoval za hluboké porozumění. S nimi jsem zapomněla na Prahu, na hrozné a zrádné město, plné nebezpečných lidí. Tak jsem ji viděla tehdy. Ale potom, když jsem se už ani dočkati nemohla svého okamžiku, přikvačila na mne strašná rána. Rána, z níž sotva se budu moci vzpamatovati po celý život. Děťátko mi zemřelo. Marně jsem se snažila zahřátí svým novým mateřským teplem jeho studené tělíčko. Jeho růžová barva vybledla, údy zesinaly, maličký život opustil navždy jeho útlou bytůstku, jež ležela několik dní vedle mne na posteli. Nemohla, nemohla jsem se vzpamatovati. Bloudívala jsem potom často podél břehů Moravy, doubravami, lučinami a poli, sbírajíc polní květiny a nosíc je na vesnický hřbitůvek na hrob, kde spí nekřtěnátko. Konečně jsem se trochu vzpamatovala. Toužila jsem po nějaké práci. Vrátila jsem se nakonec do školy. Připadala jsem si nesmírně zestárlou mezi svými soudružkami. Měla jsem za sebou těžkou, přetěžkou zkoušku. Zdálo se mi, že jim všem mohu býti rádkyní, ač byly mezi nimi dívky starší mne. Bloudila jsem tedy opět po Praze. Když jsem potkala poprvé zase Budecia, náhle jsem jako bleskem zasažena poznala, že se smrtí mého dítěte vymřelo vše, co jsem cítila k tomuto muži. Najednou jsem se nějak ku podivu snadno vyprostila z ohromného zakletí, v němž vězelo potopeno jakoby navždy mé nebohé srdce. Budecius náhle se mi stal neskonale cizím. A tehdy současně jsem se vídala s tebou, Jiří. Jsi pravý opak jeho. Jsi jako lesní studánka, v níž člověk vidí neporušený svůj obraz. On byl staré benátské zrcadlo, jež uchovalo kdesi na svém dně hříšné pohledy a odlesky očí starých zločinných lásek. Netoužila jsem s počátku ani z daleka po tvé lásce. Rozhovory s tebou však byly pro mne očišťující lázní, všechna tvoje bytost voněla mi ozonem. A toho jsem tolik potřebovala. A proto, když dnes vidím, že po mně toužíš, že mne chceš uchopiti v náruč, nechť tedy víš, jaká jsem. Proto jsem ti vše řekla. Snad tě žádná jiná žena tak ráda míti nemůže. Nuže, chceš-li mne, vezmi mne takovou, jakou jsem. Zde jsem – a jsem tvá.“

Za posledních slov veliké slzy padaly s očí dívčích do písku.

Jiří neodpověděl ničeho. Nedovedl ještě všeho srovnati a přehlédnouti. Cítil pouze ve svém srdci ostrou ostnatou bolest. V jeho mozku tkvěla zbabělá, ano zbabělá a sobecká myšlenka – to sám si současně uvědomoval – že by bylo lépe, kdyby toho všeho nebylo.

Potom uchopil pomalu její ruku a tiše ji políbil. Načež vstal a řekl:

„Již je pozdě. Slíbili jsme přijít k obědu k paní Kolárové. Má dnes svátek. Pojd'me!“

Dívka zvolna vstala, zavěsila se v jeho rámě. Šli pomalu Jelením příkopem na Klárov, vsedli do tramwaje a bez rozhovoru dojeli až na Vinohrady.

Byl to smutný oběd. Kromě obvyklých známých byl zde ještě jakýsi houslista, jenž po obědě s průvodem paní Kolárové hrál fantasii z „Carmen“ a z „Fausta“, potom jakýsi lékař, patrně rodinný rádce Kolárův, dva redaktoři a jakýsi sekretář politické strany. Manžel paní Kolárové poslal pozdravný telegram z Vídně a slíbil, že přijede dnes v noci. Scházela Helena Savičová, jejíž zatčení způsobilo hrozný rozruch mezi přáteli, a Hora, jenž zmizel beze stopy, nezanechav po sobě nijakých zpráv. Budecius po celý oběd seděl těžce zamyšlen, jakoby usilovně přemítal o své matematické úloze. Štěpán byl bledý. Mobilisační vyhláška jej volala do služby. Byl záložníkem 88. pěšího pluku.

Paní Kolárová se namáhala marně, aby dodala hostům lepší nálady.

Hovořilo se po výtce o mobilisaci a o válce.

Vlasta Žárská tentokrát naslouchala pozorněji. Redaktoři tvrdili, že vyhlášení války je hotovou věcí. Srbsko nemůže přijmouti bez zapření všeho svého státního důstojenství tak hanebných podmínek, jež jsou obsaženy v rakouském ultimatu. Z toho vzniká nesporně boj. Mocenské poměry v Evropě však jsou takové, že válka Rakousko-Uherska se Srbskem sotva se dá lokalisovati. Naopak, je s to, rozvltní celou Evropu. Rusko je protektorem Srbska a nemůže již déle nečinně hleděti k německým a rakouským intrikám na Balkáně, o něž má samo svůj starý a náročný zájem. Německý vliv v Turecku je nejen nepříjemný Rusku, ale i Anglii a Francii. Cesta k Bagdadu jde přes zájmy Paříže a Londýna. Na Dardanellách spočívá starostlivý zrak Petrohradu. Námořní vzrůst Německa v poslední době se nemůže líbiti hrdému Albionu. Také hospodářská konkurence Německa na Východě jde proti srsti Johnu Bullovi. Tedy toto vše by nasvědčovalo, že se chystají horší věci, než nějaká malá válka srbsko-rakouská.

Vlasta naslouchala „odbornému“ rozhovoru redaktorův a sekretáře politické strany a – z toho všeho, ač mohla jen polovici proniknouti svou chabou politickou erudicí, poznala, že jí osud chystá novou léčku a snad novou ránu. Viděla stále Jiřího, kterak stojí celý zahalený v tmavém dýmu nebo tone v nesmírných vlnách krvavého moře, jež se jmenuje Válka.

Paní Kolárová dala přinést šampaňské.

„Takto si nepředstavuji dne svaté Anny!“ prohlásila. „Nechci dnes ničeho znáti o nějaké válce! Pijte! Užijte! Škoda, že nelze uspořádati nějakých orgií. Jsem dnes rozpustilá a chci se smáti. Doktore, zahrajte, budeme trochu tančiti, jsme zde dvě dámy. Škoda, že tu není Helena, tak ráda tančila. Ale já myslím, že ji propustí. Budecie, smím vás prositi o valčík, dnes mám já přednostní právo výběru!“

Lékař sedl k pianu a zahrál valčík. Budecius však odmítl záporným posunkem a dodal: „Netančím rád nad propastí!“

„Oj, jaký čmelák, bručoun! Nevadí. Jiří, pojďte!“

Jiří Skála nemohl odmítnouti.

Vlasta hleděla za ním, kterak se vznáší v objetí krásné a svůdcovské ženy, k níž pojala náhle nepřekonatelnou nedůvěru. Zdálo se jí, že se paní Kolárová chová k Jiřímu přespříliš vlídně. A Jiří, rozrušený ranním rozhovorem a dosud neusmířený s minulostí dívčinou, podléhal, jak se zdálo, lehkému půvabu a lichotnému kouzlu omamující bytosti této ženy, z níž sálala žádostivost, vášeň a podráždění.

Jiří s paní Kolárovou dotančili a oddechujícíe bystřeji, usedli do malého salonku vedle. Vlasta, jež to pozorovala, se stala velmi neklidnou a odpovídala velmi roztržitě na otázky Štěpánovy, jenž s ní náhle zahovořil, rozvázav sobě jazyk šampaňským.

Mezi tím paní Kolárová usedla s Jiřím na divan, vzala do svých rukou jeho ruku, položila si ji na ňadro a řekla mu s úsměvem:

„Och, jaký jste tanečník! Uštval jste mne k smrti! Slyšte moje srdce, kterak bije jako vzteklé!“

Jiří na ni hleděl a marně se pokoušel ujíti jejímu pronikajícímu jej zraku; seděl vedle ní jako přikovaný, snad i šťastný tím, že tato pyšná a krásná lví nádhera ženská k němu vzhledla.

„Jste dnes jediný roztomilý host mezi všemi. Ostatní mne k smrti nudí. Jaký svátek! Všichni hovoří o smrti. Jedině vaše oči hovoří o životě, o síle, o touze. Ach, milý, milý Jiří – není na světě jiné radosti, nad tanec, zpěv, polibky, lásku prostě! Jsem žena, jež to ví velmi dobře. Ostatní vše je nesmysl. A vidím-li vás, kterak s mučennickou tváří mladistvého křesťanského martyra chodíte tímto světem, hledaje pravdy, musím vám říci jako zkušená žena: není jiné pravdy, kromě polibku a rozkoše lásky. Toť jediná konkrétní pravda na světě: rozkoš. Ti tam vedle řeší různé problémy, hledají různých pravd, hašteří se, má-li pravdu Rakousko nebo

Srbsko. Co nám je po tom! Pravdu mají ti dva, kteří si leží v náručí. Protože jste dnes tak milý ke mně, Jiří, chtěla bych vás zvláště vyznamenati. Chtěla bych si s vámi od srdce pohovořiti. Hle, za chvíli rozpustím všecku tu sebranku vedle: přijďte sem potom ke mně na besedu, vypijeme trochu likéru. Přijďte, milý, budu velmi hodná a budeme si povídati. Budu vám povídati pohádky. Vy – vy nejste však příliš hodný. Vy jste mi slíbil tam u vás v horách, že mne navštívíte. Kdo mne nenavštívil? Pan Jiří Skála! Fuj, nehezké. Nejste hezký. Proto dnes přijdete, vy přijdete, musíte, vím to zcela jistě. – Aha, chcete říci, slečna Vlasta Žárská? Nemám ničeho proti ní – naopak, líbí se mi. Je to hluboké děvče. Ale je to děvče, jež nebude nikdy veselé. A dnes, pouze dnes – jen dnes, věřte mi, nikdy už potom, budeme veselí, popijeme likéru, pohovoříme. Budu vám vypravovati o svých cestách. Chcete? Ó, pikantní historie z Paříže. Ze Šeherezady. Co chcete – vše, co chcete. Zapomeneme, že je nějaká mobilisace. V takových chvílích se má zapomínati co nejrychleji.“

Její tvář, z níž dýchal do obličeje Jiřího teplý a příjemný van, se naklonila zcela blízko k němu, až se zapomněl, přivřel oči a učinil pokus ji políbiti.

„Ne, ne,“ vykřikla přidušeně, „co vy to děláte? Oh, brzo začal, brzo. Nic takového. Pouze povídati si budeme. Ač... možná... Ne, ne, přijďte ostatně, uvidíte. Přijdete tedy dnes, že ano, přijdete?“

„Přijdu!“ řekl Jiří a jeho tváře vzplály. Ale v tom silně zbledl a zdvihl oči. Paní Kolárová, jež celým tělem byla obrácena k Jiřímu, náhle se odvrátila a pohlédla přímo a s okamžitým úsměškem do očí Budecioví, jenž stál nad nimi a jenž okamžik před tím jakoby náhodou překročil práh salonku. Patrně slyšel poslední jejich slova. Obličej jeho byl bledý, téměř zsinálý. Rty bezkrevné.

„Madame,“ řekl studeným hlasem, „vína nemají, jak dí Bible. Proto jsem si dovolil přátelsky upozorniti...“

„Oj, jaký nepořádek u mne!“ řekla paní Kolárová, dívajíc se na něj upřeně a téměř hypnotisujíc jej svým klidem. „Jsem tedy špatná hospodyně. Na štěstí mám věrné přátele, kteří nepohrdnou službou majordoma a starají se o mé hosty, aby nezahynuli žízni. Výborně, Budecie.“

„Štěpán zkoušel totiž obsah poslední láhve šampaňského, ale nadarmo. Zželelo se mi ho, proto pouze v jeho zájmu...“ říkal Budecius, pomalu se červenaje.

„Vy jste předobry! Zželelo se vám ho! Pojd'te sem, Budecie, ať vám poklepám na rameno. Co tomu říkáte, Jiří? Zželelo se mu někoho. Tomuto tygrovi se někoho zželelo.“ Paní Kolárová se rozesmála.

„Ano, zželelo se mi někoho,“ řekl náhle Budecius vážně a přeletěl mihem Jiřího. Tento pochopil a zvolna se vzpamatoval.

„Nuže, pojd'me napojiti žízniých,“ řekla paní Kolárová a vešla do sousední komnaty, kde stále ještě z rozhovoru všech přítomných se ozývala hesla: mobilisace, válka, Srbsko, Ententa.

Štěpán byl pohroužen ve spor s redaktorem:

„Ještě není řečeno poslední slovo. Necht' si jen císař Vilém mluví, co srdce ráčí. Je zde ještě obrovská pacifická organisace, německá sociální demokracie. Vždyť se přece ještě nic neděje! Nač ty strachy? Což nebylo dosti různých mobilisací za poslední léta?“

„Právě proto,“ namítl redaktor, „se zdá, že se něco děje. A vaše sociální demokracie? Nevím, nevím. A což česká sociální demokracie?“

„Divná otázka! Česká sociální demokracie je přirozeně solidární s ostatním mezinárodním proletariátem. Česká sociální demokracie učiní totéž, co ostatní evropské sociální demokracie!“

„Revoluci? Odboj proti válce?“ usmál se ironicky redaktor.

„Třeba i revoluci. Vy měšťáci ji dělati nebudete!“

„Odkud náhle ten radikalismus?“ vmísil se do hovoru Budecius, patrně jen proto, aby nějak umlčel a rozptýlil svoje pohnutí.

Štěpán v šampaňském, jež mu znamenitě chutnalo, zhostil se nakonec té podivné tísně, v níž vězel po celý den. Bránil se zoufale spojeným útokům ostatních hostí. Rozhovor se stával bouřlivějším. Paní Kolárová byla spokojena, že rozhovor se přesunul na alkoholický rozbroj, jenž ji bavil svou výbojností. Začala dokonce mírnou koketerii se Štěpánem, jemuž to zřejmě lichotilo. Jiří opět usedl vedle Vlasty Žárské. Seděl zde provinile a téměř mlčky. Vlasta úmyslně hovořila o všednostech.

„Pojďme již!“ řekl náhle a vstal. Vlasta se na něj podívala kosým pohledem. Viděla, kterak je bledý. Jiří přistoupil k paní Kolárové a loučil se. Musí již domů. Bolí ho hlava a vůbec náhle ztratil veškeru náladu a zbytečně by rušil.

„Tak vy první mne opouštíte?“ protestovala paní Kolárová.

Leč Jiří trval na svém. Vlasta Žárská, rozumí se, jej následovala. Odchod Jiřího byl signálem k rozchodu. Bylo již dosti pozdě. Brzo následovali ostatní. Hostitelka již nezdržovala nikoho. Pouze Štěpánovi zašeptala na rozchodu:

„Škoda, že dnes v noci přijede můj muž. Jste unaven, máte daleko domů, mohl jste zde přespát. Ale doufejme, že snad jindy...“

Avšak Štěpán již ničeho nepochopil. Podíval se na ni přihloupělými očima a vyvrávoral na schody.

Společnost scházela dolů na ulici. V tom Budecius se zastavil, zamyslel se, odloučil se nepozorovaně od ostatních a vrátil se ke dveřím bytu paní Kolárové. Zde však postál několik minut, úporně přemýšleje, jakoby řešil svůj matematický problém. Jeho obličej zestaral v té chvíli o deset let. Oči se prohloubily a svítily divným ohněm.

Rázně a jakoby neočekávaně uhodl těžkou hádanku, rozhodně zaklepal na dveře. Služka mu otevřela.

„Řekněte milostpaní, že jsem si zapomněl cigaretové pouzdro na stole. Přicházím si pro ně!“

Avšak v tom již přišla paní Kolárová.

„Aj, prosím, prosím! Jen vejďte dále, drahý příteli.“ Její hlas byl měkký a velmi spokojený. Budecius se zachmuřil.

„Nu, nu, nemračte se, medvěde! Jen vstupte sem – do mého cirku,“ rozesmála se náhle, vedouc jej za ruku do svého salonku a usedajíc vedle něho na otomaně.

„Nuže – ty, ty, ty – ty pitomče! Konečně jsi učinil první moudrý krok v životě. Konečně se vykašleš na vše tam venku, na nějakou idiotskou mobilisaci – ale zmobilisoval jsi své smysly, jež jdou mi vstříc. Vítej, vítej, živote pravdy, jenž slove láska a její rozkoš. Dovol, abych tě políbila oním nestoudným polibkem, jež máš rád a jenž tě vzbouří. Dovol, dovol – neodpírej! Nedělej hloupostí! A nestyd' se – ty nestydo!“

Paní Kolárová se naň vrhla a divoce jej zaplavila polibky. Trpěl to mlčky, ale neúčastně. Jeho duše byla daleko a neozývala se. Nevěděl ani, chce-li nebo nechce-li jeho tělo těmto pocelům. Ale pojednou ji jemně odstrčil a řekl s jakousi zvláštní, divně proteplenou něhou:

„Počkej, počkej přece okamžik, blázne! Zadusíš mne. Dej mi vydechnouti. Škrtíš mne jako drůbež. Dopřej mi trochu vzduchu.“

„Dobře, dobře, výborně, už jsem hodná,“ pospíšila paní Kolárová. „Jen si odpočiň, jen si oddechni. Víím, že jsi celý den myslil na hlouposti. K lásce je potřebí soustředění, jakési logiky – z tohoto bláznovství nakonec nic kloudného nevykřešeš,“ dodala s nestoudným úsměvem. A pokračovala:

„Nu, vypravuj mi něco, cokoli. Mluv, ať slyším tvůj hlas. Ó, Budecie, můj sladký vyvrheli, nádobo, naplněná neřestmi až po okraj, pozoruj na tobě již delší dobu jakési morální rozechvění. Nerozumím ti, macku! Mluv mi o sobě, povídej zase nějakou básnickou pošetilost, nějakou pornografií! Mluv, chci slyšeti tvůj hlas!“

„Anno, víš, že jsem byl k tobě připoután divokou přemoci smyslů. V žádné ženě nemohl můj zdivočelý pud najít silnějšího vína, než v tobě. Jsi horký vítr, jenž náhle dýchne do polární země a přemění ji v tropy. Tvůj zjev, kdykoliv se přiblíží mé bytosti, vzbouřil ji celou. Jsi kněžka rozkoše, celá tvá bytost ji vyzářuje a zapaluje vůkol vše. Tvůj úsměv, tvé oči, tvé rty, prsty a boky! Snad jsi chorobná! Jsi! Jsi jistě erotomanka! Ale vždyť ty podáváš vše s takovou grácií! Ano, co ti záleží na politice? Hle, máš obavy, abys nezůstala ani na okamžik sama se svým podrážděním! Tedy hurrá – na Jiřího! Co na tom, rozbiješ-li čisté serafinské srdce! Co na tom, rozbiješ-li po druhé i to druhé srdce, srdce té nešťastné dívky! Co na tom, snažíš-li se zpitoměti toho beztak pitomce Štěpána! Miláčku – jsi rozkošná, jsi svůdná, jsi hořící keř trnovníku, za nímž se skrývá bůh – ano, ale Veliký Pan. Miloval jsem tě, nenáviděl jsem tě, miloval jsem tě, nenáviděl jsem tě a tak jsem počítal vždy od začátku do konce na všech knoflících po celý život. Co ti záleží na tak zvaných veřejných věcech? Nic a nic a nic! Mně také na nich nezáleželo.“

Budecius se zadechl a zakašlal. Říkal to vše sice tiše, pomalu, ale jakýmsi vysušeným hlasem. Anna mu naslouchala dychtivě a zdálo se, že je velmi, velmi spokojena. Vzala jeho ruku a políbila ji. Potom se přitiskla k němu v nedočkavé žádosti a šeptla mu do tváře:

„A nezáleží ti, nezáleží! Aspoň teď ti nezáleží na ničem, na ničem kromě na mně, vid', vid', vid'!“

Budeciovi pronikla poslední slova jako tři rány mečem srdce.

„Anno, poslyš mne, dej mi domluviti – a potom, potom, děj se vůle boží...“

„Kriste Pane,“ vzkřikla se smíchem paní Kolárová, „vůle boží! Čeho už ty nenazýváš vůlí boží! Nu, žvaň si tedy, můj nejsilnější, můj nejnestoudnější, můj nejvybranější samečku! Mluv tedy něco, mluv!“

„Vidíš, Anno, jsou věci, jimž náhle přidáš neobyčejný význam, byť jsi chodil okolo nich celá staletí. Vytryskne to z tebe, odkudsi z nejskrytějších, nejvnitřnějších zdrojů tvé duše i tvé krve. Ale... to není to, o čem jsem chtěl s tebou mluvit. Chtěl jsem jen... vlastně, možná, že to vše je hloupost. Ano, konečně zajisté hloupost – oba se tomu srdečně zasmějeme. Víš na příklad takový důstojník... ten, který u tebe bývá, nevím ostatně ani, jak se jmenuje, myslím však, že je to osel.“ –

„Osel! Proč osel? Proto, že je důstojník? V Čechách jsou nesnesitelní lidé, kteří umějí hovořiti o důstojnících tak ošumělým vlasteneckým způsobem – a ty chceš mezi ně – Budecie? Naopak, je velmi milý člověk! Lze s ním o všem hovořiti.“

„Vím,“ dodal Budecius již temným hlasem. „Vím to dobře. Ale nemyslíš... ah, nic, nic. Konečně, ty máš pravdu, Jsou zajisté důstojníci, s nimiž lze mluvit o všem. Nemám ani na okamžik pochybnosti o tom, že tvůj důstojník je výjimkou. Konečně bys přece nemohla hovořiti s lidmi, kteří jsou tvými přáteli a kteří někdy hovoří buřičské řeči, a jindy s lidmi, kteří jsou tak rozhodně vzdáleni, na příklad, našim názorům. Tvůj důstojník jistě náleží k tak zvaným „liberálům mezi důstojníky“, on zajisté nemá ničeho proti tomu, že se přátelíš s námi, že se přátelíš na příklad se Srbkou, nevěstou Horovou.“

„Nu, počkej, můj milý,“ přerušila jej paní Kolárová. „Není mu zajisté lhostejno, že se přátelím s Helenou. Vytkl mi to, ovšem jen velmi taktním způsobem. A ostatně, nemyslíš, že to děvče mělo fantastické myšlenky a fantastické plány? Přece nebylo možno bráti ji vážně!“

„Ty čubko!“ vzkřikl náhle Budecius a rychle vstal.

Paní Kolárová byla ohromena údivem: „Co – co je ti? Co to znamená?“

„Ty čubko,“ pokračoval Budecius, celý rudý, s planoucíma očima. „Tys hovořila s tím idiotem o Heleně. Tys Helenu zradila. Věděl jsem to od první chvíle. Nestydatá! Mlč, nehýbej se, nebo tě zabiji jako prašivého psa. Co jsi? Jaké jsi zvíře! Jaká svině! Ach, ano, ano – ty

a tobě podobní stačíte na to, abyste zničili poslední zbytky čistoty a síly v naší duši. Ale tentokráte mi neujdeš. Mám tě již dosti. Celý život jako pijavice jsi visela na mojí hrudi, pijíc moji krev. Celý život jsi magnetisovala mé nebohé srdce. A dnes – dnes jsi ještě nestydatě a nenasytně vztáhla ruku na čistotu toho chlapce. Och, jaký osud, jaký osud! Mlč, mlč, nebo tě zakousnu. Och, jak tě náhle nemiluji, nenávidím, proklínám, pliji na tě! Mlč, mlč, nebo... Nemohu se na tebe dívat, jsi hnusná, páchneš všemi neřestmi, jež hnijí na dně tvého nevěstčího srdce. Co jsi ze mne učinila? Co jsem? Blbec, jenž po celý život myslel pouze svými chtíči, surový živočich, jemuž jsi vnutila myšlenku, že neřest je síla. A já, já blázen, celý život jsem podléhal této ničemné suggesci. Och, jaký osud, jaký osud!“

Budecius náhle ustal vysílen a jako nalomen. Jeho červeň vprchala a záhy jeho tvář přešla v zelenou zsinalost. Poslední jeho slova byla už jen zaúpěním. Paní Kolárová nikdy ho takto neviděla a pochopila ihned, že jeho stav je velmi vážný.

„Nuže, oddech si,“ zahovořila posléze, nemohouc potlačit ironie. „Co jsi se zbláznil pojednou? Co je ti? Jaká nechutnost! Co to mluvíš o zradě, o suggesci a sprostě mi spíláš? Hovoříš se mnou jako obchodník dobyt看kem. Jdi – a přijď, až budeš v lepší náladě. Takto jsi sprostý a nezábavný. Jdi – prosím tě a ušetř mne dnes, aspoň dnes. Ostatně očekávám muže.“

„Nemluv na mne! Rozčiluješ mne svými nestoudnými slovy. Jsi bestie, jež nezaslouží soucitu. Zabij tě!“

Budecius řekl to klidně, studeně, oznamovacím způsobem.

Ale paní Kolárová se zneklidnila. Pohlédla mu pozorně do očí, jež byly nehybné a nepřítomné. Na jejich dně blýskal ohýnek, jehož nikdy před tím u něho neviděla. Zlý, zlověstný ohýnek. Paní Kolárová pochopila, že něco neobvyklého se děje v této duši. Vstala rázem a chtěla odejít z jeho blízkosti. Zdálo se jí, že náhle zešílel a že není radno s ním vtipkovat. Zlý, nebezpečný blázen stojí přede mnou, mihlo se jí náhle hlavou i ulekla se. Chtěla nějak vyklouznouti.

Budecius se však zachechtal a vrhl ji zpět na divan. Jeho ruka zachytila obě její ruce a nezvyklou silou je svírala jako kleštěmi.

„Oh, ty, ty... ty myslíš, že mi unikneš? Zradila jsi Helenu, vydala's ji katům, zradíš i mne, nás všechny i sebe, je-li v tobě vůbec kromě tvého věčně rozjitřeného pohlaví ještě cosi živo, co činí člověka člověkem. Ano, celý život jsi pila moji fysickou i duševní mízu, jako žába na

prameni seděla jsi na zdroji mého života, na proudu mé vůle! Magnetisovala jsi nás všechny očima, sršícíma svinstvem. A my, pitomci, literární pitomci, viděli jsme právě v tomto svinstvu všechnu krásu, z níž prýští poesie. A zatím náš život, slyšíš, sám život unikal nám z cév. Ani jsme nevěděli, ani jsme netušili, jak nás jako stádo volů vedou pod nůž. Ty si myslíš, že to vše lze beztrestně – dnes, kdy jsem prohlédl? Ty, jež jsi vypila více jak polovinu mého mládí – bez trestu? Mlč, nechropti, nesyč – je vše skončeno. Půjdeš do pekla – a basta!“

Budecius chvíli pomlčel a díval se divoce na ni. Náhle jako když se na něco rozpomene, pohodil hlavou a prudce se vrhl celým tělem na ni. Bránila se mu zoufale, ale všechny její vzdechy, výkřiky, prokletí se dusila kdesi na jeho hrudi. Kuchyň, kde té chvíle sedělo služebnictvo, byla vzdálena přes chodbu od pokoje, kde tito dva zběsilí a neočekávaní nenávistníci zápasili. Nikdo z domácích, znajících ostatně poměr své paní k Budeciovi, neměl ani tušení o tom, co se zde děje. Zápas netrval dlouho. Budecius náhle pocítil, kterak jeho oběť ztratila schopnost obrany. V jeho rukách, hluboce svými prsty zabořených do úbělového hrdla ženina, zůstalo náhle cosi nehybného, vláčného a těžkého. Pustil ji, položil na pohovku a usedl, těžce oddychuje, vedle ní. Díval se okamžik na ni neúčastným, cizím a unaveným pohledem. Po chvíli procítl z jakéhosi krátkého, nejasného snu. Vstal. V tom okamžiku její mrtvé, chladnoucí tělo se svezlo na zemi. Kopl je prudce po hrudi, zamračil se a odešel z pokoje, zavřev za sebou dveře. Prošel předsíní, služce, jež vyběhla z kuchyně, aby za ním zavřela dveře, houkl temně „dobré noci“ a vyšel na schodiště. Před vrata domu v téže chvíli přijel kočár a z něho vystoupil muž, nesoucí cestovní brašnu.

„Ah, pan Budecius! Škoda, že už odcházíte. Popili bychom ještě spolu. Anna šla už však asi spát?“

„Vaše žena spí, myslím, že bude spát dobře po svém svátku. Oslavili jsme jej znamenitě. Dobré – – – dobré noci!“

Budecius stiskl ruku panu Kolárovi a spěšně odešel.

Letěl téměř – dolů do Prahy. V jeho hlavě hučelo jako v škebli. Moře, rozbouřené moře! Neslyšel, neviděl – pouze běžel, bez cíle, bez vědomí. Na Václavském náměstí pod Museem náhle se zastavil, nabral dechu, setřel pot s čela a uvědomil si pojednou neobyčejně jasně, že vůkol něho, všude, všude je plno lidí. Tito lidé kamsi překotně spěchají, utíkají – myslel si, každý od svého zločinu, jako já. Ale což já jsem zbabělec? Což já se někoho bojím? Já, jenž jsem dnes usmrtil hydry? Oh, hlouposti! Je vše jasno, nad slunce jasno: je potřebí se bít.

Něco, něco se děje! Nad městem, nad celou zemí se cosi chvěje. Mrak! Mrak se snižuje, mrak zakrývá slunce, měsíc a hvězdy. Ale z mraku – z mraku může vzejít blesk. Blesk, jenž osvítl celý kosmos. Blesk, blesk! Jasnější než slunce! Jen, probůh, nehníti, nemrtvěti za živa – ale žít! Žít! A žít znamená zápasit. Boj! Hurá, bude válka! Válka? ale jaká válka? Kdo jde na koho? Hola, hola, lidé slyšte mne, slyšte mne!

Budecius náhle přistoupil k hloučku lidí, čekajících na tramway. Hlouček náhle vzrostl na značný zástup zvědavců.

„Vyhlásují válku, slyšte, občané! Poženou vás do války jako prasata na porážku. Poženou vás, slyšíte proti Srbům, proti Rusům a nevím, proti komu ještě – a vy půjdete, abyste vraždili své nejbližší bratry? Kdo vás pozene? Vídeň, Habsburkové, ničemové, kteří již tři sta let vám pijí krev. Dvojhlavý orel bije svými zobany do našeho těla a hltá nejlepší naši krev – a dnes vás posílají pod strašlivými prapory zabíjeti rodné bratry pro slávu našich katů. Svinstvo je to, co s námi chtějí učiniti! K sešlení je to! Uvědomujete si vůbec vše, co se na vás chystá? Vy blázni – jazyk z úst vám vyrvou, vyhrají-li tuto válku. Pro koho, probůh, pro koho máte jít vlastně do boje? Co z toho můžeme mít? A což je možno, což je spravedливо, aby Srbsko bylo zničeno pro radost dunajským ničemům? Vy se budete dívat na to krvavé svinstvo se založenými rukama? K zbláznění, k zbláznění je to! Myslete jen na okamžik, co to znamená, co to znamená, že čeští lidé budou bojovat proti Srbsku a snad proti Rusku! To znamená, že budou bojovat proti sobě samým, že si budou dobrovolně podřezávat krky. Ó, té neřesti! A naše noviny mlčí zbaběle, naši poslanci mlčí zbaběle – náhle tato křiklounská sebranka bez páteře a charakteru zalezla jako mloci do děr a „drží hubu“! Že prý „mašinkvery“! Ale, ale! Holota! Lidé, lidé, vzpamatujte se, procitněte, nehnijte, žijte – a myslete. Což v této zatracené, pomíšené všemi možnými cizáckými břechkami krvi naší se nenajde ani atomu krve Žižkovy? Ztratili jsme stud, ztratili jsme čest, jsme snad pitomé ovce, jimž je vše lhostejno? Hrr, lidé, hrr, na ně, na Vídeň – vzbouřete se – a je hned po válce! Jinak jako prašiví psi...“

Budecius již nedořekl věty. V zástupu začalo hučení, výkřiky, jakési rány holí. Kdosi uchopil Budecia prudce ze zadu za ruce a stiskl jej zpátky. Ze zástupu vystoupil jakýsi židovský mladík a křikl na strážníka, jenž za pomoci nějakých civilních „tajných“ snažil se vyvléci Budecia z lidského klubka: Bouřil proti vládě. Štval lidi. Zatknout! Zatk – – no – – nout! Někdo neznámý, jenž ihned zmizel v davu, přetáhl notnou ranou holí mladíkova záda.

„Policie! Policie!“ zařval mladík. „Vzpoura! Bijí poctivé Rakušany! Česká pakáž!“

„Rozejděte se, jménem zákona!“ zvolal kdosi důstojným barytonem. Hlouček se za okamžik rozprchl. Kolem bitého mladíka se seskupilo několik osob. Asi tři hlasy zanotovaly: „Gott erhalte!“

Klobouky šly dolů. Někteří bystře se odtud vzdalovali. Jiní, buršáčtí studenti a židovští příručí se přidružili. Za okamžik kdosi přinesl obraz císařův a černožlutý a běločervený prapor. Hlouček asi padesát osob táhl dolů po Václavském náměstí. Kterýsi žurnalista poznamenal svému druhovi německy:

„Provokace a loyální projev. To bude nadpis lokálky pro zítřejší číslo. Do Vídně musí přijít ujistění, že Češi jsou loyální a sami odsuzují své radikály.“

A „Češi“, tmavovlasí, černoocí se zahnutými nosy, vedeni jsouce studenty v čepičkách a říšsko-německých trikolorách, táhli se smíšeným česko-německým zpěvem před německé Kasino, volajíce „Heil!“, „Nieder mit den Serben!“, „Abzug Königsmörder!“, „Ať žije císař pán!“.

Budecia vtáhli tři policisté do drožky a odvezli na policejní ředitelství. Budecius už neřečnil. Jediné slovo, jež vytrvale opakoval na všechny dotazy, bylo: „Svinstvo!“.

Na policejním ředitelství se shodli všichni, ani policejního lékaře nevyjímaje, v tom, že se pan Jan Budecius, spisovatel, zbláznil. Výslech svědků potvrdil, že řeč Budeciova k hloučku Pražanů byla nesouvislá, pomatená řeč šilencova. Když i sám lékař, prohlížeje Budecia a dotazuje se jej různými klikatými otázkami na smysl jeho řeči, na konec potvrdil diagnosu duševní choroby, Budecius se vztýčil, plivl mu do tváře a řekl: „Prase! Vždyť jsem dnes večer těmito rukama uškrtil svoji bývalou milenku Annu Kolárovou! A vy o tom ještě nevíte?“

Bylo rozhodnuto, že se musí opatřit svěřací kazajkou a odeslati ještě této noci do ústavu choromyslných.

XI.

Válka tedy vstoupila na zemi, mezi lidi, mezi národy!

Všecko po okrsku zemském zašeptalo: Válka!

Tváře zbledly, oči potemněly!

Všecek život vzal jakési jiné, prudčí tempo! Ale nebylo to tempo rušného, pracovního dne, radostného a smavého. – Neklidný shon, překotný smutek, zádumčivost, úzkost, tesknota. Nejistota budoucích dní. Otázka: budu ještě zítra živ, budu ještě zítra vdechovati tento vzduch, viděti toto slunce, choditi po této půdě.

Válka se valila jako lavina. Přibývalo jí stále víc a více.

Brzo po ultimatu Rakousko-Uherska Srbsku i po prvních přestřelkách na Dunaji vykasali si ostatní národové Evropy ruce po zápasnicku. Nastalo velké měření soupeřů.

1. srpna 1914 Německo vypovědělo válku Rusku.

3. srpna 1914 Francie a Belgie vypovídají válku Německu za porušenou neutralitu Belgie.

5. srpna 1914 Anglie vypovídá válku Německu.

6. srpna 1914 Rakousko-Uhersko vypovídá válku Rusku.

8. srpna 1914 Černá Hora vypovídá válku Rakousko-Uhersku.

11. srpna 1914 Francie vypovídá válku Rakousko-Uhersku.

13. srpna 1914 Anglie vypovídá válku Rakousko-Uhersku.

23. srpna 1914 Japonsko vypovídá válku Německu.

29. srpna 1914 Rakousko-Uhersko vypovídá válku Belgii.

Tak téměř denně po celý měsíc se střídají opovědné listy soupeřů. Tak téměř denně uhoří blesk a zahřmí hrom na jiném úhlu světa. A svět se potápí v ohnivou temnotu, v obrovskou noc války, kde třeskot zbraní přehlušuje práci lidského pokolení v továrnách, hutích a na polích. Oh, políčka, jak jste osiřela! Místo hranatých mužů vás budou skrovně obdělávati slabé ruce žen a dětí! A ženy – ustupují se slzami v očích do pozadí, ponechávajíce slov mužům, kteří kují novou budoucnost lidí – ale kdož ví, jakou?

Děti bloudí prstíčky po mapě. Zde se bijí, zde se bijí, zde se bijí a ještě zde se bijí! Ti vyhrávají, ti prohrávají. Nikoli, ti prohrávají, ti vyhrávají.

Náš tatínek také půjde. A strýc Josef! A můj nejstarší bratr. Až dorostu, také půjdu. Bártovi již mají zprávu: syn jim padl na Srbsku. Všichni tam plakali.

Válka šla mimo, neusmála se na děti, pohrozila, zaplašila drobnou sebranku „výkazy ztrát“. Ale což mrtvé listiny! Přijeli první ranění. Oh, krev, první krev, prolitá tam někde na žitném poli! Strašný projektil, jenž se vřezal do živého lidského masa! Střepina granátu, kulička šrapnelu, rozdrásávající kůži, z níž crčí krev, krev! Všichni pláčí, všichni se podivují hrdinům a mučenníkům, kteří okusili křtu ohněm. Nebylo nikdy větších hrdinů! Představte si, byl na bojišti – v dešti kulí, ve vichru smrti! Jak nezlíbatí krvavých ran těch, kdož stáli ve smrtelné bouři!

Ženy, ženy, sem, utěšujte, mějte i vy svůj podíl na válce!

A muži se hotoví znovu a znovu. Nekonečné řady „ročníků“ nastupují na uprázdněná místa v setninách, v plucích, v eskadronách, bateriích. Nekonečné prohlídky, odvody, zástupy jinochů, mužů a polostarců s ručními kuffíky s nápisy: Inf. Rgt. Nr. 18. Václav Růžička, Věkoše – a zde na dvoře kasáren „zupák“ je již všecky přehlédne, volá po řadě, „rechnung“ je začísli na stravu a na všecky „požitky“, přijde i „dědek“, jenž jim „udělá nohy“, „prožene lejtka“, „zdvihne bony“ a za nějaký čas je zařadí do „maršky“ a půjdou „na Rusa“ nebo „na Srba“!

Válka mele drobné i hrubé zrno!

Válka si žádá zájmu všech, kdož ještě jsou celí a živí.

Na konec je i dosti nevyběravá v lidech.

Co nedokáží tvrdé ruce Infanterie, to dokáží „dvaáčtyřicítky“, plyny, „Flammenwerfer“, „Minenwerfer“!

Ale nyní už není dechu války jen na bojišti!

Oh, je všude. I zde, v maličké vesnici v orlických horách, v okresním městě, v Praze, ve Vídni!

Jsou zde aprovisační listky, maximální ceny, válečné půjčky, velezrádné affairy, policejní úvodníky v časopisech, plná vězení, popravy, hlad, lichva, úzkost i šibeniční vtip!

Rodiny, v nichž nezbylo jediného muže!

Válečné nevěry! Válečné děti!

Ó, děti! Kojenci bez mléka, matky bez mléka!

Válka již není jen na bojišti! Transportů raněných již nevítají přeplněné ošatky koláčů na nádražích, uzenky se sklenicí piva a slanými rohlíky. Válka již je všude. A přibývá jí, tloustne jako krmená husa, bez míry je života i energie, jež zhltlí!

Nebe světa je potaženo nachovým mrakem. Oblaka, jež jdou nad lidskými hlavami, opalují odrazem krve. Země neustává duněti hřmotem pochodů vojsk i dělovou střelbou „bubnovou“. Na města i na kolonny vozatajské dopadají bomby ze „Zeppelinů“ i aeroplánů. Prachárny, arsenály, zbrojovky létají do povětří. Zelený štiplavý mráček otravných plynů se plíží od zákopu k zákopu. Silnice vrčí pod nekonečnou řadou nákladních automobilů, pancéřových mašin, artillerie, tanků! Pod zemí vznikají rozsáhlá zákopová města a před zákopy řeky drátěných překážek, vlčí jámy, minová pole!

Studovny učenců myslí na války. Vynalézají vše, čeho je zapotřebí, zbraní, systémů zásobovacích, ponorek, blokády, tuků, náhražek i válečné filosofie.

Naši ovšem „rukovali“.

Někteří dříve, jiní později. „Rukoval“ nejdříve Štěpán. Brzo po osudné neděli u paní Kolárové, jejíž vražda nebyla ani příliš zajímavým thematem rozhovorův, uprostřed počátečních dojmů války, opustil Štěpán sazárnu, rozloučil se se soudruhy-typografy, zašel se rozloučiti i do žižkovské organisace, napsal několik dopisů nějakým příbuzným, kteří mu za války „mohli být dobří“ a s kufříkem v ruce odjel do Berouna ke svému náhradnímu praporu. V kufru si vezl prádlo, teplý sweatr z velbloudí srsti, 2 kusy uherského salámu, 2 krabice olejových sardinek, 2 láhve cognacu a slovník česko-německý. Brzy „zařezával“ na cvičišti, horlivě mrskaje sebou na zemi při „nieder“ i „auf“. Mezi záložními důstojníky objevil jednoho dne myslivce Březu, starého známého z orlických hor. Myslivec byl přepadlý, nějaký celý proměněný, zamlklý, neochotný k rozhovoru, ač nikterak velkopanský. Při cvičení chodíval okolo řad vojáků bez účasti, nikdy se nemísil do výcviku, ani do domluv

poddůstojníků, aniž by řekl cokoli na svoji omluvu, když mu setník vytýkal indolenci a lhostejnost k zodpovědnosti za výcvik nováčků.

Jednoho večera poznal Březa Štěpána na skromném berounském náměstí a vyzval jej, aby ho navštívil.

„Pojďme ke mně, pohovoříme. Dnes toho nějak potřebuji. A jsme přece známí!“

Štěpán byl velmi ochoten. Stal se za posledních dní velmi soustředěným a vážným.

„Povídá se, že pluk bude přeložen do Prahy“, začal Štěpán, když vstoupili do malé, ne příliš pohodlné světnice Březovy, již najal u jakési berounské vdovy po městském úředníku.

„Eh, to je lhostejno,“ řekl Březa suše. „Půjdeme beztak co nejdříve do pole. Myslím, že půjdeme proti Rusům. Ale chtěl jsem se vás zeptati, co se dělo vlastně v Praze v posledních dnech? Byl jsem minulé neděle o dovolené v myslivně a mluvil jsem s Jiřím Skálou. Co je s panem Budeciem?“

„Zbláznil se!“

„Ale nehovořte přece pošetilostí! Konečně lékař mohl najít v něm šílenství třeba z patriotických důvodů! Lékař vlastenec chtěl zachránit literáta vlastence!“

„Nemyslil bych! Mám dojem, že v poslední době byl náš nadějný pan spisovatel opravdu „šus“. Nebylo přece dobře možno s ním hovořiti. Už nebesedoval s námi, ale spílal, sprostě nadával! Byl svrchovaně podrážděn a nic mu nebylo vhod. Proklínal oficiální vlastence, proklínal i nás proletáře-internacionalisty – nevím vůbec, čeho vlastně si přál? Myslím, že jej asi krutě poničila paní Kolárová. Až se na konec z toho zbláznil a nebohou ženu uškrtil. Jak škaredé! Dovedete si představit, pane poručíku, tu krásnou, úbělovou, rovnou a rozkošnickou ženu, která leží někde doma na svých kobercích zadušená, zmodralá, v hrdle otisky té šílené opice budeciovské? V novinách ovšem tentokráte věnovali celému případu minimální pozornost. Leč představte si jindy – jaký by to byl tučný a mlsný skandál! Nebohý manžel – ač jistě jej podváděla s mnohými, jsem jist, že jí přece miloval a cenil.“

„Slyšte, pane Štěpáne, a což víte o Heleně Savičové, o Horovi?“

„Nic, pane poručíku! Hora zmizel, jako když se propadne do země, do pekel. A Helena – patrně sedí někde v Praze v posádkové věznici, možná, že ji převezli do Terezína, do Vídně nebo do Pešti, čert ví! Chudák holka! Vidíte, jak i věčná láska se rozsype, aniž se naděješ.“

„Snad nejde o lásku. Láska – možná, že může býti i věčná, kdož ví! Tedy celá vaše společnost je rozbita?“

„Rozbita.“

Štěpán si zapálil cigaretu, usmál se podivně a pokračoval:

„To jest – rozbita! Rozsypala se již dávno. Kdysi jsme byli soudružnější. Představte si, že jsme my tři, t. j. já, Hora a Budecius, se dávno již scházivali a debatovali. Byla někdy i paní Kolárová, Budeciova přítelkyně. Ba, není to dávno, kdy k nám přibyla i slečna Žárská. Potom se cosi nepříjemného stalo mezi ní a Budeciem. Od té doby se Budecius začal mračiti. Jako kdyby „šel do sebe“! Oh dříve – jaký to byl zábavný hoch! Nu, představte si individualistického ducha, silného a svobodného, jemuž nic nebylo svato, jenž se dovedl odhodlati na každý výboj! Šel životem sice poněkud zachmuřen, ne příliš vlídný a sdílný vůči svému okolí, nicméně však neobyčejně zajímavý a vždy nový, vždy odvážný. Výlet tam k vám do hor – a snad i ta vaše přírodopisná přednáška tehdy u potoka – ho dodělala nadobro. Ztrácel ponenáhlu schopnost odporu, schopnost polemiky, jak jsme byli u něho zvyklí. Už jenom spílal, proklínal, posmíval se. Šel včuhledě dolů. A dříve – jaký to byl hoch, jaký dravec! Dnes sedí v Bohnicích či kde, ani nevím, mezi blázny – a je to vlastně jeho štěstí. Kdyby měla policie bráti vážně jeho výstup na Václavském náměstí, dnes by už jistě visel – jak jinak? Ale – mohu vám něco prozradit, vás to může zajímati: není to, po mém soudu dobře, že Jiří Skála chodí s Vlastou Žárskou. Je to osudové děvče! – jak se říká mezi básniři. Myslím, že silně vězelo ve svědomí pana Budecia. He, he – nechci tím ovšem nic říci! Ale ovšem, jestli je to láska – potom není pomoci. Co vlastně dělá pan Jiří?“

„Užívá prázdnin – a chystá se ovšem také na vojnu.“

„Vojna, vojna! Darmo mluvit! Konečně, já myslím, že vy... že mezi námi... tak říkáje –“

„Ovšem, ovšem,“ přerušil jej Březa se slabým úsměvem. „Prosím, neomezujte se přede mnou v ničem, jsem Březa, myslivecký adjunkt tam od potoka v orlických horách. Vaše otevřenost mne může jen těšiti.“

„Slyšel jsem o vás od vojáků, pane poručíku. Mají vás rádi. Kdosi mi říkal, že když vojáci něco na cvičišti „zvrznou“ a „dědek“ to vidí, vždy jich uchráníte před jeho hněvem, bera „vše na sebe“. Toho se nezapomíná! Vojáci vám budou vděční. Pro takového důstojníka jde mužstvo do ohně.“

„Byl bych velmi nerad, kdyby šli s nadšením za mnou do ohně,“ řekl náhle Březa nezvykle vážně. „Víte, ani toho dobře pochopiti nemohu, že jsem zde a v těchto hadrech. Nebýti... eh! Nechme toho. Divím se sám sobě, kterak je to možné, že půjdu do boje, povedu asi 200 lidí do útoku, křiknu na ně „Vorwärts – Laufschrift – Hurra!“ Ne, to není možné – či jsem něčím, někým hypnotisován? Nebýti – – – snad bych raději skočil s nejvyšší skály tam v horách do mělké řeky na kamení a roztříštil se. Ostatně – což: myslivec Březa, panský lesní adjunkt u pana knížete Schwarzenberga či barona Senftenberga, požívající pokorně skrovného chleba z rukou panských – proč že by nemohl býti dobrým rakouským vojínem – a jako císařský důstojník nevoditi „die brave Soldaten“ k vítězství a slávě? Uvidíte, jak se zastkvěje na mých prsou „signum Laudis“, až přijedu na první dovolenou z pole! Či není to snem všech těch synků německých, židovských, polských a českých, s nimiž se vídávám v důstojnické jídelně? Přijedu domů s řádem, o jednu „sternu“ více, půjdu pražskými ulicemi, děvčata budou po mně pokukovati! Té slasti – či nemyslíte, příteli? Anebo budou čísti v „Národní Politice“: Padl na poli cti v boji proti sveřepému nepříteli. A budu pochován v jednom bratrském hrobě o 1257 mrtvolách! Nade mnou bude kamenný náhrobek s nápisem: Hier ruht Johann Breza, Leutenant i. d. R. des k. u. k. Inft. Rgt. 88, welcher mit 22 Mann Heldentot für Kaiser und Vaterland fand. Ach, jak to vše romanticky zní!“

„Myslím, že se díváte na vše příliš černě. Válka nemůže dlouho trvati. Lid toho nesnese...“

„Ó, prosím, mlčte o lidu. Jaký lid? Kdo toho nesnese? Vy? Já? Sloužíte, chodíte ráno na cvičiště, večer uleháte na slavník – ani nehlesnete. A já činím totéž. Mluvílo se kdysi o tom, že lid vůbec nedopustí války. A dopustil. Nyní se mluví o tom, že lid dlouhé války nesnese. Snáší ji a téměř bych věřil, že by snesl i třicetiletou válku. Již toho jednou dokázal. Ó, patrně nevíte, jak ten váš lid je trpělivý, mírný, stádní. Na věc by se muselo patrně jíti jinak. Žel, všecky státy jsou vesměs odpočaté, jak se říká – mají bohaté reservoiry všech možných prostředků k vedení vojny, nevěřím, že by takovýto konflikt mohl trvati několik měsíců. Lidstvo si rádo a ochotně po delší přestávce pustí žilou. Snad toho jeho zatouchající organismus nutně potřebuje – nevím.“

„Ale, pane poručíku – to jest, zajisté, není zbytí, leč omlouvat válku...“

„Eh, nemluvme tedy o tom. Ale chtěl jsem vám nabídnouti... Ostatně nevím, bylo-li by vám to vhod! Chtěl byste, například, k mé setnině? Vidíte, příteli, „marška“ vás stejně nemine, dříve než později. Víte ovšem, že moje setnina je nyní první na radě v dodání mužstva pro nejbližší pochodový batalion. Vaše přijde snad později – ale ovšem, přijde jistě. Neobávejte

se toho, že byste si snad již „neomočil“. Kdybyste chtěl, mohl byste býti převeden do mé setniny. Zařídil bych to již nějak! Byl byste u známého důstojníka. Snad byste v tom našel pro sebe nějaké výhody, jak chcete?“

„To jest – ovšem, já bych, pokud jde o mne, rád, ovšem tedy ta „marška“... Nedomnívejte se, prosím, ničeho špatného... Totiž, toho jsem ani nemínil... ale... Snad by se dalo bojovati proti válce sabotáží, snad...“

„Ovšem, že ano. I sabotáží by se dalo bojovati proti válce. Ale to by musila býti sabotáž organisovaná, jež by přešla případně k revoluci. Individuelní sabotáž, jež myslí pouze na sebe a strká do války druhé – toť uznáte...“

„Snad jste mi dobře nerozuměl, pane poručíku. Je nutno, aby zde byli lidé, kteří tu sabotáž organisují...“

„A což, zařadí-li. vás do nejbližší „maršky“ přece? Půjdete na frontu. Řekněte mi upřímně, zcela upřímně, jste přece revolucionář, bylo by tedy nepěkné lháti: Budete ve „švarmlinii“, Rusové na vás budou útočiti, konečně přejdou k útoku na bodák – budete střílet?“

„Hm... Upřímně řečeno: nevím. Ještě upřímněji řečeno: snad budu. Ale – vy nás povedete, vy budete rozdílet povely, vy – vy dáte povel k střelbě?“

Březa vstal a přistoupil co nejtěsněji k Štěpánovi, položil mu ruku na rameno a šeptl mu do obličeje vášnivě:

„Ne! Slyšíte to? Ne a ne! Myslete si cokoli. Ale já nedám povelu k střelbě. Dal bych v jediném případě: kdyby moje setnina si přála anebo měla jen nejskrytější myšlenku, již bych uhodl, myšlenku stříletí – do zadu – rozumíte mi, do zadu, proti tak zvaným „svým“. Ano, potom bych řekl: střílejte! Pozval jsem vás dnes k sobě. Napadla mi divná věc, jež se vám bude zdáti romantická – ale válka sama je přece, jak jste jistě přesvědčen, romantismus. Nuže, chtěl bych si sestaviti svoji setninu z dobrých chlapců – rozumíte mi? Nebojácných, odhodlaných chlapíku, kteří by v příhodném okamžiku provedli pěknou věc... Revoluční věc! A proto jsem si vás pozval...“

Štěpán vytřeštil oči a díval se okamžik na Březu. Mlčel. Potom ustoupil na krok a chvěje se, zachytil se židle. Oba se posadili. Březa mimoděk se usmál:

„Myslí jsem, že věc není tak překvapující...“

„Dovolte,“ vydechl posléze Štěpán, „ale proč byste to činil. Proč? Pro jakou ideu?“

A pokračoval již klidnějším hlasem:

„Vidíte, mně váš návrh při veškeré své odvážnosti není nejen dosti jasný, ale ani ne dosti sympatický. Víte, že odmítám válku vůbec jako největší zlo na zemi a mezi lidmi. Vy půjdete do boje se svojí zvláštní setninou. Uprostřed bitvy náhle vaše setnina se obrátí proti svému pluku. Snad udělá zmatek, pobije se hromada lidí téhož pluku navzájem, Rusové nebo Srbové potom přijdou a pobijí vás všechny bez rozdílu. Odčiníte tím válku samu? Snad pomůžete Rusům nebo Srbům, pochopí-li oni ovšem svoji výhodu v daném okamžiku. Ale to stále ještě neznamená, že potřete válku samu! Vždyť je lhostejno, vyhraje-li tuto válku imperialismus a militarismus německý či ruský, či kterýkoli jiný. Mně, dělníku, ta věc může být pouze lhostejnou, ba protivnou. Já bych byl ovšem nejšťastnější, kdyby se našel způsob, nikoli jak vyhrát válku, nýbrž jak odstranit válku! Pane poručíku, i kdybych šel s „marškou“, do vaší hazardní setniny bych opravdu přišel velmi nerad, říkám upřímně...“

„Děkuji vám tedy,“ řekl Březa chladně. „Jste důsledný ve svých teoriích. Škoda, že jste oblékl tyto šaty. Škoda, že jste odříkal nějaká slova a formule přísahy. Ale tolik vám řeknu: přál bych vám, jak se říká „řemen-vojnu“. Udělala by z vás člověka činu a ne slov. Naučila by vás počítati se skutečnostmi a s nejbližší dosažitelným. Nevěděl jsem ovšem, že vychvalovaná pražská revolučnost vaší společnosti se vybíjí v kavárenském hašteření. Tak lze ovšem světa dobýti nejpohodlněji. Vy můžete zajisté mapu světa natřít na červeno a prohlásiti, že kromě svého červeného světa, jež nosíte v náprsní kapse neuznáváte jiného. Ale skutečný svět půjde okolo vás s posměškem na rtu. Vám bude dobře. Dobře jest býti těm, kdož si libují v bludu.“

„Pane poručíku, lituji, že jsme došli do těchto oblastí. Jen jednu otázku bych si dovolil vám ještě dáti. Co soudíte o roli českého národa v této válce?“ Štěpán se pousmál polo ironicky, polo zklamaně nad konci, k nimž rozmluva dospěla.

„Tato válka je válka národů. Pokud pozoruji její měsíční průběh, utvrzuji se vždy víc a více ve svém předpokladu. Ovšem, vidím i jiné důvody. Zdá se mi však, že při veškeré naléhavosti priority jsou přece jen podružné. Německý národ si myslí o sobě, že je s to pomocí svých metod ovládnouti svět. Snad to myslí německý národ se světem dobře: hle, my Němci máme nejvyspělejší kulturu duševní, fysickou, technickou, hospodářskou, kolonizační – nebude-li ostatnímu světu lépe, přijme-li ji od nás, bude-li jako my, bude-li německým? Ach ano, je nutno darovati světu dobrodiní naší kultury. Ale je trapno, že je část světa tak „stupid“, že se

jí mocí brání. To je hloupé, to je mrzuté. Přinutíme jí k přijetí našeho germánského dobrodiní ohněm a mečem. Kultura se jinak nešířila v historii lidstva. Dobrodiní křesťanské kultury – tedy zajisté dobrodiní z největších, jež bylo dáno lidstvu – šířili zejména naši předkové, hlavně Karl der Grosse, také mečem a ohněm. Proti latinskému smyslneckému rozvratu přišel gothický, germánský Kristus, vhodně upravený na vladaře světa, jenž jednou nohou stál v Římě a druhou nohou v Němcích jako „ochránce svaté církve římské“, jako císař římský čili německý. Tedy jde o germánské dobrodiní. Nuže, milý příteli, chci nyní odpovědět na vaši otázku: národové světa si řekli tentokrát: pěkně děkujeme. A národové světa bojují dnes zoufale proti německému dobrodiní. Také náš národ, pokud se cítí národem, musí využití této chvíle, nechce-li zahynouti. Ovšem jsem úplně přesvědčen, že za německého vítězství bude po nás veta, slyšíte, rozdrť nás, ani se neohlédnou po nás, půjdou přes nás těžkými botami jakoby nás nebylo. Nebuďte naivní: představte si jen Němce, kteří porazí Rusko, Francii, Anglii! Ani si nevzpomenou, že kdy byl nějaký český národ. Přeženou se po nás lavinou: za padesát let nebude češtiny mezi živými jazyky světa. Budou jí hovořiti zaostalí sedláci a náš jazyk bude ve světě v obecném užívání za jazykem Basků, kteří mají proti nám daleko cennější geografické výhody. Tedy, krátce, milý příteli: musíme do toho, musíme do boje proti tomuto státu, jenž je otrockou odnoží Berlína, musíme bojovati za svoji národní samostatnost. Nevím ještě jak. Ale chodím celé dny i noci po tomto maličkém pokoji a přemýšlím o tom. Jsem voják. Tedy jako voják. Vždyť přece mohu po svém soudu, dělati nejvíce. Nevím, nevím, kam bychom dospěli, kdybychom byli tak malověrní, jako, žel, vy! Tedy zkusití všeho, zkoumatí všechny prostředky, jež vedou k cíli. A cíl: česká či československá samostatnost.“

Štěpánovi sešel úsměv s úst. Přejel si několikrátě čelo v usilovném přemýšlení. Přiblížil se v jednom okamžiku k oknu a zadíval se na ulici. Venku byla neproniknutelná noční tma, ani jediné hvězdy nebylo na nebi. Obrátil se posléze k Březovi a řekl tichým hlasem:

„Co je pravdy na tom, že na haličském bojišti to nějak dobře nejde? Prohráváme – tak se povídá...“

„Ne my, milý pane Štěpáne. Rakousko prohrává, tak aspoň se dá soudit dle malého nadšení našich zpráv a dle divného závěru Krasníka a Tomášova.“

„Promiňte,“ řekl náhle Štěpán, podáváje ruku Březovi, „musím jít. Jsem unaven. Nebudu snad moci ani usnouti. Budu asi mnoho přemýšlet. Nedivte se mi: to, co jste mi povídal, je pro mne jiný svět, a já jsem vyrostl ve světě zcela odlišném. Přiznávám se vám, že jsem

neměl příležitosti mysliti na tyto věci. Nikdy mi nenapadlo, že by mne mohl někdo přinutiti násilím, abych hovořil na příklad jiným jazykem než tím, jímž sám chci a jenž mi je nejpřirozenější. Tato věc nestála dosud přede mnou ve veškeré své fyzické naléhavosti. Ne, nemohu vám uvěřiti, ale přinucujete mne zamysliť se nad možnostmi, o nichž jste se zmínil. Buďte zdrav!“

Štěpán vyšel z Březova bytu a pomalu se loudal do kasáren. Byl hluboce zamýšlen, když došel do vrat.

„Dovolenku!“ vzkřikl na něj ostře poddůstojník, konající službu u vchodu.

Štěpán se zarazil. Zapomněli úplně on i Březa na tuto běžnou okolnost, tak důležitou v životě prostého vojáka.

„Nevíš, pitomče, že máš být v devět hodin v kasárnách? Rekrute umazanej! Jak se jmenuješ?“

Štěpán hlásil své jméno i číslo setniny.

Z inspekční jizby vyšel důstojník, konající noční službu.

„Was ist mit ihnen? sie Sauhund? Haben sie „über die Zeit?“ Sind sie besoffen, nicht wahr? Was für eine Ordnung! Nu ja, immer ein Tscheche, dreckige Kerl! Sofort einsperren, Morgen zum Rapport.“

„Ale...“ Štěpán nedořekl.

„Ruhe! Was für ale? Kehrt euch, marsch!“

Štěpán nespal po celou noc. V cele bylo chladno. Seděl chvílemi na tvrdých pryčnách a snažil se nějak utišiti svoji rozvlněnou duši. Díval se občas oknem do tmy. Leč tma mu nemohla ničeho říci. Byl by rád, kdyby ho někdo poprosil učiniti to a ono, polaskal, polichotil. Vzpomněl si, že neměl dosud nijaké opravdové lásky. Tu a tam nějaká číšnice se mihla jeho životem, děvče z předměstí, švadlenka – ale to vše bylo pouze pro mimoletný tělesný úkoj. Kamarády měl proto, aby se s nimi hašteřil. Od jinošství byl v zakletí svých teorií, v zakletí laciných knížek, brožurek, táborových řečí a důvěrných schůzí. A přece jeho duch, když chvílemi se osvobodzoval od denních hesel a vlivů, toužil po čemsi, co bylo pravdou nejen vyčtenou, nýbrž i horce prožitou vlastním srdcem, vlastní duší.

„Jaký jsem to žvanil vlastně!“ řekl si teď stoje u okna a opíraje se rukama o mříže. „Co mi jsou platná slova Marxova, Bebelova, Jaurèsova, dnes již opravdu slova mrtvých, co život jde kolem a ne ve všem podtrhuje jejich věty. Vše, vše se tak nějak podivně vytváří, tak zcela jinak, než jsem vždy věřil a předpokládal. Nic mi nezapadá do osnov mých snů! Nic z toho, co vidím vůkol, neodpovídá naplnění mé víry. Žiji vlastně zcela jiným životem, než bych měl, věren své víře, žítí. Není to nečisté, nepěkné? Zde je vzduch v pravém smyslu slova nedýchatelný pro mne – a přece jej vdechuji, přece se s ním smírůji. Fuj – život je jediný řetěz kompromisů. Život je jediná bezhraničná lež. Hle, Březa – nemohu zajisté mu podepsati, co hlásá. Je to ostatně fantasie a nesmysl! Ale je v tom síla, odvaha – tedy i více života a snad i více pravdy. Dělati na frontě s vojáky revoluci proti Rakousku! Nu – ovšem, hazardnost, absurdnost. Ale tuším v tom něco krásného, něco silného – něco pravdivého. Ovšem nelze mluvíti o tom, že by to bylo snad rozumné. Ostatně, kdož ví, byla-li by naše revoluce také něco rozumného! Byť – jak se mi zdá – bylo v návrhu Březově i cosi plánovitého – nicméně, nelze tomu tak zcela věřiti. Oh, – bolí mne hlava! Noc se vleče, noc je bezmezně líná, nelítostná noc! Zítřa tedy půjdu k raportu. Budu zavřen za to, že jsem neměl dovolenky „přes čas“. Jaké svinstvo! Chtějí s námi orat! Bestie! Jaká noc, nelítostná, dlouhá – a spáti nelze, nelze...“

Štěpán se povaloval na pryčně, rozmrzelý, neklidný, unavený k smrti.

Ráno o 11. hodině šel k raportu. Šikovatel hlásil „dědkovi“, že „infanterist Štěpán bez dovolení zůstal venku do 11 hodin večer a vrátil se ve stavu, tak říkáje podnapilém.“

„Dědek“ se Štěpánem vůbec nemluvil. Mávl prudce rukou, když chtěl Štěpán opravití poznámku o „podnapilém stavu“. Dostal „kasárníka“ až do odchodu nejbližší „maršky“, do níž byl okamžitě zařaděn. Velitelem „maršky“ byl poručík Březa.

XII.

Marina stála před vraty kasáren v Hradci Králové, držíc v ruce uzlíček, mezi ostatními ženami, čekající na své vojáčky. Byla přepadlá, její oči ztratily mnoho z onoho lesku, jenž v nich svítil ještě tak nedávno. Byla nevěstou Březovou. Vzpomínala na slova svého ženicha, jež jí nedávno na růžovém lístku poslal z bojiště. Ovšem znala je z paměti, bylo to tak krátké: Milá Marino, dosud živ a zdrav, křtem ohně jsem dosud neprošel. Buď silna, šetři se, vzpomínej každý den na mne.

Ženy jež stály okolo, si vypravovaly o svých mužích, o svých milencích. V očích všech byla ustavičná vlhkost a dojmavý, trpitelný přísvit.

Marině se zdálo, že zestárla o deset let.

Můj bože, pomyslíla si v jednom okamžiku, co ze mne bude, nevrátí-li se za tři, čtyři měsíce?

Bolela ji hlava již po několik dní velmi prudce, každého jitra jí bylo nevolno. V těchto chvílích vzpomínala nejčastěji svého myslivce. Až do mobilisace byl její život jediný úsměv, jediná smavá, hýřivá a pyšná radost. Léto bylo opojné, lesy okolo „Rajce“ voněly svůdnými, smyslnými vůněmi, utápěla se tedy v polibcích a objetích. Ani neví už dnes, kterak přivítali tam u nich válku. Šlehla náhle prudkým bleskem nad horami a zapálila její mozek. Jaký děs – jaké peklo – náhle přišel Březa s nějakou ceduličkou, malou ceduličkou, potištěnou protivnými literkami. Třetího dne odjel.

Ale v jejím srdci zůstala tma. Tma ji dusila, chuť čehosi odporného neustále stoupala jí na jazyk, kdykoli vzpomněla na chvíli rozluky. Vždyť ještě nedávno byl u nich v „Rájci“ o dovolené. Pekla tehdy koláče – slavili v myslivně zasnuby. Stali se oba velmi citlivými. Ví bůh, nikdy si nepomyslila před tím, jak barvotisková je láska v takových okamžicích. Starý Skála jim požehnal, byl tam i starý Jiráček, jenž řekl na konec: Jdi tedy, hochu, a pamatuj si, že jsi české matky syn. Všichni plakali, všichni se políbili. Otec, myslivec vždy drsný a někdy i hrubý, zaštkal tehdy, zastyděl se i vyšel ze sednice. Chodil potom do večera po lese. Březa jel brzo na to do pole. Když jela sem, do Hradce, v kupě sedělo několik raněných vojáků. Byli veselí, ba i zpívali. Jeli z nemocnice kamsi do domu rekonvalescentů! Ach, kolik je všude, všude těch nemocnic i domů rekonvalescentů! Vojáci jeli z Vysokého Mýta a zpívali také sloku, jež jí zvláště utkvěla:

Tam na ruském hřbitově,
tam je místečko pro mne.
Rus tam stojí u dveří,
ten mně místo vyměří!

Marině při této vzpomínce prudce vyhrkly slzy. Okolostojící ženy se podívaly soucitně na ni.

„Takové hezké děvče, chudák!“ slyšela za sebou.

Bylo již k večeru, chladný podzimní vzduch posledních dnů, jež tak náhle zesmutněly v opadálém listí i v zhnědlých dubinách a strništích dráždil ji ke kašli.

A Jiří nešel a nešel.

Přivezla mu něco buchet, uzené maso, pecen chleba.

Přivezla i dopis otcův a dědův, vzkazy Jirákovy a všech známých.

Ženy okolo se náhle rozestoupily. Z kasáren vyšel jakýsi vyšší důstojník ve zlatém límci. Šel pyšně, důstojně a tvrdě. Jeho rty se lehce pousmály.

Marina hleděla na něho tupě, bezmyšlenkovitě. Jakoby patřil k fačadě kasáren. Čpěl vojančinou.

„To je nějaký z těch vyšších vojanských pánů,“ poznamenala jakási babka, za ní stojící.

Vojanští páni! pomyslila si pojednou Marina a znenáhla procítala z ponuré a těžké nálady, jež až dosud ji cele zajala.

V tom se vyhrnulo několik mladých vojáků s pásky jednoročních dobrovolníků. Byl mezi nimi též Jiří. Měl na hlavě cosi bizarního, úžasně směšného – „komisní“ čepici. Marina se dokonce usmála. Vypadal tak komicky. Jindy jej vídala ve zvláštní, lepší uniformě, jež mu i slušela. Ale nyní – jaké „ucho“! Ovšem – poznala jej nicméně okamžitě a prudce se vrhla k němu.

„Jirko, Jirko – zde jsem, buchty, pozdrav od tatínka a dědečka a od Jirákových a ode všech známých. Jirko, jak je ti, hochu? Co děláš? A jak to vypadáš v té hrozně čepici? Ty hastroši? Jakobys utekl z mlynářovic jetele!“

„Nerouhej se císařské uniformě, nezbedné děvče, a dej mi hubičku, ať mi hoši závidí – budou myslet, že’s moje milá! Tak! Nu, Marinko, ještě jednu! Tak! Ale ty sama nevypadáš nejlépe... Nu – což! Pojd’me, pohovoříme si. Dobře ještě, že mi dovolili bydlet ve městě. Co dělají naši? Březa ti psal? Mně také, poslal lístek z pole. Ještě asi do té mely nepřišel.“

A sourozenci se rozhovořili. Večer byl nepříliš vlídný, smutný, podzimní večer, ale město bylo oživeno proudy promenujících. Byli zde důstojníci, oděni v polní, šedomodré uniformy, byli i první invalidé, belhající se o berlích a holích, děvčata, studenti a studentky, jimž prozatím nehrozilo nebezpečí odvodův a rozluk, šumivá a kypící lidská vlna, jejíž rozhovor se točil okolo jediného tematu těchto dní: válka.

Důstojníci říkali mezi sebou: To asi nic nebude, to je asi jen strategický tah – ty poslední události v Haliči.

Studenti a studentky si vypravovali: Náš kantor, takový protiva, jako všichni „matikové“, byl přece jen povolán. Přeji mu to z plna srdce. Tyranovi!

Belhaví a chromí neopomněli: Jen ať je ženou, třebaš do Labe ať jich naženou, kolik se vejde, aspoň bude konec těm hrůzám.

A Jiří Skála řekl sestře:

„Marinko, pojd’, povečeříme v jedné dobré hospůdce „Pod bílou věží“, tam něco uslyšíš. Jednou jsme tam zpívali i ruskou hymnu.“

Marina pohlédla na bratra nejvš udivena:

„Jiří – ty’s byl přece vždy v těchto věcech...“

„Hloupý – chceš říci? Či lhostejný? Byl jsem mlád a nemyslil jsem na to nikdy vážně. Kde mi mohlo vstoupiti na rozum, že bude válka. Taková válka! Nyní ovšem náhle vše zřetelně vystoupilo přede mnou. I to, kterak tehdy na jaře děd předvídal pohromu, i řeči Heleniny, rozhovory u Jiráků, zejména ono kázání Březovo tam u nás na hranicích... vše, vše náhle denně se vrací s tvrdošíjnou vytrvalostí, každé slovo ožívá a nalévá se prudkým, životným ohněm, plní se pravdivým obsahem. Víš, Marinko, vždyť víš, že jsem byl „štěně“. Ale moje duše naslouchala všemu a zápasila se vším, co jsem slyšel vůkol sebe. A potom – vidíš, láska, láska! Vlasta – ah, ty nevíš, Marinko, ty nevíš, jaké je to hrdinné děvče! Vše mí je nyní jasno, vše. I to, proč je Budecius v blázinci, i to, proč zavraždil paní Kolárovou. Ostatně, pojd’

sebou, Marinko. V hospodě uslyšíš leccos, co ti věci osvětlí jinak, než ty můžeš vidět z lesních samot tam u nás.“

Marina poslouchala u vytržení. Zdál se jí náhle vyšším a silnějším, krásnějším, ba svěžejším. Milovala jej vždy. Byl pravdivý, upřímný, milý. Jeho zvědavost a neohrabanost, lehkost a vroucnost jí vždy tak se líbily! Mazlila se s ním často ve svých vzpomínkách. „Štěně“ bylo rozkošné, nezapomenutelné! A dnes – ejhle, „štěně“ nejen že má svoji velikou lásku intimní, „štěně“ má i veliký citový vztah k tomu, co je v masce okolo něho nejbližší, vedle Vlasty má i vlast – něco, o čem sice čítal v čítankách, co později vybledlo – a nyní opět se začíná nalévatí krví, ohněm, životem.

Došli do hospody. Byla to malá, těsná a klenutá, podlouhlá jizba s dvěma okny do Velkého náměstí, osvětlená sporými žárovkami. Uprostřed jizby bylo starší, rozdrnkané pianino, podél zdi stoly, nad stoly diplomy Ústřední Matice Školské, obrazy Havlíčka, Husa, Palackého, na stolech pokladničky v národních barvách. Chodívali sem vedle počestných řemeslníků, zahrajících někdy o halěr v karty a pijících místní pivo, i četní příslušníci domácí inteligence, inženýři, profesori, úředníci státní i městští, veselá chasa, mezi nimiž se každý poctivý člověk mohl cítit jako doma, poněvadž neznali obmyslnosti, klevet, ani závisti, sbratřující se při pivě nebo při víně opravdu upřímně a srdečně. Bývaly zde i jejich ženy – a tak se ocitla Marina s Jiřím téměř v rodinné hospůdce dobrých a srdečných lidí, kteří toužili za večerů pouze po tom, aby na několik chvil zapomněli šedivé nudy a zvyklé beztvárnosti všedních dní.

Jiří s dívkou si sedli u malého stolku u okna a objednali si večeři. Jiřího zde již znali, hostinský byl k němu velmi milý, dech jakési rodinnosti a družnosti zde dýchal.

„Jen někdy,“ podotkl Jiří, „všichni zde zmlknou, přijde-li kdosi neznámý, nějaký ten německý „zupák“, jenž přichází špionit, nebo nějaký podezřelý „civil“, obyčejně „tajný“, který sám začne provokovat podezřelými řečmi. Ale v celku se zde všichni dobře znají, dobře si rozumějí. Někdy – ó někdy, Marino, je zde hotová revoluce! Jen vyrazit ven, na náměstí, vzbouřit město, zapálit kasárny a nevím, co ještě! Ne, nesměj se tomu. Víím, že zatím jich nikdo nezapálí – zatím to můžeš nazvat hospodskou revoluční žvanírnou – ale kdož ví, jestli právě z takových žvaníren nevyšlehnou jednou velký plamen. Zatím se zde revolucionují myslí, zatím je zde možnost od plic si odplivnouti nad bídou, v níž vězíme, zatím... Víš, mám dojem, že Budecius míval mnohdy pravdu za posledních dnů, nevěřil-li oficiálním politikům. Žel, že ho potom zachvacoval i vztek, jenž už neznal mezí. Nevěřil potom nikomu. A vidíš:

nedávno na cvičení jsme zašli do jedné z okolních vesnic oddychnouti. Přišel jsem do jakéhosi stavení a požádal o trochu vody. Stařenka mi přinesla hrneček a vidouc, která odkládám pušku, řekla s úsměvem krásným, nezapomenutelným, takovým českým, manesovským či alšovským úsměvem: „Ale, vojáčku, zahodila bych tu flintu do žita – Rusové jsou beztoho za dveřmi.“ Vidiš, má milá, něco tu je, něco nejvyšší posvěceného a krásného, čeho nelze přezírat. Víš, je tu něco, čeho jsme my všichni neznali, čeho zejména neznali politikové, je tu víra. Vždyť jsme všichni tonuli v takové beznadějnosti, v inteligentské skepsi, trpěli jsme chronickým kriticizmem – ale naše babky a dědové, i ti zdejší ševci, holiči, úředníčkové si zavěšovali nad své hlavy domácí světce – Husa, Komenského, Havlíčka – a věřili, věřili jejich slovům, proroctvím i výzvám. Pro nás byl to přežitek, náš inteligent si pověsil nad svoji hlavu Nietzscheho a ví bůh koho ještě, zaměňuje ovšem „Wille zur Macht“ za vůli k blaseovanému žvástu. Takoví jsme byli – i já, Marino. Vždyť jsem to měl vše popleteno ve své makovici. A teď – jak se zbožně dívám sem, hle, na Havlíčka, pod nímž ke každému českému člověku volá národní svědomí: Vyhrožujte si mně, přece zrádcem nebudu! Víš, to přece nebudu! Oh, pamatuješ se, kterák jsme všichni v poslední týdny před válkou, kdy ještě ničeho nebylo, trpěli tuchou této obrovské katastrofy? Abych pravdu děl, byl jsem s počátku celý omámený. Je to možno, že prožijí válku? říkal jsem si ustavičně. A jakou válku! Ale od jisté doby jsem mnohem, mnohem klidnější. Vidiš, Anglie vstoupila do války. Kdosi zde nedávno říkal – a myslím, že měl pravdu – že Anglie ve své historii nerada začínala beznadějných válek. Snad prý trpěla porážkami, ale války na konec vždy vyhrála. Pokud mám jakousi představu o Angličanech, řekl bych, že Anglie by nevstoupila do války, kdyby nevěděla, že Němci na konec musí býti poraženi. Možná, že je to nesmyslná pověra, ale neobyčejně posilující. Němci také dnes nikoho tak nenávidí, jako Angličana. Čují zde hlavního nepřítele. Vůbec, Marinko, zde leccos dobrého uslyšíš – od lidí beznáročných, prostých, kteří nikdy dříve nebyli tak sebevědomými a pohrdavými jako Budeciové, fanatickými a frázovitými jako Štěpánové a Jonášové, hrubými a zbrklými jako Horové a všichni ti ostatní, jež znáš. Těchto nikdo neznal – a přece dnes od nich uslyšíš živou pravdu, o níž se přeli nejznamenitější hlavy v národě a již pro samou prostotu nenalezli: bez svobody není života, národ, jenž zapochybuje jen minutu o možnosti dosíci svobody, není národ, nýbrž bezcharakterní sebranka, jenž nezaslouží, aby žila. Tak je to!“

Marina dívala se napatě do očí bratrových. Cosi jako šťastný pláč kolotalo jí v hrdle. Pohládila mu ruku a zašeptala pouze:

„Milý... milý... Jiříčku! Hochu!“

V tom kdosi sedl k pianinu a zahrál.

Byla to směs z národních písní. Bylo to veselé, bylo to smutné. Ale plnilo to duši bratrovu i sestřinu vlahým, šťastným a dojemným teplem.

„Nu, starý,“ vzkřikl kdosi od vedlejšího stolu na muzikanta, jenž se obrátil po hlasu. Na očích měl černé brýle. Byl slepý – jako bývali pěvci-guslaři v staroslovanských zkazkách. „Zahrajte nějakou tu vojanskou. „Vykopali jámu tři sta sáhů“! Anebo „Červený šátečku, kolem se toč“. Ať je veselo, když máme takovou vojnu. Zase prý už to vyhráváme. Jen aby jednou Vilík s Procházkou nevyhrávali na flašinetech! Cha, cha!“

Muzikant zahrál a prozpěvoval k tomu vysokým sonorním hlasem píseň z Weissových „Písní otroka“. Marina poslouchala napjatě a pozorně. A všichni v hospodě poslouchali také tak.

Avšak při slovech

poženou tě v pusté vřavě
prolít k jeho cti a slávě
mladou, vřelou krev

vyhrkly jí slzy, až odvrátila hlavu, aby jich ostatní neviděli. Potom zašeptala Jiřímu chvějivým hlasem:

„Březa...“

„Mlč, Marinko, mlč! Všichni se vrátíme, všichni. Miluješ jej – vím to ovšem již dávno. Vrátí se, vezme si tě za ženu – i já se vrátím, bohdá, i vezmu si Vlastu. Budeme míti každý svoji domácnost, budeme pracovati a vůkol sebe tvořiti krásu, budeme dobrými ke všem lidem, budeme míti děti, hromadu malých, živých, smavých, překrásných dětí...“

Leč Marina ho již neposlouchala. Její myšlenky náhle utkvěly na čemsi úžasně zřetelném. Viděla „pustou vřavu“, jakýsi divoký, ohnivý chaos, viděla i „mladou, vřelou krev“ a v očích se jí tmělo. Jiří ji pozoroval znepokojen.

„Snad bychom mohli jítí...“ zašeptal, leč dodal klidněji: „Ačkoli je ještě dosti času...“

Neklidný rozhovor u vedlejšího stolu je vytrhl oba z nevlídných myšlenek.

„Známe my takové „odpoutání“ od nepřítelů. Tomu se také jinak říká „nářez“. Vida je! jak nás chtějí šulit!“

„Nesporné je, že u Ivangorodu to hoří zatraceně. Hluboko zalezli do Ruska – teď se jim to vyplácí. Hovoří se o všeobecném ústupu našich vojsk na ruské frontě. Dnes je v novinách zpráva, že Hindenburg byl jmenován vrchním velitelem na východě. Voda teče do bot. Starý lišák má pomoci. Naše „chrabrá“ vojska jsou už asi u konce.“

„Tak, tak. Němci mají, myslím, zachrániti aspoň ústup. Cosi se hovoří, že Rusové jsou před Krakovem. Slezsko je ohroženo. Na východní Moravě prý dokonce je slyšeti kanonádu. To jim Rusové dali za Mazurská jezera! Beztak to byl humbuk. Kterýsi švýcarský list napsal, že armáda Rennekampfova ani nedošla do těch krajů, kde jsou ona jezera! Nesmysly! Nic jim nevěřit! Lžou! Všichni lžou!“

„Kdyby to pámbu dal a ti Rusové byli již tady!“

Marinin obličej se rozsvětřil. Obrátila svoji tvář k Jiřímu a usmála se. Její oči vyzařovaly dokonce cosi jako šprým.

„Jiří“ zašeptala, „je ti zde velmi dobře, vím. Milý Jiří, je-li to vše pravda, je-li to vše pravda!“

„Čtu sám horlivě noviny,“ děl jinoch. „Je nutno je čísti. Dříve jsem toho nedbal. Dnes čtu – a umím čísti. Je dobré, uměti čísti noviny. Nemysli, že je to tak snadné. Litery, řádky, sloupky jsou oživeny nějakým zvláštním, skrytým duchem. Každá věta je nadmíru důležitá.“

V tom pro nedostatek místa, ježto hostů stále přibývalo, přisedl k nim jakýsi pantáta, patrně přesporní. Naplnil si dýmku a klidně pokuřoval, nedbaje toho, že dým čpěl a dráždil dívčiny oči.

„Však mám syna také na vojně,“ řekl sdílně, prohlížeje Jiřího uniformu. „Je v poli, psal už dvakráte. Tak co – jak dlouho to bude ještě trvati? Hrom aby do nich uhořel.“

Pantáta zapil hněv mocným douškem piva. A pokračoval, nečekaje odpovědi, beztak pochybné:

„Ale ten Rus jim to solí, zdá se. I Srb se jích nebojí. Je to pěkná holota.“

Pantáta si ulevoval v krátkých, jadrných větách, zapíjeje horlivě pivem.

„Ale bůh je musí, musí potrestat za tuhle Kalvarii. Bude brzo hlad. A uvidíte, že i mor přijde. Vždycky přišel mor. Jako malý kluk pamatuji válku s Prajzy. Jsem od Sadové. Nikdy mi ta krev nevyjde z paměti, nikdy. Vezli naší vesnicí na selském voze raněné vojáky. Rakušany i

Prajzy. Krví měli přilepené košile na zádech – jako dnes to vše vidím – nohy jim visely s vozu, oči v sloup, tváře jako umrlci na krchově. A dnes – co jich tam v tom Polsku bude! To jim přijde draho výlet do Ruska. Kdyby šli raději zas na Prajze a ukázali mu!“

Kdosi od vedlejšího stolu, jenž bedlivě naslouchal slovům „strejcovým“, náhle hlasitě zahovořil směrem k němu:

„Ale vždyť na ně jdou! Což nevíte? Tak tedy já vám povím, co se přihodilo onehdy v Praze ve vojenské nemocnici na Karlově náměstí. Přivedli tam raněného Slováka, jenž sloužil u honvédských husarů. Slovak drží v ruce uzlíček, stále se na něj dívá, opatruje ho jako oko v hlavě. Přivedou jej do pokoje před lékaře. Svlékni se, povídá doktor. Slovak se svléká – ale uzlíček ne a ne dáti z ruky. Svlékne pravý rukáv – uzlíček zatím drží v levé ruce, svlékne levý – uzlíček putuje do pravé a tak stále až do konce. Doktor už se zlobí, co to ten pitomý Slovak dělá. Polož přece uzlíček! povídá. A co to tam vlastně máš, že to nechceš dáti z ruky? Aj, panko, pamiatku, veľkú pamiatku, povídá vážně Slovak. Doktor mu vytrhne uzlíček, rozváže – a z uzlíčku vypadne německá „piklhaubna“. Slováček vzpřímí prsa, postaví se po vojensku a povídá hrdě: Sedem som takových porubal! Ha, ha, ha!“

Všichni se rozesmáli. Smála se Marina. Ba i slepý muzikant, sedící stále u pianina jako nehybná loutka, se zasmál, až se rozkašlal. Anekdota šla po celé hospodě od úst k ústům.

Pantáta podotkl:

„Ten věděl, koho máme rubat! Poslední dráteník ví, že je to Němec, který nám pije krev! Holota!“

Čas letěl a Jiří si posléze vzpomněl na hodinky.

„Půjdeme,“ řekl sestře. „Musím býti do devíti doma. Budeš spáti u mne, domácí jsou hodní lidé, už ti nějak ustelou. Pojd', Marinko!“

Vyšli. Náměstí bylo již pusté. Jiří bydlel nedaleko. Stoupali po schodech starého, tmavého domu do druhého poschodí, držíce se za ruce jako děti. Vstoupili do malého pokojíka, rozžehli lampu. Bylo tam čisto, útulno. Přišla za okamžik i stará paní v čepci a domluvili se o noclehu pro Marinu. Přinesla jim po chvíli i černou kávu.

Bratr a sestra seděli chvíli tiše, dívající se na sebe v jakémsi hlubokém pohnutí. Měli radost, měli i žal, ale žal, jenž jim nyní připadal čímsi hrdinným a očistným.

„Sestřičko,“ začal Jiří tiše, „půjdu brzo do pole. Vojenští páni nemají mne rádi. Ale což, půjdu klidně. Víš, že udělám pouze to, co poctivý český člověk musí udělati. Nevím ještě přesně, co. Tam již však uvidíme, co lze podniknouti. Zůstaneš tu sama, vím. Bez hochy, jako já bez děvčete. Ale kolik je nás takových? Marino, buď hodná k Vlastě. Měj ji ráda jako sestru. Mnoho vytrpěla, mnoho lásky zasluhuje. Budu vám domů často psát, snad denně, bude-li to možno. A neplačte pro mne. Věřím stále ve svoji hvězdu. Mám pocit, že uniknu nejen smrti, ale uniknu i nekonečné hanbě vztáhnouti ruku na svého bratra, na svého osvoboditele. A vy zde na nás vzpomínejte. Nedávno kdosi z vojáků přivezl z Prahy sebou krabici železných prstýnků, na nichž je vyryta modlitbička: Nedej zahynouti nám ni budoucím. Modli se ji k tomu božstvu, v něž věříš. Je dnes tak vroucná, tak pravdivá, tak potřebná. Já sám mám, hle, prstýnek od Vlasty. Je prý z Paříže. Vidíš – je na něm nápis „L’amour“. Půjdu s ním do pekelné vřavy – věřím, že mne ochrání ode všeho zlého. Nesměj se mi, vím, že je to vše dětinné, ale musí to býti, nechceš-li zahynouti za šílené myšlenky, jež ustavičně ti víří hlavou a jež si opakuje zoufale stejně: Proč, proč? Jsme děti – a to nás spasí. Vrací se mi víra, počáteční mladistvá zbožnost, vroucnost a důvěra ve spravedlnost. Uvidíš, vše, vše dobře skončí.“

Marina mu naslouchala soustředěna a napjata.

Náhle řekla nejtišším hlasem: „Budu mítí děťátko...“

Jiří poněkud pobledl a hleděl na ni chvíli mlčky. Jeho oči zvlhly. Potom pomalu vstal, přiblížil se k ní, postál chvíli nad ní, dívaje se jí mlčky do očí. Náhle upadl na kolena k jejím nohám, objal její život a zticha zaštkal na jejím klíně.

Marina zaplakala, pozdvihla ho a usadila vedle sebe, říkajíc mu v slzách:

„Děťátko malé, cítím je pod svým srdcem, živé, růžové tělíčko, vím to! Zrodí se tam u nás v lesích, ale přijde na svět, aniž snad uvidí tátu. Hory a lesy a řeka mu budou zpívati ukolébavky, červíčkovi zemskému. Narodí se za války, co děla a pušky budou usmrcovati jiné lidi. Uprostřed smrti – co mu přinese budoucí život? Ale – Jiří, Jiří, budu je milovati, svoje děťátko, budu mu zpívati, budu je kolébat, kojiti svým mlékem, jímž se nalévají má ňadra. Budu je milovati, zemru pro ně, bude-li třeba, krev svoji – všecko dám, všecko dám... Jiří, Jiří – ty nevíš, co to je – je to jako naše jabloň na jaře, když se práší květy, jakési blaho i úzkost stoupá z mých útroby k mému srdci, v hlavě chvílemi hučí. Co si však, ubohá, počnu, nepřijde-li on z vojny? Oh, vím – budu mítí děťátko, děťátko – – – porodím mu syna, jenž ho

pomstí. I ty ho pomstíš, vid', Jiří. Ach, Jiří, kterak jsem jej milovala! Kterak jsem zápasila v sobě s touto láskou! Kterak jsem jí ničila vědouc, že bude osudem mého života! Kterak jsem milovala jeho hrdé a hrdinské srdce! Jen lesy vědí, jen měsíc mezi stromy ví, jaká to byla láska! Víš, tam u nás, kde za léta mateřidouška na sžehnutých sluncem stráních voní tak hříšně...“

Marina zakryla dlaněmi tváře a zamlčela se. Ani Jiří neřekl ničeho. Poslouchal sestru nábožně a zdálo se mu, že do světnice vstoupilo veliké, nachové tajemství, kladoucí prst na ústa a tiše obcházející komnatu podél stěn.

Marina šeptala ještě:

„Až se s ním sejdeš v poli, snad je to i možné, řekni mu, jak mu děkuji za to, že mne učinil matkou svého děťátka. Řekni mu, že jsem šťastna, řekni mu, že se těším. Všem břízkámpanenkám jsem to již vypravovala a všechny mi záviděly. Někdy chodívám po lese a říkám: Ty staré dubisko, nevíš, nic nevíš – hádej, co nosím pod srdcem? Milý Jiří, všechno mi tam u nás tak rozumí. Jen mi je líto, že děťátko nepřijde na jaře či v létě na svět, abych je ihned donesla ven a obětovala slunci a zemi. Ale bylo počato za ohnivého a zářného června, kdy les byl plný ptačího zpěvu, kdy země zpívala a zrála žatva...“

Tak blouznila dlouho do noci. Jiří posléze jí doprovodil do jejího pokoje a rozloučil se s ní upřímným vlahým polibkem. Řekl jí „na dobrou noc“:

„Spi krásně, moje nejdražší sestřičko a necht' se ti zdá o tvém robátku. Nemysli na nic zlého, máš velikou příčinu býti šťastna.“ – –

Marina odjela druhého dne a vrátila se po týdnu, aby se rozloučila s Jiřím, jenž odcházel do pole. K tomu dnu přijela i Vlasta Žárská.

Obě dívky chodily v prázdných chvílích po ulicích města nebo po cestičkách parků, hovoříce mnoho, bez konce o svých milencích.

Budeme osamělé, myslily si, bude nám neskonale teskno. Ale budeme věrně vzpomínati svých milých, svých nezapomenutelných. Budeme jich vzpomínati zejména za bezesných nocí, do tmy budeme vztahovati ruce po nich. A ráno, vzbouzejíce se, unaveny kratičkým spánkem, budeme mnoho o nich snít a poddávati se mráкотné slasti domnělých polibků. Naši hoši jsou krásní, odvážní, hrdinní a čestní – byť šli do boje nejhroznějšího, do boje proti osvoboditelům. Naši hoši však vědí, kde je jejich místo. Budeme v duchu vždy s nimi,

budeme se modlití za ně. Byť nám srdce zkomíralo a krev tuhla v žilách – budeme s nimi i v hodině nebezpečí, i v hodině – smrti. Velikou lidskou a teplou lásku, již zažehli v našich srdcích, budeme živiti věčným ohněm vášnivých snů o jejich čestném návratu. Budeme střežiti plamene velkého žhoucího citu, rozdmýchávajíce jej pokorným dechem vroucího odevzdání a věrnosti, přilévajíce v něj oleje bezhraničné něhy.

Braly se za ruce, dívaly se sobě do očí, usmívaly se na sebe jako malé holčičky při hře míčem v dětské zahrádce.

„Víš, Marino, Jiří – to je takové hrdinské jméno. Když jsem byla teď v Praze, nemohla jsem nezaslzetí, kdykoli jsem jej vyslovila. Není přece možno, aby nepřemohl zlého draka, jenž má sedm hlav a všech nás ohrožuje. Nikdy nezapomenu oné návštěvy u Hory tehdy, kdy nám ukazoval svůj poslední obraz s textem slovenské písně:

Ked' zahrnia děla, orot zaveje,
za slobodu milú kto krv vyleje,
pred ohnivým drakom kto vlast zacloní,
tomu moja pieseň slávu zazvoní.

Stačí, zabije-li Jiří onoho strašného draka, jenž je v nás všech, draka rakušáctví a bezcharakternosti, jehož v nás po léta živili. Děj se co děj – vím pouze, že my všichni, kdož jsme byli takoví líní, lhostejní k osudu, zbabělí, chvástaví a nečistí, se nyní osvobozujeme pomalu sice, ale jistě z rmutu a nánosů lži, přetvářky a blaseovanosti, v nichž jsme tak hluboko vězeli. Já jsem zajisté mnoho, mnoho vytrpěla – ale co bude nyní jim vytrpěti! Bože, posiluj jich, aby vyšli z nečistého chaosu se stkvělými štíty!“

Sešly obě potom dolů pod město ke kasárnám. Za několik okamžiků vyšel odtud pochodový prapor s hudbou. Vesměs ještě mladí hoši, někteří z nich byli ozdobeni květinami. Byl zde i Jiří, poddůstojník, šel klidně, jen chvílemi jeho oči lehce temněly. Hudba hrála: „Proč bychom se netěšili.“ Jiří při tom vzpomněl na zprávy posledních novin, kde četl tato slova: Pohyby našeho vojska mají – poněvadž jim nepřítel nepřekáží – jak v ruském Polsku, tak v Haliči zamýšlený průběh. Přenechává-li se přechodně získaná půda opět Rusům v jednotlivých částech fronty přes místně příznivou situaci, je to zdůvodněno situací celkovou. – Kromě toho Jiří vzpomíná, že Japonci na Dalekém východě dobili Čing-tau a že to Němec silně rozčiluje. I vzpomíná dále, jak nedávno ještě, když večer šel na procházku za město a západ byl zalit

krvavou vlnou, připomněl si, že je to asi proto, že téhož dne přišla zpráva o pádu Antverp. Dnes je lépe, pomyslel si Jiří a naslouchal hudbě.

Dívky brzo se protlačily k němu a šly s ním v řadě. Leč jim pojednou nebylo nijak veselo. Lítá skutečnost, že opravdu je válka, že i Jiří opravdu jde na bojiště, kde neznáš dne, ani hodiny, ba snad ani minuty, kdy tě schvátí studená smrt, je náhle krutě sevřela a přitiskla jejich duše k zemi.

Došli na nádraží. Vlak byl připraven.

Do uší děvčat zaléhaly drsné a krátké a zlé povely důstojníků. Ochranný oddíl, doprovázející setninu, těsnil zástup obecnstva s peronu. Vojáci, většinou Němci, hrubě tlačili do zadu staré a plačící matičky, dívky i děti, otce, bratry, přátele. Když hudba zahrála hroznou „Modlitbu před bitvou“, všem, i vojákům nejotrlejším, zacukalo cosi v tvářích.

Potom pochodový prapor se ubytoval ve vozech. Vlasta i Marina viděly, kterak Jiří s ostatními nakládá rance, zbraně, brašny, kterak důstojníci kontrolují každý vůz zvláště. Na vozích byly vesměs nápisy:

40 Mann oder 6 Pferde.

Ruch před odjezdem vlaku se dál dosti dlouho. Leč Jiřímu se poštěstilo právě teď vyklouznouti a přispěchal k děvčatům.

„Odpoutal jsem se,“ řekl s mírným ironickým úsměvem. „Chtěl jsem vám pouze říci: víte, jaký je dnes den? Dnes je 8. listopadu. Nezapomeňte! I já nezapomenu. Buďte zdraví a silny! S Bohem!“

Chvatně je, tonoucí obě v slzách, políbil a vskočil do vozu v témž okamžiku, když vlak se již hnul. „Hurrá, hoch, na zdar!“ jej provázelo. Za okamžik vlak zmizel – a důstojníci, matičky, příbuzní i milenky se rozešli.

Také Marina a Vlasta pomalým krokem a mlčky šly k městu.

XIII.

Vlak vezl jen velmi zdlouhavě svoji kořist k bojišti.

Všude na nádražích spatřil Jiří lidi, kteří při pohledu na odjíždějící vojáky slzeli. Krajiny, jimiž projížděli, byly smutné, holé, podzimní. Nikde ani člověka na polích. Jen ve vesnicích venku před stodolami ženy hospodářů, jsoucích na vojně, mlátily obilí a řezaly slámu. U hlídačských budek traťových stály rovněž ženy se signálními terči. Tu a tam na polní cestě se belhal jakýsi děda. Ač válka trvala pouze něco přes tři měsíce, zdálo se, jakoby mužští vymřeli po venkově.

Jiří se díval z okénka svého vozu, „dobyčáku“, jak se říkalo, zádumčivě. Veselost poněkud ustoupila vážnosti a zachmuřenosti. Bylo velmi smutno tam venku na polích, i zde mezi vojáky – i zde, v tomto vždy smavém a smírném srdci. Truchle míjeli moravské lány, žírná pole, bohaté a veselé kdysi vesnice před jeho očima. A zde, ve voze, Francek, zpěvák, uznaný celou četou za kapelníka, zpíval již jen „ty nejsmutnější“. Pražský Pepík jakýsi se pokoušel probuditi své druhy k životu oplzlými anekdotami, ale ani to netáhlo. Všichni ještě příliš živě vzpomínali na domov.

A také Jiří viděl myslivnu „Rájec“, viděl vysokého, patriarchálního dědu i hranatého otce, Marinu, chodící v zamyšlení po zahradě, psa, srnku Isabellu, viděl i Klášterec a Jirákovu chalupu, ale především viděl na nádraží plačící Vlastu Žárskou, krásnou a dojemnou v tomto okamžiku, kdy v slzách hlásá celému světu svoji velikou lásku. Lidé se dívají na ni, lidé se dívají na něj – všichni rozumějí.

Vlak občas se zastavuje na delší dobu, aby mohl býti rozdán vojínům oběd. Na některých stanicích potkávají transporty raněných, jedoucích z bojiště. Kterýsi chromec na ně pokřikuje: Vy už „to nevytrhnete!“

A zase potom únavná, mdlá, drkotavá cesta, pole, lučiny, lesy, kopce, bažiny a smutné oči rybníků. Traťové tyče ubíhají, vlak hrčí a opakuje neustále: Na – smrt – na – smrt – na – smrt – na – smrt. A jindy výsměšně: ho – ho – ho, ho – ho – ho, ho – ho – ho.

Potkávají nekonečné transporty jiných pochodových praporů, dělostřelce, vozatajstvo, zásoby střeliva i různých konserv, celé vagony mouky, potkávají také úhledné a čisté vlaky sanitární, dosud prázdné, spěchající lačně na bojiště. Kolik je všude uprchlíků z Haliče, kolik zejména židů! V dlouhých kaftanech, umaštěných a poslintaných, sedí na svých pytlech a vacích na

nádražích, brebentí jakýmsi smíšeným, divokým jazykem, o němž si Jiří myslí, že je jimi vymyšlen proto, aby mu nižádný proklatý goj nemohl nikdy porozumět. Občas se mihne mezi nimi i vážný a důstojný rabín v pestrém jakémsi hávu a zdobených stěvících, uctívaný svým průvodcem, kterak sedí v restauraci I. třídy vážně a velekněžsky a horlivě se probírá v německých novinách.

Příchuť fronty vzrůstá a s ní mizí i dusivá tesknota. Mnoho nových věcí vzbuzuje zvědavost.

V Krakově na konec transport vystupuje z vlaku. Pobudou zde několik dní a potom půjdou na frontu pěšky – už vojenským, válečným pořádkem, za ustavičných cvičení. Jsou ubytováni v nějaké škole, spí na zemích na proleželých slammících. Poznávají zde, co znamenají vši.

Jiří nespí po celou první noc. Obchází jej hrůza nad tím, jak je bezmocný proti masse úžasných živočichů, nesnesitelně odporných a mrzkých, jichž nijak nezničíš, leda bys spálil vše, co máš na sobě a ulehl nejraději do sněhu, abys shladil strašný oheň, jímž pálí celé tvoje tělo. Poneseme si tedy tento ohavný dar s sebou již do zákopů. Ach, kdy se toho zbavím, pomyslí si Jiří.

Druhého dne, kdy měli nováčci s dostatek času a volnosti, procházel se Jiří krakovskými ulicemi. Na kterési křižovatce potkal důstojníka, ozdobeného řádem, jenž mu připadal známým. Pozdravil, jak se slušelo.

Byl to Singer.

Poznal Jiřího, zarazil se na okamžik, ale potom přistoupil k němu:

„Na zdar! Ty jsi také zde? Aha, s „marškou“. Jen jed', ať něco užiješ. Já jsem rád, že jsem šťastně vyvázl. Jsem zde na velitelství divise. V rezervě. Hochu, tam (mávl rukou k východu) to není nijak veselé! Zde to ujde. Kavárny, restauranty, hezké Polky – ale tam – bych už nechtěl. Ah, ty se díváš na můj metál! To nic není. Za maličkost.“

Jiří však „metálu“ ani valně neviděl. Zeptal se Singra pouze tichým hlasem:

„A co Rusové?“

„Rusové? Hm, Rusové – nic! Prozatím ovšem postupují. Ale to jsou massy, to jsou miliony! Postupuje to jako moře. Ale – chtěl jsem ti cosi říci. Snad bychom mohli na okamžik sem, do malé vinárničky. Prosím.“

Vešli do blízké vinárny, kde je židovská dcerka po německu velmi zdvořile uvítala.

„Malou lahvičku kontuszówky!“ poručil Singer. „Naučil jsem se pítí kořalku. Je to prý znamenitý lék proti choleře. Zde mnozí více trpí úplavicí. Po čertech, nechtěl bych to zkusit. Je to strašná, svinská věc. Nuže, jak se ti daří? Apropos – chtěl jsem právě s tebou promluvit o jedné věci. Slyšel jsi o mé affaiře s Budeciem tehdy v „Unionce“. Mně je ta věc velmi nepříjemná. On prý se zbláznil.“

„Sotva z toho,“ řekl Jiří se slabým úsměvem.

„Ale ovšem – já vím, že ne z toho. Ale věc je mi velmi nepříjemná zvláště proto, že v důsledku tohoto skandálu se cosi začalo mezi známými šuškat, že snad jsem jej udal, nebo něco takového. A dokonce mne někteří přátelé začali bojkotovat. S počátku jsem si toho nevšímal – protože, protože jsem to vše považoval za maličkost. Ale byl bych – a to chci právě říci – byl bych velmi nerad, aby se o mně myslelo, že nejsem dobrý Čech. Mám přece s českým životem v Praze tolik živého styku, vždyť jsem Čech – snad přece na příklad ty, jenž mne přece již déle znáš, nebudeš o tom pochybovat.“

Jiří mlčel. Nemohl ničeho odpovědět. Na konec řekl opět svým náhle ztichlým hlasem:

„Nu, hloupostí. Přece zde, před nepřítelem, nebudeme hovořit o takových věcech. Snad bys mi mohl říci, kde jsou Rusové?“

Singer se usmál tajemně a významně.

„Blízko, miláčku, blízko. Krátce, když to takto půjde dále, jsou zakrátko na Moravě.“

„Ah, tak!“ vyhrkl Jiří. A Singer dodal:

„Myslíš, že já se z toho také neraduju? Který Čech by se z toho neradoval?“

A Singer se rozhovořil politicky. Probral všechny politické důsledky rakouských porážek v Haliči. Jedině snad Němci by ještě mohli zachránit situaci pro Rakousko. Bude to perný oříšek. Jinak ovšem nad monarchií visí Damoklův meč, jenž může dopadnouti na její vetrou šíji dnes nebo zítra. To by znamenalo, že se monarchie rozsype jako domek z karet. „A my, Češi, budeme svobodni,“ dodal Singer, zesiluje odvázně v prázdné vinárničce hlas.

Jiří po chvíli se rozloučil a ponechal Singra u kontuszówky i u hezké židovské dcerky vinárníkovy, jež svého známého hosta jistě dobře pobavila.

Následovala noc ne lepší první. Teprve třetí noci, zmožen únavou a oddávaje se již beznadějně a tupě na pospas ničemné drobné zvěři, Jiří tvrdě usnul. Časně ráno však byl probuzen voláním vojáků. Jeho setnina odcházela společně s ostatními setninami pochodového praporu jako rychlá posila na bojiště.

Něco se děje, pomyslí si. I vzpomněl na Rostova, hrdinu z „Vojny a míru“. Snad přijde i můj Toulon, usmál se v duchu tomuto nemožnému protikladu.

Batalion krácel zvolna, leč pravidelně v naprostém pořádku i s patričními ochrannými prostředky po rozbláčených cestách haličských. Procházel polské vesnice i židovská městečka, spáleniště, ssutiny domků, rozbořených prý nepřátelskými bombami z aeroplánů. Jiří pozoroval se zájmem shon uprchlíků, vypravujících „necensurné“ řeči o postupu nepřítelově. Rusové prý jsou v Tarnově, v Jasle a v Krozně. Směr ruského postupu jde přímo na Krakov. Také v Ruském Polsku je zahájen všeobecný postup Rusů. Rakouská armáda v bojích ustupuje na hranice Uher. Na některých místech dokonce prý Rusové již vstoupili na uherskou půdu. Důstojníci se horší na Maďary, kteří prý najednou by chtěli nějaký separátní mír s Ruskem. Jaká drzost! V Uhrách je prý hrozný poplach a strach z Rusů. Proto náhle ty odstředivé myšlenky maďarské! Jiří si však myslil: Jen nijakého míru! Řezat – dokud jsou pitomí. Nepolevit! Vzít Krakov, Olomouc, Vídeň, Budapešť, a ovšem – Prahu. Přijít do Prahy se slovanskými prapory! Přijít do Čech, osvobodit Čechy! Tato myšlenka vytrvale se zahnízdila v jeho mozku, rozechvívala jej celého, jakési blaho a štěstí, že má konečně svoji víru, své messianské náboženství, naplňovalo jeho světlou a junáckou duši zářnými představami o tom, kterak celé Václavské náměstí je naplněno lidmi, všude národní prapory, pod nimiž prochází husté řady ruských vojsk, nekonečný les štíhlých ruských bodáků. Rusové se usmívají na osvobozený národ, jenž jim jásá vstříc. A ženy jim házejí růže.

Cesta unavovala. Výzbroj i tlumok se vždy více a více protěžovaly. Jiří přehazoval pušku s ramene na rameno. Jak rád by si sedl na některý z muničních vozů, jichž nekonečné řady spěchaly na frontu. Jak vítal každý povel o odpočinku! Zastavili se obyčejně v některé vesnici, kde byl rozdán oběd, bídný a nepatrný. Šel již večer, když došli do městečka, kde se ubytovali na noc. Desátník Jiří Skála ubytoval své lidi u jakéhosi žida. Sám si lehl k nim. Všecko mu bylo v oné špinavé a smrduté díře protivno. Vojáci se uložili na slámu, již rozestlali po hliněné podlaze. Starý Žid i se Židovkou, stařenou sotva se pohybující, tlustou, škaredou, lehli si v téže světnici na postele. Záhy všichni usnuli – kromě Jiřího. Byl sice znaven cestou, vše ho bolelo, leč dlouho nemohl usnouti. Zítřejí, pozítří – kdož ví, budu-li ještě

živ. Zdálo se mu, že slyší dělostřelbu. „Nepřítel“ je tedy blízko, pomyslně si zalévaje se horkem a potem. Nu, vše je lhostejno, osud! Fatalismus je jedinou filosofií vojákovou, řekl si mudrčky. Uvidíme, co se dá dělati. Pamatuj si, že jsi české matky syn – tak nějak mu to řekli tam doma. Ano, budu si pamatovati. Rusové musí zvítěziti! Naše věc stojí dobře. Tomu rozumí i Singer. Zdá se, že „jde do sebe“. Je praktický. Češství všech Židů je po výtce záležitost praktická. – Bláhový Budecius – což by po nich ještě chtěl? Jak by po nich mohl žádati věcí, s nichž nejsou? Ani nemohou býti, poněvadž jsou a chtějí býti jiná krev než my. Takový Singer – nu, jistě na příklad se ožení s jakousi Židovečkou, bude své děti posílati na židovský katechismus, bude je pilně cvičiti v jazyku německém – a při tom bude dělati Čecha. Jaká assimilace – když Židé u nás upřímně nikdy s národním tělem nesplynou, t. j. neztratí se v něm! Ale přes to – jsou velmi bystří. Chápu situaci. Jsou barometrem velmi cenným. Pomalu zase se přibližují k národu. Je dobře býti pojištěn tam i zde. Nuže, dobrá, rozumoval Jiří, chcete-li se hlásiti k nám, hlase se, můžeme vás přece jen tu a tam potřebovati. Ale nemyslete, že bychom se bez vás neobešli! V každém případě jste snesitelnější, než tito haličtí Židé, oblažující bratry Poláky a zalézající jim za nehty.

Budecius – nebohý – co asi dělá? A co dělá Březa a Štěpán? Patrně jsou také někde zde na blízku, nejsou-li mrtvi nebo zajati. Oh, zajati! Jsou-li zajati, je jim jistě dobře. Snad už jedou někam do daleké ruské země. Snad už je pohltilo nesmírné slovanské moře, jsou v teplém a bratrském objetí Slavie. Cit k Rusku, neurčitý, leč nekonečně dojemný, zaplavoval jeho duši. Rusko, toť země, k níž bychom se měli modliti, myslil si. Tam je zvláštní svět, svět Gogolův, Dostojevského a Tolstého, svět nekonečného soucitu, lásky, oběti. Hle, Rusko vstupuje do války, aby zachránilo život malému Srbsku. Vstupuje do války, aby osvobodilo slovanské národy. Miliony jeho synů hynou proto, že někde žijí utiskovaní jejich bratři. Rusko, čas tvůj přichází! Dokončíš své poslání ve světě. Budeš záštitou slabým a utiskovaným. Vyrovnáš se spravedlivě s Poláky, osvobodíš Čechy a Slováky, vrátíš Srbsku Bosnu, Hercegovinu, Dalmácii a spojíš s nimi Chorvaty a Slovincy, osvobodíš Rusňáky haličské a bukovinské, sestrojíš život nový a lepší v mohutné slovanské federaci od Prahy, Krakova, Záhřeby, Terstu, Sarajeva, Bělehradu, Sofie i Cařihradu až po Tichý oceán. Veliký slovanský svět, svět spravedlivý, z něhož budou vysýchající zdroje evropské kultury čerpati nových míz. Je tvá doba, Slovanstvo! Necht' promluví zítra tvá smiřující duše své osvobozující slovo do starého světa, naplněného neřestí, vášní peněz, náboženstvím hmoty! Tvé čisté, modré oči, Slovanstvo, se dívají do světa. Jsou krásné, nevinné, prosvětlené touhou spravedlnosti a svatosti.

Noc se táhla, oknem, polo zakrytým, špinavým jakýmsi hadrem, svítily hvězdy do světnice. Vojáci chrápali. Žid astmaticky chrčel a sípal. A Jiří ne a ne usnouti.

XIV.

Armády Rakousko-Uherska ustupovaly před valícími se vlnami ruských vojsk do průsmyků Karpatských. Ústup byl zoufalý. Vedení jistě napínalo veškeré síly, aby zastavilo živelný nástup ruský. Ale vojsko bylo již demoralisováno. Veškera naděje spočívala na Němcích. Rakušané a Maďaři ztráceli již víru v sebe, zejména Maďaři byli zoufalí při myšlence, že Rusové zaplaví Uhry, že nekonečné proudy ruské jízdy a kozáků se převalí uherskými nížinami. Věřilo se tedy ještě v německou úpornost, houževnatost i rozšafnost. Sami rakouští důstojníci byli ochotni raději se podvolit vedení posledního německého feldwebla než instrukcím rakouského generálního štábu. A Hindenburg pro povznesení mysli a ducha „chrabrých“ vojsk dunajské monarchie posílal do Haliče menší oddíly pruských vojsk, pro „náladu“. Zejména Maďaři si potrpěli na německé spojence. Posmívali se Rakušanům, rádi se zdobili německými říšskými barvami, provolávali „Eljen“ nejdříve císaři Vilémovi a snili o budoucí unii německo-uherské.

Pluk Březův ustupoval. Měl „smůlu“ od začátku. Nezastavil se ještě od Rawy Ruské. Tam se začala jeho smutná pout' Haliči. Bojů bylo poměrně málo, nepatrné srážky, pluk nebyl ani příliš „kampffähig“. Ztratil u Rawy ruské polovinu svého mužstva i s hudbou. Mluvílo se o tom, že bude vzat do zázemí a znovu formován.

Březovi se sloužilo zle a těžce. Štěpána si vzal k sobě jako ordonanci. Na frontě mu odebrali velitelství setniny, ježto měl slabý popis od „kádru“. Zůstal velitelem čety a jeho „dědek“, mladý ještě hejtman Vrabetz, původem Čech, jenž ani ve službě nevládl suverenně němčinou, jej pronásledoval. Činil mu co chvíli výtky v tom a onom, často úplně bezdůvodné, snižoval jej před vojáky, spílal mu často hůře než poslednímu rekrutovi. Tušil v něm svým renegátským čichem nebezpečného člověka, čím tiššího a passivnějšího, tím nebezpečnějšího. Byl by jej rád vyprovokoval k něčemu, zač by jej mohl zničit. Leč Březka zdánlivě činil vše, co bylo nutno, aby se mu formálně nemohlo nic vytknouti. Nepřišla ještě moje chvíle, říkal si často.

Spali se Štěpánem zpravidla spolu. Hovořivali do nekonečna celé noci o přerůzných věcech. Sblížili se tak, že si rozuměli, jako bratři. Březka náhle pochopil všechn onen vnitřní rozbroj,

jenž za posledních dní sídlil v duši Štěpánově. Nenávist k „pánům“, již typograf znal, o níž mluvil dříve, náhle se u něho rozšířila o něco, čeho dříve dosti nechápal. Nenávist k „vídeňským a německým pánům“.

„Proto nás, zvláště nás, tak honí, tak pronásledují, tak nenávidí, že jsme malý, chudý a exploitovaný národ,“ říkal často Březovi. „Jejich nacionalismus, jejich šovinismus je panský, aristokratický a buržoasní. Nenávidějí nás, poněvadž nás znají zpravidla jako chudáky. Znají českého dělníka, horníka, sedláka, nádenníka, číšníka, české nevěstky, krátce řečeno, národ robotnický, jenž má chámskou řeč, chámské mravy, chámské dějiny. Proto nás nenávidí, proto si myslí, že my tu jsme, abychom byli jimi vysáváni, vykořisťováni. Oj, holoto, ale dnes už tomu rozumíme lépe! Počkejte!“

Březza mu častokrát naslouchal s nadšením. Kombinovali spolu možné i nemožné situace, jichž vymýšleli na stovky, kuli plány na případ toho či onoho. Ale jejich chvíle nešla. Pochody, ustavičné pochody spálenou a zablácenou Haličí, nekonečné bezstromé cesty, strašné, zavšivené vesnice, odporní Židé, jizlivé obyvatelstvo, o němž jsi nevěděl, raduje-li se z ústupu rakouských vojsk, či čeká snad spásy od Rusů. Byly případy, kdy bylo na ustupující Rakušany, zejména na Maďary stříleno. Bylo to zejména v okolí Przemyslu, kde žije prý mnoho rusofilů. Viděli také nemálo pověšených Haličanů, prý za špionáž a zradu, Židé prý zrazovali stejnou měrou jak Rusy, tak i Rakušany. A stříleli prý do ustupujících, ať to byli dnes Rusové, zítra Rakušané.

Byl velmi smutný listopadový den, kdy se jejich pluk zastavil ve vsi pod karpatskými podstupy. Hory se ztrácely v mlze a v dešti. Co bylo před nimi, nikdo nevěděl. Z dále hřměla vytrvale děla a hory rozmnožovaly ponuře tento truchlivý a teskný hlas, hukot smrti.

Pluk obědval. Vojáci se rozeběhli po chalupách a zkoušeli nakoupiti od sedláků chleba. Kuchyně na návsi vařily jeden z nejskromnějších obědů, jež měly za posledních dnů. Slabou polévku s rýží a jakési kyselé fazole.

Důstojníkům prostřeli ve škole.

Hovořilo se mnoho o posledních událostech. Velitel pluku byl sklíčen a starostliv. Oběd, přece o mnoho lepší než pro mužstvo – láhve vína se objevily – míjel mrtvě. Cosi neblahého viselo ve vzduchu. Vyšší důstojníci projevovali zřejmě značnou nervosnost. Tu a tam se vyskytla i perná průpovídka na adresu generálního štábu.

Březa poslouchal – kliden, bledý jako vždy, nemluvný. Sotva odpovídal na řeči svého sousedy, praporčíka Waltra, pražského buršáka. Buršák byl nicméně v dobré náladě.

„Jakše to spívat vaše vojáci? Nám uš je to šecker jedno, nichtwahr?“ zeptal se najednou se smíchem Březy. A dodal: „Mir auch!“

Březa pochopil, že situace je asi nejvýš vážná.

Mezi obědem náhle před okny plukovního velitelství, jež se rovněž mezi tím usadilo ve škole, se zastavil oddíl jízdy, vedený mladým důstojníkem v uniformě honvédských husarů. Kromě něho vstoupil do jídelny i nadporučík Šamanský, jenž se hlásil veliteli pluku jako ordonanční důstojník štábu divise. Odevzdal mu rozkazy.

Plukovník je pročítal se soustředěnou tváří, velmi vážnou, velmi starostlivou. Všichni důstojníci nespustili s něho oči, jakoby čekali, až vyřkne rozsudek života či smrti.

Jediný Březa mu nevěnoval pozornosti. Zajímal jej především husarský důstojník, mladý, krasavec, Maďar, osmahlé, výrazné tváře, patrně šlechtic. Cosi hrdého a smělého šlo z jeho osobnosti, vedl si nejvýš distinguovaně a s jakousi nedbalostí, leč nicméně „ve vší formě“ čekal až na něho dojde řada.

Plukovník posléze se zdvihl nad pročtenými depešemi a rozkazy a pozvav velitele praporů, odešel s nimi do vedlejší místnosti na poradu. Husarský důstojník však mu zastoupil cestu, odsalutoval a hlásil se jako velitel jízdní patrouilly, k dispozici vyslaný divisí.

Březa všeho toho dobře nechápal. Ani neslyšel Waltra, jenž cosi mluvil o „Schweinerei“, ani se nesnažil proniknouti smysl hukotu, jenž se po odchodu vyšších důstojníků zdvihl v místnosti a v němž mladší se dohadovali významu situace. Páni hejtmani obklopili husara a krasavec dal se do výkladů. Rusové prý zesílili svůj nápor, na protiútoky nelze zatím pomýšleti, za to je sverchovaně nutno, věnovati největší péči výzvědné a ariergardní službě – aby nedošlo do nějaké katastrofy. Mohlo by se státi, že při nedbalosti strážní a ochranné služby budou zničeny zadní voje ustupujících do Uher, zejména směrem k Humennému, armád rakousko-uherských. Zvláště se to klade na srdce regimentům z Čech, které neprojevíly prý dosud té patřičné pohotovosti, jíž se od nich v zájmu říše čekalo.

Na tato slova někteří důstojníci zabručeli: „Nezlehčovat regiment!“ poznamenal kdosi. „Jsem sám Němec, ale musím potvrditi, že Češi se bili dobře. U Ravy Ruské jsme ztratili půl pluku!“

„Nenašli bychom této poloviny v Rusku, kdybychom chtěli bedlivěji hledati?“ řekl husar uštěpačně.

Hluk obránců cti napadeného regimentu se zdvojnásobil.

„A co Maďaři – ti nejsou v Rusku? Nevzdávali se také při nejbližší příležitosti? Málo jich tam poslal Brudermann u Brodů? Vy říkáte, že snad, ale to nebyli honvédi! Což jsou honvédi tak zázračné vojsko? Že toho tolik dokázali v Srbsku?“

„Nuže, pánové,“ řekl husar, stále se usmívaje, klidně a sebevědomě obzíraje zástup svých protivníků, „mám tedy pro vás jinou zajímavou věc: pozor, čerstvý výtisk „Neue Freie Presse“. Přináší úřední zprávu, velmi zajímavou, velmi charakteristickou. Prosím, žádné maďarské jméno, naopak „echt slavisch“: Slavomír Kratochvíl, soukromý úředník z Přerova, oběšen proto, že napsal vlastizrádné letáky, dokonce ve verších a rozšiřoval manifest carův k českému národu. Co pak to asi baťuška car slibuje českému národu? Podivuhodné! Epochální! Kolosální! Má český národ pěkné příbuzenstvo! A proto, pánové, proto nic nedokážeme na frontě, že nás Češi sabotují. Kde mohou, škodí. Nu, to se rozumí: car jim naslibuje! Uvidíme! Proto tedy ta „ochota“ k boji za monarchii. Banda! Každého velezrádce oběsit! Oběsit bez milosti! Kulky je škoda. Jak řekl císař Vilém: Mlátit! Mlátit! Jen Němci, jen císař Vilém nám může pomoci!“

Husar ovládl pole. Jen tu a tam se ozval ještě protest, že snad takoví Kratochvílové neznamenají ještě celý národ, leč většina se poddala dojmu z fakta, že je nutno už věšet v Čechách a na Moravě rebely.

Březa se neúčastnil hádky. Stál opodál, ale díval se napiatě a pozorně na jízdeckého důstojníka. Připadalo mu stále, že je mu nějak povědomý, že jej patrně již někde viděl! Cosi jej přitahovalo k němu tajemnou mocí, nemohl ani očí odvrátiti od jeho krásných tváří, do nichž se vpíjel pohledem bezkonečné zvědavosti.

Po chvíli, když se skončila porada vyšších důstojníků, byly uděleny rozkazy. Pluk přechází v 17 hodin 15 minut odpoledne v bojovnou pohotovost a v ariergardu, jeho úkolem je chrániti při styku s nepřítelem ustupující divisi. Dle zpráv je nepřítel ještě značně vzdálen, ale není vyloučeno, že nepřátelská jízda již zítra ráno se může objeviti v našich zádech a znepokojovati, ba vážně obtěžovati celý zadní voj armády, ustupující do Karpat. Proto je nutno udržovati v ariergardě ustavičnou bdělost, vysílati hlídky pěší a jízdné, provésti za pomoci výzvědných sil dokonalé studium pohybu nepřítelova, případně přepadati a ničiti jeho

hlídky a předvoje, zejména kozáky. O 15. hodině 30 minut projdou vesnicí dva pluky císařských myslivců, které pluk vymění, ježto jsou unaveny forsírovaným pochodem, který prodělávají už třetí den. Do té doby nechť velitelé baonů dají dispoice setninám. Plukovní oboz a velitelství pluku odjíždí ihned za posledním oddílem myslivců. V případě napadení pluku silnými oddíly nepřítelovými nechť se vyžádá pomoc od sousední divise, kde je uvolněný zbytek rozbitého bosenského pluku a kde již mají v té věci instrukce od štábu sboru a odkudž poslali i oddíl honvédské jízdy.

Hejtman Vrabetz, vyslechnuv rozkazy svého majora, zavolal důstojníky své setniny. Březu ustanovil velitelem nejzazší hlídky, jež měla pátrati a zjišťovati postup nepřátelský, případně odraziti útoky prvních jízdních hlídek ruských. Proto je v zájmu věci i Březově, jako velitele hlídky, aby zaujal své postavení dříve, než bylo řečeno v rozkaze, a zaměnil myslivce, aby se mohl dobře seznámiti se situací. Vypraví se proto směrem k nepříteli po silnici, po níž právě ustupují myslivci a zaujme stanoviště 4 km od přítomné vsi, kde zůstane batalion, kdežto zbytek setniny se utáboří mezi Březou a velitelstvím baonu v roztroušené podhorské vesnici. Březa má za úkol postavit hlídky po cestě a v okolí myslivny, jež stojí blízko coty 398 severně od silnice, vedoucí na Duklu. Očekává se rozhodný boj o průsmyk, je tedy nutno ostražitě bdíti nad podstupy k horám. Hlídky nepřítelovy, chtějí-li vykonati správně svoji povinnost, nemohou voliti jiné cesty, ani jiného směru, než je tento. Ostatní krajina je neschůdná a pochybuje se, že nepřítel při známé neinteligenci svých trup, mohl by ji pěchotou podrobněji prostudovati. Tedy do rána, aspoň do 9 hodin bdíti na tomto bodu, posílati jednotlivé hlídky o 2 mužích směrem k nepříteli a případně s ním vstoupiti v boj. Před silnějšími oddíly ustupovati za baonem a za plukem na Duklu. Zítřa o 9. hodině nastoupiti v chráněném pochodu ústup za všech okolností. Vysílati spojky s hlášením.

Březa vnímavě tenkrát vyslechl všechny rozkazy i napomenutí Vrabetzovo, aby zvláště české mužstvo neprovedlo zase nějakého skandálu, zasalutoval a odešel k setnině, aby zařídil vše potřebné. Vybral si 20 mužů, jež uznal za nejzpůsobilejší, mezi nimi Štěpána, a tak vyšli brzo, aby ještě před soumrakem dorazili do označené myslivny. Cesta byla rozblácená. Šli mlčky, sotva zvedli hlavu na procházející kolem nich myslivce, kteří šli již v nepořádku, vysílení a unaveni třídenním zesíleným pochodem, sotva se vlekouce a sotva odpovídající na dotazy Březových vojáků, kde jsou Rusové.

Březa jasně viděl, že armáda prodělává těžkou krizi. Ale několikadenní pobyt v poli značně jej vyléčil z onoho idealismu, s nímž odešel z Berouna. To není ještě ten veliký debacie, jež

viděl ve svých snech. To nejsou ještě davy nedisciplinovaného, demoralisovaného a zmateného vojska bez vůdcův a bez organizace, ženoucí se překotně a nerozmyslně, kam oči vedou. Březa i Štěpán, jdoucí za oddílem, jež vedl četař Březovy čty, pražské kvítko, který ani zde a dnes neztratil svého humoru, uvědomovali si určitě, že zápas může trvati ještě dlouho a dlouho. Obrana Karpat se připravuje seriosněji, jak lze tušiti z různých známek, než mohli dříve předpokládati. Rusové se přece jen vlekou a zdá se, že neznají dobře slabostí Rakušanových. Bylo by dobře jim to nějak povědět.

Prošli vesnicí, kde se měl ubytovati zbytek setniny. As dvacet minut za tímto místem byla jmenovaná myslivna, jež stála na rozcestí dukelské silnice a polní cesty, vedoucí do vsi. Od nich na pravo bylo již levé křídlo honvédské divise s částí bosenského pluku, jejíž zadní voj vyslal také své hlídky paralelně s hlídkou Březovou.

Březa došel do myslivny a rozdělil své lidi. Ty, jimž nejvíce důvěřoval, ponechal u sebe. Méně způsobilých užíval jako spojek se setninou. Sám několikrát, pokud bylo ještě světlo, vystoupil na blízké návrší a pozoroval stranu nepřítelovu. Ale nikde ničeho nebylo. Okolo myslivny bylo nejhlubší ticho, jen hlídky spojovací občas přicházely a vyměňující hesla, se střídaly. Konečně Březa se Štěpánem se usadili v menší světnici myslivny a zakryvše okenice, začali vařit černou kávu. Obyvatelé myslivny asi utekli před blížícími se Rusy. Štěpán vyšťáral kdesi jablka a s chutí se oba do nich pustili. Když se již úplně setmělo, vyšli před myslivnu a naslouchali. Jakési kroky se k nim blížily z nepřátelské strany. To byla hlídka, již před půl hodinou vyslali směrem k Rusům.

„Nikde nic?“ zeptal se Březa.

„Nic. Ticho, jako v hrobě. Daleko široko se nepohne ani list. Po Rusech, ani vidu, ani slechu. To si asi počkáme!“ Chlapci se tajemně usmívali.

Březa a Štěpán se tiše procházeli před myslivnou. Podivno, taková tišina. Stojíme na rozhraní dvou světů, myslili si oba. Tam za námi – tam je Rakousko. Tam jsou takoví Šamanští, Vrabetzové, takoví a onací hofráti a generálové, sebranka bezcharakterních a hloupých lidiček, žijících z milosti neméně bezcharakterní a hloupé Vídně. Kde u říšských Němců je odvaha, vůle a grandiosní vytrvalost, zde ničemná povrchnost, bezcharakternost a indolence, hloupost a paralytičnost. Ale tam, naproti nám, je jiný svět. Kdo jej zná z nás? Víme jen, že v něj věříme, že věříme v národ, jenž snad je ve své masse zaostalý, jenž snad má despotickou vládu a hrůzné dějiny, plné krve – ale kromě toho má svůj svatý sen o duchovním osvobození

člověka od lži, násilí a nenávisti, svůj svatý sen o vyšším lidství, sen Dostojevského Aljoši Karamazova, jenž praví ke konci románu ve své řeči k dětem: „Za prvé a především budme dobří, potom čestní, a potom – nezapomínejme nikdy druh na druhu.“ Jak prosté – věru, dětská pravda, dětská moudrost ale jak závažná, jak často jí lidé zapomínají. Býti dobrým, myslil Březa – ano, toť cesta k vyhubení válek a k sociální spravedlnosti, býti čestným znamená nebýti lichvářem, vyděračem, vyssávačem, nezapomínati druh na druhu, to znamená bratrství, fraternité, veliké heslo Revoluce. Slova Aljoši Karamazova obsahují všecek smysl a plán lidského života. Znamenají všechny sociální programy, vedoucí k spravedlnosti. Nuže, válka nás naučila, zdá se, přemýšlet o socialismu především a po výtce jako o hnutí etickém, o veliké reformě mravní. Díváš se do dnů této války a náhle vidíš, že dlouholetá organisace, tisíce dělníků německých, ruských, a ví Bůh jakých, náhle zapomnělo na učení Marxovo o historickém materialismu – a lidé se vraždí ochotně mezi sebou proto, poněvadž se málo dbalo etické povahy hnutí i etické výchovy v organisaci. Byl vysoko vyzdvihnout ideál materialistický a zatlačen do tmy ideál etický v socialismu. Proto je možné, že sociální demokraté němečtí vraždí sociální demokraty belgické. Materialistický ideál mluvil o boji, pokračoval ve starých bludech, za válku starou dával válku novou, za starou nenávist novou nenávist, rozdělil si lidstvo na tábor vykořisťovatelův a vykořisťovaných, což je správné jen v mechanické matematice dělidla, ač lidská surovost, hloupost a lenost byla by dělidlem bezpečnějším. Konečně něco, o čem se téměř nemluvilo – a když, tož s pohrdáním: národnost! Po čertech těžké a zlé slovo! Ale je zde jako živočišná diference, a nijak si od něho nepomůžeš. V tyto dny na každém kroku narážíš na to, že jsi Čech – a protože jsi Čech, nikoli Maďar či Němec, musíš trpět.

Tak plynul večer.

Březa posléze navrhl další dávku černé kávy v chatě. Vešli dovnitř. V první světnici se povalovali po lavicích vojáci. Čtyři seděli u stolu a hráli v karty. Dva mladší seděli u okna a cosi si šeptali. Když vstoupil Březa mezi ně, vzhlédli všichni k němu, jakoby něčeho očekávali.

„Nu, hoši, jak je?“ zeptal se jich s úsměvem.

„A jak by bylo, pane poručíku. Čekáme jako na ty Rusy.“

„Čekáme, že se do nás asi dají!“

„No, já myslím, že my se do nich nedáme.“

„Jaké bychom v tom hledali štěstí? V Rusku je také dobře, že ano, pane poručíku?“

„Nebyl jsem v Rusku. Ale myslím, že tam je dnes lépe než u nás,“ řekl klidně, pozoruje svoje 4 vojáky.

„To my tedy také myslíme. Škoda, že ráno musíme za „kumpačkou“.

„Nemusíme,“ řekl Březa tiše.

V tom se ozval před myslivnou dusot koní. A již kterýsi voják vrazil dovnitř.

„Naše hlídka přijela. Husaři – Maďaři.“

V očích vojáků usadilo se notné zklamání. Březa okamžitě vyšel před myslivnu.

U vrátek stálo šest koní s jezci. Mezi nimi poznal Březa husarského nadporučíka, jenž odpoledne přijel do důstojnické jídelny v čele jízdního oddílu.

„Možno u vás poněkud si odpočinouti?“ zeptal se Březy zdvořile. Ale již seskočil s koně a přistoupil k němu, podáváje mu ruku. Mezitím také ostatní husaři seskočili s koní a vešli k vojákům do velké světnice.

„Zdá se, že dnes, ba ani již zítra těch ruských prasat nevidíme,“ řekl nadporučík, usedaje v Březově světnici a otvíraje velkou láhev koňaku.

„Je libo? Trochu koňaku vždy musíme nositi s sebou. Je to léčivo. Víte, pane poručíku, miluji nebezpečí. Miluji honbu na kozáky! Pane, toť sport! Rozdělal jsem si svůj oddíl na několik částí a provádíme objížďku našich posledních stráží. Nikde ani živé duše. Myslím, že náš ústup byl poněkud ukvapený. Hloupostí! Vy jste Čech?“

„Ano, pane nadporučíku. Já jsem Čech!“ řekl Březa temně, dívaje se napjatě do jeho tváře.

„Nu – nu, nevadí. Prosím, prosím, jen se napijte! Ostatně, také jsem býval v Čechách. Ach, koňak je znamenitá věc! Slyšte, jsem šlechtic, ale někdy mám takové chlapské chuti! Co by mi udělalo, kdybych se usadil někde u štábu jako většina mých známých. Ale já mám rád honbu na kozáky. Kozáci jsou znamenití chlapi! Těžko ho ulovíš. Ale když už – to obyčejně krásný exemplář. Nedávno jsme takového chytily. Vousatý, hrozný, čert ví, možná, že to byl nějaký bratr po krvi, nějaký kavkazský či mongolský kníže. Rozsekali jsme ho na kusy! Palaši jsme ho rozsekali, až krev stříkala do očí! Brr! Zapijme to!“

„Dovolte, pane nadporučíku,“ řekl Březa tiše, „vy jste býval v Čechách?“

„Ó, ano, býval. Jezdil jsem tam na hony. Býval jsem u Schwarzenberka nejčastěji. Patřím z části mezi příbuzenstvo. Ó, tam bylo veselo.“

„Tak, tak!“

„Proč se na mne tak díváte?“

„Zdá se mi, pane nadporučíku, že jsem vás tam kdysi viděl. Snad se pamatujete na příhodu s tou stařenkou, již jste...“

„Ah, ano, ano. Zastřelil jsem babu jakousi, prašivou, vletěla mi do cesty, čarodějnice, když jsem pronásledoval jelena. Nu, maličkost! Bylo to nepříjemné potom Schwarzenberkovi, vím to. Nu, zapijme to. Napijte se přece!“

„Ne, děkuji. Pane nadporučíku, ta stařenka byla moje matka!“

„Taák... Hm! Ták? Opravdu? Mrzuté! Vy si tropíte podařené žerty, poručíku. To je asi takové, jakobych já řekl, že jsem synem císařovny Josefíny. Vždyť to byla taková lesní obluda, čarodějnice! Nu, zapijte to!“

„Nebudu pítí vaší kořalky, pane nadporučíku. Jsem vám však cosi dlužen za urážku mé matky. Vy, vy – hyeno!“

A Březa náhle se vztýčil a udeřil pěstí nadporučíka po tváři. Jeho oči zahořely a jeho pravá ruka rychle sáhla po revolveru. V tom se otevřely dveře a v nich se objevil Štěpán, jenž ničeho netuše, nesl kouřící se kávu, již zatím uvařil. Nadporučík vytrhl z pochvy palaš a chtěl se původně vrhnouti na Březu. Leč pocitiv kohosi za sebou, ohnal se palašem po něm a zasáhl Štěpána, jenž se jen slabě uhnul, do hrudi. Štěpán se zapotácel a vypadl na síňku, sténaje. V tom třeskl výstřel.

Březa zasáhl nadporučíka přímo do úst.

Povstal nevylicitelný šum po celé myslivně. Několik vojáků Březových, kteří se vesměs hašteřili s Maďary, vběhlo z vedlejší místnosti sem a uviděli zkrvavenou hlavu nadporučíkovu i Březu s planoucíma očima a zdviženou rukou, v níž se kouřilo ještě ze služební pistole.

„Ježíši Kriste, co se děje,“ křikl kdosi.

Maďari, znajíce převahu pěšáků, hleděli se prodrati ven. Kdosi zhasl světlo a nastala vřava, rány pěstí i palašem.

Březa vykřikl náhle ohromným hlasem, jehož od něho dosud neslyšeli:

„Hoši, nenecháte se přece pobít nebo schytat od Maďarů. Řežte je a nepusťte je ke koním. Nic se nebojte. Půjdem k Rusům. Nic se vám nemůže státi! Řezat je!“

Nastala bitka. Dvěma Maďarům se nicméně podařilo, byť s krvavými hlavami, dostat se ke koňům a rychle na ně vsednouti. Ostatní se váleli v krvi na podlaze světnice a po zahrádce. Také pěšáků bylo několik raněno palaši. Za ujíždějícími Maďary bylo vystřeleno, leč asi bezvýsledně.

Březa se vzpamatoval. Horko mu vstoupilo do hlavy. Pochopil, že je nutno co nejrychleji se rozhodovati a přesně a bystře jednat. Chvilé byla vážná – nejvážnější chvíle jeho života.

„Hoši!“ vykřikl na své lidi. „Všichni sem ke mně! Každý na můj povel – a zachráním vás. Zbabělci ať si zde zůstanou nebo jdou k Rakušákům. Nejsme již rakouskými vojáky. Jdeme k Rusům. Slyš každý: okamžik je drahý, musí se jednat rychle. Čtyři koně nám zbyli. Sedneme na ně, kdo umí jezdit, a pojedeme vstříc Rusům. Ostatní sejdou s cesty, ale půjdou lesem nebo směrem cesty za námi. Ráno vám, doufám, již s kozáky přijdeme naproti. Nikdo neodmlouvej a podříd se. Žel, raněných musíme zanechat. Rakušáci budou příliš zmateni tímto případem, aby se pustili daleko za námi! Nuže, všichni do kupy a rychlým pochodem. Noc je temná, to je naše štěstí. Před námi jsou již jen Rusové. Za námi je otroctví a smrt. Ku předu. Četaři, ved'te pěší, opatrně – a kdyby ostatně přijela menší jízdní hlídka – a kdo může teď jiný přijeti, střelte po nich, uvidíte, jak utečou. Ku předu – marš! A už ani slova!“

Vychrlil tato slova, jež byla všemi shlnuta v okamžiku. Jen sténání raněných kamarádů rvalo jim duši. Co s nimi bude? Leč pud života hnal je ku předu. Jezdci s Březou v čele vyjeli na silnici a kvapem pospíšili do černé tmy na severovýchod směrem na Jaslo, kde byli již několik dnů Rusové. Koně letěli.

Březa, když byli již velmi daleko, náhle se poněkud uklidnil a přezkoušel ve své paměti všecky zjevy tohoto podivného dne. Leč pojednou si vzpomněl na Štěpána. Vzpomněl, kterak jej důstojník zasáhl palašem do hrudi, kterak Štěpán upadl kdesi v sínce – a snad tam nyní umírá. Bolest, nesmírný žal naplnil srdce myslivcovo. Náhle mu bylo líto všech drsných slov, jež k němu kdy proslovil. Náhle pochopil, že duše Štěpánova byla snad tvrdou a někdy

fanaticky neústupnou duší českého dělníka-samouka, jenž oddaně sloužil věci chudých, byť se potápěl, dle mínění Březova, v bludech, v nichž ostatně se potápí celý svět. Byl někdy, pravda, mnohomluvný, byl řečnivý, jako bývají ostatně mnozí z jeho druhů, leč byl opravdový věřící a opravdový bojující za svůj ideál, jež v posledních dnech domýšlel snad pod vlivem vážnosti dní i míst, kde žil, vždy opravdověji a hlouběji.

Zemře-li, myslil Březa, zemře jako první hrdina za ideál, o němž jsme v posledních dnech spolu hovořili. Za národ svobodný jako horský pták tam na horách, nad hlavou mé nejmilejší, již snad nikdy nevidím. Ale ona i mé dítě musí uzříti silný a krásný den osvobození.

Koně nesli je dál. Na návrat nikdo nepomyslel. Vždy rychleji ku předu, ku předu! Za nimi i před nimi bylo hluboké ticho — — —

Štěpán však ležel v bezvědomí v předsínce, zesláblý ztrátou krve. Když se vzpamatoval, bylo v myslivně plno lidí. Byli to Maďaři ze sousední divise, byla to i hlídka jeho pluku, již přivedla spojka, která slyšela výstřely i potkala pádící dva husary. V batalioně myslili již, že to jsou Rusové. Ježto výstřelů bylo jen několik, uklidnili se záhy a považovali vše za nějakou hluchou přestřelku, v níž si libují nervosnější hlídky, jež vidí za noci v každém keříku nepřítele.

Štěpán a ještě dva jeho kamarádi, jen lehce zranění na hlavě, byli dopraveni k soudu do Nového Sonče. Dva kamarádi se ospravedlnili na tolik, že byli odsouzeni do pevnosti. Nevěděli prý, jak celá věc vznikla. Náhle kdosi zhasl, nastala rvačka, v níž dostali několik ran do hlavy, aniž chápali proč.

Štěpán, jenž se zvolna uzdravoval, byl však odsouzen k smrti provazem pro velezradu.

Při přelíčení, ostatně velmi krátkém, s počátku mlčel, potom řekl jen několik vět a v závěru toto:

„Bud' prokleta Rakousko, žalář mého chudého, potlačeného národa. Věřím, že bude rozneseno na kopytech. Bud' proklet císař a jeho celý rod!“

Rozsudek byl vykonán ještě v den soudu. Štěpán byl oběšen v Novém Sonči na náměstí pro výstrahu všem.

Za dva dny prošel tudy pluk Jiřího Skály. Rakušané sbírali síly k poslední obraně Krakova. Na náměstí ukázal plukovník Jiřího pluku v delší řeči na případ Štěpánův i na následky, jež z

něho vzejdou pro celý národ, bude-li se takto chovati vůči své širší vlasti. Kratochvílové, Štěpánové a podobní těžce poškodili budoucnost českého národa. A proto je na vás, vojínové české národnosti, abyste tuto strašnou hanbu smyli nesmazatelným hrdinstvím v boji za císaře a vlast.

Jiří potom plaše se přiblížil šibenici. Byl tam nápis: Vaterlandsverräter. – Vlastizrádce.

A Jiřímu se zdálo, že Štěpánova zčernalá tvář se usmívá a že z ní vychází veliká a svatá záře.

XV.

Jan Budecius, jemuž se podařilo utéci z blázince, se skrýval již několik dní u Jirákových v Klášterci nad Orlicí. Neměl, kde by žil jinde. Zde byl neznám. Kromě Jiráka a myslivcových nikdo ho neznal. Skalník Jonáš k Jirákovým nedocházel od počátku války. Byl vždy však velmi zachmuřený a bledý, kdykoli se sešli náhodou někde jinde. Jirák jej zval, leč Jonáš nepřicházel.

„Stydí se asi,“ poznamenala stařena Jiráková.

Učitelé byli na vojně. Polovina obyvatel Klášterce zmizela ve víru války. V obci bylo ticho jako v domě nebožtíkově.

Zbylí sousedé si vypravovali, kdykoli se potkali někde na ulici:

„Budou prý odváděti do 42 let vycvičené domobrance. Ale budou odváděti i necvičené. Vše půjde k novým prohlídkám. I my, dědečkové, možná také půjdeme! Bůh suď, co vše bude!“

Budecius sedal po celé dny ve své komůrce u Jiráků mnohdy bez pohnutí, odmítaje rozhovor, jindy nad několika knížkami, jež si přivezl s sebou. Prozatím si dával přinášeti noviny, aby se dověděl, nepátrají-li po něm.

O jednoho blázna více či méně v této zemi, myslíval si. A vzpomínal často na minulé dny letošního léta, tak zvláštního a nabitého, takovými prudkými silicemi života.

Často za noci, když se probudil, viděl před sebou celý svůj život, jako v štědrovečerní studánce. Bylo vše tak podivné a nepřirozené v tomto životě. Pochopil, jak byl nešťasten. Co chvílí na své cestě životem mohl se zastaviti u zdroje lidského štěstí a tepla, u zdroje lásky. Ale jeho duše, zapsaná d'áblu, dávala přednost dobrodružství před láskou, neřesti před něhou.

Ježto hned na počátku, kdysi na úsvitě svého mužství, si řekl osudnou větu: Není lásky, vše je optický klam! nemohl přirozeně s kletbou těchto slov v srdci se vzdátí tomu lichotnému teplu polarisujících lidských srdcí, jejichž pravda, byť mnohdy i mimoletná, je jedinou pravdou života. A tak šel po této zemi a mezi jejími lidmi s čelem zachmuřeným, snadné úspěchy u žen jej ještě více zatvrzovaly vůči lásce, ženy míjel s pohrdavým úsměvem donjuanského satanismu, jenž se mstí ženě zradou a rozbíjením srdcí za rozkoš příliš krátkou a za vypitou sílu. Proto neznal radostí ze života, že nevěřil v lásku. A protože nevěřil v lásku, žil vždy sám i uprostřed přátel, nikdy nedovedl vroucněji a lidštěji přiblížiti se srdci živých, nikdy jich ani trvale nepřipoutal. Jeho pochmurný duch, věčně bloudící v tmách skepse, posměchu, nedůvěry a opovržení, hledící do prvých očí lidských, s kterými se za jitra sešel, se zásadním podezřením, mohl býti pro někoho zajímavým zjevem, jehož lze zkoumati, ale nikdy nebyl nakonec tím jasným světlem pokorné oddanosti, po němž touží lidská láska.

Jediná žena, jež jej milovala více než ostatní, i více, než si sám přál, byla jím podupána z bravury, rozleptal její srdce právě tak lhostejně, jako jiných. A v odvetu za to se stal obětí svého vlastního stínu, obětí ženy, již si stvořil pro svoji neřest a jež jej v této neřesti utopila.

Nebylo již pozdě, když vnější, náhlé a neočekávané hlasy velikého množství, jež žilo okolo něho, aniž ho pozoroval, jej vyburcovaly k nové myšlence a chtěly dáti nový směr jeho životu, nebylo již třikrát pozdě, účtovat tak divoce se svým vlastním stínem?

Jan Budecius měl v horské samotě u Jiráků veškeru možnost i s dostatek času prozkoumati výšky i propasti svého života! Dny míjely zvolna, zima stála venku ledová a nevlídná, sníh zatěžkával haluze smrčí a jedlí, hory stály tiše a nehybně, jakoby čekaly cosi velikého, nebývalého.

Někdy za jasné měsíční noci vyšel ven.

Mráz zpíval tichým hlasem ve větvoví.

Sníh chrupal pod nohama. Svítily hvězdy. Bývaly mrazivé jako vločky a hvězdice, jež se zachycovaly na Budeciových víčkách.

Tehdy, uprostřed tohoto velikého ticha a studené čistoty země, si vzpomněl, že lidé bojují tam kdesi v Karpatech, také v takových horách, pod týmiž hvězdami. Bylo mu úzko z myšlenky, že zde, kdesi na pěšině, noční mhou přikryti, čekají – dva: hlídka! A jdou jiní – dva: hlídka.

Srdce je neklidné, srdce se chvěje: za okamžik zahledím se do očí člověka, jehož musím zabít!

A on sám, Budecius, stojí. Opírá se o pušku a sní. Neměl by snít. Měl by mít pozor na vše, co se děje vùkol. Měl by se dívat v stranu nepřítelovu. Ale on sní. Sní o celém svém životě. Náhle vyskočí dva: oči jejich se blýskají a ruce se zdvihají – jako se zdvihla Kainova ruka! Co jsem vám udělal? zalká Budecius. Jsi nepřítel! Jsi nepřítel! Odpovídá mu i les takto! Nuže, dobrá, uklidňuje se Budecius. Těžce se vymotává z citových propastí, do nichž zapadl, vida člověka státi proti člověku. Jsem nepřítel? Co jsi ty? Jsem Rus – a ty jsi Němec, Rakušan, Maďar – ani Němec, ani Rakušan, ani Maďar jsem Čech. Ne, nejsem ani Němec, ani Rakušan, ani Maďar, jsem Čech. – Lhostejno, co jsi. Ale jsi rakouský voják, máš pušku, jež střílí proti Rusům. My máme pušky, jež střílí proti vám. Proč ty, když tedy nejsi Němec, střílíš proti nám? Co jsme ti udělali?

Budecius stoupal zvolna do kopce. Bylo teskně a krásně vùkol něho. Měsíc zbledl ještě více než před chvílí.

Ani již nevím, řekl si náhle, byl-li jsem někdy ve svém životě také dítětem.

A šel zadumaně vždy výš a výše. Vzduch byl stále chladnější a čířejší. Ale Budecius zimy necítil. Stráň, po níž vystupoval, celá bílá jako svatební košile nevěstina, byla ozářena měsícem. Sníh se stkvěl, až oči přecházely, jakoby to bylo ve dne. Stráň, po níž chodí k tanci víly, myslil si básník! Za ním mezi větvemi stromů tam dole byl Klášterec. Několik oken bylo osvětleno. Hle lidé tam žijí! Teplí lidští tvorové, kteří mají své vášně i své hřichy. Vše na světě, zdá se, víří mezi Bohem a Ďáblem. U těchto zpravidla vítězí Bůh – i jsou šťastni. U mne vítězí Ďábel – a jsem nešťasten. Nikomu na světě nikdy jsem nepřál dobrého jitra! To není dobře! To není dobře... Jsem nyní sám. I ten hlas pokořené země a lidu mého doléhá ke mně jedině snad proto, že především ho pocítuji sám v sobě, že stoupá z mého nitra. Já jsem především onen pokořený, já především nesmím říci toho a onoho, já především jsem otrok. Kdož ví, nedovedl-li bych celý život choditi okolo lidského otroctví, bídy a hoře, aniž bych se zastavil a pohleděl mu do očí... Ó, jak je mi dnes smutno s tímto „já“! Jaký jsem chudřas! Hle, Březa! K němu se lísalo a hrálo jej vše vùkol v přírodě, slunce, země, vody! Zvěř mu hrála nohy, jeho pes za zimních večerů se tiskl k jeho kolenům – a byt' i vraždil, byl milencem této země a miloval tuto zem. A já jsem vždy miloval pouze sebe a věřil jsem pouze v sebe. Já jsem byl hrdina, jenž dovede ovládnouti život a podříditi si svět? – – Cha, cha!

Budecius sestupoval zvolna ke Klášterci.

Noc visela nad městečkem. Všude zhasili lampy, jen u Jiráků svítily, čekali ho.

„Není, myslím, dobré, se potulovati v zasněženém lese v horách. Jsou strže, závěje... A potom smutné myšlenky,“ řekl Jirák, pozoruje bledou a ponurou tvář Budeciovu, když vstoupil.

Budecius cosi zamručel, čemu nikdo nerozuměl.

„Vidíte, příteli,“ pokračoval Jirák tiše, „tehdy je přítomnost Boha člověku nedocenitelným darem, když naň přikvačí temné chvíle. Utkvěla mi v paměti biblická píseň Dvořákova, již zpívali nedávno bratři s naším kazatelem v Potštýně. Na slova žalmisty Páně, nu... nehněvejte se, zanotuji-li vám ji maličko:

Hospodin jest můj pastýř.

Nebudu míti nedostatku...

Na pastvách zelených pase mne,

k vodám tichým mne přivodí...

Duši mou občerstvuje!

Vodí mne po cestách spravedlnosti

pro jméno své.

Byť se mi dostalo jíti přes údolí stínu smrti,

nebudu se báti zlého,

neboť Ty – se mnou Jsi.

A prut Tvůj a hůl Tvá,

to mne potěšuje...

„Vidíte, i vám – aspoň melodie činí dobře. Všichni kráčíme přes údolí stínu smrti. A poněvadž nemáme Boha, poněvadž jsme ztratili víru, bojíme se zlého. Vím, čeho se bojíme. Ale nesmíme býti malověrní. Jest cosi vyššího, co je nad lidským srdcem a nad jeho pýchou. Jest Duch Zákona a Spravedlnosti, Duch Řádu, Života, Vývoje a Lásky, jest Bůh. Jest Ten, jenž posadil tuto zemi mezi ostatní světy, jest Prapříčina, jest Síla, jež dala světům život, pohyb, růst a plodotvornost. Jest Bůh. Vidíte, pane Budecie, jest Ten, jenž dává naději, jest Ten, jenž skýtá dobrodiní modlitby, Ten, k němuž letí náš cit, láska ke světu i naše úzkost z tajemství. Vy, příteli, touláte se v mrazivé noci sám po lese, pyšný jako padlý Archanděl, jenž touží od věků stéci trůn boží a nad Věčným Řádem vztyčiti Ohnivý Chaos, v němž vše se ničí

vzájemně, vše se spaluje a zaniká nakonec. Tajemství života – toť Bůh, Duch věčného Zrodu a Vývoje. Nu... nasloucháte mi ponuře a myslíte: Povídej, dědku, kaž si, žalmisto, nevěřím nikomu, kromě sobě! Dobře. Ale což jste sám sebe nikdy neobelhal?“

Budecius neodpovídal. Seděl mlčky a ponuře a hleděl do lampy. Jiračka přistoupila ke stolu, předkládajíc horký čaj:

„Nu... nu, tedy, nechte toho. Vidíš, ty starý, že mu nečiníš dobře. Takové kázání! Takové kázání – a v noci! Dej odpočinouti člověku. Znavenému a jistě nešťastnému. Zítra je Štědrý večer. Zítra zpívej – i Bohu to bude milejší!“

„Nechte, matičko,“ řekl náhle Budecius. „Činí mi to dobře. Má pravdu váš muž. A byť by to byla pravda v jiném šatu, než jak ji chci poznati já – ale myslím, že je táž. Čaje se s vámi napiji, je mi zima. Ani jsem nevěděl, že je možno tak promrznouti.“

„Tak, tak, vypijeme trochu čaje,“ řekl smírně Jiráček, „bude tak lépe. A dobře jsi připomněla, že je zítřka Štědrého večera. Marina z myslivny slíbila, že přijde po večeři. A přivede jakousi slečnu z Prahy, která u nich bude na svátcích. Jiřího nevěstu.“

Budecius zdvihl oči – leč nepromluvil.

Po chvíli přál všem dobré noci i odešel do přístěnku, kde spával. I staří šli spát a jejich okna ztemněla.

Budeciovi se zdálo, kterak stál na vysoké hoře, pod ním peklo, nad ním nebe. Ničeho jiného nebylo, ni vegetace, ni lidí. Nad ním jakýsi slabý a překrásný vzduch, vonný, zdravý a živný, pod ním zápach síry, uhlí, hnilobných výkalů. Vše živé již dávno zmizelo a splynulo se štěstím nebe nebo s hrůzou pekla. Nebylo soudu, byla pouze vůle. Stačilo chtít, říci a vykročit tam nebo onam. Ale Budecius nemohl ani do nebe, ani do pekla. Byl jako přikován k poslední skále země, trčící do prázdna, byl bez vůle. Oh, možno-li, možno-li bez újmy na své pýše, na svém lidském vzdoru a sobectví, sestoupiti dolů nebo vystoupiti do výšin? Nemohl – – – nemohl. A bílý jas nad ním mizel, ohnivá temnota pod ním šedla, byla náhle hrozná chvíle, kdy i poslední kousek zemské půdy ujel mu pod nohama, i tak trčel zde v prázdnotě sám a sám, v šedivém bezbarvém soumraku, v tom, co není ani černé, ani bílé, sám se svým srdcem – a nyní i on sám, jeho podstata se rozplývala jako cukr ve vodě, nebylo již očí, nebylo již těla, zůstal pouze poslední pocit sluchu, v němž zanikl tlukot jeho srdce... teď... teď... teď... .. A konec, Nirvana?

Spal dlouho. Probudil se, když u Jiráků již byl plný den v napiaté práci. Ale Budecius otevřel jakousi knihu a četl v ní ve svém přístěnku téměř nahlas:

„Čtyři pravdy Šakija-Muni, zvaného Budhy. První pravda: Život je strádání. Příčinou smrti a staroby jest – zrození. Příčinou zrození – předcházející život, připoutanost k zemi, touha a žízeň života. Žízeň života – toť hledání všeho, co se líbí, a vyhnutí se všemu nepříjemnému – a toť i následek pocitu. Pocit se vzbuzuje stykem s věcmi – a shromažďuje se ve smyslech. Smysly jsou následky formy, která rozlišuje předměty vzájemně a dává jim jméno. Forma závisí od pochopení, pracujícího představami a rozlišujícího věci; příčina pochopení – pojem, který se jeví jakýmsi zrcadlem, v němž obraznost vidí svět. Tyto pojmy, konečně, jsou důsledky nevědomosti, illuse, již jediné vděčíme za to, že připisujeme zemským věcem trvalost, skutečnost a život. Tato primitivní illuse – toť začátkem bytí. Co že je tedy ve skutečnosti život našeho světa? Ohromná illuse. Ejhle, první pravda!“

Budecius se nedotkl rybí polévky, jež mu byla přinesena potají Jiračkou, aby se zahřál. Čekal vytrvale do večera, a postil se. Večer zasedl se starcem a stařenou za prostý stůl. Válka již ochuzovala štědrovečerní večeři o bývalý přepych. Na stole stál malý jehličnatý stromek se svíčkami, pod nímž bylo něco ořechův a jablek. Hovořili všichni tři dlouho do noci. Budecius s počátku mlčel, ale potom se rozpovídal také. Vyprávěl o štědrých večerech v Praze s přáteli, s lidmi, kteří neměli rodiny a bloudili obyčejně onoho večera po Praze, procházejíce Hradčany a Hrad, po Karlově mostu na Staré město před Týnský chrám, jenž býval osvětlen od oltáře až ke klenbě. Tehdy Praha barokní, Praha katolická bývala tak dojemná!

Jiráček byl šťasten, že Budecius se stal sdílnějším a lidštějším. Bylo to poprvé za těch několik dnů, co promluvil vlídnějším hlasem, v němž bylo cosi teplého a pokořeného.

K jedenácté hodině přišly dívky. Marina, zadumaná a jaksi nesvá, přivedla Vlastu Žárskou, již pozvala k sobě na Vánoce. Vlasta takto vkročila poprvé do rodiny Jiřího. Byla přijata jako dcera. Nikdy toho nezapomněla.

Vlasta Žárská byla ovšem velmi překvapena i zaražena, že našla Budecia u Jiráků. Ale starý jí vzal stranou a vše jí vysvětlil s prosbou, aby nikomu ničeho neříkala. Ale Marina začala ihned vypravovati:

„Dnes byl u nás strážmistr, představte si. Ptal se na Březu, prohlížel jeho věci, chtěl jeho dopisy, rozumí se, že jich nenašel. A sdělil mi, že Březa asi bude odsouzen k smrti – neboť přeběhl k Rusům. Dovedete si představit, jakou jsme měli po jeho odchodu radost. A Jiří je

prý také nezvěstný, jak nám dotvrzují z Hradce. To je ovšem horší. Neboť to už je nejistota. Přes to nemáme my ženy ovšem mnoho příležitosti se radovati, vid', Vlasto!"

„Oh, já věřím, že bude dobře. Nezbyvá nic jiného, než věřiti. A víra, vid'te, otče Jiráku, hory přenáší.“

„Amen!“ řekl Jiráček.

Děvčata zasedla za stůl. Budecius tiše a s pohnutím hleděl chvílemi na ně. Voněla z nich láska.

Stál náhle zcela jinak než kdykoli dříve, zcela zmaten před tímto tajemstvím. I přál si, učiniti něco velikého, aby pomohl. Pochopil, že jeho já, sobecké až dosud a příliš hrdé, z něho vyprchává a převtěluje se do všech věcí a lidí vůkol něho. Pochopil, že život je živ jen láskou a když se zadíval na Marinu a poznal, že nosí pod srdcem lidské mládě, zatoužil jako Budha, jenž oddal své tělo vyhladovělé tygřici, nemající čím nakrmiti svých koťat, obětovati svůj život na záchranu této lásky. Neboť tato láska musí dáti život pokolení silnému a osvobozenému. Co znamenají dnes takoví Budeciové pro svět? Pro svět, jenž se přerouje v ohni zápasu, v bouři lidských vášní, ve vichřici smrti?

Hovořili všichni tiše, hovořili ve svatvečerním pohnutí, jakoby se duchově drželi za ruce a čekali na zázrak. Lampa hučela, ale chvílemi i zpívala tichoučkou píseň o velikém usmíření lidí dobré vůle.

Pojednou starý Jiráček zdvihl hlavu a zadíval se do okna.

„Tak se mi zdálo, že kdosi se dívá k nám oknem. Podivno! Kdo že by to mohl býti?“

„I nikdo, stařečku,“ řekla jeho žena. „Snad odraz lampy. Bůh věz, co jsi viděl!“

„Ne, ne. Nemýlím se. Kdosi se díval. I šramot nějaký jsem slyšel, jakoby kdosi chodil po zápraží. Vyjdu se podívat!“

„Mátohy!“ řekla žena a mávla rukou.

„Ježíšek!“ poznamenala Marina s úsměvem.

Ale Jiráček vstal od stolu, nasadil si čepici a vyšel. Ve světnici slyšeli však za okamžik jeho hlas, jenž venku volal:

„Člověk dobré vůle necht' je vítán. Host do domu, Bůh do domu. Vejděte, vejděte!“

Posléze kdosi patrně vstoupil za ním v síňku a oklepával sních s obuvi.

„Někdo ze známých,“ poznamenala Jiračka.

Konečně vstoupil Jiráček do světnice a za ním jakýsi muž, oděný dlouhým tmavým kabátem, ve vysokých botách a s beranicí na hlavě.

„Vejděte a zahřejte se,“ pobízel Jiráček. „Matko, dej mu čaje s rumem. Chudák je asi celý zkřehlý. Nějaký cizí... Pocestný...“

Neznámý se posadil do stínu v koutě na lavici.

„Oh, jaká je tam zima!“ prohodil polohlasem.

Budecius, sotva uslyšel tento hlas, náhle prudce vstal od stolu a vrhl se k neznámému. Ten sňal čepici, utřel si jínovátku s vlasův a vousův, usmál se a vstal.

„Horo! Co je to? Co je s tebou?“ vykřikl Budecius, bera přítele za ruce.

Byl to Hora. Přiblížil se ke stolu, přehlédl udivenou společnost a tiše řekl:

„Pst! Ticho! Stáhněte záclony v okně, uzavřete dveře na závoru. Nepřijde sem již nikdo?“

„Sotva,“ poznamenal Jiráček udivený a nechápající.

„Nebojte se mne,“ řekl Hora, „jsem – ruský voják. Nemám mnoho času nazbyt. Krátce: po zatčení mé nevěsty jsem odjel na Moravu, na Slovensko, odtud do Bukoviny a do Ruska. Moje rodina má tam příbuzné v Charkově a v Oděse. Před dvěma roky jsem tam byl. Dovedu i slušně rusky. Zde jsem nemohl zůstat. Zemřel bych hněvem, studem, lítostí. A nyní mne slyšte: máme na Rusi své národní vojsko. Českou Družinu. Za pomoci svých přátel jsem vstoupil do Družiny, jež se začala tvořit již první dny po vypuknutí války. Koncem srpna byl jsem již v Kyjevě jako československý voják, 11. října, t. j. 28. září, na den sv. Václava dle ruského kalendáře, byl vysvěcen náš prapor. 22. října jsme již byli na frontě proti Rakušanům v Haliči. Generál Radko Dimitrijevič potom se rozhodl, poslati několik našich hochů přes frontu do Rakouska na výzvědy i studium rakouské mobilisace. Přihlásil jsem se a zde jsem. Byl jsem formálně zajat asi před deseti dny, odvezli mne ihned s některými Rusy do Liberce. Odtud jsem utekl a napadlo mi, že jsou v Klášterci nebo v myslivně u Skálů lidé, již mne nezradí. Nebojte se. Nebudu vás dlouho znepokojovali svojí přítomností. Rozumím dobře své

věci. Ale hleďte, pod tímto kabátem, jež jsem si opatřil v Liberci v táboře od jakéhosi zedníka za pár rublů, mám ještě ruskou uniformu. Ta musí dolů. Vousy si ovšem ponechám. Na štěstí – moje tlama není tak výrazná, aby se někomu málo známému vryla příliš v paměť. Musím do Prahy, pocestuji nějaký čas po Rakousku, podívám se na to a na ono, a potom hajdy buď přes Švýcarsko a Francii nebo přes Itálii a Rumunsko, kudy to půjde nejlépe, zpět do Ruska. Mám obavy, že mne budou stíhat. Nevědí ovšem, že jsem Čech. Ale vše půjde dobře, jen se nebát. Nuže, zde jsem – a úplně ve vašich rukách.“

Všichni naslouchali mu u vytržení. Pod Budeciem se chvěla kolena. Starý Jiráček stál s očima pozdviženými vzhůru a zdálo se, že se modlí. Jiračka plakala a obě dívky dívaly se na Horu, klidně se usmívajícího, s rozzářenými očima.

„Ale na tom není dosti,“ pokračoval Hora tišeji. „Snad bych se ani nedal tímto směrem, snad by se i jinde našli dobří lidé, ale – nesu vám vzkazy, nesu vám zprávy. Před odchodem – byli jsme v Tarnově – přišly čerstvé skupiny zajatců z Karpat i od Krakova. Vycházeli jsme zpravidla zvědavě zkoumat, jací to jsou lidé. Byli mezi nimi různí lidé. Nemohu říci, že by se mi líbili. Ale jednoho dne jsem našel mezi nimi Jana Březu a Jiřího Skálu. Ah, vy pláčete! Nu, je potřeba však, abyste mne vyslechli do konce. Přistoupil jsem k nim. Zaplakali oba – slečno Marino, i váš ukrutný myslivec zaplakal – když viděli naše vojsko. Měli jsme na čepicích stuhy běločervené. Nespustili s nich očí. Vzali jsme oba k sobě, zatím na zkoušku. Žebroňili o milost, stáli se československými vojáky. Budou jimi. Myslím, že po Novém roce budou řádně zapsáni do České Družiny. Zatím jsou v Tarnově. Před svým odchodem, svěřiv se jim se svým posláním, vzal jsem od nich malý útržek papíru – více nebylo možno – a zde jest. Čtete!“

Hora podal útržek papíru, jež vyňal ze záhradní, Marině, jež sotva jej udržela v chvějících se rukách.

„Nemohu čísti!“ prohlásila posléze a podala list Vlastě. Leč ani ta nemohla. Nikdo nemohl kromě Hory, jenž posléze přistrčil list pod lampu, číst:

„Marino, budu československým vojákem. Budu bojovat za svobodu – i za Tvoji, i našeho dítěte. Padnu-li, nesmíš pro mne plakati. Neboť nakonec zvítězíme. Pozdravuj svoje milé rodné, pozdravuj les, hory, řeku. Miluji Tě – Ty to víš. Jan. –

Vlasto, jsem s těmi, kdož vyšli z Blaníku. Musím býti s nimi. Utekl jsem jedné noci, kdy jsem nejvíce myslel na Vlast a na Vlastu. Nesmíš mne zapomenouti. Buď silna a buď zdráva. A věř,

že se shledáme ve vítězství. Buď i s našimi a těš je. Polib je za mne, polib zvláště Marinu. Půjdeme do Prahy pod svými prapory, osvobozeni a silni. Budeme tvořiti nový život. Buď připravena. Líbám Tě – Ty moje!“

Hora dočetl a podal lístek děvčatům, jež jej prohlížela v slzách.

Budecius náhle se vrhl k nohám Horovým a chtěl mu políbiti ruce. Ale ten jej zdvihl a přivinul jej k sobě.

„Nijakých hloupostí nedopustím. Jsem voják,“ řekl Hora klidně. „Buďte silni a připraveni. A nečňte si příliš rychlých nadějí. Nespoléhejte na Rusy ve všem a výhradně. Znáám je dosti. Jdou pomalu – leč doufejme, že dojdou. Ale spoléhejme především na sebe sama. Jen v nás samých se musí najíti síla, jež zanítí jitrní zoři nad naším životem. Pred ohnivým drakom kto vlast zacloní? Jen Rusové? Francouzi a Angličané? Oh, především my sami – rozumíte mi? Musíme míti svoje vojsko, jež musí vítězně a pod sty prapory a v mohutné masse vtrhnouti k nám, dobýti Čech, Moravy, Slezska, Slovenska, dojíti do Prahy a nad ní vztyčít nás prapor. A musíme býti také silnějšími a lepšími, než jsme byli. Štěpán první z nás byl obětován, první padlý. Březa i Skála mi o něm vypravovali. Z takové sebranky, jakou jsme byli před válkou, stěží se rodí hrdinové. Národ nepotřebuje mluvku; národ potřebuje hrdinů. Ale již dosti. Nepřišel jsem vám kázati, musíte sami pochopiti, co činiti. Každý dle svých sil – ale všechny síly v jedno napětí, v jedno ohnisko. A teď, draží, nechte mne spáti. Jsem k smrti unaven. Probudte mne z jitra časně, aby mne u vás nikdo neviděl. A nezapomeňte mi připraviti šaty. Kdy se uvidíme – nevím. Podívám se ještě po Heleně. Již jsem cosi slyšel, že někteří byli propuštěni. Myslím, že jí ničeho nedokáží. Najdu-li ji, prchneme spolu ven a potom do Ruska. Sbohem – čtete si často listy svých milých. Buďte silni a spoléhejte na sebe.“

Jirák uvedl Horu do přístěnku. Jiračka nařídila budík na čtvrtou hodinu ranní. Budeciovi ustlali ve velké světnici. Leč Budecius neprojevil valné ochoty ke spaní.

Děvčata zde dosud stála beze slov, nemá, jakoby spatřila vidění lásky a krásy. Zdálo se jim, že světnice je naplněna svatým jasem, že tudy prošli archandělé v zářné zbroji a s ohnivými meči.

„Pojďme,“ řekla posléze Vlasta.

Jirák se s nimi rozloučil a zašeptal:

„Sotva budou moci moje staré oči spáti této noci. Ale děkuji ti, Pane, že's jim zjevil svatou svoji spravedlnost. Nyní mohu umřít v pokoji.“

Budecius doprovodil děvčata. Po cestě mluvili málo. Ale všichni zapomněli na lidské strážně, ba Vlasta i zapomněla, že vedle ní v hluboké noci kráčí Budecius. Vše, vše bylo zapomenuto. Se vším zlým, slabým, bezradným a sobeckým se rozloučili již za slov Horových. Náhle se jim zdálo, že jakási skrytá síla, stará a dávná, se probouzí z hypnotického spánku v jejich srdcích, že v jejich krvi ozývá se jakýsi pravěký hlas, ó, hlas praotce Čecha, pozdravujícího s hory tuto zemi, bohy danou v dědictví našemu rodu, jenž zde, v srdci Evropy, touží od věků již roznítiti hlas svědomí lidstva, i hlas hrdinné oběti, jež vyvede národ na světlo, dá mu pítí víno silných a spravedlivých, dá mu odvalu k životu vyššímu, mnohonásobenému věčnou touhou bratrství; ale dá mu i Žižkovu sílu, jež volá: Pravdy násilím tlačiti nedejte, jí chraňte a braňte až do smrti.

Bylo již jitro, když se Budecius vracel s hor do údolí Kláštereckého. Byl Boží Hod Vánoční. Dole se probouzely vesnice, komíny kouřily. Na východě stoupalo nad hroty hor obrovské rudé slunce, zalévající zasněžené stráně „Jedliny“. Svět, byť byl i potopen v krvi lidí, byl pojednou nesmírně krásný. Budecius věděl, že se stalo cosi závažného a silného. Zrození hrdin! řekl si a usmál se blaženě na všechny strany vůkol. Zrození hrdin! opakoval si nesčetněkrát, laskaje očima celý kraj. Po pěti stech letech! Z bahna malosti, špíny, závisti, pochybností – jaký zázrak po pěti stech letech! Začíná se nový život – nebylo starého života, ano, lépe ho zapomenouti! Začíná se tvůrčí život, rodí se tvůrčí chvíle, ožívá tvůrčí síla. Člověk je povolán, aby z ničeho učinil něco, aby stvořil nový svět, omlazený krví hrdin. Není atomu těla a duše, jehož neobětovati tomuto úsilí.

Budecius vstoupil do světnice Jirákovy, kde byli již jen oba starci. Přál jim dobrého jitra.